This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

PNeth 276.2 (3-4)

From the Income of
the Bequest of
WALTER W.
NAUMBURG '89

1564 NON SANZ DROICT 1616

Harvard College Library

MUSEUM WILL
A.J. VAN TET [redacted]

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MNEMOSYNE.

MENGELINGEN

VOOR

WETENSCHAPPEN EN FRAAIJE LETTEREN;

VERZAMELD DOOR

Mr. H. W. TYDEMAN

EN

N. G. VAN KAMPEN,

III. STUK.

*

TE DORDRECHT,
BIJ A. BLUSSÉ EN ZOON.
1817.

Digitized by Google

PNeth 276.2 (3-4)

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
Feb. 1964

Naumburg

Digitized by Google

VOORBERIGT.

Eerst anderhalf jaar na de uitgave van den tweeden bundel onzer verzameling; veel later dan wij, en — zijn de gedurige aanvragen, van alle kanten ons gedaan, geene ijdele vleijerij geweest — later dan men algemeen gewenscht had, verschijnt deze derde bundel in het licht. Gelukkig, dat de reden dezer vertraging noch in gebrek aan stoffe lag, noch in ontoereikend debiet des werks. Wij mogen en moeten dankbaar erkennen, dat wij, in beide opzigten, de gewenschte ondersteuning genieten: zoo dat wij er geen oogenblik aan gedacht hebben, om (gelijk wij vernemen, dat men, bij het lang uitblijven van dit Deel, elders heeft beginnen te verspreiden) onze onderneming te staken. Eene reeks van toevallig achtereenvolgende beletselen, bij ons en bij de Uitgevers, welke niet ligt zoodanig zal wederkeeren, was de eenige oorzaak van dit verwijl; het welk wij hier aanvankelijk hopen te vergoeden, door de dikte, maar vooral ook door de waardij van inhoud, van dezen

bundel; — terwijl wij onmiddelijk voortgaan met het Vierde Deel ter drukperse te geven.

Van de stukken, in dit Deel vervat, achten wij het onnoodig iets in het bijzonder te berigten, dan, dat wij hopen, dat men in het vertalen en hier plaatsen van den Theagenes, *(waartoe deszelfs geleerde en voortreffelijke Schrijfster, thans de waardige Echtgenoote van den grooten* WIJTTENBACH, *ons wel verlof heeft willen geven,) geene afwijking zal zien, van den regel, welken wij in onze eerste aankondiging ons gesteld, en in de Voorrede van het I. Deel herhaald hadden, om alleen oorspronkelijk Nederlandsche stukken toe te laten. Want, of schoon dat opstel in het Fransch geschreven en eerst uitgegeven, en de Schrijfster in Duitschland geboren is, zoo is nogthans het werkje geschreven in Nederland, en van eene Schrijfster, welke wij, wegens haar lang verblijf in dit land en hare betrekking op den geleerden* WIJTTENBACH, *even gelijk hem zelven onder de Nederlandsche Geleerden durven tellen. Met hem, die waande en durfde schrijven en in druk te geven, dat* Theagenes *slechts de vertaling zij van een oud Grieksch wijsgeerig geschrift; of*

met

met hem, die deze stelling wilde staven; en even zeer den roem van oorspronkelijke gedachte aan de geleerde Schrijfster betwisten, door hij dat dwaze gezegde aan te teekenen: „dat dit geschrift wel niet eene vertaling zij van een bijzonder Grieksch opstel, maar eene zamenvoeging van verschillende plaatsen van oude Schrijvers, en dus even zeer kunne gezegd worden slechts vertaling te zijn" — met dezulken houden wij ons hier niet op, dan om ons leedwezen te betuigen, dat zulke dingen in een anderzins geacht tijdschrift, en waarvan wij zelf, wegens de gunstige bejegening onzer Mnemosyne allen dank schuldig zijn, hebben kunnen of moeten opgenomen worden. Het spreekt voorts van zelve, dat de Schrijfster, personen uit den tijd der Grieksche Godenleer en Wijsbegeerte invoerende, dan dezelve geenszins de meer verlichte en verhevene denkbeelden kon leenen, die wij aan de Openbaring te danken hebben; doch met genoegen zal men daarin het Platonismus herkennen, uit de bronnen zelve geschept.

Het vierde Deel, het welk wij hopen, dat nog in den loop van dit jaar zal kunnen uitgegeven worden, zal, onder anderen,

verscheiden verdienstelijke stukken behelzen, welke, daar zich de voorraad van tijd tot tijd, terwijl wij niets afleverden, bij ons vermeerderde, in dit derde Deel geen plaats konden vinden: als de Verhandeling van wijlen Mr. J. P. KLEYN, *over het Herdersdicht (zie het* Voorber. *van ons* I *Deel bl.* XII.) *twee voorlezingen van wijlen Mr.* R. CARP, *over* S. GESSNER, *als* Dichter *en als* Kunstenaar *beschouwd; het vervolg van* BILDERDIJK'S *verslag nopens het Spaansche Treurspel van den* Cid; *eene Cantate, ter nagedagtenis van* BELLAMY, *door den te vroeg gestorven Dichter* J. W. VAN SONSBEEK: *misschien ook nog de belangrijke proeven van de Letterkunde der Chinezen, welker mededeeling wij aan de Heeren* WERRINCK, *Nederduitsch Predikant te Londen, en* LAMBRECHTSEN, *President van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, te danken hebben, welke voortreffelijke lieden, benevens de andere begunstigers onzer onderneming, wij onzen opregten dank betuigen.*

LEIDEN,
den 1 Julij 1817.

Mr. *H. W. TYDEMAN.*
N. G. VAN KAMPEN.

Digitized by Google

INHOUD.

Beschouwing van den vorm en inhoud van CICEROOS Lælius, *over de Vriendschap, door* ABR. BLUSSÉ DE JONGE. . Bladz. 1.

Theagenes; *of zamenspraak over het Gebed. Door Mej.* GALIEN (*Mevr.* WIJTTENBACH). *Uit het Fransch vertaald door* N. G. VAN KAMPEN. — 55.

Verhandeling over den Godsdienstigen, Zedelijken en Maatschappelijken invloed van de Dichtkunst, door Prof. H. A. HAMAKER (*thans te Leiden*). . . — 79.

Verslag van het Spaansche Treurspel van D. GUILLEM DE CASTRO: *de Heldendaden van den Cid. Eerste Deel. Door Mr.* W. BILDERDIJK. . . — 109.

Re-

Digitized by Google

INHOUD.

Redevoering over de hooge waarde eener goede opvoeding tot de vorming van eenen waarlijk grooten Schilder. Door Mr. W. TERPSTRA, *Rector der Latijnsche Scholen te Groningen.* . . . Bl. 163.

Het beeld van Ariadne in de Beeldengallerij te Parijs, door Mr. C. J. VAN ASSEN. . . . . — 175.

Opgave der verzameling van Standbeelden en andere voorwerpen van oude Beeldhouwkunst in het Paleis van de Louvre te Parijs, in November 1815. *Door Denzelfden.* . . . . 185 en 209.

GEDICHTEN.

De Ilias van HOMERUS, *XIVde Boek, Vertaald door Mr.* J. VAN 'S GRAVENWEERT. . . . . — 217.

Vrije navolging der eerste Elegie van TIBULLUS; *door* J. S. LUTGERT. — 242.

Fragment uit MILTON'S *Verloren Paradijs, Ie Boek. (Proeve van zoo letterlijk mogelijke Overzetting).* . . . — 261.

Mariae Compassio. *Maria's Medelijden.*

In

In het oorspronkelijk Latijn van J A C. DE BENEDICTIS, *en eene Nederduitsche Vertaling van* P. VAN BRAAM. [illegible]

Mater bij het Kruis. *Het vorenstaande Latijnsche vrij gevolgd, door* Mr. W. BILDERDIJK. . . . . — 280.

De Verschijning. Gedicht op den Dood van Prof. [illegible] — *Zie de Aant. bij het IIe Stuk, bl. 191.*) *door* B. F. T. — 284.

De zesde December: Verjaardag van Z. K. H. de Prins van Oranje. Door I. DA COSTA. . . . — 289.

Opwekking, in het Voorjaar van 1815. *Door* JACOB VAN DAM. . . — 295.

Nederlands eer hersteld. Na den slag bij Algiers. Door Mevr. K. W. BILDERDIJK. . . . . . . — 301.

Antwoord aan Themire. Door Dezelfde. — 308.

Vertaling van een Fragment van MENANDER. *Door Mr.* W. B. . — 318.

Lentewandeling. Door B. F. T. . — 319.

Aan mijn Kind, bij zijne geboorte. Door Prof. G. DE WAL. . . . — 323.

Aan

Digitized by Google

Aan mijn Vriend R. *bij de geboorte van zijn derde Zoontje. Door* J. VAN DAM. — 328.

Op het afsterven van Prof. S. F. J. RAU. *Door* A. V. — 333.

Op den dood van een Meisje. Door R. R. T. — 334.

Ter gelijktijdige Verjaring van eene Moeder en hare Dochter. Door Denzelfden. — 335.

Verbeteringen in het tweede en derde Deel. — 336.

*

BE-

BESCHOUWING

VAN

DEN VORM EN INHOUD

VAN

CICEROOS *LAELIUS*,

OVER DE VRIENDSCHAP,

DOOR

ABRAHAM BLUSSÉ, DE JONGE.

EENE VOORLEZING BIJ DE MAATSCHAPPIJ DER NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE, IN HARE OPENBARE ZITTING VAN 3 MAART 1815.

Digitized by Google

Digitized by Google

BESCHOUWING

VAN

DEN VORM EN INHOUD

VAN

CICEROOS *LAELIUS*,

OVER DE VRIENDSCHAP.

MIJNE HEEREN, VEEL GEACHTE MEDELEDEN VAN DE MAATSCHAPPIJ DER NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE!

Wanneer ik met mijne oogen uwen kring doorloop, ben ik verbaasd van mij daarin geplaatst, en voor deze tafel sprekende te vinden. Zoo zeer steken uwe geleerdheid en begaafdheden af bij mijne geringe kunde en talenten. Niet mijne verdiensten, maar uwe goedwilligheid alleen schonk mij de eer van het lidmaatschap dezer Maatschappij. Niet mijne verdiensten, maar uwe goedwilligheid alleen deed u van mij eene openbare voorlezing begeren. Dat diezelfde goede wil u dan ook beziele, terwijl gij mij zult aanhooren.

Digitized by Google

En niet minder, mijne overige Hoorders, die deze Vergadering met uw bijzijn vereert! niet minder verzoek ik om uwe toegevendheid. Verwacht niet van mij wat gij gewoon zijt te ontvangen van die meesters in kennis en welsprekendheid, die beurtelings u hier verrukken, zoo dat gij niet weet wat meer te bewonderen, of hunne grondige en nutte wetenschap, of hunnen smaak en bevallige vermogens. Hen willende navolgen zoo veel ik kan, is het mij onmogelijk zulks in iets anders te doen, dan in de keuze van een onderwerp.

Te meermalen drukten zij zelve het voetspoor der eerste grondleggers en opbouwers der Nederlandsche Letteren, door de gedenkstukken der oude talen in de onze te behandelen, dezelve daarin over te brengen en als in te lijven. Op dit voorbeeld wilde ik voor Nederlanders een der Wijsgeerige en Zedekundige geschriften van den Prins der Romeinsche Redenaren eenigermate openleggen.

Men mist, wel is waar, in deze soort van 's Mans opstellen, die sterke kracht van zeggen, die vurige taal, waardoor zijne Redevoeringen ons wegslepen. Maar altijd doen zij den Redenaar eer aan, wiens kenmerk het is gepast, duidelijk en sierlijk te spreken. En ook deze meer gelijkmatige en zachter voortloopende schrijftrant verdient gewaardeerd en beoefend te worden, gelijk CICERO zelf, in het begin van

zijn

Digitized by Google

zijn Werk over de Pligten, zijnen Zoon daartoe vermaant. Daarenboven vergoeden hier de zaken wat er schitterends aan den stijl ontbreekt. Hier is de stoffe aan geen' tijd of plaats verbonden, maar behoort tot alle eeuwen en tot alle landen. Hier treft men denkbeelden aan van godsdienst en goede zeden, die ons verwonderen en beschamen moeten, ons die bestraald zijn door een volmaakter en Hemelsch licht, hetwelk de Wereld doorgeschenen heeft, en, niet besloten in de binnenkameren der Wijzen, is doorgedrongen tot op de straten en in de nederigste woningen.

Van de altijd zoo behagelijke als belangrijke Wijsgeerige en Zedekundige geschriften des grooten CICEROOS strekke thans ten proeve zijn klein, maar kostelijk Boek, genaamd: *Laelius*, of *Gesprek over de Vriendschap;* welks vorm en inhoud wij gaan beschouwen.

De Titel zelf moet ons aanstonds opplettend maken op den vorm van dit opstel. Deze vorm is die van Zamenspraken, de *Socratische* geheeten, om dat voornamelijk het mondeling onderwijs van SOCRATES daarvan tot voorbeeld heeft gediend.

De voorgangers van dezen Man in de Wijsbegeerte, hadden zich gezeteld in wolken van duisternis, meestal indringende in zaken boven de menschelijke bevatting, en hunne onnutte

 gis-

Digitized by Google

gissingen over het wezen en de werking van onzigtbare dingen en krachten langwijlig en droog voordragende. SOCRATES verachtte dit. Hij zocht der menschen onderzoek, met betrekking tot God, tot de ziel, tot de deugd, te bepalen tot datgeen, wat menschen weten kunnen, en wat menschengeluk kan bevorderen. En tot zulk einde mengde hij zich gemeenzaam in de gesprekken van anderen, hen door zijne vragen en antwoorden leidende tot de waarheid. Hij verdiende dan wel, om de eenvoudigheid en voortreffelijkheid van zijn doel en van zijn middel tevens, door het Delphisch Orakel voor den wijsten man verklaard te worden; hij, die het eerst de Wijsbegeerte van eene dienares der ijdelste nieuwsgierigheid tot eene predikster maakte van maatschappelijk geluk, en haar dwong om van het gemeene leven, en van hetgeen goed en kwaad is, verstaanbaar en aangenaam te spreken.

Betere leer en betere leertrant werkten zamen, om, onder de Leerlingen van SOCRATES, zijnen PLATO, als schrijver, te vormen tot eenen Vader der Wijsbegeerte. Het was inzonderheid PLATO, die, te Athene en elders geleerd hebbende al wat destijds te leeren was, en daarna de verspreide deelen der Wijsbegeerte in zijne schriften zamenvattende, daarin niet zoo zeer zelf sprak, als wel, op de wijze, waarop zijn Meester plagt te onderrigten, dezen en andere Wijsgeeren liet hooren.

Zie-

Digitized by Google

Ziedaar dan de Wijsgeerige onderwerpen op het papier even als in de verkeering behandeld. Ziedaar leven en beweging aan het wijsgeerig onderwijs bijgezet.

Dit laatste wijst van zelf een ander belangrijk oogpunt aan, waaruit ik mij niet weerhouden kan van, op den voorgang van eenen vertrouwden gids (*), den oorsprong en de waardij der Wijsgeerige *Zamenspraken* nog een oogenblik te beschouwen.

De eerste Schrijvers over de Wijsbegeerte, gelijk over andere zaken, waren Dichters, of schreven althans in gebonden stijl. Maar de aard en wetten van dezen stijl leenden zich weinig aan naauwkeurige omschrijvingen en juiste redeneringen; en zij streden geheel met den toenemenden smaak voor spitsvindige onderscheidingen en fijngesponnen twistredenen over dorre onderwerpen. Daardoor is het gebeurd, dat de Wijsgeeren meer en meer aan den ongebonden schrijftrant eene gegronde voorkeur gaven, doch dien vervolgens tegen rede misbruikten en ontluisterden.

Vóór PLATO nog begonnen wel sommige Wijsgeerige Schrijvers waardiger taal met waardiger stof-

(*) Den beroemden WIJTTENBACH, in zijnen Latijnschen *Brief aan* den Heer PH. W. VAN HEUSDE, vooraan deszelfs *Specimen criticum in Platonem*, pag. XXXIX et seqq.

Digitized by Google

stoffe te paren. Maar hij had in deze zaak nog een verder uitzigt. Hij wilde de wijsgeerige opstellen, al te verre van het Dichterlijke afgeweken, nader tot hetzelve terugbrengen. En dit heeft hij gedaan door het schrijven zijner Zamenspraken, geschoeid te gelijk op den leest der leerwijze van SOCRATES, en op dien van het Grieksch Tooneel- en Heldendicht.

Zoo is dan zelfs in PLATOOS Zamenspraken de onderscheidene navolging der verschillende dichtsoorten merkbaar. In dezelve worden dan eens, gelijk in den Heldenzang, de gesprekken verhaald; dan weder de deelhebbers zelve, gelijk op het Tooneel, als sprekers ingevoerd. In sommige der Tooneelmatige rijst de toon tot de verhevenheid van het Treurspel; in andere evenaart die de gemeenzaamheid van het Blijspel of het dagelijksche leven. Men voege daarbij gelijkheid in grootte met een Tooneelstuk, gelijkheid in begin, in voortgang, in tusschenredenen, in besluit.

Met te meer regt zij dan herhaald, dat PLATO aan het Wijsgeerig onderwijs leven en beweging heeft bijgezet.

Het ontbrak ook zijne schrijfmanier, onder de latere Grieksche Wijsgeeren en onder de Romeinsche, aan geene bewonderaars en beoefenaars. CICERO werd daarvan een voornaam voorstander en gelukkig navolger. Met onder-

schei-

Digitized by Google

scheidene wijzigingen en velerlei voordeel goot hij verscheidene zijner Wijsgeerige, Zede- en zelfs Letterkundige geschriften in den vorm van Gesprekken.

Maar vooral waren *Socratische* Zamenspraken, in PLATOOS trant, CICEROOS *Cato Major* en zijn *Laelius*; beiden kleinooden van Wijsheids fijnste goud; beiden geschenken voor TITUS POMPONIUS ATTICUS. Deze twee schoone giften waren rijpe vruchten van vergevorderde jaren, van lang en grondig nadenken. De gever zond elk derzelve aan zijnen vriend en tijdgenoot met eenen verpligtenden geleibrief, tot opdragt en opheldering dienende.

CICEROOS *Cato* moest voor hem zelven, zoo wel als voor ATTICUS, een middel zijn om hunnen ouderdom te beter te dragen. Om daartoe een te krachtiger middel te hebben, leide onze Schrijver in 's grijzen CATOOS mond het onderwijs eener nooit volprezene Wijsbegeerte, welke leert met alle tijdperken des levens vergenoegd, ook met het laatste te vreden te wezen, ook deszelfs geluk te smaken. Veel gezags verwachtte hij hier met regt van den gevestigden wijsheidsroem eenes grijs geworden Romeins; van den naam van MARCUS CATO, DEN OUDEN, die, na eene belangrijke krijgs- en staatkundige loopbaan, de hoogste levensjaren, meer dan tachtig, volgens LIVIUS negentig, in rust te Rome

Digitized by Google

voleind, en zijnen medeburgeren als een voorbeeld nagelaten had eener gelukkige grijsheid.

CICERO zelf, terwijl hij dezen Wijze over den ouderdom liet spreken, en hem door twee voortreffelijke mannen, die met hem gemeenzaam geweest waren, CAJUS LAELIUS en PUBLIUS SCIPIO AFRICANUS, als jongere medesprekers deed bewonderen, voelde door de zamenstelling dezer Zamenspraak allen last des ouderdoms afgeligt, en zelfs dezen zacht en aangenaam gemaakt. Naderhand, bij het herlezen, vergat hij dikwijls, dat het zijne eigene woorden waren. had hij CATO voor oogen, meende hij dien te hooren, en was hij te onweerstaanbaarder overreed, getroost, opgebeurd.

Geen wonder, dat op CICEROOS *Cato* zijn *Laelius* volgde; geen wonder, dat hij, over de vriendschap schrijvende, daarvan eene nieuwe Zamenspraak maakte, en voor dezelve den reeds genoemden LAELIUS tot hoofdspreker verkoos. Was deze rol in de andere Zamenspraak zoo wel vervuld door eenen Wijze, die zeer lang en zeer gelukkig oud geweest was, hier zien wij denzelven niet minder wel vervullen door eenen Wijze, bekend door zijne gemeenzaamheid met PUBLIUS SCIPIO AFRICANUS, en als vriend beroemd geworden. En was CATOOS rol aan zijnen persoon passende, ja nog ondersteund door de overlevering der gesprekken zijnes laatsten tijds, de rol

Digitized by Google

rol van LAELIUS, in het andere stuk, was niet minder waarschijnelijk, en had, bij eenen zedelijken grond, eenen allezins historischen.

Een opzettelijk Gesprek van den achtingwaardigen LAELIUS over de vriendschap was geenszins een verdichtsel, maar had werkelijk plaats gegrepen tusschen hem en zijne twee Schoonzonen, CAJUS FANNIUS en QUINTUS MUCIUS SCAEVOLA. CICERO had de kennis daarvan te danken aan het voorregt en het ijverig gebruik van den toegang tot QUINTUS MUCIUS, in zijne jongelingschap.

Bij dezen mede voortreffelijken man, toen reeds grijs, had CICEROOS verstandige Vader hem ingeleid, zoo dra hij, in zijn achttiende jaar getreden, den mannelijken tabbaard had mogen aannemen. En de verstandige Jongeling, zoo veel hij kon en mogt, week niet van 's Grijsaards zijde. Zijn luisterend oor ving veel wijsheid, ook vele korte en fraaije gezegden, uit des ouden Mans mond op, en hij prentte dit alles zorgvuldig in zijn geheugen, zoekende daardoor zelf wijzer en scherpzinniger te worden.

Veel daarvan herdacht hij dikwijls heel zijn leven door, en zoo bleef, onder anderen, altijd levendig voor zijnen geest SCAEVOLAAS verslag van het redebeleid van LAELIUS over de vriendschap, hetwelk hij nu, zelf oud geworden, aan zijnen insgelijks reeds bejaarden vriend, ATTICUS, meêdeelt.

ZUIN-

Digitized by Google

QUINTUS MUCIUS, naar gewoonte, aan zijn eigen huis, met eenige weinige gemeenzame vrienden, waarbij de jonge CICERO toegelaten was, in eenen halfronden kring gezeten, had dit gesprek zijnes Schoonvaders opgehaald, bij gelegenheid van den doodelijken haat van den Gemeensman PUBLIUS SULPICIUS tegen den Consul QUINTUS POMPEJUS, met wien SULPICIUS te voren in zeer naauwe vriendschap leefde. Van die breuke spraken destijds alle menschen. Zij werd grootelijks toegejuicht door den eenen, en bitterlijk bejammerd door den anderen. In SCAEVOLAAS Gezelschap werd er niet over geroemd, maar om getreurd; en deszelfs Hoofd stelde tegen eene Staatkundige partijschap, die de heiligste banden verscheurt, en alles verwoest, de zachte en edele beginselen over eener in zijn geheugen bewaarde Wijsgeerte, die vereenigt en geneest.

Welk eene leerzame school voor den jeugdigen CICERO, en voor ieder! Hoe treffend de tegenstelling; hoe natuurlijk SCAEVOLAAS terugkeering tot de redenering van zijnen lang overledenen Schoonvader!

En niet minder opmerkelijk, ofschoon van eenen anderen aard, was de aanleiding geweest van de redenering van LAELIUS zelven, namelijk de dood van zijnen boezemvriend, SCIPIO AFRICANUS. Maar hier volge, in alle zijne kleuren, om van den schrijftrant te beter te kunnen oordee-

deelen, het begin van dit belangrijk gesprek, door eenen der deelhebbers verhaald, en door CICERO vrijelijk te boek gesteld.

FANNIUS en SCAEVOLA, weinige dagen na het overlijden van den vriend hunnes Schoonvaders bij dezen gekomen, spreken denzelven aan, terwijl hij hun antwoordt.

FANNIUS.

„ — Uwe droefheid, LAELIUS, is regtmatig. Er was toch geen braver, geen loffelijker man dan AFRICANUS. Maar gij moet bedenken, dat aller oogen op u geslagen zijn. U alleen noemt men wijs, en houdt men daarvoor.

„ Deze eer viel kort geleden aan MARCUS CATO te beurt, en vroeger aan LUCIUS ATILIUS. Doch beiden verwierven die op eene andere wijs; ATILIUS, door den roem zijner kennis van het Burgerlijk Regt; CATO, door zijne groote ervarenheid in de behandeling van zaken. Veel werd er van den laatsten geprezen, dat hij, in Raad- en Pleitzaal, of schrander had vooruitgezien, of standvastig uitgevoerd, of scherpzinnig geantwoord; waarom hij, op het laatst van zijn leven, meestal de Wijze werd bijgenaamd.

„ Wat u betreft, u zegt men wijs te zijn, niet alleen om uwen inborst en zeden, maar ook om uwe oefening en wetenschap; en dit niet in den zin der Menigte, maar zoo als de Wijsgee-

ren

Digitized by Google

ren iemand wijs noemen; hoedanig eenen gansch Griekenland niet bezat, want van dat vermaarde Zevental keuren zij, die dit naauwer onderzoeken, niet éénen dier eere waardig. Te Athene, zoo als tot ons is overgebragt, is slechts één Wijze geweest; hij, die ook door het Orakel van Apollo de wijste is geoordeeld.

„ De wijsheid, die men u toeschrijft, is deze, dat gij al uw geluk in u zelven zoekt, en de deugd verheven acht boven alles, wat den mensch kan overkomen. Men vraagt mij derhalve, ik geloof, ook aan SCAEVOLA, hoe gij het verlies van AFRICANUS draagt. En deze vraag doet men te meer, daar uwe tegenwoordigheid gemist werd, toen wij, in het begin dezer maand, in den tuin van DECIUS BRUTUS, den Augur, met de Augurs vergaderd waren tot het houden onzer gewone beraadslagingen; een dag en eene bezigheid, welke gij bijna nooit plagt te verzuimen."

SCAEVOLA.

„ Het is waar, LAELIUS; velen doen de vraag, waar FANNIUS van gesproken heeft. Maar ik antwoord zoo als het mij is voorgekomen, dat gij gematigd zijt in de smart, die gij voelt over den dood van eenen man, zoo voortreffelijk als naauw met u bevriend; dat het u onmogelijk is geweest daardoor niet levendig getroffen te worden, dat gij daartoe te gevoelig

van

van harte zijt; maar, wat betreft uwe afwezigheid van onze Vergadering in het begin dezer maand, dat ongesteldheid, geene droefheid, daarvan de oorzaak is geweest."

LAELIUS.

„ Gij antwoordt wel, SCAEVOLA, en naar waarheid. Ik mogt mij ook van dezen pligt, dien ik bij welzijn altijd heb waargenomen, door mijn leed niet laten aftrekken. En mijns oordeels kan geen ongeval eenen standvastigen man zijnen post doen verzuimen.

„ U aangaande, FANNIUS, die mij meer toeschrijft dan ik erken of verder, de vriendschap doet u zoo spreken. Maar het komt mij voor, dat gij over CATO verkeerd oordeelt. Of niemand, wat ik dan liefst geloof, of *hij* is wijs geweest. Hoe toch, om van andere dingen niet te spreken, hoe heeft hij den dood zijnes Zoons verdragen? Ik had heugenis van PAULLUS, ik heb GALLUS gekend; maar deze stierven als kinderen, de jonge CATO als een volwassen en beproefd man. Wacht u deshalve van boven CATO zelfs hem te stellen, wien Apollo, gelijk gij hebt aangehaald, den wijsten heeft geoordeeld; want dezen prijst men om zijne woorden, genen om zijne daden.

„ Van mij, om nu tot u beide te spreken, zij dit gezegd. Aangedaan ben ik over het gemis van SCIPIO. Wijzeren mogen oordeelen, of

dit

Digitized by Google

dit mij past; maar zeker, zoo ik het ontkende, zoude ik tegen de waarheid aandruischen. Ik ben aangedaan, daar ik mij beroofd zie van eenen vriend, zoo als ik geloof, dat er nooit weer een komen zal; zoo als ik ten minste durf zeggen, dat er nooit een vóór hem is geweest.

,, Maar ik heb geenen troost van anderen noodig; ik vind dien in mij zelven, en voornamelijk hierdoor, dat ik bevrijd ben van die dwaling, welke de meeste menschen angstig maakt bij het sterven hunner vrienden. Ik geloof toch niet, dat aan SCIPIO iets kwaads zij overgekomen. Indien er eenig kwaad is gebeurd, is het aan mij gebeurd. En met eigen leed zwaar begaan te zijn, dit toont geene liefde voor eenen vriend, maar voor ons zelve. . . .

,, Met SCIPIO, wie zal dit loochenen, is het uitnemend afgeloopen. Ten zij hij verlangd hadde, hetgeen geenszins zoo was, dat het leven altijd duren zoude: wat is hem dan ontgaan, daar een mensch naar kan wenschen; hem, die de groote verwachting, welke hij reeds als kind den burgeren had ingeboezemd, als jongeling, door zijne ongeloofelijke dapperheid, bestendig overtrof; — die nooit naar het Consulschap stond, en dat tweemalen verwierf, eerst vóór, daarna op de gestelde jaren, voor het Gemeenebest schier te laat; — die twee steden, de bitterste vijandinnen van het Romeinsch gebied, te on-

Digitized by Google

onder bragt, en den oorlog, niet alleen voor het tegenwoordige, maar ook voor het vervolg, te niet deed. Wat zal ik zeggen van zijne toegeeflijkheid in den omgang; van zijne liefde voor zijne moeder; van zijne mildheid omtrent zijne zusters; van zijne goedheid jegens de zijnen; van zijne regtvaardigheid jegens allen? Deze dingen zijn ulieden bekend. En hoe waard hij aan Romes burgeren was, heeft de algemeene treurigheid bij zijne lijkstaatsij genoeg bewezen. Wat zouden hem dan nog eenige weinige jaren levens meer hebben kunnen baten? Van den ouderdom, ofschoon die ons niet lastig valle, is het toch waar, hetgeen ik mij herinner CATO, het jaar voor zijnen dood, met SCIPIO en mij te hebben hooren bespreken, dat die ons ten minste die mannelijke kracht ontneemt, welke SCIPIO nog bezat.

„ Alzoo is zijn leven zoo gelukkig, zoo roemrijk mogelijk geweest. En de snelheid van zijnen dood heeft daar de smart van afgenomen.

„ Over de oorzaak van dit haastig sterven valt het moeijelijk te oordeelen. Wat er de menschen van vermoeden, is voor ulieden niet verborgen. Maar dit kan men naar waarheid zeggen, dat, onder vele glorierijke en zeer heugelijke dagen van SCIPIOOS leven, de dag vóór zijnen dood de uitstekendste is geweest, toen hij, na het scheiden van den Senaat, 's avonds

Digitized by Google

door de Senateurs, door de Bondgenooten van het Romeinsche volk en door de Latijnen is thuis gebragt: zoo dat hij van zulk eenen hoogen trap van aanzien veel eer tot Jupijn opgevaren schijnt, dan tot Pluto neergedaald.

,, Ik kan toch niet instemmen in het gevoelen van hen, die onlangs hebben begonnen te beweren, dat de zielen te gelijk met de ligchamen sterven, en dat alles door den dood wordt te niet gedaan. Meer geldt bij mij het gezag der Ouden, — het zij van onze Voorvaders, die den dooden eenen zoo godsdienstigen eerbied bewezen, voorzeker niet om dat zij er hen geheel ongevoelig voor rekenden; — het zij van die vroegere bewoners ven Italië, welke Groot-Griekenland, nu te gronde gegaan, toen bloeijende, door hunne instellingen en onderwijzing beschaafd hebben; — het zij van hem, naar Apolloos Godspraak den wijsten, die niet, gelijk de meesten, dan dus dan zoo sprak, maar altijd hetzelfde zeide, dat namelijk de zielen der menschen van Goddelijken oorsprong zijn, en dat haar, na het verlaten van het ligchaam, de terugkeering tot den Hemel openstaat, hoe braver en deugdzamer, langs hoe korteren weg.

,, Aldus dacht ook SCIPIO, die, niet lang voor zijn sterven, als of hij er een voorgevoel van had gehad, in bijzijn van PHILUS, MANILIUS, en meer anderen, waaronder ook Gij

SCAE-

Digitized by Google

SCAEVOLA, en ik, op drie achtereenvolgende dagen over het Gemeenebest sprak, en, bijna op het laatst, over de onsterfelijkheid der zielen; welke dingen hij zeide, des nachts, in eenen droom aan zich zelven verschenen, uit zijn' eigen' gehoord te hebben.

„ Indien het dan waar is, dat, bij het sterven van de menschen, de zielen van de beste het gemakkelijkst als der gevangenis en boeijen des ligchaams ontsnellen, wien zullen wij eene gemakkelijkere opvaart tot de Goden toeschrijven, dan aan SCIPIO? Waarom ik vreze, dat te treuren over zijn uiteinde meer het werk der afgunst, dan dat der vriendschap, wezen zoude.

„ En, zoo men al wil hechten aan het gevoelen, dat ligchaam en ziel te gelijk vergaan, zonder dat er eenige bewustheid overblijft, dan is er, gelijk niets goeds, zeker ook niets kwaads in den dood. Alle bewustheid toch verloren zijnde, zou SCIPIO geworden zijn als of hij niet ware geboren geweest; over wiens geboorte echter en wij ons verheugen, en Rome, zoo lang het staat, zal juichen.

„ Met hem derhalve, gelijk ik reeds gezegd heb, is het uitmuntend afgeloopen; maar niet aangenaam voor mij, die, het eerst in deze wereld gekomen, dezelve billijker wijze het eerst had moeten verlaten. Echter baart mij de herdenking onzer vriendschap zulk een genot, dat

Digitized by Google

ik mij verbeelde gelukkig geleefd te hebben, om dat ik met SCIPIO geleefd heb, deelende in dezelfde zorgen voor openbare en bijzondere belangen, te zamen thuis, te zamen in het leger, en, waarin al de kracht der vriendschap bestaat, grootelijks overeenstemmende in ons willen, in ons ijveren, in ons denken.

„ Alzoo schep ik minder vermaak in dien wijsheids-roem, waarvan FANNIUS zoo even gesproken heeft, vooral zoo veel die ongegrond is, dan in de hoop, dat de vriendschap tusschen SCIPIO en mij in duurzaam aandenken zal blijven."

Om mij der kortheid te bevlijtigen, en verandering aan mijne voordragt te geven, ga ik over tot eene schetswijze meêdeeling van het vervolg dezer Zamenspraak, die nu eigenlijk het wezen, de regten en pligten, de wetten en regelen der vriendschap, in gouden spreuken gaat verklaren.

FANNIUS en SCAEVOLA verzoeken hunnen Schoonvader, die zoo treffend aan de vriendschap had gedacht, thans zijn oordeel en zijne lessen omtrent haar meê te deelen.

LAËLIUS, na eenige verschooning, begint met zijnen Schoonzonen de vriendschap aan te prijzen als een onschatbaar goed, onzer nature waardig, even dienstig in voor- en tegenspoed. Maar hij acht, dat dezelve niet kan bestaan dan tusschen deugdgezinden.

Deze

Digitized by Google

Deze eerste voorwaarde vordert geene volmaaktheid, die in den mensch niet vallen kan, maar liefde tot de deugd, zoo als die in eenen CAJUS FABRICIUS, in eenen MARCUS CURIUS, in eenen TITUS CORUNCANIUS was: toeleg op goede trouw, opregtheid, bescheidenheid, weldadigheid; afkeer van alle begeerlijkheid, van alle ongebondenheid, van allen euvelmoed.

Zekere band (vervolgt de Spreker) verbindt alle menschen. Een gemeen vaderland haalt dien naauwer toe; bloedverwantschap knoopt dien nog vaster: maar vriendschap bevestigt dien allermeest. Hare welwillendheid, hare liefde, verheffen alle betrekkingen ten hoogsten top. Zij is de grootste gaaf der Goden, na de wijsheid, na de deugd. Vriendschap tusschen braven geeft meer voordeels dan men uit kan spreken.

Wie is er, mag men met den Dichter Ennius vragen, wiens leven, zonder eenen trouwen vriend, leven verdient te heeten? Welk voorregt toch kan vergeleken worden bij dat van iemand te hebben, met wien gij spreken kunt als met u zelven; die zich in uw geluk verblijdt als gij, en nog meer dan gij om uwe rampen treurt; die in tegenheden de hoop op beter in u leven doet, en u voor moedeloosheid bewaart? Een vriend is als een ander ik. Door middel van een' vriend zijn afwezigen tegenwoordig, hebben behoeftigen overvloed, varen zieken wel, ja,

Digitized by Google

ja, wat sterker klinkt, leven dooden.

Alle menschen weten en bewijzen, dat vriendschap alles staande houdt, terwijl vijandschap alles vernielt. En, doet een vriend eene groote opoffering voor eenen vriend, ieder prijst dit om het meest, en toont, door zijne toejuiching, wat waarde er is in hetgeen hij zelf niet oefent.

LAELIUS breekt af, en verwijst zijne Schoonzoons, om verdere bijzonderheden, tot zulken als gewoon zijn dergelijke onderwerpen te behandelen. Maar FANNIUS en SCAEVOLA laten hunnen Schoonvader niet los, die nu gaat onderzoeken, of eigenbelang, of wel eene meer edele oorzaak, de vriendschap deed geboren worden.

Neen (volgens deze beschouwing), het nut, dat de vriendschap aanbrengt, is niet haar wortel, maar hare vrucht. Keert men het om, dan maakt men haar zoo bekrompen, als haar beginsel laag is en veranderlijk. In waarheid, zij ontstaat uit eene aangeborene neiging om lief te hebben, zelfs in redelooze dieren, veel meer in den mensch zigtbaar. Zij ontstaat uit het gevoel van weêrkeerige genegenheid tusschen zulken als overeenstemmen in goede zeden en braven inborst. — Niets is toch beminnelijker dan de deugd, niets lokt meer uit om lief te hebben. Wie bemint niet braven, die hij nooit

nooit gezien heeft? Wie zelfs acht niet eenen edelmoedigen vijand?

Ofschoon raad en daad, goede wil, onderling verkeer, den vriendschapsband krachtig versterken, geene behoefte, geene hulpeloosheid, knoopen denzelven. Ware dit zoo, dan was hij, die de meeste hulp noodig heeft, het geschiktste voor de vriendschap. En zien wij niet integendeel deze betrekking het meest zoeken en aankweeken door hen, die het minst eenes anders hulp behoeven?

Even weinig als weldadigheid woekerbejag is, even weinig maakt men vriendschap om winst. Men sluit deze om een hart te voldoen, dat, kloppende voor braven, ons dringt om hen te achten, en hun wel te willen. Zij, die zoo begonnen hebben elkander te waarderen, zoeken de een des anders omgang en deugd te genieten; en, gelijk in genegenheid, zijn zij er meer op uit om te verpligten, dan om weêrom te eischen.

Zoo zal tevens en uit de vriendschap het grootste nut voortvloeijen, en zij vast geworteld zijn in den besten en stevigsten grond onzer natuur, niet wankelend opschieten uit den slechten en lossen grond van zwakheid en gebrek.

FANNIUS en SCAEVOLA, gelijk er meer te zeggen valt, verlangen meer te hooren. LAELIUS

kan deze loffelijke zucht van twee Schoonzoons, in eene zoo goede zaak, niet weêrstreven, en is hun geheel te wille. Hij hervat zijn redebeleid, om dat nu onafgebroken, zonder nieuwe aansporing noodig te hebben, ten einde te brengen. Men vergunne mij, ofschoon ik zijne rede zeer moet zamentrekken, hem wederom zelf sprekende in te voeren. Het is hoofdzakelijk op de volgende wijze, dat hij zijn onderwerp met zijne Schoonzonen afhandelt.

„ Verneemt dan uit mijnen mond, mijne waardsten, wat menigmaal tusschen mij en SCIPIO over de vriendschap werd besproken. Dat deze band tot den dood toe ongeschonden bleef, scheen mijnen vriend zeer bezwaarlijk. Dikwijls, zoo gaf hij daar rede van, schaadt den eenen wat den anderen voordeelig is; dikwijls ontstaat er verschil in gevoelens omtrent de algemeene belangen; dikwijls veranderen de menschen met hunne omstandigheden, of met hunne jaren. — De vriendschap der jeugd, voegde mijn overleden vriend daarbij, wordt menigwerf met het kinderkleed afgelegd. Duurt zij tot de jongelingschap voort, zij wordt welligt verbroken door een huwelijk of ander voordeel, waar geene twee toe geraken kunnen. Is zij deze klippen te boven, welligt lijdt zij naderhand schipbreuk op de klip der eerzucht, of op die der geldgierigheid, voor haar de gevaarlijkste van alle. Soms, eindelijk, verkeert zij in grooten-

Digitized by Google

ten haat, wanneer de eene vriend des anderen medewerking vordert tot iets onregtmatigs of onbetamelijks, en deze met rede dezelve weigert. — Zoo vele gevaren, dus besloot SCIPIO, hangen der vriendschap boven het hoofd, dat er bij wijsheid geluk dient te komen, om die alle te ontgaan.

„ Laten wij derhalve, indien gij wilt, in de eerste plaats onderzoeken, in hoe verre men den wil eenes vriends moet involgen? Nimmer, is mijn antwoord, in het kwade. Geenerhande verschooning voor iemand, die zegt gezondigd te hebben uit vriendschap; want deze betrekking zelve, die op deugd moet rusten, kan naauwelijks blijven bestaan, waar men van de deugd afwijkt. Het is even ongeoorloofd eenen vriend iets kwaads te vragen, als hem dat in te willigen. Of had een CORIOLANUS regt om den arm zijner vrienden, indien hij die gehad heeft, tegen hun vaderland te wapenen, en waren deze verpligt om zijne medestanders te worden? Waarheen zou dit ons voeren, hoe verderfelijk ware die leer, daar niemand ligt zonder deelgenooten een groot kwaad uitvoert! Het betaamt ons daartegen te ijveren, en, bedacht op de toekomst, niet minder zorg te toonen voor Romes lot na onzen dood, dan voor deszelfs lot bij ons leven.

„ Deze zij dan de eerste wet der vriendschap, dat men van zijnen vriend alleen loffe-

 lijke

Digitized by Google

lijke dingen vordere, alleen loffelijke dingen voor hem verrigte. En met dit laatste wachte men niet tot dat men gevraagd wordt. Dat geschiede met ijver en zonder dralen. Niet minder zij men gereed, om elkander met vrijmoedigen raad te dienen. Ja, men vermane, men berispe, vrijelijk, waar het te pas komt. Groot is het vermogen eenes vriends, om ons ten goede te leiden.

„ Maar welk eenen last haalt men zich daardoor op den hals! En zal dit goede rekening geven? Twee tegenwerpingen, die bij u, FANNIUS en SCAEVOLA, weinig wegen kunnen. Gaf men aan de eerste gehoor, dan moest men de vriendschap en de deugd te gelijk vlieden, daar deze ook toeleg, inspanning, volharding, opoffering vordert. Stoten wij van ons af eene gedachte, die ons beletten zou iets, dat prijsselijk is, te ondernemen of voorttezetten, wijl niets daarvan zonder moeite kan begonnen of voleind worden. Als men alle zorg vlieden wil, wordt zelfs de ziel als van haar leven beroofd, en de mensch gelijk aan het redeloos gedierte, of liever aan eenen steen, aan een stuk hout, of iets dergelijks.

„ En de andere tegenwerping, die kan niet beter steek houden. Reeds hebben wij gezien, dat geene kansrekening van voordeel de oorsprong is der vriendschap. Zoo zou men haar zelfs

Digitized by Google

zelfs haar edelst kenmerk, dat van belangeloosheid, haar beste voedsel, dat van dienstbetooning, ontnemen. Ja, ontbrak nimmer iets aan onzen vriend, hoe werd de wensch vervuld, om hem van nut te wezen? Indien SCIPIO nimmer, noch thuis, noch in het veld, mijnen raad, mijne hulp had noodig gehad, waarmede zoude ik hem mijne genegenheid bewezen hebben? En wat kan men dwazer denken, dan geenen arbeid, geen geld te sparen, om zich fraaije klederen, kostelijk huisraad, bedienden, paarden, aan te schaffen, en niets over te hebben voor het bezit van vrienden, de beste bezitting en het schoonste sieraad onzes levens?

„ Dan wij moeten de grenzen der vriendschap bepalen. Sommigen zeggen: Bemin uwen vriend als u zelven; — anderen: Gedraag u jegens hem, gelijk hij zich jegens u gedraagt; — anderen: Wees voor hem wat hij zelf voor zich is. — Geen dezer drie beginselen is goed te keuren. Of zal men niet dikwerf meer doen voor eenen vriend, dan voor zich zelven, en gevoegelijk in zijne plaats vragen, vorderen, doorzetten wat men zelf zou laten varen? Of zal de vriendschap klein genoeg, arm genoeg, gierig genoeg wezen, om als te turen op de balans eener schale van ontvangene en bewezene weldaden, ten einde die in evenwigt te houden? Of zal men, de eigene gesteldheid eenes vriends tot

Digitized by Google

tot rigtsnoer nemende, hem in neerslagtigheid niet opbeuren, hem, als hij te gering van zich denkt, toemeten met de mate, waarmede hij zich vergenoegt?

„ Naar mijn oordeel, zijn de palen der vriendschap veel verder uit te zetten. Ware vrienden, dunkt mij, behooren elkander weêrkeerig, in al wat regt is, met alles te onderschragen, waardoor zij iets vermogen, zonder eenige uitzondering. Ja zelfs, mogt het ongelukkig gebeuren, dat uw vriend, niet geheel onschuldig, in groote bezwaren geraakte, derwijze dat het zijn leven of zijnen goeden naam gold, zoo acht ik het verschoonlijk iets toe te geven aan de omstandigheden, om een van beide te redden.

„ Maar van zoo veel te meer belang is het, wel toe te zien, met wie men vriendschap maakt. SCIPIO, wiens woorden ik zoo gaarne in den mond neem, klaagde niet zelden, dat de menschen op alle andere dingen oplettender waren; — dat ieder zijne schapen of ander vee wist op te tellen, en het getal zijner vrienden niet kon noemen; — dat ieder de eerste met alle zorg koos, maar in de keus der laatste zorgeloos was, en onkundig aan welke kenmerken zulken te onderscheiden, die geschikt zijn om vrienden te wezen."

„ Geen zeggen was ooit doodelijker voor de vriendschap, dan deze hatelijke les: Denk altijd,

Digitized by Google

tijd, dat gij eens de vijand uwes vriends kunt worden. Liever zoude ik voorschrijven, zoo zorgvuldig te wezen in het kiezen van vtienden, dat men niemand beginne te beminnen, wien men immer zou kunnen haten.

„ Zij, wier vriendschap verdient gezocht te worden, moeten zijn standvastig, bestendig, niet veranderlijk. En, daar dit karakter veelmaals in de vriendschap zelve moet beproefd worden, en soms zwicht voor geldbelangen, meer nog voor staat- en eerzucht, of voor wederwaardigheden, zoo is het voorzigtig zich niet aanstonds en geheellijk, maar langzamerhand en bij toeneming, aan eene nieuwe vriendschap over te geven.

„ Nog eens, de vriend van uwe keus zij datgeen, wat hij vertoont. Hij zij eenvoudig, niet ligt beleedigende en niet ligt beleedigd. Hij hebbe iets met u gemeen, en scheppe vermaak in dingen, die u behagen. Zonder dit alles kan hij niet standvastig wezen.

„ Bij deze eigenschappen kome zekere aangenaamheid in spreken en handelen; want de vriendschap wil niet stroef, wil niet gestreng zijn, maar meer open, meer vrij, meer zacht, meer hellende tot alle gezelligheid en toegevendheid.

„ Vrienden van zulken stempel zijn blijvende vrienden. En met zulk eene vriendschap gaat het als met goeden wijn, hoe ouder, zoo veel te beter, des te krachtiger, des te liefelijker.

„ Maar

Digitized by Google

„ Maar wat van groot gewigt is, tusschen vrienden moet gelijkheid heerschen. De meerdere moet den minderen niet kleiner achten, maar dezen als tot hem opbeuren. Wie uitsteekt in geboorte, gezag, middelen of geestvermogens, moet den anderen, zoo veel hij kan en mag, door zijnen rang aanzien, door zijne magt waardigheid, door zijn geld hulp, door zijne talenten luister verschaffen.

„ Daarentegen behooren zij, die minder zijn, zich zelve eenigermate te verheffen. Dit is hun pligt, en tevens om zich gaarne, in verstands- of geluksgaven, door hunne meerderen te zien overtreffen. — Alzoo zullen zij niet neigen om te klagen over minachting; welk gebrek doorgaans ook alleen aan hen eigen is, die in hunne eigene oogen verachtelijk zijn. Alzoo zullen zij ook niet roemen over een of ander dienstbetoon, noch dat verwijten; een veel ergerlijker gebrek, daar te gedenken aan diensten de zaak is van hem, wien zij bewezen zijn, niet van hem, die dezelve heeft bewezen.

„ Ongelukkig, waar vriendschap te onberaden aangegaan is, of zij ons oordeel bedrogen heeft, kan het noodzakelijk worden haar te verbreken. Dit gebeurt, wanneer een vriend ons zwaar en bij herhaling mishandelt, of zich ten aanzien van anderen, of van zich zelven, grovelijk misdraagt, waarvan ook de schande op ons neder-
komt.

Digitized by Google

komt. Maar altijd nog, enkele gebiedende omstandigheden uitgezonderd, moet de bestaande band, door mindere en mindere gemeenschap, liever zachtkens losgemaakt, dan op eenmaal verscheurd worden.

„ En ontstaat er verwijdering door veranderde denkwijze, vooral door staatkundige of andere verdeeldheid, dan moet er gewaakt worden, dat de vriendschap niet in vijandschap verandere; want niets is schandelijker dan hem te beoorlogen, met wien gij gemeenzaam hebt geleefd. Vervoert hier de drift tot bitterheden, tot smaad, tot laster, men lijde dat, indien het lijdelijk is; en dit zij het regt der vroegere vriendschap, dat hij beschuldigd worde, die beleedigt, hij verontschuldigd, die de beleediging verdraagt.

„ Intusschen is er tegen al dit kwaad maar één behoedmiddel, dit van niet al te spoedig vriendschap te sluiten, en dat niet anders te doen dan met zulken, die in zich zelve beminnenswaardig zijn, zoo als gij zelf eerst moet trachten te wezen.

„ Tot deze beminnenswaardigheid behoort waarheidsliefde, zonder welke men noch vrijelijk en ernstelijk vermanen, noch zich met open oor en hart kan laten vermanen: Twee zaken, zoo pligtmatig, als heilzaam, om elkander, bij af-

Digitized by Google

afdwaling van het regte spoor, daarop terug te brengen.

„ Dit doel, en alle goed der vriendschap, is geheel vreemd aan haar namaaksel en hare pest tevens, de verachtelijke vleijerij, welke alles zegt om te streelen, niets spreekt naar waarheid. Deugt de leugen in geene zaak, wat is er strijdiger met de vriendschap? Hoe kan hij, die het met zich zelven oneens is, het eens zijn met een' ander? Hoe kan hij, die alleen twee zinnen heeft, met meer éénen zin hebben?

„ Niets is dubbelzinniger, wufter, losser, onzekerder, dan het hart eenes Gnathoos, wien de Blijspeldichter TERENTIUS deze belijdenis doet afleggen: *zegt iemand neen, ik zeg neen; ja, ik zeg ja: met één woord, ik heb mij ten wet gesteld alles te beamen.*

„ Vleijers kunnen alleen bevallen aan hen, die zich zelve vleijen, die meer beminnelijk willen schijnen, dan zich beminnelijk gedragen. Zoo gaat alle denkbeeld van vriendschap verloren, waar de een niet wil de waarheid hooren, de ander die niet wil zeggen.

„ Van al wat gesproken is, mijn FANNIUS, mijn SCAEVOLA, ziet hier het besluit. De deugd, de deugd alleen, kweekt en voedt ware vriendschap. Eert de deugd boven alles, en acht de vriendschap, na haar, van alle goed het grootste."

Ge-

Digitized by Google

Gelukkig ik, Mijne Heeren, veel geachte Leden dezer Maatschappij! indien ik, door deze schetse, bij u iets verlevendigd hebbe van die genoegens, welke u de Schriften der Ouden baarden; iets van die goede gedachten, welke zij in u opwekten en onderhielden; iets van uwe neiging tot vriendschap jegens elkanderen, ook jegens mij.

Gelukkig ik, o edele Jongelingschap, die u der wetenschappen wijdt! indien ik uwe zucht voor de gezamenlijke beoefening der Oude en der Vaderlandsche Letteren eenigzins hebbe aangevuurd, en u alzoo heb helpen geleiden tot die zachte gevoelens, tot die beschaafde zeden, welke het kenmerk en het voorregt zijn van hare ware beminnaars.

*

Digitized by Google

Digitized by Google

THEAGENES,

of

ZAMENSPRAAK OVER HET GEBED.

DOOR

Mej. G A L L I E N,

Uit het Fransch vertaald

DOOR

N. G. VAN KAMPEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

THEAGENES.

CLEOBULINA, *Dochter van* HERMOTIMUS.
THEAGENES, *Zoon van* HERMIAS.

CLEOBULINA. Ziet gij dien boom ginds, THEAGENES! aan den ingang onzer Landhoeve?

THEAGENES. Ik zie hem, CLEOBULINA.

CLEOB. Wel nu, hij is een gedenkteeken van mijnen eerbied jegens de Goden. Ik heb dien boom aan JUPITER *den Toewenkenden* (*) gewijd.

THEAG. Uwe vroomheid is prijsselijk, CLEOBULINA; doch zeg mij, bid ik u, hebt gij wel

(*) Eigenlijk *den verhooring toewenkenden:* EPINEUOON.

Digitized by Google

wel bedacht, of uwe vereering van den Toewenkenden JUPITER u niet zeer noodlottig kon worden?

CLEOB. Van overlang, THEAGENES, was het mijn lust, met u van goddelijke zaken te spreken. Ik heb u altijd beschouwd als een' man, die met de Goden gemeenzaam verkeert, zoo door het goede 't welk gij doet, als door het voorwerp uwer letteroefeningen, hetgeen met de Godheid in verband staat; en wanneer ik u onze dichters hoor uitleggen, is het of APOLLO zelf u zijne verborgenheden geopenbaard heeft.

THEAG. Mijn leven is gewijd aan dien God, en is het waar, 't geen gij zegt, dat hij mij bezielt, zoo zal overreding op mijne lippen wonen. Dat de *Musen* en *Gratien* onze gesprekken geleiden! Zij toch zijn de getrouwe gezellinnen van den God, dien wij te gader aanbidden, want immers ook gij, CLEOBULINA, wijdt APOLLO eene bijzondere hulde?

CLEOB. Dus is ten minsten mijn wensch; doch ik weet niet, of hij zich verwaardigt die aantenemen, en de zedige kransen te aanschouwen, die ik op zijne altaren durve leggen. Kom; zitten wij hier neder onder 't lommer dezer platanusboomen, daar kunnen wij ons ge-

sprek

Digitized by Google

sprek gemakkelijk voortzetten. Gij zeidet zoo even, dat de dienst van JUPITER den *Toewenkenden* mij ligt noodlottig kon worden.

THEAG. Ja, CLEOBULINA; want, bij mangel aan kennis der waarächtige goederen, zoudt gij hem ligt om schijngoederen kunnen bidden, die u ongelukkig zouden maken, wanneer hij u die schonk.

CLEOB. Te meermalen, ô THEAGENES, heb ik u van dit gevaar hooren spreken; ook heb ik den bijnaam van *Toewenkenden* niet bepaaldelijk met *dat* doel, 't welk gij meent, aan JUPITER gegeven. Ik wilde den Hoogsten God slechts een' boom toewijden, en deze prachtige eik kwam mij daartoe bijzonder geschikt voor. Wanneer de wind zijne kruin doet trillen, schijnt hij de beweging des hoofds van JUPITER natebootsen, welke onze Dichters met deze woorden hebben uitgedrukt:

KRONION *wenkt met de duistere wenkbraauwen; 's Konings ambrosische lokken golfden om 't onsterflijke hoofd, en schokten den grooten Olympus.*

Daarenboven is onze boom zeer oud, en merkwaardig door zijne grootte. Men ziet hem zelden bewogen; in tegendeel is hij ongemeen kalm, en wanneer hij nu beurtelings de gewelfde kruin neêrbuigt en weder verheft, zoo past

Digitized by Google

de naam van den *Toewenkenden* volkomen op hem. — Maar, eilieve, THEAGENES, laten wij ons gesprek over het bidden vervolgen.

THEAG. Zeer gaarne, te meer, daar vertrouwelijke gesprekken over wijsgeerige onderwerpen voor mij eene onuitsprekelijke bekoorlijkheid hebben. Men behoeft het onderwerp dan niet uitteputten; zoo eene uitweiding ons bevalt, wij vervolgen die, en komen dan weder van zelve op het hoofddenkbeeld terug. Alle praal van geleerdheid is daaruit verbannen, en men zoekt de waarheid dan enkel om beter te worden. Kom, laat ons zien 't geen ons beiden omtrent deze stoffe zal blijken; want ook gij, CLEOBULINA, zult mij immers uwe gedachten daarover mededeelen?

CLEOB. Ik kan u antwoorden, zoo als SOKRATES zeide, toen hij over de liefde sprak: „ Al 't geen ik daarvan weet, heb ik van DIO„ TIMA." Somtijds gebeurt het, wanneer goede gedachten mij voor den geest zweven, dat ik ze voor mijn eigendom houde: doch bij nadere overweging bespeur ik, dat ze van THEAGENES zijn.

THEAG. O dochter van HERMOTIMUS! laten wij beide, gij zoo wel als ik, alle onze goede gedachten aan de Goden toekennen. Van *hun*

al-

Digitized by Google

alléén toch vloeijen die voort; — en dan is ook de dankbaarheid wel geplaatst, waarvan uw hart de behoefte gevoelt. Doch zie hier, CLEOBULINE, mijn denkbeeld nopens het gebed. Laten wij zoo min mogelijk bidden om te *vragen*, maar wel om te *danken*. De meeste menschen daarentegen wenden zich tot de Goden slechts met hunne verzoeken, even als ongelukkige slaven, die den mond niet open doen voor hunnen Heer, dan om hem eene of andere weldaad aftesmeeken. — Naar mijn gevoelen heet *bidden*, onze ziel tot de Godheid verheffen: ons in de bespiegeling harer volmaaktheid verliezen, ons met haar onderhouden: onze genoegens en smarten in haren schoot uitstorten, met één woord: de Goden in de zoete betrekking van Vrienden beschouwen.

CLEOB. O THEAGENES! hoe gelukkig waren de menschen, indien zij de Goden in deze betrekking wél kenden! maar ongelukkiglijk worden zij ons doorgaans voorgesteld onder het oogpunt van onverbiddelijke dwingelanden. Ook heb ik u bij verscheidene gelegenheden hooren zeggen, dat het voor goede menschen van een zwak verstand beter zou zijn, te gelooven dat er geene Goden bestaan, dan dat zij menschelijke driften koesteren. Van deze waarheid ben ik overtuigd geworden op het gezigt van deugdzame lieden, die gevoelig waren voor het leed

Digitized by Google

en de kwellingen van anderen: lieden die weldaden rondöm zich verspreidden, en die ook daarna kalm en gerust hadden behooren te leven. Doch verre van daar! een verfoeijelijk bijgeloof kwelde hen dag en nacht; zij zagen niets dan een' wrekenden, naijverigen God, die de minste zwakheden straft, niet om te verbeteren, gelijk een wijs en goedertieren Vader zou doen, maar om zijne gramschap te koelen, zoo als een tiran zich doet gelden.

THEAG. En is het wel te verwonderen, CLEOBULINA! wie geeft ons van de Godheid de vroegste begrippen? eene min, eene barbaarsche Vrouw, naderhand misschien een slaaf, die zijnen pligt jegens zijnen, vaak harden en onregtvaardigen, Meester alléén door vrees voor straffe volbrengt. *Een onregtvaardig Meester, een slaafsche lijfëigene;* zie daar dus de betrekking tusschen God en de menschen, die deze vreemdeling zijnen kweekeling inboezemt. En welke wijsbegeerte zal naderhand immer in staat zijn, zulk eene ziel geheel van eene niet minder grove dan gevaarlijke bijgeloovigheid te genezen? Die ziel is immers gelijk een zacht leem, hetwelk, nadat eerst gedaanten van spoken daaröp ingedrukt zijn, aan het vuur gehard is, opdat die afgrijsselijke beelden op den steen onüitwischbaar geprent zouden blijven. Zie daar den toestand dier rampzalige slagtöffers van het bijgeloof.

O

Digitized by Google

O goddelijke LYKURGUS, gij Vriend van Goden en menschen! *hieräan* hebt gij uwe kinderen, de *Spartanen*, geenszins ten prooije gelaten! Gij liet aan onkunde of kwade trouw niet toe, uw werk, en hun geluk te verstoren. De opvoeding werd in uw heilig Gemeenebest aan geene huurlingen toevertrouwd. Uw groote geest droeg zorg voor die teedere planten, welke elders slechts bij toeval opschieten. Ook was de vrees uit het hart der *Spartanen* verbannen. Zij onderwierpen zich zonder morren aan den hoogsten wil der Goden, en vielen hen niet lastig door lange en ijdele gebeden.

CLEOB. Sedert lang, ô THEAGENES! hebben uwe gesprekken in mijne ziel eene vurige liefde voor *Sparta* ontstoken. Met geestdrift spreek ik u van dit Volk. O ware ik in zijnen schoot geboren! Dan hadden de golven van den *Eurotas*, en de edele ligchaamsöefeningen van het *Gymnasium* (*) aan mijn ligchaam de noodige krachten gegeven, om voor het Vaderland te strijden, en den dood te trotseren. VENUS is in *Sparta* met eene volle wapenrusting bedekt: gewis om ons te leeren, dat de Vrouwen niet uitgesloten zijn van het geluk, om ook voor 't Vaderland te sterven.

THEAG.

(*) De plaats, waar ook maagden naakt met elkander worstelden. VERT.

Digitized by Google

THEAG. Wel herken ik u aan deze taal, ô Dochter van HERMOTIMUS! Maar keeren wij terug tot ons onderwerp.

De gewone mensch wordt slechts door hevige schokken geroerd, en pijnlijke indrukken wekken, meer dan streelende gewaarwordingen, zijne aandacht op. Hij ziet JUPITER slechts in het onweêr; die God spreekt tot hem alleen door donder en bliksem. Maar de denkende mensch ziet JUPITER in alle verschijnselen der natuur. Ontwaart hij hem in den storm, hij herkent hem evenzeer in de zon, die alle wezens verlicht en bezielt, die ons nooddruft en overvloed schenkt. Hoe is het mogelijk, dat de menschen zich vrijwillig berooven van het zoetste genot, van dankbaarheid jegens hen, die ons met al het goede bedeelen? O CLEOBULINA! hoe zeer heb ik mijn geluk uitgebreid, door de gewoonte, om de Goden te danken voor alle de giften, die zij over mij gelieven uittestorten. Zit ik onder 't lommer van een' boom, door mijne handen geplant, of proef ik zijne vrucht, dan zeg ik tot mij zelve: hoe weldadig zijn toch de Goden! zij geven het sap aan dien boom; zij hebben dien zoo wonderbaarlijk gevormd, opdat hij eene vrucht drage, even liefelijk voor den smaak als bekoorlijk voor 't oog!

EUTHYPHRON, ZOON VAN NEOKLES, had in *Iönie* uitgestrekte goederen. Hij bragt daar nogtans slechts een zeer klein gedeelte des jaars door;

Digitized by Google

door; somtijds zelfs begaf hij zich eerst om de drie of vier jaren daarheen, uit hoofde zijner hartstogtelijke liefde voor de *Sokratische* wijsbegeerte, eene vrucht (zoo als hij zich doorgaans uitdrukte) die nergens zoo goed smaakt, als onder de platanen der *Academie;* want PLATO onderwees dáár die soort van wijsbegeerte met onuitsprekelijke bevalligheid; en EUTHYPHRON vergeleek zijne lessen met eene muzijk, die men zelf gaarne hoort, en niet wel zou doen, zich door een' ander te laten verhalen, die dezelve voor ons gehoord had. Uit hoofde van dit alles bleef EUTHYPHRON zoo lang mogelijk bij ons. Daarenboven beminde hij het verwijfde leven der *Ioniërs* niet, nogtans was zijn huis aldaar volkomen volgens de weelde der Barbaren ingerigt. Hij zou de eerste *Satrapen*, en den koning der koningen (*) in persoon hebben kunnen ontvangen, zonder dat zij des eigenaars matige levenswijze hadden vermoed. EUTHYPHRON had een' *Griekschen* vrijgelatenen als huisbezorger op een zijner schoone landgoederen achtergelaten, met den last, om alle wel opgevoede lieden, die aldaar een' tijdlang wilden doorbrengen, te ontvangen, te onthalen, en volkomen op denzelfden voet te behandelen, als of de Heer daar tegenwoordig was. Doch toen EUTHYPHRON eens langer dan gewoonlijk bij ons te *Athene* vertoefd had,

(*) Dien van *Perzie*. VERT.

Digitized by Google

had, begaf hij zich eindelijk naar zijne goederen. Hij vraagt den vrijgelaten' naar de gasten, die bij hem geweest zijn. Heer! antwoordt deze: ik heb tweederlei menschen in uw huis gehad; *menschelijke*, en *dierlijke*. De eersten vroegen naar u, en gaven hunnen wensch te kennen, van weldra een' zoo edelmoedigen gastheer terug te zien komen. Sommigen zelfs leiden bloemkransen op uwe huisaltaren neder, om hunne dankbaarheid aan u te kennen te geven. De *dierlijke* menschen integendeel gaven niet het minste blijk van behoefte, om u hunne erkentenis te betuigen. Zij gingen het huis uit, zoo ongevoelig als hunne muilezels, die in uwe stallen waren gevoederd. Dit was het, Heer! 't geen ik u van deze twee soorten van menschen, uwe gasten, te berigten had.

Helaas! wij behooren, omtrent de Goden, zekerlijk tot de tweede soort dezer gasten, indien wij ons niet onder de eerste rangschikken.

Maar zijn de Goden zoo noodzakelijk voor den gelukkigen mensch, voor den ongelukkigen zijn zij immers onmisbaar! Zijn er niet in het leven hartverscheurende omstandigheden, waarin de Goden onze eenige toevlugt zijn? Is er geen knagend verdriet, het welk voorzigtigheid en edelmoedigheid ons verbieden in den boezem eens stervelings te ontlasten? Kan een onschuldige niet veroordeeld worden op eenen schijn, die zelfs den schrandersten kan misleiden? Hij wordt

ver-

Digitized by Google

verlaten van zijne vrienden, maar niet van de Goden, die hij tot getuigen zijner onschuld neemt. Ja! het is ongetwijfeld de ongelukkige mensch, die het eerst de behoefte gevoelde, van den Hemel aanteroepen; ja, het is de hardheid, de onbillijkheid onzer natuurgenooten, die ons doet zien, wat de Onsterfelijken voor ons zijn. Immers wat zullen wij zeggen van 't geen men, zelfs bij de zachtste en meest beschaafde Volken *Geregtigheid* noemt? Hoe vaak doet men niet den onschuldigen pijnen verduren, die zelfs de Wraakgodinnen naauwelijks voor de misdadigsten zouden besparen? Men weet in dit gewaande Regt voor dikwerf geringe misstappen wreede doodstraffen uittevinden; maar aan de deugd weet men geene kroonen te schenken. Gewis: zijn de menschen van de eene zijde telgen der Goden, van de andere zijn zij waarlijk wel het kroost der Aarde. De Geschiedenis vertoont ons de menschen meer als wilde dieren, dan als schepselen, met Rede begaafd. En de *Peloponnesische* Oorlog, waarvan de geheugenis nog zoo versch is, die ons nog overal sporen van verwoesting vertoont, deze heeft wel doen zien, dat het menschengebroed slechts eene teelt van den baijert is, die het goede niet kan verdragen, maar de Goden schijnt uittetarten, haar met de schrikkelijkste rampen te straffen. Erkennen wij dus, dat JUPITER, zoo hij niet zoo veel barmhartigheid als vermogen bezat, gewis

Digitized by Google

wis voorlang dit gebroedsel der menschen zou hebben verdelgd.

De menschen, zegt PLATO in zijn Gastmaal, waren oorspronkelijk twee aan twee te zamen gehecht. Deze vorming stelde hen in staat, zich met verbazende snelheid als een rad te bewegen, en dit vermogen wilden zij bezigen, om zich aan JUPITER's verdiende kastijding te onttrekken. Doch de God, om hen te straffen, verdeelde hen slechts, en liet aan elk der dus gesplitsten twee beenen. Naderhand dreigde hij hun, in geval van een' tweeden opstand, hen nogmaals te scheiden, en hun niet meer dan een enkel been over te laten. Tot dus verre heeft JUPITER zijne bedreiging niet vervuld, hoewel de menschen, sedert hun eerste oproer, deze straf duizend en duizendmaal verdiend hadden.

CLEOB. O THEAGENES! ik zou het hier door u geschetste tafereel van de onregtvaardigheid en wreedheid der menschen wel kunnen voltooijen. Geene twintig stappen kan ik buiten ons landgoed doen, zonder vrees voor het zien van stuitende voorwerpen. Aan de eene zijde vertoont zich onbeschaamde weelde; aan de andere, de jammerlijkste behoefte; bijna naakte menschen, ten prooi aan alle de ruwheid des weders; menschen, van alle bestaan, van alle voedsel beroofd! Wat zie ik verder! oude huisdieren, die rondzwerven, van hunnen meester

ver-

Digitized by Google

verstooten, vogelen door de kinderen mishandeld, aan welke zij tot speeltuig dienen. En wanneer men aan die wreedaards hun ongelijk wil doen gevoelen, dan is het koele antwoord: „ Het is immers slechts een beest!" O Goden! hoe wordt mijn hart door deze barbaarschheid verscheurd! Wat zal men van deze menschen denken, die zich Wijsgeeren en Godsdienstigen noemen, over de Volksopvoeding schrijven, stelsels van Zedekunde vervaardigen, en die toch niet eens aan hunne kinderen leeren, dat elk ander bezield wezen ook, gelijk zij, vermaak en smarte gevoelt, en dat deze wezens, zoo wel als zij, het werk der Goden zijn. Maar ik bid u, laten wij dit onderhoud over de verdorvenheid der menschen afbreken; het gaat mij te zeer aan het harte.

THEAG. O CLEOBULINA! hoe zeer deel ik in deze gevoelens! Maar nu de menschen toch over 't algemeen zoo onregtvaardig en bedorven zijn, laten wij ons dan zoo veel te meer aan die weinigen onder hen verbinden, die de deugd beoefenen. Beminnen wij hen, waar zij ook immer bestaan, wanneer zij ook immer geleefd mogen hebben. Diegenen, bij voorbeeld, waarvan de Geschiedenis ons de edele daden heeft opgeteekend, moeten een voorwerp onzer liefde worden. De Wijze leeft voor alle eeuwen, en het vermeer-

Digitized by Google

dert ons geluk, zoo wij dus onze gevoelens van welwillendheid uitbreiden. Wanneer het verhaal der menschelijke boosheden onzen geest heeft afgemat, herstellen wij hem dan door het beschouwen van edele daden, gelijk men het oog, door levendige en afstekende kleuren vermoeid, doet rusten op het groen. Laten wij ons vooral toeleggen, O CLEOBULINA! op de beminnelijke deugd der weldadigheid. Door haar is het ons gegeven, de onregtvaardigheid van het lot jegens onzen evenmensch te vergoeden, en wanneer wij een' blik op ons binnenste slaan, welk eene zoete tevredenheid schenkt ons dan dit gezigt, wel verre van ons afschrik te baren!

CLEOB. O THEAGENES! gij put deze lessen van weldadigheid en menschlievendheid wel in uw eigen hart; en het aantal der Ongelukkigen, die gij dag aan dag verkwikt, bewijst dat uwe daden met uwe woorden strooken. Maar het heeft mij dikwerf verwonderd, dat gij met een matig vermogen zoo weldadig kunt zijn. Daarentegen hoor ik waarlijk rijke lieden wel eens verzekeren, dat zij niet het twintigste gedeelte van het goede kunnen doen, dat gij verrigt.

THEAG. Bij meer behoeften dan men inkomsten heeft, is men nimmer rijk. Hoe zouden die menschen het dan kunnen zijn, welke dag en nacht nieuwe behoeften verzinnen? Wat mijnen

nen rijkdom betreft, die is ontkennend, dat is, hij bestaat in matigheid, en zelfs in het gemis van duizend overtolligheden. Ik kan rijtuig, een' grooten stoet slaven, eene prachtige tafel, en schitterend huisraad ontbeeren. Mijne boekverzameling zelfs is geenszins een voorwerp van weelde: zij dient slechts tot mijn gebruik, en levert door uitwendig sieraad geene praalvertooning op. Komt een vriend onverwacht bij mij eten? hij is welkom, mits hij voor lief neme met mijnen matigen disch. Voor 't overige geef ik slechts aan diegenen den kost, die er te huis geen' hebben, namelijk de behoeftigen. Ik breek mij vooral geenszins het hoofd, met stedelingen uittenoodigen, die over mijne boerschheid zouden lagchen, en wel zeer verwonderd zouden staan, bij mij die opëenstapeling van huisraad en tafelgereedschap niet te vinden, die een gezelschapszaal naar een kraam of winkel doet gelijken, waar de koopman zijne goederen uitstalt.

Wij zeiden zoo even, dat de ongevoeligheid en onregtvaardigheid onzer evenmenschen ons deden zien, wat de Goden voor ons zijn. En kunnen zelfs de beste der stervelingen niet veranderen? Wanneer PLATO den Wiskunstenaar HELIKON aan DIONYSIUS, Tyran van *Syrakuse*, aanbeval: schreef hij dezen laatsten. „Ik ken HELIKON als een' eerlijk' man; voor 't overige, hij is een mensch, en bij gevolg een veranderlijk wezen."

Digitized by Google

CLEOB. O! vergun mij eenige stervelingen uittezonderen; gerijpt in de deugd! Hoe zouden THEAGENES, PHILEMON, CHARMIDES en THEODORUS veranderen kunnen? Ga intusschen voort, bid ik u: doch welk eene zoete uitweiding voor mijn hart!

THEAG. De menschen weten zelden goed en kwaad te onderscheiden. Hetgeen wij onheil noemen, is dikwerf de grootste weldaad, die ons kan overkomen. Doet eene ziekte, bij voorbeeld, ons niet dikwerf op den weg der deugd terugkeeren? Hebben wij alsdan, op het bed der smart uitgestrekt, den tijd niet gehad tot nadenken en tot verandering eener levenswijze, die ons hoe langs zoo meer van het geluk verwijderde, door ons van de deugd afteleiden? Wij verliezen rijke bezittingen, en, met de middelmatige fortuin, keeren gezondheid, vrolijkheid en vriendschap terug. Eene eenvoudige tafel houdt zwetsers, tafelschuimers en vleijers van ons af. Door ingetogenheid vinden wij schatten in ons zelve, die alle onze schepen ons uit geheel *Azië* niet hadden kunnen aanbrengen, en gelijk God uit het kwaad, aan de stoffe gehecht, uitnemend voordeel weet te trekken, zoo moeten wij ons ook ziekten en tegenspoed weten ten nutte te maken. Eigenlijk is er slechts één kwaad, de ondeugd: omdat zij ons van de Godheid verwijdert, en één goed, de deugd, die ons tot deze God-

Digitized by Google

Godheid doet naderen. De ondeugende mensch, die niet zoekt beter te worden, gevoelt geene behoefte tot dezen zaligen omgang met de Onsterfelijken; het is zijn belang, eene poging te doen, om zich te overreden dat er geene Goden bestaan; want, indien zij bestaan, zijn zij ten hoogste regtvaardig; en Regtvaardigheid sluit in zich, dat zij goede daden beloonen, en misdaden straffen. Waarom zou een mensch, die in de ondengd vermaak schept, de Goden aanroepen, dan om hem uit eenig dringend gevaar te verlossen? Men zou als dan op hem kunnen toepassen, hetgeen BIAS van ondeugende menschen zeide, met welken hij in een' storm op zee was, waarin het gevaar hun de Goden deed aanroepen. „ *Zwijgt*, opdat de Goden niet mer- „ ken dat gij met ons vaart!"

Schijnt het u dus niet toe, CLEOBULINA, dat vermits wij het goede en het kwaad zoo weinig weten te onderscheiden, het zeer voorzigtig en zeer wijs zou zijn, de Goden voor alles te danken hetgeen zij ons toezenden? Immers hetgeen wij van hun ontvangen, gezondheid en ziekte, voorspoed en tegenspoed, zijn, om met HOMERUS te spreken, *geschenken der Goden.* Gelooven wij dus, o CLEOBULINA, dat wij vorderingen in de wijsheid gemaakt hebben, wanneer ons gebed eene volkomene onderwerping is aan hunnen allerverhevensten wil. Maar zoo er ooit een gebed was, geschikt voor de menschelijke

Digitized by Google

zwakheid, en voor de zoete behoefte, om de Goden als onze vrienden, en als de hoogste beschikkers van ons lot aanteroepen, zie hier dan de verhevene bede, ons nagelaten door een' ouden onbekenden Dichter:

„ *Groote Goden!* o schenkt ons de goederen
„ die wij behoeven, hetzij wij U daarom verzoe-
„ ken of niet; en verwijdert van ons al het kwa-
„ de, al mogten wij U zelfs daarom smeeken."

Men onderwijst onze vrijgeborene jonge lieden van goeden huize in de onderscheidene ligchaamsoefeningen. Men leert hun op de lier spelen, en daarbij zingen; dit in hunne opvoeding te verwaarloozen, zou den schijn hebben, als of men hen beneden hunnen stand wilde laten. Nog wil men, dat de jonge heeren zich klaar en bevallig weten uittedrukken, dat zij tot het Volk kunnen spreken, en in staat zijn een gezantschap waartenemen, waar het belang van den staat moet worden gehandhaafd. De *Rhetors* bouden zich met hunne vorming onledig. Maar, groote Goden! wie draagt zorg, hun te leeren bidden? Men laat hen dus onkundig van het geen den mensch boven alles belangrijk is. Immers, waren de Goden niet zoo goed en zoo wijs, welk eenen vloek zouden onze gebeden niet op ons kunnen laden? De wijsgeeren alléén kunnen ons onderwijs geven in het gebed. Maar wij hebben den tijd niet, hunne scholen te bezoeken. Heden belet ons een offer;

Digitized by Google

fer; onze vrienden komen daar in, en in den daarop volgenden maaltijd deel nemen. Morgen moet men vooral een' fluit- of lierspeler niet verzuimen, die slechts kort te *Athene* zal vertoeven; de man heeft in de *Olympische*, in de *Pythische* spelen prijzen behaald! het zou schande zijn, zulk eene gelegenheid te laten ontsnappen. Die jonge dwaashoofden, en hunne nog dwazere, nog strafbaarder Ouders, vinden dus duizende voorwendsels om zich aan de kennis der eenige goederen, die de menschen kunnen bezitten, te onttrekken. Wat zijn toch deze goederen? ik herzeg het: slechts de kennis der Goden, dus ook hunne liefde en de zucht, om aan hun te gelijken, door, gelijk zij, geluk om zich heen te verspreiden. Slechts dan, wanneer wij dit doen, mogen wij tot de Goden naderen, en dit strookt met ons hoofddenkbeeld van het gebed. Hoe toch, om dit beeld te gebruiken, hoe zouden wij de hand van een' deugdzamen vriend kunnen drukken, zoo wij niet uit alle magt gestreefd hadden, om goed te worden als hij? Welke betrekking, welke overeenkomst zou er anders tusschen dien vriend en ons bestaan? Het is dus de wijsgeer, die ons bidden leert, welke ons den weg tot dezen zaligen omgang met de Goden ontsluit. Hoe verrukt dit denkbeeld mijnen geest? O maken wij ons dien omgang-waardig, door naar de Hemelingen te gelijken in het bezit der zachtere deugden! Dan het is

Digitized by Google

slechts de Almagt, eene voor ons volstrekt onbereikbare eigenschap, die wij uit alle de volmaaktheden der Godheid begeeren. Zulken, die wij *kunnen* erlangen, en die de Godheid niet minder kenschetsen, zoo als Regtvaardigheid en matigheid, — achten wij des omziens niet waardig.

O CLEOBULINA! de Goden willen, dat wij de goederen, die wij van hun vragen, aan ons zelve verschuldigd zijn. Door wonderen geven zij niets; zelfs niet die weldaad, welke ons zoo bij uitstek nuttig is: — wijsheid. Om geene reden ter wereld verwrikken zij de eeuwige wetten der natuur. Het gebeurt ons ook duizendmaal, dat wij dingen begeeren, die zij ons sedert lang geschonken hebben, doch welke wij ongebruikt laten. Gij verlangt wijsheid van de Goden? Kweek dan de kostbare kiemen aan, die zij in uwe ziel hebben nedergelegd. Oefen u in Regtvaardigheid, dapperheid, voorzichtigheid, matigheid, en uit de ineensmelting dier deugden zal de hoogste wetenschap, die der wijsheid, ontspruiten. Bezoek onze wijsgeerige scholen, zoek omgang met deugdzame mannen; lees de Geschiedenis; rigt uw gedrag in volgens de schoone daden, waarvan zij ons de gedachtenis bewaart. Dit, dit zouden de Goden u door hunne tolken antwoorden, wanneer gij hun om wijsheid vroegt, zonder van uwe zijde daartoe ééne poging te doen. Wat zouden wij van een' bezit-

zitter van onuitputtelijke goud- en zilvermijnen zeggen, die dezelve onbewerkt liet, en levenslang over armoede klaagde? Zouden wij hem niet zinneloos noemen? En wat doen wij dan omtrent de Goden, die ons ontelbare goederen geschonken hebben, waarvan wij geheel geen gebruik maken; terwijl wij hen zonder ophouden lastig vallen, om ons nieuwe te geven.

Onze gebeden zijn dikwijls, ja meestal, ware heiligschennissen. Hoe durft b. v. een onmatige de Goden om gezondheid bidden? EPICHARMUS, zoon van KLINIAS, een rijk burger van *Argos*, was geheel en al in den diepsten wellust gedompeld; feesten, maaltijden, spelen, volgden elkander zonder verpoozing. De nacht werd in slemperijen en buitensporigheden, de dag al slapend doorgebragt. Geene ijzersterke gezondheid was tegen zoo veel ongeregeldheid bestand; op zijn dertigste jaar was EPICHARMUS zoo zwak, als weinige grijsaards het op hun zeventigste zijn. Terwijl hij zich intusschen niet één enkel vermaak ontzeide, hield hij telkens bij de Goden aan om een goed, zonder 't welk hij alle de anderen niet kon genieten, om de gezondheid. Vergeefs. Hij meende hen door prachtige giften te kunnen bewegen, en deed eene rijk vergulde slang van metaal, uitstekend door grootte en kostbaren arbeid, vervaardigen, en als geschenk op een altaar in ESCULAPIUS tempel te *Epidaurus* plaatsen. Daar smeekte EPICHARMUS

Digitized by Google

geknield den God, zijne hulde te aanvaarden. Plotseling wordt de slang omverre geworpen; driemalen weder op 't altaar geplaatst, wordt zij ook driemaal versmaad. Verschrikt door dit akelig teeken, vraagt EPICHARMUS de Godspraak, welk offer aan ESCULAPIUS dan toch aangenamer kon zijn? Het antwoord is: *koorenairen, gewonnen in het zweet van uw aanschijn.* Verbaasd, dat de God hem, eenen der rijkste burgers van *Argos*, en in wien, om zoo te spreken, de levensvonk bijna was uitgebluscht, tot een' boer wilde maken, meende hij, of het antwoord kwalijk verstaan, of eene andere uitlegging noodig te hebben. In deze verlegenheid wendt hij zich aan THEOPOMPUS, eenen der priesters die den tempel bedienen. Bij geluk kende deze man iets meer dan de uitwendige plegtigheden. Hij had, bij de kunst van ESCULAAP, ook de menschenkennis beoefend. Volgens zijne verzekering aan EPICHARMUS, had de God zich nimmer zoo duidelijk verklaard, en men moest zich vooreerst aan eenen levensregel gewennen, waardoor men de vorderingen van het Orakel kon voldoen. THEOPOMPUS nam het zelf op zich, den zieken zijne verdere wijze van leven voorteschrijven. De gemakkelijke wagen, die hem naar den tempel gevoerd had, werd weggezonden, en EPICHARMUS moest te voet, doch bij kleine dagreizen, wederkeeren. Dien eigen' dag reeds bekwamen de spijzen hem beter.

Thuis

Digitized by Google

Thuis gekomen, moest hij 's anderen daags een vierde uurs achter den ploeg gaan. Hij gevoelde zich sterk vermoeid, doch minder den volgenden dag, en zoo werd van lieverlede het stukje land, door hem tot deze ligchaamsoefening afgezonderd, omgeploegd, en zijne krachten allengskens hersteld. Hij schepte zelfs vermaak in eene bezigheid, die hij eerst als zijner onwaardig had aangezien, en bragt een gedeelte van zijnen, anders te midden der feesten verlorenen, tijd in het aanleeren van den landbouw door. Toen de oogst daar was, leide hij de korenairen als offer voor ESCULAPIUS neder, die hem — reeds de gezondheid geschonken had. De naam van EPICHARMUS is op eene kolom des tempels gegrift, en de slang ziet men nog op het altaar.

CLEOB. O THEAGENES! ik kan niet nalaten, nogmaals terug te komen op het denkbeeld, dat de Goden onze Vrienden zijn. Voor mijn geluk zou ik hen in die betrekking wenschen te aanschouwen; maar overzie ik dan de zee van ellenden, van welke wij zoo vaak de onschuldige slagtoffers zijn, dan weet ik niet meer, wat te denken van deze Goden, aan welke ik zoo gaarne niets dan het goede wilde toekennen. Deze bedenkingen moesten natuurlijk in mij opkomen, die de Goden zocht en beminde. Ten gevolge dier

dier liefde kon ik hen niet beschuldigen, de bewerkers van 't kwade te zijn.

THEAG. Niets is zoo schoon, ô CLEOBULINA, dan een onderhoud ter ontdekking der waarheid, wanneer het zonder praal en ijdele roemzucht geschiedt, maar slechts dient om nader tot de Goden te komen, en juist daardoor ook beter te worden. Deze waarheid is echter menigmaal diep voor onze oogen verborgen. PLATO's vergelijking op dit punt is geheel-en-al goddelijk. Wij zien, zegt hij, in het onderaardsche hol, dat wij bewoonen, slechts de schaduw der dingen, eene schaduw die wij voor de waarheid houden. Het is dienvolgens voorzichtig, ô CLEOBULINA! om niets te beweeren in zaken, zoo verheven, en zoo zeer voor onze blikken verborgen. Ik zal u intusschen mijne gedachten over den oorsprong van het goede en kwade mededeelen. Mijne gedachten komen met die van PLATO vrij na overéén. Zoo onze denkbeelden met de waarheid niet volkomen overeenstemmen, hebben zij althans waarschijnlijkheid genoeg, om der mededeeling waardig te zijn.

PLATO stelt twee, even eeuwige, beginselen: God en de stoffe. Van de stof ontstaan alle wanörden, en bij gevolg ook alle ondeugden. Uit twee zoo verschillende beginselen wordt de eeuwige worsteling tusschen het goede en kwade

Digitized by Google

de geboren. God, die louter goed is, kan ook niet dan het goede willen. Hij zou den baijert willen stemmen als eene lier, die volkomen welluidende toonen gaf, en dien gelijkvormig maken aan Hem, het beginsel van alle Harmonie en volmaaktheid. Maar de stof, weêrbarstig onder zijne handen, keert eeuwig tot hare eerste indrukken weder, die niets dan de afgrijsselijkste wanörden voortbrengen. Van dáár die natuuromkeeringen, welke het werk van de handen des Scheppers dreigen te vernietigen; bergen die instorten, onoverzienbare streken die verdwijnen, zoo als de steden *Byra* en *Helyssus* in *Achaje*, en het *Atlantische* eiland; andere eilanden die oprijzen uit den schoot der zee; vuurbergen, door de Aarde verzwolgen; andere vuurbergen, daaruit te voorschijn gebragt. Het zou een ijsselijk schouwspel zijn, zoo men deze natuurveranderingen wilde bijeenstellen. Men zou dan zien, hoe water, vuur, lucht, en aarde, in oproer tegen God, tegelijk een' oorlog van vernietiging tegen elkander voeren. Maar Hij, die de stoffe regelt, doet de muitende Elementen naar de plaats terugkeeren, die Hij hun eenmaal aanwees, en behoudt ons die bewonderenswaardige orde, waaruit dagen en nachten, en het onderscheid der saizoenen ontstaan, en die ons het Heelal in eene rijke, afwisselende, gedaante vertoont. Het Wezen aller Wezens weet duizende goederen voorttebrengen uit de omwente-

te-

telingen, die alles schenen te zullen vernietigen! Hoe kunstig ook onze ligchamen door de ondergeschikte Goden gevormd zijn, bestaan zij toch uit deelen der stof, en dragen diensvolgens de kiem van ontbinding in hunnen schoot. Onze ziel, die levensadem der Godheid, is gevangen in dit ligchaam, hetwelk daarover op den duur de magt van een' dwingeland oefent; daar toch de ziel zich enkel aan de beschouwing wilde overgeven, en tot Hem, uit wien zij is voortgevloeïd, wilde verheffen. Zonder ligchaam bestond de aardsche VENUS niet, maar alléén die hemelsche VENUS, eene der oudste Godheden, en, na den Vader van Goden en menschen, den zuiversten, heiligsten eeredienst der stervelingen waardig. PLATO stelt de Rede voor als eenen *Genius*, die een' wagen ment, voor welken twee paarden van strijdigen aard zijn gespannen. Het zachte paard laat zich gemakkelijk leiden, maar het weêrbarstige zou en wagen en leidsman willen met zich voeren. Gelukkig hij, die weet meester te blijven van het gespan!

Zie daar ô CLEOBULINA! wat PLATO denkt over den oorsprong van het goede en kwade. Zoo de Goden het na dit leven mogten goedvinden, voor ons over deze verborgenheden licht te verspreiden, misschien zouden wij dan een zeer verschillend denkbeeld hebben van 't geen ik u zoo even heb blootgelegd. Intusschen kan ons denkbeeld het Hoogste Wezen niet onaange-

Digitized by Google

genaam zijn, daar het hem niet tot den oorsprong van het kwaad maakt. Wachten wij ons, in onze stelsels aan de Godheid menschelijke driften toetekennen. Elke wijsbegeerte, elke Godsdienst, die tegen dit beginsel zondigt, is van een' dier booze geesten afkomstig, welke, in plaats van de zalige weldaden, het natuurlijk gevolg van den omgang tusschen Goden en menschen, om zich heen te verspreiden, juist dien omgang in een' afgrond van ellenden herscheppen. Bezoedelen wij toch onze zielen niet met die godslasterlijke vooroordeelen tegen het Wezen, dat goed is bij uitstek, en, indien wij dwalen, zij onze dwaling ten minsten voor de menschheid weldadig.

Mijn Grootvader THEAGENES, *Hierophant* (*) van JUPITER, bestemde vroegtijdig mijn' Vader HERMIAS tot den priesterstand, en deed hem, zoodra de wetten het vergunden, deel erlangen aan den tempeldienst. In zijn zesentwintigste jaar werden JUPITER's feesten met buitengewonen luister gevierd, en mijn Vader moest, gedurende dezelve, verscheidene nachten in den tempel doorbrengen, hetzij om de offeranden gereed te maken, hetzij om de altaren te versieren. In eene dier nachten viel hij, geheel vermoeid van de bezigheden des vorigen dags, en met de verbeelding nog vol van de statigste pleg-

(*) Opperpriester.

Digitized by Google

plegtigheden, bij het altaar in slaap, en had den volgenden droom.

Eene gansche menigte volks vertoonde zich aan de tempeldeur. Een heraut, wiens hoofd met bloemen bekroond was, kwam uit den drom te voorschijn, en sprak mijn' Vader dus aan.

„ Zoon van THEAGENES! wij weten dat uwe geheel uitstekende heiligheid u tot een' gunsteling der Goden verheft. Gij zijt in de verborgenheden van *Eleusis* ingewijd, en uwe neêrdaling in het hol van TROPHONIUS, waar men u de diepstverborgene zaken geopenbaard heeft; dit een en ander heeft u door dit gansche volk doen verkiezen, om hunne gebeden voor den troon der Godheid te brengen, in de verzekering, dat zij om uwenwil verhoord zullen worden. Dit Volk is moede, vergeefs zijnen wijrook te branden, en vergeefs zijne offers te slagten; want JUPITER verhoort geen zijner gebeden. Kom dus, en volg mij op den berg *Ida*. Onthoud u drie dagen lang van vleesch; hier zijn eenige gerstemeelkoeken, die uw geheele voedsel moeten uitmaken. Als drank moogt gij slechts de melk der geiten gebruiken, die zich van zelve u aan zullen bieden. JUPITER's Adelaar zal u des nachts van den derden dag met zich voeren naar den *Olympus*. Neem deze rol mede; zij bevat onze wenschen, aan den Vader der Goden gerigt."

Vergeefs verzettede zich mijn Vader, zoowel uit zedigheid als uit schroom: hij moest zwichten voor

den

Digitized by Google

den aandrang des herauts, die hem het verlangen der menigte op het hart drukte. Hij begaf zich naar den berg *Ida*, en vermits de heraut hem volstrekt niet verboden had, de oogen te slaan op den inhoud der rol, zoo begon hij daarin te lezen. Groote Goden! riep mijn Vader uit, na slechts eene halve bladzijde te hebben doorloopen: Hoe vele dwaasheden, ongerijmdheden en tegenstrijdigheden! Hoe? wil men dat ik deze onzinnige gebeden aan JUPITER zal voorleggen? Zoo ik er alsdan afkwam met van den *Olympus* ter nedergesmakt, en mank als VULCANUS te worden, dan zou ik nog van geluk kunnen spreken. Zie hier een staaltje dezer gebeden, die zich op vele duizende beliepen:

„O JUPITER! doe in de eerste helft der maand *Elaphebolion* een' Noordenwind waaijen! Mijn schip moet uit *Byzantium* aankomen. Ik zal u de tiende der goederen offeren.

„O JUPITER! doe in de eerste helft der maand *Elaphebolion* een' Zuidenwind waaijen! Mijn schip verwacht ik uit *Egypte*. Ik zal u een' rijkgeborduurden purpermantel toewijden!"

„O JUPITER! bewaar mijn' Zoon EUKRATES voor den dood. Doe hem leven voor zijne ouders, en voor zijne ontroostbare Gade! Dan wijde ik u de eerstelingen van mijnen rijken oogst.

„O JUPITER! voer EUKRATES, dien hatelijken Echtgenoot, naar de wooning der schimmen. Ik zal

zal dan KALLIAS den *Polemarch* huwen, en wij zullen uwe altaren met altijd versche bloemkransen sieren."

„O APOLLO! begraaf de verzen van MENEKRATES in eeuwige vergetelheid; doch laat de mijnen zweven in den mond van alle de *Grieken*, en overgaan tot de laatste nakomelingschap. Ik zal u eene gouden lier ten offer brengen.

„O APOLLO! doe de verzen van MENEKRATES op de *Olympische* spelen bekroonen, en, op de zuilen van JUPITERS tempel gegrift, afdalen tot de laatste nakomelingschap! Ik zal u met een gouden drievoet beschenken."

Mijn Vader haastte zich, de bladen weder op te rollen, en verwenschte den bespottelijken last, dien men hem had opgedragen.

In den derden nacht was hij naauwelijks in slaap, of hij hoort een geklapwiek, 't welk het zonderlingste geluid maakt; en bij het maanlicht ziet hij den statigsten Adelaar, dien hij nog immer ontwaard had. Dadelijk herkent hij hem aan zijne gouden pluimaadje, aan zijn doordringend, vlammenschietend oog, voor JUPITER'S heiligen vogel. Mijn Vader, door schrik verstijfd, neemt de boekrol in de hand, en durft naauw ademhalen. De arend laat zich zacht bij hem neder, en vat hem zoo behoedzaam in zijne klaauwen, dat hij mijn' Vader opneemt, zonder dat deze daarvan het minste ongemak gevoelt. De vlugt des vogels was zoo snel, dat

hij

Digitized by Google

hij in min dan een kwartieruurs het paleis van JUPITER bereikt had.

Mijn Vader stond meer versteld over de gelukkige evenredigheden van dit paleis, dan over den rijkdom der bouwstof. Het goud vooräl was daarin bij uitstek spaarzaam gebruikt. De steen, waaruit dit gebouw was te zamengesteld, scheen wel *Parisch* marmer te zijn, doch was doorschijnender. Men zag er geene opeenstapeling van jaspis, smaragd, en granaten, welke den barbaarschen en kinderachtigen smaak der menschen verraadt, en die een paleis of een tempel dikwerf naar eene verzameling van gesteenten, naar een kabinet van natuurlijke Historie, doet zweemen. Het oog smaakte eene volkomene kalmte, terwijl de ziel zich bij uitstek verheven vond, en een voorgevoel had, dat däär de Hoogste der Goden moest wonen. Dit gebouw, zoo oud als de *Olympus*, scheen nu eerst uit de hand des kunstenaars te komen. Men zag er geene sporen van die ongünstige werking der jaargetijden, die ons altijd herinneren, dat alle werk, uit stoffelijke bestanddeelen zamengesteld, eindelijk ontbonden wordt, hoe duurzaam het wezen moge.

Op een' zekeren afstand van dit paleis waren verscheidene steenen zitplaatsen. Op ééne derzelve zat een schoon blond jongeling, met de beenen over elkander, de elleboog op de ééne knie gesteund, en de hand onder het hoofd. Hij had

 veel

Digitized by Google

veel loosheid in het gelaat. Aan den slangenstaf naast zijne voeten herkende mijn Vader hem voor MERCURIUS. Hij voerde met dien God het volgende gesprek:

MERCURIUS. Wie zijt gij? van waar komt gij? en wat verlangt gij hier te doen?

MIJN VADER. Ik ben HERMIAS, de Zoon van THEAGENES den *Hierophant*. Ik kom van *Athene*. Eene ontelbare menigte volks heeft mij opgedragen, deze rol, waarin hunne gebeden vervat zijn, aan JUPITER te overhandigen. De Adelaar van dien God heeft mij van den berg *Ida* naar den *Olympus* gevoerd. Maar ik beken het u, MERCURIUS! ik schaam mij, deze ongerijmdheden aan JUPITER te vertoonen, en vrees met reden, dat deze God mij kwalijk zal opnemen.

MERC. O! wees niet ongerust! JUPITER is, sedert het bestaan van het menschengebroed, aan hunne onbeschofte en belagchelijke eischen reeds zoo gewoon geworden, dat hij u met alle mogelijke inschikkelijkheid zal opnemen. Maar ik mag u nog niet in de zaal der Goden binnenleiden; zij houden raad, en gij moet wachten tot die afgeloopen is. Ga intusschen op dien steen daar tegen over mij zitten; en zoo gij wilt, zullen wij intusschen wat praten.

Gaar-

Digitized by Google

Gaarne; zeide mijn Vader.

MERC. Gij lieden hebt te *Athene* schoone Vrouwen.

M. V. Ja gewis.

MERC. Het is jammer, dat gij ze zoo slecht opvoedt.

M. V. Hoe zoo!

MERC. Gijlieden maakt, dat de Vrouwen van *Athene*, bij gebrek van juiste begrippen over hare pligten, nooit mannen, maar slechts kinderen voortbrengen, die, met uitzondering van eenige zeer wijze, en zeer dappere mannen, altijd kinderen blijven. Te *Sparta* alléén brengen de Vrouwen mannen ter wereld.

Gij zijt zeer vriendelijk, hervattede mijn Vader; doch met alle onze kinderachtigheid weten wij toch goed te vechten.

MERC. Dit is niet het eenige kenmerk van den man. En bovendien, zoo gij het vechten noemt, dat gij u onderling verscheurt, zullen de roofdieren u toch steeds de loef afsteken. Het kenschetsende merk van een' man is, regtvaardig te zijn, en zich aan onzen hoogsten wil te onderwerpen. En hoe zoudt gijlieden toch regtvaardig zijn, met uwe matelooze eer- en heersch- en onderdrukkingszucht? En hoe om-

Digitized by Google

slagtig zijt gij in uwe gebeden! Dit is een bewijs, dat gij weinig vertrouwen in ons stelt, en veeleer woordenpraal bemint.

Mijn Vader vond deze rede zeer bijtend; daar echter de spreker een God was, zoo wachtte hij zich wel, hem op gelijken toon te beantwoorden.

Maar de onuitputtelijke prater MERCURIUS gunde hem geen' oogenblik rust, en ging aldus voort:

MERC. Zeg mij eens, zoon van THEAGENES, wat aan een' braaf man het aangenaamst is?

MIJN VADER. Ware en vriendelijke woorden te zeggen en te hooren.

MERC. Goed! welken God meent gij, dat men in *Griekenland* wel het meest aanroept?

MIJN VADER. PLUTUS.

MERC. Regt zoo! En wien na hem?

Mijn Vader wist niet te antwoorden.

MERC. — APOLLO! APOLLO heeft het van alle Goden het drukst, en zekerlijk niet op de aangenaamste wijze. Wist gij het aantal der dichters, die hem onophoudelijk aanroepen, dat hij hen bezielen moge; gij zoudt versteld staan over

de

de menigte. En in deze schaar zijn er zoo weinige, die de God slechts met een' enkelen blik verwaardigt! Hij ontmoet dagelijks de ongerijmdste avonturen. Zie hier onder duizenden eene der nieuwsten. Zeker man had een ambt aan de haven *Piréüs* te bekleeden, hetwelk zeer voordeelig was, en den man zoo zeer verrijkte, dat hij zich aan alle de weelde en verwijfdheid uwer rijkaards overgaf. Hij had een weinig gehoor voor het verzenmaken; maar zijne denkbeelden waren geheel alledaagsch. KRATES, dus heette onze Dichter, op zekeren avond bij een bruiloftsfeest zijnde, maakte een gedicht op die gelegenheid, hetwelk door de rijkelijk beschonkene gasten buitengemeen werd toegejuicht. Er waren, wel is waar, eenige gelukkig uitgedrukte gedachten in, die echter tevens zoo wellustig waren, dat zij iedereen', die de minste schaamte bezat, zouden hebben doen blozen. KRATES daarentegen was overtuigd, dat men geen Dichter kan zijn, zonder de zedigheid elk oogenblik te kwetsen; eene, helaas! maar al te gemeene dwaling. KRATES riep APOLLO met meer hevigheid aan, dan alle zijne medebroeders, en verlangde met alle geweld, dat zijne stukken op de grootste feesten van *Griekenland* zouden bekroond worden. Eindelijk schreeuwde hij zoo sterk, dat APOLLO eens in een droomgezigt tot hem zeide: O KRATES! gij zouteloosste van alle verzenmakers, en onbeschaamdste der menschen!

Digitized by Google

weet gij wel, dat ik niet alleen de God der Verzen, maar ook die der Geneeskunde ben? In *deze* eigenschap daal ik van den *Olympus* neêr, om uwe door spijs en drank verwarde hersenen weder in orde te brengen. Zeg BACCHUS vaarwel, en houd u bij de *Najaden* (*). Ik zal u een buikzuiverend middel aanwijzen, maar gij moet daartoe alle ochtenden vóór dageraad kruiden lezen en vervolgens kaauwen. Deze kruiden groeijen rondom mijnen Tempel, twee *Stadiën* van uw huis in den *Piréüs*. Geloof mij! nooit hebben de zangnimfen de moeite genomen, uwe lompe hersenen voor mijne kunst te vormen. Keer tot uw beroep terug; gij zijt een eerlijk man, en als zoodanig mijn' Vader zeer aangenaam, die brave lieden bemint, maar slechte Dichters verfoeit, even als ik. Men zegt dat dit gezigt KRATES meer kwelde dan verbeterde.

MIJN VADER. Zeg mij, MERCURIUS; ik bid u, welken eeredienst nemen de Goden het liefst van de menschen aan?

MERC. Die hun het meest, en tevens het minste kost.

MIJN VADER. Gij spreekt zoo duister als een Orakel. Verklaar u nader, bid ik u.

MERC.

(*) Nimfen der bronnen.

Digitized by Google

MERC. De eeredienst die u inderdaad het meeste kost, is het offer uwer ongeregelde driften. Deze is ons alléén aangenaam, omdat hij alléén uliedér geluk bevordert; en hij kost u tevens het minst, namelijk van goud en zilver, dat gij nu betaalt, om ons *hekatombèn* te offeren. O gij verdwaasde stervelingen! hoe groot is uw onverstand; dat gij zulke offers beschouwt als aangenaam aan de Goden! Wij verfoeijen die, even als de bloedige offers van dieren. Begeert gij ons uitwendige blijken uwer Godsvrucht te geven? Brengt dan bloemen, en de eerstelingen van den oogst op onze altaren; bekroont onze tempels, zingt lofzangen tot onze eer, en brandt zelfs wijrook, zoo gij wilt, maar zijt vooräl regtschapen, gevoelig, en vernedert den staat van priester niet tot dien van slagter.

Eensklaps, terwijl hij dit zeide, zag men de vlugge *Horen* de poorten van het paleis openen. MERCUUR kwam het eerst binnen, en wenkte mijn' Vader, hem te volgen.

Zoo het buitenste van het paleis eerbied verwekte, het binnenste deed zulks niet minder. Mijn Vader bewonderde vooräl, in weêrwil der blijkbare grootheid, die alles kenmerkte, en die eensklaps zijne ziel geheel overmeesterde, eene aandoenlijke eenvoudigheid. Ik zie hier wel; zeide mijn Vader in zich zelven, den onmiskenbaren stempel eens goddelijken werkmeesters; De Goden alléén weten grootheid aan eenvou-

digheid te huwen; in onze koningszetels daarentegen is grootheid maar al te dikwerf eene opeenstapeling van blinkende beuzelingen. Hier was niets overtollig, en dus ook niets zonder nut. De bedden, de voetbanken, de troonen, de tafelen, door VULCANUS bewerkt, paarden met den edelsten smaak het volkomenst gemak; hetwelk bij ons stervelingen, zelfs bij de rijken, niet altijd het geval is. Dikwerf hebben wij huisraad met goud overdekt, en niet één bed om gemaklijk te rusten. HOMERUS had wel gelijk, wanneer hij de Goden *vrienden van het ligte, gemakkelijke leven* noemt; en tevens heeft deze bijnaam niets ontëerends, want die gemak bemint, is daarom nog geen vriend der traagheid. Maar wij beoordeelen de dingen slechts oppervlakkig, en gevoelen dus dit onderscheid niet.

Het licht van den *Olympus* was zacht en gematigd; de lucht was er lieflijk en rein. In al wat mijn Vader beschouwde, heerschte eene overeenstemmende evenredigheid, waaraan zijne ziel scheen te beantwoorden, en hij werd, zonder één geluid te vernemen, als 't ware door de verrukkelijkste akkoorden gestreeld.

Na den afloop der Vergadering, toen de Goden zich naar hunne vertrekken begaven, bleef VENUS alleen bij den Vader der Goden; want zij bespeurde, dat de Raadsvergadering hem meer of min in eene kwade luim had gebragt. De an-

Digitized by Google

andere Goden spraken hem geduurig tegen, en alles liep steeds uit op onderlingen twist.

Meer dan eenmaal had JUPITER hun gezworen, dat hij, indien zij niet verstandiger wierden, deze Regeringsvorm geheel zou afschaffen, en alleen als Despoot zou regeren. Bij den *Styx*! riep hij uit; hoe beklaag ik een legerhoofd in *Athene*! Wil hij slag leveren; ziet hij zelfs, dat het lot en het welzijn van zijn vaderland van één oogenblik afhangen: dan heeft hij immers met zwakhoofdige mededingers te doen, die zijnen roem benijden; met schurken van Priesters, met volksleiders zoo onbeschaamd als onkundig en praalziek: en van zulke menschen wordt een ligtzinnig en ondankbaar Volk om den tuin geleid! Ik zie het ook wel: een tiran is eene behoefte voor dit Volk; en ik voor mij zal het eerst hier op den *Olympus* alleenheerscher worden: de verdrietige, onbeschaamde twisten der andere Goden noodzaken mij wel daartoe.

Maar VENUS met goudene lokken, en den betooverenden blik, kende het hart van den Vader der Goden en menschen. In die oogenblikken, toen de geheele *Olympus* de gefronste wenkbraauwen, en den toornigen blik van den Oppergod vreesde, boog de Godin zich zachtkens naar hem voorover, leide streelend zijne hand in de hare, en sprak tot hem bevleugelde woorden. Zij herinnerde hem de weldaden van zijn bestuur, zijne zegepraal op de *Giganten*, den eerbied,

Digitized by Google

bied, dien de naam van JUPITER in den hemel gelijk op aarde genoot, en den wijrook, die op zijne altaren brandde. Allengskens verdwenen de rimpels van JUPITER's voorhoofd, zijn gelaat hernam de vorige kalmte. VENUS wenkte toen den schoonen GANYMEDES, om haar een' vollen beker nektar te schenken. Zij zelf proefde dien uit het drinkvat, haar door HEBE met roozenvingeren aangeboden, en *in zulk* een oogenblik zag mijn Vader den Beheerscher der Goden.

JUPITER's gelaat teekende de hoogste goedheid en majesteit: eene goedheid, die scheen te dringen om hem in den arm te vallen; eene majesteit, om welke men zich voor hem neder moest werpen. Mijn Vader boog zich eerbiedig, en bood den Oppergod, zonder een woord te durven spreken, de rol met gebeden aan. De stem van JUPITER geleek naar het rollen eens veräfzijnden donders, indien men twee zulke verscheidene zaken onderling mag vergelijken. Een zekere schroom overviel hem, en temperde de aangename gewaarwording, die zelfs den verdwijnenden klank nog met genoegen deed hooren. Zie hier nagenoeg de woorden van den God: want letterlijk kon mijn Vader die, zoo als hij verzekerde, nooit wedergeven, schoon zij hem onbegrijpelijk eenvoudig toeschenen:

„ Zoon van THEAGENES! eene verdwaasde menigte heeft u tot tolk en voorspraak hunner vermetele wenschen gekozen. Mijne oogen, die het

Digitized by Google

het voorledene, tegenwoordige en toekomende zien, behoeven uwe rol niet, om de menschelijke dwaasheden te kennen. Geen oogenblik, of zij vragen mij om hun bederf. *Griek* tegen *Griek* roept mijnen arm in, ter verdelging zijns vijands. Gij biedt mij offeranden aan, om in uwe strijdige belangen partij te kiezen: gij, die een' Regter, in wien gij slechts eenige braafheid onderstelt, niet het minste geschenk waagt te bieden! JUPITER bemint de stervelingen te zeer, om hun toetestaan, hetgeen zij zoo verstandeloos vragen. Gij, keer ter aarde terug, en zeg aan uwe medeburgers, dat bidden „ *onderwerping is aan mij-* „ *nen hoogsten wil.*"

Mijn Vader, schoon geheel oor voor JUPITER's rede, kon zich niet verzadigen aan het gelaat van VENUS. O! dacht hij toen, ik zie het wel: niet de aardsche VENUS is het, maar VENUS URANIA, de dochter des hemels: zij, die door haar' glimlach JUPITER in de ontwarring des baijerts te hulp kwam. Hoe veel bevalligheid en statigheid tevens! Welk eene mengeling van wijsheid, goedheid, en wellust in haren blik! Zij gelijkt in niets naar die fluitspeelsters of schalkachtig lonkende vrouwen, welke minnaars of slechte Dichters onophoudelijk met deze verhevene Godheid vergelijken. Die vrouwen gewis zweemen het meeste naar haar, die bij groote ligchaamsschoonheid ook eene schoone ziel

voe-

Digitized by Google

voegen, en het hoofd met de roozen des *Heli-kons* (*) tooijen.

Dus was de droom van mijn' Vader, dien hij ons dikwerf met genoegen verhaalde.

Doch staken wij dit gesprek, want, om met den Dichter te spreken, „ reeds daalt de be-„ dauwde nacht af van de hoogte des hemels, „ en noodigt ons uit tot den slaap."

CLEON. Wat mij betreft, ik zal mijn begonnen offer aan APOLLO voltooijen, en mijnen bloemenkrans op zijn altaar plaatsen, tot dankbaarheid voor uwe wijze lessen.

(*) De bloemen der Poëzy.

*

VER-

VERHANDELING

OVER

DEN GODSDIENSTIGEN, ZEDELIJKEN EN MAATSCHAPPELIJKEN INVLOED

DER

DICHTKUNST;

DOOR

H. A. HAMAKER,

THANS HOOGLEERAAR TE FRANEKER.

Digitized by Google

Digitized by Google

VERHANDELING

OVER

DEN GODSDIENSTIGEN, ZEDELIJKEN EN MAATSCHAPPELIJKEN INVLOED

DER

DICHTKUNST.

Zoodra wij eenen aandachtigen blik vestigen, op de geschiedenis der ontwikkeling en beschaving van den menschelijken geest, dan ontdekken wij al spoedig, dat de eerste voortbrengselen van de kindschheid der wereld meer de vruchten zijn eener vlugge ontvlamde en schilderachtige verbeelding, dan van eene bedaarde verstandige en wetenschappelijke beschouwing; eene waarheid, die zoowel door de Rede geleerd, als door de ondervinding bevestigd wordt. Immers de ruwe mensch, omringd door de schoonheden der ontluikende Natuur, wier werkkrachten hij niet kende, wier drijfveeren hij niet doorgrondde, moest geheel door verbazing overmeesterd, door bewondering weggesleept worden, daar hem alles zoo nieuw en vreemd als onbegrijpelijk voorkwam. Bij nader onderzoek bespeurde hij overal leven en werking, maar nergens eene oorzaak.

 Zij-

Digitized by Google

Zijne verbazing klom hooger. Niet langer in staat zijnde, de aandoeningen te verbergen, in zijnen geest veroorzaakt door de prachtige en onmetelijke tooneelen der schepping, poogde hij weldra alle de kracht zijner gevoelens uit te drukken, en de vervoering af te malen, die hem geheel en al bezielde en vervulde. Zou hij dit nu gedaan hebben in den verstandelijken en naauwkeurigen, maar koelen toon der latere beschaving? Neen voorzeker! naar mate zijne taal arm, de voorwerpen talrijk, zijne verbeelding vurig was, naar die mate moesten zijne beelden menigvuldig, zijne uitdrukkingen krachtvol, zijne voorstellingen zinnelijk wezen. Nu vond men gemakkelijk oorzaken en beweegredenen van alles, hetgeen men in de natuurlijke en zedelijke wereld beschouwde: beweegredenen, niet ontleend uit de geheimen der alles bezielende Natuur, niet geput uit de diepten des onderzoekenden verstands; maar ontstaan in de bedrieglijke doolhoven van het vindingrijk en scheppend vernuft, en geboren uit de zucht tot het wonderbare, het uitsluitend eigendom van den zinnelijken mensch. Zoo hoorde men in het ratelen van den donder de stem van den vertoornden Jehovah; zoo zag men in het schitterend bliksemvuur, het vlammend slagzwaard van den dreigenden Cherub; zoo verkondigde het ruischen des Zerafs de tegenwoordigheid van den Oneindigen Geest. Deze beelden der Natuur, nu eens

grootsch

Digitized by Google

grootsch en schrikverwekkend, dan weder teer en aandoenlijk, maar altijd krachtig en treffend, deze eerste vruchten van de kindschheid des menschdoms, deze jeugdige bloemen van het pas ontluikend vernuft, ontwikkelden het nog kunsteloos dichtvermogen, en voerden hetzelve met snelle vlugt, tot die onnavolgbare volmaaktheid, die ons nog heden verbaast in Job en Mozes, ons bij Homerus wegsleept, en in Ossians liederen ons de hevigste vervoeringen schildert van vaderlandsliefde en heldenmoed! — Maar niet altijd bleef de toestand van den menschelijken geest dezelfde; niet altijd bleef hij even gevoelig voor den invloed der verbeeldingskracht. Bij den trapswijzen voortgang der beschaving verminderde de begoocheling der zinnen. De eerste aandoeningen verflaauwden; het vuur der verbeelding verdoofde. Men beschouwde de voorwerpen naauwkeuriger: langzaam ontwikkelde zich de natuur uit den sluijer des bijgeloofs en der onwetendheid, en de dichtkunst die voorheen met onwederstaanbaar vermogen aan hart en lippen ontvloeide, zag allengskens haren oorspronkelijken glans verduisteren door het licht der wijsgeerte. Een gevolg hetwelk men natuurlijk verwachten moest. Immers naar mate de mensch meer naderde tot de denkbeeldige wereld, en de zinnelijke verliet, naar mate afgetrokkene bespiegelingen en naauwkeurige gevolgtrekkingen de plaats innamen van de bevallige spelingen des

vernufts, moest ook in gelijke evenredigheid de dichtkunst haar uitgestrekt gebied van dag tot dag zien verminderen. Verheven dichtvuur en diepe wijsgeerte zijn bijna nooit in denzelfden persoon vereenigd, en, wanneer al eens één der diepstdenkende wiskunstenaren, de groote NIEUWLAND, grootsche zoowel als teedere, vrolijke zoowel als deftige toonen aan zijne lier wist af te dwingen, zoo was dit ongetwijfeld eene zeldzame speling der grillige natuur, die nu en dan de tegenstrijdigste en meest verschillende gaven, op hare bevoorregte lievelingen uitstort. De gewone loop der dingen, de zwakheid onzer talenten, de naauw beperkte grenzen van onzen geest beletten meestal zulk eene gelukkige verbindtenis. Dichtkunst bindt zich nooit aan wiskunstige regelen, en gedachten aan eenen vasten en afgemeten tred gewoon, vervallen zelden in de vurige en aandoenlijke vlagen der zinnelijkheid. De schildering van den aard en oorsprong der dichtkunst die ik Ul. zoo even heb voorgesteld, kan geene bij uitstek voordeelige gevoelens ten haren opzigte doen ontstaan. Mij dunkt ik hoor sommigen uwer reeds bij zich zelven fluisteren: Hoe? is dit het karakter der zoo hoog geroemde dichtkunst? zijn dit hare beginselen en bedoelingen? dan hebben wij ons ongetwijfeld niet te beklagen over de vermindering van haren invloed! dan is hare school de toevlugt des bijgeloofs en der onwetendheid! Gezegend zij derhal-

halve de wijsgeerte, wier stem ons van hare dwalingen en begoochelingen terugroept, wier licht de toorts der fabelleer uitbluscht en de gloeijende verwen der verbeelding verdooft! Ik beken gereedelijk, dat deze gedachten van zelven uit het reeds behandelde voortvloeijen. Doch ook dezelfde wijsgeerte verbiedt ons M. H. gevolgtrekkingen te omhelzen, die de ondervinding logenstraft, en de geschiedenis wederspreekt. Neen voorzeker! ook de dichtkunst bezat altijd en behoudt nog den heilzaamsten invloed op het geluk der maatschappij, ook de dichtkunst bevordert zedelijkheid en verlichting. Het betoog en de verdediging dezer gewigtige waarheden is het onderwerp dat ik mij in dit uur ter behandeling heb uitgekozen. Verleent daartoe uwe aandacht aan den spreker en vergeeft het hem goedgunstig, indien zijne kundigheden te beperkt, zijne uitdrukkingen te flaauw en krachteloos mogen wezen, om de voordeelen eener kunst, die hij bewondert en vereert, met genoegzame welsprekendheid te schilderen.

De mensch, hoezeer hij zich door onvermoeide pogingen menigmaal tot de zuivere en eenvoudige beschouwing der waarheid kan verheffen, blijft echter in vele opzigten altijd onderworpen aan de wetten der zinnelijkheid. Hij vindt zich geplaatst op de naauwe grensscheiding tusschen het rijk der geesten en de stoffelijke wereld. Van het eerstgenoemde ontleent hij de volmaaktheden

zijner ziel: van de laatste, de zwakheid en traagheid zijns ligchaams. Stoffelijke voorwerpen, zinnelijke aandoeningen omringen hem van zijnen geboortestond tot aan zijn sterfuur. Zij geven de eerste aanleiding tot-, het eerste voedsel aan zijne denkbeelden; zij zijn het hulpmiddel, het voertuig, waardoor hij opklimt tot meer afgetrokkene beschouwingen. Nimmer bereikt hij het volstrekt onzinnelijke. Neen, hoezeer zijn verstand met onnavolgbare snelheid op de baan der wetenschappen voortstreeft; hoezeer zijne uitvindingen talrijk en vernuftig zijn; hoezeer zijne ontwerpen ons door hare reusachtige stoutheid verbazen, ook in de hoogste vlugt van zijnen geest, herkent men de duidelijkste bewijzen van haren aardschen en stoffelijken oorsprong. Ja! wat meer is, de treffendste waarheden, de verhevenste ontdekkingen des menschelijken vernufts behagen zelfs aan den diepstdenkenden en meest beschaafden oneindig meer, indien men ze bekleedt met het bevallig gewaad der zinnelijkheid, dan wanneer men ze voorstelt in den dorren maar zekeren toon der wijsgeerte. Waar is de onomkoopbare regter, de strenge beminnaar van waarheid en deugd, die niet veel liever de beleedigde onschuld hoort verdedigen, of het misdrijf verpletten door de statige, treffende, gevoelvolle, en alles wegsleepende taal van Cicero, dan door de koude, ziellooze en van allen tooi ontblootte bewijsredenen van eenen hedendaagschen pleitbezor-

zorger? Waar is de vlijtige natuuronderzoeker, wien zijne wetenschap niet nog oneindig meer inneemt en verrukt, wanneer zij versierd is met de schitterende verwen, waarmede Buffon hare wonderen heeft afgemaald? Waar is eindelijk de naauwgezette zedekundige, die de diepzinnige doch juiste gevolgtrekkingen der Stoïcijnsche leer, met grooter vermaak beschouwt, dan de welsprekende wijsgeerte van Xenophon en Plato, die zijnen weg alom met bloemen bestrooit? Ja, het is zoo, M. H.! ook de meest uitmuntenden en bevoorregten der stervelingen bezwijken voor de aanloksele der zinnelijkheid! Welk eenen krachtdadigen invloed derhalve moet op het gansche menschdom de dichtkunst niet uitoefenen, die, gelijk wij boven hebben aangetoond, haren oorsprong en hare schoonheid geheel van de stoffelijke wereld ontleent? Hoe onberekenbaar weldadig is dan niet haar vermogen, indien zij hetzelve wil aanwenden tot bereiking der edelste bedoelingen, indien zij de snaren spant in godsdienstige vervoering, indien zij ons opleidt tot beschaving van verstand en hart, indien zij eindelijk het hare toebrengt tot vorming, verdediging en instandhouding der maatschappij? Beschouwen wij de voordeelige gevolgen der dichtkunst in alle deze betrekkingen: en maken wij eenen aanvang met het eerwaardigste en gewigtigste gedeelte, met hare werking op het godsdien-

Digitized by Google

stig en zedelijk gevoel. — Van de oudste tijden af, waren de vereering van het Opperwezen en de dichterlijke uitboezemingen des harten onderling ten naauwsten vereenigd. Immers de vurige aandoeningen van bewondering en vreugde, voortgevloeid uit de beschouwing der natuur, verloren zich van zelf in de toonen van dankbare geestdrift, van diepen eerbied voor hem, die zich aan den eersten mensch bekend maakte, als den werkmeester des heelals, als den weldoender zijner schepselen. Gewijde lofzangen zijn de eerste en rijkste voortbrengselen van den dichterlijken geest. Men vindt ze in alle eeuwen, bij verschillende volken, in allerlei vormen. Bij den beschaafden Griek, zoowel als bij den herder der woestijn, bij den bewoner der eerste wereld, gelijk bij den verfijnden Europeër der negentiende Eeuw, maken toepasselijke liederen een der voornaamste gedeelten, een der edelste sieraden uit, van den openbaren en bijzonderen eerdienst. Maar nergens is de invloed der dichtkunst op het godsdienstig en zedelijk gevoel treffender, stouter en meer algemeen, dan bij de Israëlitische natie, wier oorsprong, wetten en staatsinrigting zelve daartoe de meeste aanleiding verschaften. De hartelijke toon der Godsvereering bleef bij de groote mannen van Israël in alle zijne oorspronkelijkheid bewaard. De wonderen die Jehovah volvoerde, de voorschriften, die hij gaf, de straf-

Digitized by Google

straffen, die hij uitoefende, de herstelling, die hij aanbragt, alles werd voorgedragen, alles werd geschilderd met eene kracht en een vuur, dat, voortgevloeid uit het geloof aan de waarheid en de overtuiging van het gewigt der zaken, aan de heerlijkste zangen het aanzijn gaf, en alles in de hoogste geestverrukking met zich voortsleepte. Wat dunkt u, M. H.! toen Mozes de keur des legers van Farao zag begraven onder de golven des Arabischen zeeboezems, toen de misvormde lijken zijner weleer zoo magtige vijanden het strand der woestijn bedekten, wat dunkt u, zou een zedekundig vertoog, hoe schoon en overtuigend, wel ooit de uitwerking gehad hebben van den onnavolgbaren lierzang, waarin hij zijne stamgenooten aanspoort tot hartelijke vreugde, tot eenstemmige dankbaarheid jegens den God der vaderen, waarin hij de bedreigingen des vijands bespot, die in den wind verstuiven voor den oogwenk van Jehovah! hoe krachtig, hoe verheven is niet zijne taal!

Door uwen snuivenden adem werden de wateren te hoop
De baren stonden gelijk eene zuil. (gejaagd,
Ik zal hen vervolgen! sprak de vijand:
Hen achterhalen!
Den buit deelen!
Mijn moed aan hen koelen!
Ik trek mijn zwaard, mijne hand verdelgt hen!

Maar gij bliest met uwen adem, en de zee had hen overdekt,
Zij verzonken als lood in de onstuimige golven. (*)

En wanneer naderhand dezelfde Mozes zijnen zegen uitspreekt over de verzamelde natie, wie gevoelt zich dan niet getroffen door het lied dat van zijne stervende lippen stroomt? Wie beseft niet dat dit aandoenlijk afscheid, die teedere bezorgdheid en liefde, die vaderlijke vermaningen, die aansporingen tot den dienst van Jehovah, gehuld in alle de schoonheden der dichtkunst, den sterksten indruk maken moesten op de diep geroerde en in tranen smeltende vergadering? Eindelijk, om nog een derde voorbeeld aan te voeren, hetwelk voor geen der vorigen in verhevenheid zwicht; wanneer in later dagen Debora op de bergen van Israël den zegezang aanhief over Sisera's dood en de verdelging der Kananieten, kon er toen wel iets treffender worden uitgedacht, om het gansche volk met onwankelbaar vertrouwen op God te bezielen, dan de volgende schildering van Jehova's verbazende magt en onbesefbare grootheid?

Gij Koningen hoort, leent aandacht gij Vorsten!
Ik zal ter eere van Jehovah zingen
En Israels God in maatgezang verheffen!
Toen gij, Jehovah! optrokt van Seïr,

Uit

(*) *Exod.* XV : 8—10.

Uit Edoms vlakte voortstaptet;
Toen beefde de aarde;
De Hemelen dropen;
De wolken stortten haar waters;
De bergen smolten,
Voor Jehovah's bliksemend oog! (*)

Zulke liederen, M. H.! hebben een onwederstaanbaar vermogen op de gemoederen; zulke liederen verspreiden hunnen invloed tot op de late nakomelingschap; zulke liederen verheffen den geest in de moeijelijkste omstandigheden tot den magtigen God van heil en redding!

Hoe verder wij onzen weg vervolgen in de geschiedenis van den Hebreeuwschen burgerstaat, des te duidelijker bemerken wij den algemeenen en uitgebreiden invloed der dichtkunst op godsdienst en zedelijkheid. Hier heilzame lessen, daar geestige spreuken, in dichtmaat voorgesteld, tot ondersteuning van het geheugen, en tot vorming der jeugdige gemoederen naar de zuivere voorschriften van braafheid en deugd. Hier, de gevoelvolle, hartelijk zwaarmoedige, liederen van David, die onze zielen openen voor alle de zachte aandoeningen der menschelijkheid: daar, de

(*) *Rigteren* V: 3—5. Hier, gelijk in het Lied van Mozes, ben ik hoofdzakelijk van Hamelsveld gevolgd, die mij voorkwam den zin wel getroffen te hebben.

de gebiedende toon der Godsgezanten, die ons met eerbied vervullen voor hunnen hemelschen zender, die nu eens den geest der vertroosting ademen voor het vernederd volk van Israël, dan weder het wee der verwoesting uitspreken over de zonden der verbasterde Natie.

Wij zien dus ten duidelijkste, M. H.! hoe in de gedenkschriften des Hebreeuwschen Volks, Dichtkunst, Godsdienst en Zedelijkheid zich ten naauwste vereenigen: hoe zij elkander zusterlijk de hand bieden, hoe de eene gestadig van de andere vuur en leven, kracht en schoonheid ontleent. Dit alles laat zich van zelf verwachten bij eene natie; uit wier schoot zich de eerste Zangers verhieven, in wier midden de Godsvereering het reinst en langdurigst bewaard bleef.

Het is er intusschen zeer verre af, dat de dichtkunst ook bij zoodanige volken, die zich meer en meer van de eenvoudigheid der eerste wereld verwijderden; het is er zeer verre af, zeg ik, dat zij ook nog in onze dagen niet denzelfden algemeenen en beslissenden invloed bezitten zou!

Om dit volkomen te gevoelen, zal het genoegzaam zijn eenen vlugtigen blik te werpen op den waren aard van het heldendicht, het leerdicht en het treurspel, en de heerlijke voortbrengselen, die vroegere en latere eeuwen ons daarvan hebben opgeleverd. Eene werkelijk gebeurde of ook verdichte geschiedenis in dier voege in te kleeden en voor te dragen, dat dezelve dienstbaar

baar zij, tot opheldering en bevestiging eener gewigtige zedekundige waarheid, is de bedoeling van het echte heldendicht. Hier vertoont zich een uitmuntend man, die door het noodlot vervolgd en bestreden, met onbezweken standvastigheid den eens gekozen weg vervolgt, en ten laatste tot belooning van zijne deugd en moed, de glansrijke kroon der overwinning verwerft; daar beschouwen wij eenen held, die door zijne toomelooze drift overmeesterd, zich zelven en anderen in eenen afgrond van jammeren stort, en eindelijk door tegenspoed verbeterd, terugkeert tot het pad der rede en der billijkheid. Wanneer Homerus in zijne onsterfelijke Iliade den twist der veldoversten, de daaruit voortgevloeide overwinningen des vijands, de vereffening van het geschil, en de zegepraal des Griekschen legers zoo vurig en meesterlijk afmaalt, is het dan niet, als of de dichter, op elke bladzijde ons die belangrijke woorden toeroept, waarmede Agamemnon in den Achilles van Huydecoper het treurspel zoo treffend besluit?

Verdeeld, verloren wij veel duizenden van zielen!
Vereenigd zijn we in staat den vijand te vernielen!
Onthouden wij dit beide, en, Goôn! geef dat deez' band
Van vriendschap nooit weêr scheur' tot smart van 't vaderland!

Wanneer Virgilius zijnen braven Æneas in weerwil der hinderpalen, die hem belemmeren,

on-

ondanks de gevaren, die hem bedreigen, eindelijk overeenkomstig den wil des noodlots overbrengt op de stranden van het vruchtbaar en gezegend Italie, dan leert hij ons voorzeker, op eene verhevene en doelmatige wijze, dat de godheid hare besluiten ongehinderd volvoert, en dat de beminnaar der deugd, die in de stormen des onheils hare wenken eerbiedigt, ten laatste de veilige haven bereikt van voorspoed en vrede. Zoodanig is het echte karakter, de ware bedoeling der uitmuntendste heldendichters. Jammer slechts, dat de alledaagsche lezer dikwerf te loszinnig speelt met de bloemen van den Zanger, en de vrucht, die hem moest laven en verkwikken, onachtzaam wegwerpt en vertreedt. Hieruit laat zich al aanstonds besluiten, dat de heilzame uitwerkselen van het leerdicht veel grooter en aanmerkelijker moeten zijn. Immers het gros des menschdoms, dat de voortreffelijkste voorschriften miskent en versmaadt in het somber gewaad der wijsbegeerte, of niet bemerkt achter den geheimzinnigen sluijer der heldenzangen, beschouwt met vermaak de eenvoudige lessen der waarheid in de bloemrijke voordragt des leerdichts. Van de eerste morgenschemering der beschaving in het vernuftig Griekenland, tot aan den hellen dageraad der verlichting bij den aanvang der negentiende Eeuw, was het leerdicht altijd de onuitputtelijke bron van echte levenswijsheid. Toen niemand nog had

na-

Digitized by Google

nagedacht over den waren aard en de oorzaken onzer verpligtingen, toen de stem des leeraars zich nog niet verhief tot beschaving en verbetering der zeden, gaf eene reeks van dichters aan hunne tijdgenooten de heerlijkste voorschriften van deugd en regtvaardigheid: en thans, schoon omringd door het schitterend licht der wijsgeerte, worden wij niet minder bekoord door eenen TOLLENS, wiens luchtig penseel ons de pligten en genoegens des levens afmaalt; door eenen BILDERDIJK, die ons deszelfs rampen zoo treurig afschildert; door eenen FEITH, die ons verzoent met de gebreken des ouderdoms en de verschrikkingen des doods. Doch hoe liefelijk en innemend de toon van het leerdicht ook zij, hoezeer de tooneelen van het heldendicht ons wegslepen en verbazen, echter evenaart hun vermogen geenszins den algemeenen, onwederstaanbaren, zedekundigen invloed des treurspels, waarin beider kracht en schoonheid op de heerlijkste wijze zamensmelt. Het treurspel, op den gewijden grond der Grieken in de gouden eeuw der letterkunde geboren en opgekweekt, paart de hoogstmogelijke veerkracht der voorstelling aan de heilzaamste lessen. Hier is alles levendig en bezield. De dichter en schouwspeler voeren ons bijna in het rijk der wezenlijkheid. Wij zien de braafheid redden, de boosheid straffen, den onschuldigen verhoogen, den trotsaard vernederen. Wij lijden met de verdrukten; wij be-

bewonderen den moed en de standvastigheid der braven in tegenspoed, eerbiedigen de magt der Godheid, die onverwachte uitkomsten schept in de wanhopigste omstandigheden. In één woord, elke daad is een voorbeeld, elke regel eene les — en de godin der wijsheid, die zoo menigwerf den bijstand der dichtkunst inriep om het menschdom aan hare wetten te kluisteren, heeft zich ten allen tijde bij voorkeur bediend van de verhevene taal des treurspels, om ons voor afdwalingen te beveiligen of terug te voeren tot onzen pligt, om ons te bepalen bij de nietigheid en wisselvalligheid van het ondermaansche, en daardoor te wapenen tegen de begoochelingen der wereld, of te verheffen boven de slagen van den tegenspoed.

Hoe groot en heilzaam het vermogen der dichtkunst in het algemeen, en van eenige harer voortbrengselen in het bijzonder op het godsdienstig en zedekundig karakter der volken ten allen tijde geweest zij, heb ik Ulieden, M. H.! zoo kort mogelijk trachten aan te toonen. Ik ga thans over tot de vlugtige beschouwing der niet min gewigtige gevolgen, die uit dezelve op de eerste beschaving des verstands, en de vorming zoowel als instandhouding der maatschappelijke orde zijn voortgevloeid. Wanneer wij opklimmen tot de aloude tijden, waar de ongewijde

Digitized by Google

wijde geschiedenis geheel ophoudt en zich verliest in de nevelen der fabelleer, dan bevinden wij, dat de toestand der eerste bewoners van Griekenland ons als hoogst ellendig en beklagenswaardig wordt afgeschilderd. Woest en ontembaar, bloed- en wraakgierig als het wild gedierte, onbekend met de kunsten des gezelligen levens, blootgesteld aan alle de onheilen die de onbeschaafdheid met zich voert, zwierven zij eenzaam rond langs de velden, of zochten in de holen der bergen eene schuilplaats. Wie strooiden nu de eerste zaden der verlichting in de duistere zielen der menigte? Het waren de zachte toonen der dichtkunst, welke de ongevoelige harten vermurwden, het waren enkele bevoorregte stervelingen, die, toegerust met aandoenlijke zangen, hen de voordeelen van den akkerbouw, en de genoegens der zamenleving deden beseffen, en de ellendigen aan hunnen droevigen toestand ontrukten. Wanneer de fabel ons leert, dat Orpheus en Amphion de rotsen, de boomen en dieren des velds door hunnen tooverzang medesleepten, dan beduidt zulks ongetwijfeld, dat zij menschen beschaafden, wier gevoel versteend, wier wil onbuigzaam, wier gemoederen bloeddorstig waren. Nu vertoonden zich allengskens de eerste en schoone vruchten der ontluikende verlichting. De verwilderde menschen, meer en meer verbroederd, vormden zich in maatschappijen; de aarde werd

Digitized by Google

bebouwd, de veeteelt beoefend, en steden verrezen uit de vruchtbare vlakte. Het onderscheid der bijzondere eigendommen werd kenbaar, en elk gevoelde de noodzakelijkheid van regt en orde. Waren het nu de wijsgeeren die de rust der staten bevestigden? Neen! ook hier zwaaide de dichtkunst haren magtigen schepter. Billijke instellingen, verstandige voorschriften, aan de lier der dichters ontrold, prentten zich al spelend in het geheugen der jeugdige Grieken, en de regtzalen der Lokriërs en Kretenzers weergalmden van de welluidende zangen des wetgevers... Ja! gelijk de dichters de grondleggers waren geweest des gezelligen levens, zoo bleven zij ook op den duur de eendragt, de rust en het geluk der Natiën op de heilzaamste wijze bevorderen. Toen verderfelijke naijver de burgers van Sparta verdeelde, toen de speren reeds waren opgeheven en de uitgetogen zwaarden schitterden, trad op eens Terpander, de Zanger van Lesbos, in het midden der verbitterde menigte. De zachte weemoedige toonen der liefde zweefden om zijn speeltuig. De godin der tweedragt vlugtte voor zijn onwederstaanbaar vermogen; en het feest der verzoening verving den rampzaligen burgertwist. Doch niet alleen in het verwekken van de zachte aandoeningen des maatschappelijken vredes, vertoont zich de weldadige heerschappij der dichtkunst, ook het driftig gevoel van eer, ook de onstuimige hel-

den-

Digitized by Google

denmoed, ook het onuitbluschbaar vuur der vaderlandsliefde, worden menigwerf door hare wenken bezield. Vestigt slechts, om u daarvan te overtuigen, het oog op de geschiedenis van Solon, den dichter en wetgever van Athene. Jaren lang hadden de Atheniënzers in achtelooze onverschilligheid gesluimerd. Het eiland Salamis, het regtmatig erfdeel hunner voorouderen, was in de magt des vijands vervallen. Alle de pogingen, tot herovering van hetzelve gebezigd, mislukten. Het volk, afgemat door gestadige nederlagen, verviel tot wanhoop en vertwijfeling, en de doodstraf werd het loon des redenaars, die nogmaals van het herwinnen des eigendoms gewagen durfde. Solon, verontwaardigd over de langdurige werkeloosheid zijner medeburgeren, vertoont zich op het onverwachtste in de openbare vergadering. Hij schijnt door een' hooger' geest gedreven; zijne oogen schitteren van een hemelsch vuur. Ieder vestigt vol ongeduld zijne blikken op den achtingswaardigen grijsaard, en luistert aandachtig naar zijn voorstel. Een lied, uit de volheid des harten voortgevloeid, stroomt van zijne welsprekende lippen: een lied, hetwelk den roem der vaderen verheft, en aan het verbasterd nakroost deszelfs lafhartigheid verwijt. Plotseling ontwaakt het kwijnend gevoel van eer en de liefde des vaderlands in de zielen der burgeren. Men vliegt te wapen, doorklieft de zee, bestormt het eiland

Digitized by Google

en de herovering van Salamis herstelt de glorie van Athene, en verkondigt de zegepraal der dichtkunst; eene zegepraal, tot wier verhooging en bevestiging de geheele oude geschiedenis, ware het noodig, mij een aantal der luisterrijkste voorbeelden zou kunnen opleveren. Maar, M. H.! behoef ik wel in den nacht der vervlogene eeuwen terug te treden, om u te overtuigen van eene waarheid, die gij allen zoo levendig gevoelt? Hebben dan niet onze dagen een' verheven' Zanger voortgebragt, die zich geheel had toegewijd aan Neêrlands roem en Neêrlands verbetering, die onvermoeid de snaren spande tot vereeuwiging van de daden en deugden der voorouders, en tot opwekking van heldenmoed en vaderlandsliefde bij hunne vernederde nakomelingen? Ja, zoo onder het ijzeren juk der dwingelandij hier en daar nog een enkeld vonkje van den echten nationalen geest in de gemoederen smeulde, waren wij dan ook dit flaauwe vonkje niet meestal aan HELMERS verschuldigd? Ik vraag het u, gij Mannen! die vol wanhoop en verontwaardiging uwe ketenen voortsleeptet, scheen u de slavernij niet nog duizendmaal verfoeijelijker bij het hooren der liederen van HELMERS? Ik vraag het u, gij Vrouwen! die het schoone krijgslied der Bataafsche heldinnen in HELMERS gedichten gelezen hebt; ik vraag het u, verwekte het lezen van dien aandoenlijken lierzang niet de vurigste aandrift in uwe harten, om,

zoo vreemde overheersching ooit weder onzen bodem bedreigde, uwe broeders, uwe zonen, uwe vaders, uwe echtgenooten krachtdadig aan te sporen tot den edelen strijd voor haardstede en altaren, voor Vrijheid en Vaderland? Gewis! zoo iemand uwer, M. H.! nog kon twijfelen aan de nuttige en weldadige gevolgen der dichtkunst, dan heeft het onwaardeerbaar vernuft van HELMERS hem volkomen overreed van den albezielenden invloed der Zanggodinnen. Maar hoe? wat zeg ik? zou iemand onverschillig zijn voor de onberekenbare voordeelen, en de verschillende schoonheden eener kunst, die in onze dagen de schitterendste parel is aan de kroon van Nederland? Zou iemand weigeren te luisteren naar de stem der Zangers, die van alle zijden in onze gewesten weergalmt? Neen, M. H.! gij allen deelt in mijne geestdrift! gij allen zult het mij ongetwijfeld vergeven, zoo die geestdrift mij te ver vervoerde, en mij aanspoorde, om ook mijne krachten te beproeven, en de hooge vlugt eens Engelschen lierdichters (*) na te streven in het afschilderen van den veelvoudi-

(*) Ik bedoel den dichter THOMAS GRAY. De vijf eerste coupletten van zijnen schoonen lierzang, getiteld *the progress of Poëtry* heb ik, wat de hoofddenkbeelden betreft, in Nederduitsche dichtmaat trachten over te brengen, zonder mij echter aan eene slaafsche navolging te verbinden.

Digitized by Google

digen aard en het afwisselend vermogen der dichtkunst, tot betemming onzer driften, tot opwekking onzer vreugde, tot leniging onzer rampen, tot beschaving en veredeling des menschdoms. Ik ben ten volle bewust van de geringheid mijner krachten en de moeijelijkheid der onderneming, en wage het dus niet dan met schroom uwe toegevende beoordeeling in te roepen, voor de kunstelooze Zangen, die ik ten slotte mijner redevoering aan Ulieden zal voordragen.

1.

Daalt neer, en schenkt mij vuur en leven!
O Zanggodinnen! hoort uw lof!
'k Voel 't speeltuig van verrukking beven,
Ontvoert, ontrukt mijn geest aan 't stof!
Duizend duizend beekjes vloeijen
Van den steilen Helikon;
En zij rijzen en zij groeijen,
En bedaauwen en besproeijen
Alles uit hun zuivre bron.
Bloem en plant herneemt haar geuren,
En verrijst met schooner kleuren
Bij het licht der Morgenzon.

Nu

Digitized by Google

2.

Nu eens rollen Phebus zangen
Deftig, statig, langzaam voort;
Dan, van zachter geest bevangen,
Klinkt een aandoenlijk lied dat oor en hart bekoort;
Dan weet, aan allen dwang ontvaren,
Grijpt hij verrukt de gouden snaren,
En bruischt en dondert op zijn lier!
Neen! dan kan niets zijn vaart beteugelen,
Hij rijst, hij zweeft op eng'len vleugelen,
Bezield door onweerstaanbaar vier!
Zoo doet de bergstroom dam en dijken
Voor zijn ontzagbr'en aanval wijken,
Daar hij verwoesting zaait en lijken,
En alles wegsleept in zijn vaart!
Men hoort van ver' de golven bruischen,
Den weergalm door de dalen ruischen,
Verschrikkings ijz'ren nacht verspreidt zich over d' aard!

3.

Beheerscheres van onze zielen,
Die ons uw maatgeluid en vuur en aandrift geeft,
Zie, hoe wij voor u nederknielen,
Betooverd door den toon die om uw speeltuig zweeft!
Wij, beweldadigd door uw giften,
Weêrstaan de toomelooze driften,

Digitized by Google

En slaan de zorgen in den band.
Zelfs Mars, door u bekoord, vergeet zijn woeste vlagen;
Betemt zijn dollen oorlogswagen;
De lans, op bloed belust, ontglipt, ontzinkt zijn hand!
De Koning van het woud, vermeesterd door uw zangen,
Laat hoofd en manen achtloos hangen,
En vlamt niet meer op nieuwen buit;
Zie, hoe zijn' helder fonk'lende oogen
Bezwijmen voor het zoet vermogen
Van uw' onwederstaanbre luit!

4.

Cyprus altijd vruchtb're boorden,
En die vrolijk lagchende oorden,
Waar de Mingodin gebiedt,
Weerstaan uw zoeten invloed niet.
Ja, de dart'le Minnegoden
Hupplen op de groene zoden,
Door uw streelend lied geleid,
Op vleug'len der Welluidendheid.
De Nimfen en Bevalligheden
Regten hare vlugge treden,
Vrolijk dansend, naar de maat,
Die gestaâg afwiss'lend slaat.
Nu eens wijkend, dan eens nad'rend,
Dan weder in luchtige kringen vergad'rend,
Kruist alles door een in weem'lenden dans.

Het

Het oog, verbaasd en opgetogen,
Beschouwt, door 't vlug gevoel bedrogen,
Verward en verbijsterd den scheem'renden glans.
Maar Venus zelf verschijnt, en zachte maatgezangen,
Die door een ed'len toon den ligten dans vervangen,
Verkondigen haar komst, terwijl de Nymfenstoet
Idalies Koningin met diepen eerbied groet.
Zij, omstuwd door haar gespelen, zweeft in stille majesteit
Langs het veld, dat lentebloemen voor haar zachte voeten spreidt.
Of zij rijst op lichte wolken naar den held'ren hemel op,
En glijdt luchtig met haar wagen over berg en heuveltop,
't Zwellen van den schoonen boezem, die verliefde zuchtjes teelt,
't Purp'ren blosje van haar wangen, 't vuur dat in haar oogen speelt,
Boeit, vermeestert hart en zinnen, boezemt liefde en wellust in
En doet alles nederbuigen voor den schepter der Godin.

5.

Maar wat zingt gij?
En bedwingt gij
't Yd'le wufte speeltuig niet?
Daar uw oog de tegenspoeden
Met verpletterende roeden
Schrik'lijk dreigend nad'ren ziet!
Naar gebrek, ondraag'lijke arbeid, smart die 't ranke lijf verscheurt.
Ziekte en droefheid, die om eigen en om 's naasten rampen treurt,
En het doodsuur, dat ons eind'lijk naar het dal der graven wenkt,
En de laatste bange toevlugt voor des Noodlots stormen schenkt!

Waartoe die klagt, Natuurgenooten?
Wilt gij de hulp en troost verstooten,
Die door de Zanggodin u Gods bescherming gaf?
Zij durft den tegenspoed braveren;
Haar magt kan heerlijk triomferen
Op droefheid, rouw en dood en graf!
Wanneer de nacht aan 's hemels bogen,
Met half door slaap vermeesterde oogen,
Zijn valen sluijer heeft ontrold:
Dan waant de wand'laar, dat de schimmen,
Der Helle ontvlugt, hem tegengrimmen,
Daar hem het koude bloed in hart en aders stolt!
Maar naauwlijks ziet men Phebus stralen
In 't blaauwend'Oost met goud en schitt'rend purper pralen,
Of 't somber dreigend geestenheer
Daalt, voor zijn glans vervaard, in 't hart des afgronds neer.

6.

In 't oord, waar glinst'rend ijs tot bergen aangegroeid,
Natuur in ijz'ren kluisters boeit,
Nooit door het koest'rend vuur der dagvorstin gebroken;
Ook daar, ô Dichtkunst! heeft uw magt
Een rij van wond'ren voortgebragt:
Ook daar hebt gij uw gloed in 't menschlijk hart ontstoken;
Waar la Plata's schuimend water,
Door het statig woud omzoomd,
Met onzaggelijk geklater,

Diep

Digitized by Google

Diep en bruischend zeewaarts stroomt,
Luistert gij, in 't loof verscholen,
En voor 't scherpziend oog verholen,
Naar der wilden kunst'loos lied.
't *Zij* ze 't mingenot verheffen,
Of den schorren krijgstoon treffen,
Gij versmaadt hun zangen niet!

7.

Zoo knielt dan alles op deez' aarde
Voor d' invloed van de dichtkunst neer!
Zoo schenkt zij aan den mensch een hoogen rang en waarde,
En geeft voor rouw en smart hem vreugde en wellust weer.
Zij ademt heldenvuur, zij leent ons moed en krachten;
Zij leert ons zelfs den dood verachten;
Haar tooverzang schept deugd en eer en mensch'lijkheid.
Zij is de steunpilaar der vrijheid en der wetten,
Zij durft de dwing'landij met stalen vuist verpletten,
Het misdrijf paal en perken zetten,
Zij schenkt den mensch onsterf'lijkheid.

*

Digitized by Google

VERSLAG

VAN HET

SPAANSCHE TREURSPEL

VAN

DON GUILLEM DE CASTRO:

DE HELDENDADEN VAN DEN CID.

EERSTE DEEL.

DOOR

Mr. *W. BILDERDIJK.*

VOORGELEZEN IN EENE VOORNAME LETTERKUNDIGE VERGADERING.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE HELDENDADEN

VAN

DEN CID.

Onder de meesterstukken van het Fransche Tooneel is er geen, dat meer gerucht by zijne verschijning gemaakt heeft of algemeener bekend is geworden dan de CID van Corneille; en men mag in de latere Letterkunde als een axioma aannemen, dat van dit de gevestigde roem dezes Hoofddichters, en tevens de meerderheid, waar het schouwspel zijner Natie zich op verhief, uit gegaan is.

Niemand onzer, mijne Heeren! of hy kent dit voortreffelijk dichtstuk; niemand, of hy is met de onderdrukking bekend, die het van een naijverigen Staatsdienaar, die zich mee met dit vak van lettervlijt afgaf, ondergaan moest, en van het oordeel, dat er sedert genoegzaam twee eeuwen, in Frankrijk niet slechts, maar by alle beschaafde volken van ons wfarelddeel over geveld is; en omtrent de innige verdiensten van 't stuk,

zoo

Digitized by Google

zoo wel als over de zwakheden en gebreken die er in opgemerkt zijn, zal weinig gefchil wezen. Het is menigwerven opzettelijk of in het voorbygaan aan alle wezenlijke en ingebeelde regels der Tooneeldichtkunde getoetst; en van Ariftoteles en Auguftinus tot den minfte der Bellettriften van onzen beklaaglijken (juist wel niet wijsgeerigen, maar echter wijsgierenden en tierenden) tijd, zijn ten dezen aanzien allerlei auctoriteiten en aanhalingen in dier vœge uitgeput, dat ik fchroomen zou om op een zoo afgezongen thema uwe aandacht nog eenmaal te vestigen. Maar die CID, mijne Heeren! is eene navolging uit het Spaansch van Don GUILLEM DE CASTRO; en na al die beoordeelingen zou het veellicht ruim zoo nuttig zoo wel als aangenaam zijn kunnen, eene juifte vergelijking tusfchen het oorfpronklijk en de nabootfing te maken, dan, gelijk men tot dus verre gedaan heeft, die navolging geheel op zich-zelve en onafhanklijk van 't voorbeeld te ontleden en na te gaan. En dit heeft my bedacht doen zijn, om by de vrij algemeene onbekendheid met dat oorfpronklijk, en met de taal waarin het gefchreven is, (thands in een gelijke maat veronachtzaamd, als zy in voorleden dagen bij geheel Europa geliefkoosd was) U in dezen avond een fchets van dat Spaanfche tooneelftuk voor te leggen, waaruit Corneille niet flechts 't onderwerp zijner *Tragedie* genomen, maar het geen hy in der daad met ver-

ftand

ſtand en oordeel zoo zeer als gevoel, op het tooneel zijns Vaderlands overgebracht en met die beſnoeijing, welke en zijn eigen goede ſmaak, en de eeuw, en 't land, waarin en waarvoor hy dichtte, tot wet maakte, als ware 't, verplant, en in die verplanting, veredeld heeft.

Niet dat ik voor hebbe, my met die vergelijking-zelve, veelmin met de uitkomſten, die zy u opleveren zal, in te laten. Het Franſche Treurſpel (ik mag anders niet onderſtellen) zweeft U allen gelijkelijk en even zeer voor den geest. Zy zal zich van zelve by elke overeenkomſtigheid aanbieden en opdringen, by elke verſcheidenheid opwerpen; en in het een noch het ander geval zal zy woorden behoeven om opgemerkt en gevoeld te worden. 't Is een bloot voorſtellen, een enkel voordragen van 't Spaanſche, waarmeê ik my vergenoegen zal; en dit alleen zal, vertrouw ik, ons ſtofs genoeg opleveren voor deze byeenkomst, en mogelijk zelfs niet dan te veel.

Ik zal (M. H.) u niets van den Dichter DON GUILLEM DE CASTRO melden. Zijn naam, zijne achting in Spanje zijn wareldkundig, en de navolging die Corneille hem waardig geacht heeft ſtrekt ons tot een waarborg daaryan. Ik zal U even weinig met een voorloopige ſchets van het Spaanſche ſchouwtooneel ophouden. Men kan zelfs zonder een woord Spaansch te verſtaan, hiervan onderricht worden in een aantal van

Digitized by Google

schriften die dit gedeelte der Dichterlijke letterkunde van dat moedig en edelgevoelend volk (wiens schrijvers na eenmaal Europa tot voorbeeld gestrekt te hebben, nu voor die genen, door wie zy vervangen zijn, als in een nacht van vergetelheid weggezonken, geene aandacht meer tot zich trekken), in Frankrijk of Duitschland ophelderden, en waaronder voorzeker de vlijtige en kundige BOUTERWEK onderscheiding verdient. Alleen herinner ik U, de hoofdverdeeling der Spaansche Tooneelstukken, die men weet, dat aan geenerlei eenheid in daad, plaats, of tijd, verbonden zijn, in DRIE *Jornadas* of *tijdperken;* in welke geheel verschillende handelingen (doch die door den Dichter naar zijn oogmerk in verband gebracht worden) afloopen, en te samen die eenheid van belang voortbrengen, aan welke alleen eene nog onbeschaafde kunst hulde doet.

Twee Treurspelen heeft Don Guillem de Castro van den Cid geschreven. Zy voeren tot tytel: *Las mocedades del Cid* (de Jongelingsbedrijven of, naar den zin, stoute bedrijven of Heldendaden van den Cid), en onderscheiden zich door een byvoeging op den tytel, van EERSTE en TWEEDE deel, *Primera* en *Segunda parte;* En het is het eerste dat Corneille zich en zijn schouwtooneel eigen heeft gemaakt. Het tweede loopt over gebeurtenissen, na zijn huwlijksvoltrekking met Ximene, en de dood des Konings die hem hare hand verkrijgt, voorgevallen. Zijn

trouw

Digitized by Google

trouw aan den overleden Vorst en geheel het koninklijk huis maakt daarin voornaamlijk het hoofdonderwerp uit, en wordt er in een schitterenden tegenstand gebracht met den woesten en dwingenden aart van den throonsopvolger; doch ook godvrucht en menschelijkheid paren daar met den onbezweken moed, die hem reeds in het eerste stuk kenteekent. Doch dit tweede moge eenmaal misschien een nieuw onderwerp voor ons opleveren; het is thands het eerste, waartoe mijne voorlezing zich bepalen zal.

* * * * *

De Koning, aan den vader van Don Rodrigo, Don Diego Lainez, verplicht, toont zijn dankbaarheid, door den zoon ridder te maken in de kapel van Sint Jago, en wapent hem met zijn eigen koninklijken degen, waarmee hy vijf veldslagen won. En tot overmaat van vereering is het de Infante, Donna Urraca, die hem de sporen aanbindt.

Dit geschiedt ten bywezen van het gantsche Hof, onder 't welk de Graaf Lozano de Orzas (wiens dochter Ximena Gomez, zoo wel als de Infante, op Rodrigo verliefd is,) zekere Peranzules, een verwant van dezen, Arias Gonzales, (die de eer, welke de Jongeling hier ontfangt, al te groot vindt,) en Don Rodrigoos vader.

Digitized by Google

Rodrigo zegt, dien degen niet te zullen dragen, dan wanneer hy ook vijf veldslagen gewonnen zal hebben, het geen de Graaf een vermetel onderstaan acht, schoon hy hem echter om zijne brave grootheid prijst.

Tot slot der cerimonie geeft hem de Koning een paard; en om hem dit te zien bestijgen, gaan de Koningin, haar dochter, de reeds gemelde Infante Urraca, en Ximene, met hem naar buiten.

Vooraf gaat nog een gesprek van den Infant Don Sanche, die schoon nog zeer jong, hierdoor opgewekt, mede gewapend wenscht te worden, maar als *muy mozo* door zijn vader uitgesteld wordt, tot hy met meer jaren, minder ongeduldig en meer bedaard zal zijn.

Na het vertrek van Rodrigo met den Infant en de Dames, raadpleegt de Koning met de evengemelde Graaf Lozano, Peranzules, Diego, en Arias Gonzalo, die in dit stuk zijnen raad schijnen uit te maken. Hy geeft te kennen dat Gonzalo Bermudez, gouverneur van zijn zoon Don Sanche, gestorven is; en dat deze, thands van de studie der letteren tot die der wapenen moetende overgaan, volstrekt een Gouverneur noodig heeft. En nadien nu Gonzalo *mayordomo major* by de Koningin is, Peranzules over de jonger Infanten, Alonzo en Garcia, het opzicht heeft, en de Graaf, om vele redenen *Lozano* (dat is *de wakkere*) geheeten, ten einde aan dien naam

te

te beandwoorden, het zwaard handelt en te veld trekt, wil hy dat Diego Laynez 's Prinsen Gouverneur zij; maar hy begeert dat dit met goedvinden van hun-allen zij, die de zuilen zijn van zijn kroon en de steunsels waar zijne zorgen op rusten.

Gonzalo en Peranzules prijzen 's Konings keuze; maar de Graaf, die naar deze post stond, vindt er zich ten hoogste door getroffen. „Zoo de oude Diego Laynez reeds van het gewicht der jaren vervalt en kindsch begint te worden, hoe kan hy in dien toestand verstand gebruiken? En als hy den Prins onderwijst wat voor wapenoefeningen een Ridder in veld of legerplaats te verrichten heeft, zal hy dan om hem 't voorbeeld te geven (zoo als ik duizendmaal doe), de kracht hebben een lans aan splinters te steken, terwijl hy het paard buiten adem jaagt? Dat kan IK.” —

Laat het genoeg zijn, zegt de Koning. Maar Diego vat het woord op en stemt maar volstrekt niet toe, zoo vervallen te zijn. „Hoogst vervallen, duttende, droomende, stervende, en raaskallende, (dus zegt hy) kan ik nog onderwijzen, wat velen nog te leeren hebben. En zoo het waar is, dat men sterft gelijk men geleefd heeft, zal ik in mijn zieltogen-zelf, het voorbeeld geven hoe men leven moet, en moed inboezemen om my na te volgen. Zoo my dan de krachten ontbreken om met handen en voe-

ten teffens lansen aan splinters te stoten en paarden dood te jagen, zoo zal ik den Prins een verhaal van mijne daden in geschrift geven, en hy zal, zoo niet uit het geen ik nu verricht, dan nog uit het geen ik verricht heb, onderwijs scheppen." (*)

De Graaf beweert het eerampt beter verdient te hebben, en ondanks 's Konings tusschenspreken loopen de woorden zoo hoog, dat de Graaf aan Diego een slag in het aangezicht geeft.

De Koning neemt die stoutheid hoog op; en de Graaf, na eenige verschooningen, zoo vermetel als de daad-zelve die hy verschoont, vertrekt, en wordt door 's Konings wacht in het oog gehouden.

Diego, diep getroffen door zulk een hoon, zegt: „ Roept den Graaf, roept hem weêr, dat hy de post van 's Prinsen Gouverneur koom bekleeden, die hy thands met meer eer aanvaarden kan dan ik. Ik ben mijne eer kwijt (†). — Ik ga, vermag ik het slechts, telken stap struikelende en bezwijkende onder de last van den hoon, die het gewicht van eenen ouderdom verzwaart,

(*) CORNEILLE heeft dit op zijne wijze in zijn *Cid* overgebracht, *Acte I*, *Scène 6*.

(†) CORNEILLE *Acte I*, *Scène 7*.

Comte, fois de mon prince à présent gouverneur, &c.

Digitized by Google

zwaart, welke mijn leed betreurt tot het gewroken zal zijn. En, weigerend naar den Koning te hooren, vertrekt hy in de hevigste aandoening.

De Koning neemt den raad in van Gonzalo, die hem het belang van een zoo moedig en stout krijgsman als de Graaf, voorhoudt, en tevens daarby voegt, dat in zoodanige gevallen het straffen van den schuldige het vergrijp openbaar maakt: En hy doet dienvolgens den beiden partyen aanzeggen, dat zy van wederzijden de zaak, als in zijn besloten vertrek voorgevallen zijnde, geheim zullen hebben te houden, op straffe van ongenade; en zich voor hem, Koning, te vervoegen, die de eer van Diego ten zijnen laste neemt.

Nu verandert het Tooneel, en Rodrigo verschijnt met zijn twee broeders, die hy vleit met 's Konings genegenheid om hen even zoo te vereeren; wanneer Diego opkoomt, met zijn stok in tweën gebroken. —

Hebt gy den degen heden op *zij?* vraagt hy Rodrigo. — Zijn zonen vragen hem wat hem schort? — „ Niets, zegt hy met een zucht van woede: laat my alleen. — „ Wat is er gebeurd, vraagt Rodrigo; het bloed staat u in de oogen, uw stok is gebroken. 't Is een zaak van eer!" — „ Staat buiten!" — Vergun my een oogenblik om een anderen degen te halen." — „ Wacht buiten! Ga, ga zoo gy zijt." — De zoons zijn

Digitized by Google

verwonderd, verlegen. Diego gevoelt dat in zijnen hoon elk zijner kinderen gehoond is. „ Vier gehoonden, vier onteerden, zegt hy, in dit vertrek! het zou instorten" — en hy dringt er op aan, dat zy heengaan.

Nu alleen zijnde in zijn kamer, barst hy uit. — „ Hemel! zegt hy, ik lijd doodsangsten: ik sterf: ik raas. Geen gebroken stok heeft, ik zeg niet mijne eer, maar mijn spijt kunnen schragen. — Gy hebt gelijk, in tweeën gebroken te zijn, zegt hy tegen de twee stukken; één alleen kon de last van een zulke beleediging by het gewicht der jaren niet dragen, en ik ben u verplicht, dat ik er nu twee hebbe, om een slag in 't aangezicht te wreken. Maar op zulk een breekbaar ding moet mijn eer haar herstelling niet willen gronden. Ik wil een stalen stok opheffen en geen houten zwaard."

Men begrijpt hier lichtelijk, dat hy ondersteld wordt, in vervoering van toorne en spijt, zijn stok aan stukken gebroken te hebben. Zoodanige uitstorting van woede, op het geen men in de hand heeft, is natuurlijk, en vindt (schoon men thands van jongs op geleerd heeft zich in te toomen en te bedwingen) ook nog by rechtschapene zielen wien het veinzen niet geheel in het bloed zit, somwijlen plaats, als de overstelping der verontwaardiging lucht vordert.

Met de bygebrachte woorden neemt hy eenige de-

degens en andere wapenen van het wapenrak aan den muur. „ Indien ik my niet bedrieg (gaat hy voort) heb ik een hart dat mijn beleediging gevoelt, en op u, ſtrijdbre kling, moet mijn eer zich vestigen. Gy waart Mudarraas wreker. Uw ſtaal maakte hem van den eenen tot den anderen pool vermaard. Uwe ſlagen wreekten de dood van zeven levens. Wreke dat lemmer my nu eene eenige beleediging! — Maar hoe? Is dit het zwaard zwaaien, of zelfs, is het leven? Mijn pols jaagt; en echter, mijn bloed bevriest. De ſpijt blakert my. Ik onderſta het. — Maar (ach hemel!) 't is zelfbedrog; wat is de degen in mijn hand? wat is hy my, onzeker op mijne voeten ſtaande! — Reeds ſchijnt dit rapier my van lood: reeds bezwijkt mijn kracht; reeds val ik neêr: reeds is het of het gevest aan de punt zat. — O verval des ouderdoms!

Na dus een wijl in zijne bejammering voort te gaan, roept hy zijn zoon Hernan Diaz. — Wat beveelt gy? vraagt deze. — „ Mijne oogen hebben geen licht meer; mijn leven geen ziel, zegt hy. Ach, mijn zoon! geef my uw hand. Deze angſten prangen my met zulk een geweld!" — Dit zeggende perst hy hem de hand in de zijne, zoo dat Hernan uitroept: „ Vader! Vader! gy brengt my om hals, laat los! Om Gods wil, laat los! al my!"

„ Wat is het, vraagt Diego, wat gaat ge dus aan? wat ſchreit ge, halve vrouw! — En, als

deze andwoorden wil, ga! ga, en zwijg! Heb ik u het aanzijn gegeven? Het is niet mogelijk. Weg van my!"

Nu roept hy zijn anderen zoon, Bermudo Lain.

„ Ik ben in benaauwdheid, ik ben duizelig, mijn zoon! geef my uw hand." — „ Maar vader! wat doet gy, roept deze dra uit; laat los! Zachtjens, vader! laat af! Gy drukt my met uw beide handen te pletter."

„ Eerlooze! zegt Diego, zijn m ijne, sterke handen de klaauwen van een leeuw? En, al waren zy het, was dat dan nog om zulk een weeke klacht te uiten. Zijt gy een man? Weg met u, schande van mijn geslacht!"

„ Zulk een smart, zulk een onheil heb ik dan! gaat hy voort, als deze vertrokken is. Op welke pijlers rust de edeldom van een huis, dat aan zoo veel koningen den oorsprong gaf! geheel de ademkracht begeeft my, Rodrigo!"

„ Mijn vader! (zegt deze, gevoelig,) mijn Heer en mijn Vader! kan het zijn dat gy my die verachting aandoet? Ben ik de eerste een wien gy het leven gaaft, hoe kunt gy my den laatste van allen tot u roepen?"

O mijn zoon (spreekt Diego) ik sterf. O smart! ô woede! En op 't woord neemt hy zijn hand, brengt een vinger daarvan in den mond, en bijt daarop, als verwoed.

Vader! zegt Rodrigo, wat begint gy? Indien

gy

gy mijn vader niet waart, het was om iemand een slag in 't gezicht te geven.

Het zou de eerste niet zijn dien ik ontfing, andwoordt hy.

Hoe? herneemt Rodrigo, met een opvliegende drift.

Diego ziet dit, en „ Zoon van mijn ziel (zegt hy), die gevoeligheid streelt my; die gramschap is welkoom; die braafheid zegen ik; dat opbruischende bloed, dat in uwe aderen kookt, dat door uwe oogen uitbarst, is het zelfde dat Kastilie my gaf, en het geen ik u gaf, overgeerfd van Lain Calvo en van Niño, en het geen in dit mijn aangezicht gehoond is door den Graaf van Orgaz, dien men den wakkere noemt (*). Rodrigo! Verleen my uwen arm, mijn zoon! vervul mijn verwachting, en wisch dien vlek van mijne eer, die zich tot de uwe uitstrekt, in 't bloed van den dader af: want het is bloed alleen dat zulke vlekken kan uitdelgen. Zoo ik u niet het eerst riep, om deze wraak te volvoeren, het was om dat ik u 't meest beminde; het was om dat ik u 't allerliefst had. Ik riep uwe broeders om mijn beleediging te wreken; maar het was om in u den oudste, den erfheer van mijn huis te bewaren. Doch daar ik by den proef

(*) CORNEILLE, *Acte I, Scène 8.*
Agréable colère! &c.

proef heb zoo ontbloot van moed, zoo ontbloot van ziel gevonden heb, dat zy mijn spijt verdubbelden en tot mijn ramp toevoegden; behoort het aan u, Rodrigo! Geef gy de achting aan deze grijze hairen weêrom! Machtig is de tegenparty, en aan 't hof en te velde de eerste in aanzien. Ook drilt hy de beste lans. Maar daar gy dapperheid bezit, en geen verstand u ontbreekt, zoo heb ik wanneer gy het oog op de schande vest, en hier de beleediging, daar het zwaard draagt, u niets meer te zeggen. Ook bezwijkt my de adem om langer te spreken, en ik ga mijn hoon beschreien, terwijl gy er wraak van neemt.

Nu volgt de Alleenspraak van Rodrigo, die Corneille zoo schoon uitgebreid heeft (*). Dus luidt zy in 't Spaansch:

Ik ben van ontroering verbijsterd. Geval! is het waar, 't geen my overkomt? Is uw wisselvalligheid zoodanig ten mijnen nadeele, dat het de uwe is, zonder dat ik het gelooven kan (†)? Kan het mogelijk zijn, dat uw ongenade toeliet dat mijn Vader de beleedigde zij, en (ô uitspori-ge

(*) CORNEILLE, *Acte I, Scène 9.*

Percé jusques au fond du coeur, etc.

(†) Deze ingewikkelde uitdrukking wil eigenlijk zeggen, dat hy zich naauwlijks verbeelden kan dat het toevallig en niet een werk van een opzettelijk plan zij.

Digitized by Google

ge fmarte!) de beleedigér de Vader zij van Ximene?

Wat zal ik, balftürig lot, daar HY het is die my het leven gaf? Wat zal ik (ô vreefelijk getij), daar ZY het leven van mijn leven is? Ik wenschte, ik hoopte (gerust op u) mijn bloed aan het HARE te mengelen; en moet ik het ZIJNE plengen? Gruwzame fmart! Moet ik HEM dooden, hem, den vader van Ximene?

Maar dit aarzelen beleedigt reeds de heilige eer, waar mijn roem op gegrond is. Het is plicht, het juk der liefde af te fchudden, en met vrijen hals te befeffen wie ik ben: Want, daar mijn vader de beleedigde is, wat verfchilt het, dat (bittere fmart!) de beleediger vader zij van Ximene?

En hy vervolgt: Wat fta ik in bedenken? Daar ik meer dapperheid dan jaren heb, om door den dood van Lozano mijn vader te wreken, wat gaat het my aan, hoe geducht de aanhang van mijn machtigen vijand zij? Laat hy in 't gebergte duizend Afturiers tot byftanders hebben! Of wat gaat het my aan, dat hy aan 't Hof des Konings van Leon 't eerfte woord voere? Dat alles heeft weinig te beduiden, dat alles is niets, in vergelijking van een hoon, den eerfte die het bloed van Lain Calvo ooit aangedaan wierd. De hemel zal my byftaan, fchoon het de eerfte maal is dat ik de kracht van mijn arm aan-

wen-

wende. Ik zal dit oude flagzwaard van Mudarra den Kastiljaan, opheffen, schoon het door de dood van zijn meester stomp en verroest is. —

Verwinnend zwaard! reken thands dat een andere Mudarra u aangordt, en dat hy met deez mijnen arm voor zijne beleedigde eer ten strijde gaat. Ik weet wel dat gy u schaamt, tot my afgedaald te zijn; maar gy zult u niet schamen, my een stap te rug te zien wijken. Zoo dapper als uw staal, zult gy my in 't strijdperk zien, en uw tweede bezitter is uwen eersten niet onwaardig. Want zoo iemand my overwint, zal ik blozende over de schanddaad, u uit schaamte tot het gevest toe in mijn borst verbergen.

Met deze woorden vertrokken, maakt hy plaats voor de Infante en Ximena Gomez, die zich aan een venster van het paleis vertoonen, en van de algemeene blijdschap, over Rodrigoos bevordering en zijn schoone houding, by zijne eerste openbare Ridderoefening spreken. En wanneer Ximena aanmerkt dat hy op een zeer bevallige wijze het paard de sporen gaf, die de Infante hem aan had gebonden, zegt deze haar: dat zy wel blijken laat, dat die sporen het paard niet alleen getroffen hebben [maar ook haar].

De Graaf verschijnt in een groot gevolg van bedienden, en Peranzules met hem. Hy er-

Digitized by Google

erkent dat hy een dwaasheid begaan heeft, maar dat hy het gedane niet meent te herstellen. Hy steunt op zijn aanzien, en weigert voldoening te geven of aan te nemen (*). „ Het eene (zegt hy) krenkt de eer; het andere geeft niets te rug; en beter is het, beleedigingen aan het zwaard te verblijven. Voldoening zit er met woorden niet op, zonder voor het minst te kennen te geven, dat de wijn hem in het hoofd zat, of dat zijn verstand op den loop was. Met den degen-alleen kan de ander zijn eer weêrom krijgen, zonder dat hy de zijne verliest. — Peranzules raadt hem, wel toe te zien wat hy doet: Diego heeft zonen, zegt hy. — „ Zwijg, andwoordt de Graaf. Een afgeleefde vervallen raaskaller en drie jongens zouden my aandurven!"

In dit gesprek, waarby de Jonkvrouwen uit houding en gebaar opmaken, dat er iets gaande is, vertrekken zy, en Rodrigo komt op het tooneel, mijmerend; en hy wordt door haar vriendelijk aangesproken. Zijne andwoorden zoo wel als zijn houding toonen dat hem iets zwaars op het harte ligt. Wanneer de Graaf met Peranzules te rug komt, die hem (uit 's konings last) zijn huis tot gevangenis geeft. Rodrigo toont de

---

(*) CORNEILLE, *Acte II, Scène 1.*
Je l'avoue entre nous, &c.

Digitized by Google

de grootfte verlegenheid, en de Graaf, hem aanziende, verbleekt.

Diego verfchijnt inmiddels met Arias Gonzales. Peranzules wil den Graaf een anderen weg heenleiden, om Rodrigo niet te ontmoeten; maar deze zegt: dat hy zich nooit van zijne gevoelens of van zijn weg laat aftrekken. Rodrigo derhalve, (na den uitroep: Vergeeft het my, bekoorlijke oogen, zoo ik om dit leven te benemen, het mijne verlochen!) fpreekt hem aan.

R. Graaf!

De Gr. Wie zijt gy?

R. Hier een weinig ter zijde wil ik u melden wie ik ben.

X. Wat is dat! ik ben om hals!

De Gr. Wat wilt gy van my?

R. Kent gy dien Grijzaart, die daar ftaat? (*)

De Gr. Ik ken hem reeds. Waarom vraagt gy dit?

R. Waarom? — Spreek zacht, en hoor.

De Gr. Spreek op!

R. Weet gy niet, dat hy eer en dapperheid bezat?

De Gr. Ja, in ernst.

R. En dat het zijn bloed en het mijne is, dat uit mijne oogen fchittert?

De

(*) CORNEILLE, *Acte II, Scène 2.*
A moi, Comte, deux mots! &c.

Digitized by Google

De Gr. En of ik dit wist (maak het kort) wat zou dit?

R. Zoo gy met my naar een andere plaats gaat, zult gy weten hoe zeer dit ter zake dient.

De Gr. Weg, jonge knaap! ga heen! Gy, nieuwbakken Ridder, ga en leer eerst vechten en overwinnen! En daarna eerst kunt gy de eer hebben van u door my overwonnen te zien, zonder dat ik beschaamd heb te zijn, u overmocht en verslagen te hebben. Laat nu uw leed rusten, want geen bloedwraak gelukt ooit, als men de melk nog op de lippen heeft.

R. Met u wil ik beginnen te strijden en te leeren, en Gy zult zien of ik vechten en overwinnen kan, en ik, of gy my over kunt. En mijn nog kwalijk bestuurde degen zal in mijne rechterhand u betoonen dat die kunst in het hart zit, zonder ze te leeren. En ik zal de voldoening hebben in mijn leed, van die melk die my nog op de lippen zit, met het bloed uit uw borst door een te mengen.

Nu is het zoo hoog gekomen, dat Peranzules en Gonzalo hen trachten te scheiden.

Graaf! roept de een. Rodrigo! de ander; terwijl Ximene Wee my! schreeuwt. — „ Mijn hart brandt, zegt Diego. — „ Vergeef my, roept Rodrigo Ximene toe: ik ben my zelven aan mijn eer verschuldigd. Volg my Graaf!

Knaap met die reuzenvermetelheid, zegt Gomar, ik zal u dooden zoo gy u vóór my stelt.

Digitized by Google

Ga, in vrede, ga heen, zoo gy niet begeert, dat ik, even als ik uw vader een flag in het aanzicht gaf, u duizend fchoppen met den voet geve!

Rodrigo andwoordt: Uw aanmatiging is reeds te veel.

Ximene fchreit en beklaagt zich. Diego zegt: Het veel praten, mijn zoon, neemt de kracht aan het zwaard.

Ximene: Weêrhou uw geweldige hand, Rodrigo!

Diego: Mijn zoon, mijn zoon! met mijn ftem ftort ik u mijn hoón brandend op 't hart.

En nu worden de degens getrokken, en welhaast hoort men den Graaf zeggen: „ Ik sterf."

Ximene geeft een gil, en wil zich uit het venfter werpen. Diego roept blijmoedig uit: Mijn zoon!

Peranzules beveelt de bedienden van den Graaf, Rodrigo aan te vallen, en te grijpen of te dooden. Hy vecht tegen allen. — Wat doet gy, roept de Infante. Hem dooden of grijpen? Gy zult noch het een noch het ander. Ik beveel het u, ik acht Rodrigo hoog, en zijn eer heeft hem verplicht.

Hier maakt Rodrigo haar een Spaansch *compliment:* Schoone Infante, zegt hy, deze gunst erken ik met al mijn hart. Maar het is te veel, in zoo'n kleinigheid, met uw gezag tusfchen beide te komen, waar mijn degen my uit kon hel-

helpen, Gy hadt aan my kunnen bevelen hen niet te dooden of te overmeesteren; en om u mijn eerbied te bewijsen, laat ik hun het leven. Wanneer gy my vereeren wilt, weêrhou met uw stem en bevel den snellen wind op de ongetemde zee; en stel om de zon op te houden, uw schoonheid tegen haar over: want (dit is uwer waardig, en) tegen dezen hoop, die my aanrandt, is de bloote kracht van mijn Spaanschen arm genoeg. Zy andwoordt: Alles is in verwarring, Rodrigo, ik beveel u aan God. En de zon, en den wind, en de zee denk ik, zoo zy u mogen opwegen, met mijn bevel te weêrhouden en met mijn stem te doen stilstaan.

Men verstaat, hoop ik, dat zy, wier schoonheid als alvermogend geroemd is, hem wederkeerig boven *zon*, wind, en zee wil verheffen; en een gezag dat door hem gehoorzaamd wordt hooger waardeert, dan het geen den Elementen gebiedt.

* * * * *

HET TWEEDE DEEL OF DE TWEEDE JORNADA, begint met vernemen van een groot gerucht, geroep, en geschrei, dat tot in 's Konings Hof doordringt, en hem doet vragen, wat de stilte en betamelijkheid, en het hem verschuldigd ontzag dus verbreekt? Men meldt hem dat een groot ongeval de stad in beweging zet; dat een

Digitized by Google

vijand, een jongeling, den Graaf van Orgaz gedood heeft. „ Hemel! zegt hy, 't is Rodrigo, zoo dra hy de beleediging vernam is hy ter wraak gesneld, hy moet streng gestraft worden. Is hy gevat?

Het antwoord is, dat Rodrigo zich niet liet vatten, maar, met den degen in de vuist, zoo in 't rond schermde, dat hy een Fransche Roeland en Troiaansche Hektor geleek. En op 't oogenblik stuift door de eene deur Ximene met een bebloeden doek; door de andere, Diego met bloedig gelaat, in 't Paleis, om zich vóór 's Konings voeten te werpen en tegen elkander in te schreeuwen (*).

Recht, recht vorder ik, zegt Ximene. — Diego: hy heeft een rechtmatige wraak genomen. De eene roept om haar vader; de ander, om zijn zoon, en herstelde eer; en dit duurt een wijl tot Diego, die haar niet bedroeven wil, haar vergunt eerst te spreken. Ximenes rede is in den styven gemaakten styl: „ Haar vader sprak „ tot haar met den mond van zijn kwetsuur, en „ schreef haar op dat papier (den doek, dien „ zy opheft,) met bloed haar verplichting voor. „ Zy wenscht aan 's Konings oogen de letters „ te vertoonen, die in haar ziel staan, en uit „ de hare, als een magneet, stalen tranen op „ ha-

(*) CORNEILLE, *Acte II. Scène 9.*
Sire, sire, justice!

„ hare wangen trekken. En schoon de borst in
„ haar eigen sterkte verbloedt; ieder drop van
„ dat bloed moet een hoofd kosten."

Diego zegt: „ Ik heb in die borst van mijn
„ vijand het staal van mijnen Rodrigo zien in-
„ dringen om mijn eer weder te zoeken. Ik na-
„ derde en vond haar levenloos, en 'k zette de
„ vingers in de wond; en heb met zijn bloed
„ de smet van zijn beleedigende hand van mijn
„ gelaat afgewasschen, om dat de smetten der
„ eer zich niet anders laten afwasschen. Gy,
„ Heer Koning! die getuige waart van mijn
„ hoon, merk aan dat er een slag in het aan-
„ zicht te wreken was, en dat ik niet rusten
„ mocht, eer Gy de wraak aanschouwde waar
„ Gy den hoon hadt gezien. Indien nu hier in
„ een misdrijf tegen Uw ontzag is begaan, de
„ wraak raakte my; en U raakt het, recht te
„ doen. Doe dit, Koning, gelijk gy pleegt te
„ doen, wanneer Gy de misdrijven der hand
„ met het hoofd boeten doet. Rodrigo was
„ slechts mijne hand: ik was de wreedaard, de
„ moorder, tegen wien men uw vonnis inroept,
„ en die geen andere hand had dan hem. Vol-
„ doe Ximene met mijn hoofd; mijn bloed zal
„ thands zonder hoon, zal zuiver, en met eer
„ vloeien." (*)

De-

(*) CORNEILLE, aldaar:

Quand le bras a failli; l'on en punit la tête.

Digitized by Google

Deze nadrukkelijke taal is niet uitgesproken of de Infante koomt met den Kroonprins, dien zij aanmaant voor zijn pleegheer (Diego) te smeeken. De Koning beveelt hen, Ximene te troosten, en gelast Diego, zich gevangen te stellen. — Laat my uw Majesteits knien omhelzen, zegt de Grijzaart. — Ik moet u straffen, zegt de Koning. — Vorst! zegt de Kroonprins, 't was plicht, dien de eer hem voorschreef, en ik ben het die smeek.

De K.: Genoegzaam voor mijn oogen den Gr. te doorsteken, dit is mijne Hoogheid gekwetst. — De Inf. De Graaf gaf er wettige reden toe. — De Koning: zijn gedrag was te verschoonen. — Sanche: dewijl ge hem my tot pleegheer gegeven hebt, hebt ge hem boven alle anderen gesteld, en hy mocht niet ongewroken blijven: zou mijn andere vader gevangen zijn, en ik leven! Eer zal Kastilië 't onderst boven staan. — Daar echter de Koning, op het aandrijven van Peranzules, Diego de vrijheid niet laten wil, biedt Sanche zich aan, voor hem te verandwoorden, en zijn Cipier te zijn. Laat intusschen (zegt hy) Ximene, haar recht vervolgen! — Den moorder vervolge ik, zegt zy; ô Rodrigo! gy dwingt er my toe! — Hoe vuriger gy hem vervolgt, zegt de Infante, hoe vuriger ik hem beschermen zal.

Een nieuw tooneel brengt Rodrigo in samen-

spraak

ſpraak met Elvire, Ximenes kamenier (*). — Hoe, zegt zy! gy hebt den Graaf doorſtoken! Wanneer was het huis des vermoorden de toevlucht des moorders?

„ Nooit (zegt hy) by die het leven wenscht, maar ik zoek hier de dood. Hij verneemt dat Ximene aan 't Hof is, en wil haar te gemoet gaan om van haar hand, ten minſte voor haar oogen, te ſterven. Maar zy komt, van vele lieden vergezeld, en Elvire, in verlegenheid dringt hem, zich een poos te verbergen. Zy wil alleen zijn, het gezelſchap verlaat haar. „ Elvire (zegt zy), met u wil ik in de eenzaamheid wat adem trachten te ſcheppen. Zy zet zich in een armſtoel. Rodrigo! roept zy uit, mijn vader ombrengen! — ô my ongelukkige! de helft van mijn leven heeft de andere helft vermoord (†)! — Wat zal ik aanvangen, daar het wreken van de eene helft mijns levens my van beide berooft (§)!

Be-

(*) CORNEILLE, *Acte III. Scène* 1.

Rodrigue, qu'a tu fait? où viens-tu, miſerable?

(†) CORNEILLE, *Acte III. Scène* 3.

La moitié de ma vie a mis l'autre au tombeau
Et m'oblige à venger après ce coup funeste,
Celle que je n'ai plus, ſur celle qui me reste.

(§) CORNEILLE is hier zeer ſchoon:

C'est peu de dire aimer, Elvire, je l'adore, &c. ald,

Bemint ge Rodrigo dan nog, vraagt Elvire? en meent ge hem te vervolgen? — Ja, zegt ze, ik aanbid dien vijand, maar ik heb moed, en zal hem 't leven doen nemen, en my-zelve in hem. Vervolgen zal ik hem tot ik gewroken ben.

Rodrigo koomt uit zijn schuilhoek en werpt zich voor haar op de knien. — Beter is 't (zegt hy) dat mijn liefde uw wil gestand doe. Hier ben ik. Geef u het genoegen, my te dooden, zonder de moeite van my te vervolgen! — Zy schrikt, zy beeft. Hemel! Rodrigo in mijn huis! ik sterf (*)!

Hoor my (zegt hy). Ik verg alleen dat gy my hoort, en dan met dit staal andwoord geeft, en tevens reikt hy haar zijn degen over. — „ Ik „ was onteerd (gaat hy voort), maar de liefde „ deed mijn wraak weifelen en in mijn boezem „ worstelde mijn hoon met uw schoonheid. En „ gy, gy hadt de overmacht behouden, zoo ik „ niet bedacht had dat gy van den onteerde gru„ wen zoudt, dien gy om eer en heldendeugd „ mindet (†). Met dit denkbeeld, uit uwe inborst geboren, trof mijn kling het hart uws vaders. Ik heb mijn verloren eer herwonnen: en, oogen-

(*) CORNEILLE, *Acte III. Scène 4.*
(†) CORNEILLE aldaar:
a n'est pas qu'en effect &c.

Digitized by Google

oogenbliklijk aan de liefde te rug gegeven, vlieg ik tot u, op dat gy niet miskent wat plicht in my was, mijn twijfelmoedig dobberen ſtraft, en wraak neemt, indien gy naar wraak dorst. Neem ze, en op dat wy ons beide eens van wil en van moed toonen, neem kloekhartig wraak voor uw vader, gelijk ik voor den mijne deed.

Ach Rodrigo, zegt zij, Rodrigo! Ik beken het, ik gevoel het, ik ben er van doordrongen (*), dat gy met uw hoon te wreken, als Ridder te werk gingt. Ik geef u de ſchuld niet, dat ik ongelukkig ben, en zóó ongelukkig ben, dat ik in my-zelve de dood vervullen moet, die ik u niet geven kan. Ik ongelukkige beschuldig u alleen dat gy my onder de oogen koomt; terwijl mijn bloed van uw hand en degen rookt. Maar gy komt u niet aan de liefde te rug geven. Neen; gy koomt my beleedigen met de vermetele inbeelding dat ik u niet veraffchuwe in plaats van beminnen. Doch ga, ga heen, Rodrigo! Van het denkbeeld dat ik u beminne, zal ik my zuiveren door u openlijk te vervolgen. Het ware rechtmatig geweest, dat ik zonder u te hooren U den dood aan deed doen. Maar ik ben uw tegenpartij om u te vervolgen, en niet om u

te

(*) CORNEILLE aldaar:

Ah, Rodrigue! il est vrai &c.

Digitized by Google

te moorden (*). Ga, en zorg dat men u niet ziet uitgaan: want, die my het leven benomen heeft, heeft my niet nog den eerbaren naam te ontrooven!

R. Voldoet mijn verlangen. Doorsteek my.

X. Verlaat my.

R. Besef dat my 't leven te laten (een gruwzame) wraak is; de doodsteek niet.

X. Die wraak begeer ik ook.

R. Ik ben zinloos. Gy zijt onmenschlijk. — Gy haat my dan?

X. Hoe kan ik! gy zijt mijn gesterrte (dat dit vordert) te machtig.

R. Wat vordert uw wreedheid dan?

X. Mijn eer eischt, dat ik, schoon een vrouw, alles doe wat ik vermag, al wensch ik niets te vermogen.

R. Ximene! ach wie had gedacht....

X. Rodrigo! ach wie had geloofd (†)....

R. Dat mijn geluk dit eind moest hebben!

X. En dat mijn heil dus omkeeren zou! — Maar ga, en laat my over aan mijn lijden.

R. Welaan! ik ga sterven.

Nu

(*) CORNEILLE, aldaar:

Va, je suis ta partie, et non pas ton bourreau.

(†) CORNEILLE, aldaar:

Rodrigue, qui l'eût cru &c.

Digitized by Google

Nu is het nacht, en Diego die Rodrigo buiten de stad bescheiden heeft, koomt, angstvallig over hem, op het veranderd tooneel. Na eene kleine alleenspraak treedt Rodrigo op. — „ Is 't mogelijk (zegt de Grijzaart), is 't mogelijk, mijn zoon! dat ik my in uwe armen vinde (*)? Mijn zoon! ik schep adem in uw lof in te zwelgen. Hoe komt gy zoo laat? Maar mijn verlangen heeft schuld, en ik moet u niet vermoeien met vragen. Dapper hebt gy u bewezen, braaf gekweten, voortreffelijk mijne vroegere heldendaden naargevolgd, en my het aanzijn, dat ik u gaf, edel vergolden. Betast deze grijze lokken, waaraan gy de eer weder hebt gegeven; breng uw nog gladden mond aan deze kaak, waarvan gy de oneer hebt weggenomen. De trotsheid zelve vernedert zich voor uw dapperheid, als bewaarster des edeldoms, die zoo vele koningen in Kastilië vereerd heeft.

Rodrigo antwoordt: Geef my uw hand, mijn vader, en hef dat hoofd op, als de bron van alles, zoo my eenige dapperheid of krijgsdeugd is toe te schrijven.

Diego meldt hem, vijfhonderd edellieden, zijn verwanten, verzameld te hebben, aan wier hoofd hy, Rodrigo, tegen de Mooren, die de grenzen ont-

(*) CORNEILLE, *Acte III. Scène 6.*
Rodrigue, enfin le ciel permet que je te voye! &c.

Digitized by Google

ontrusten en gevangenen wegvoeren, te velde moet trekken. Tast dezen aan, zegt hy; en aan uw moed den toom vierende, beproef de lans nu gy den degen beproefd hebt. De Koning, zijn Grooten, en heel het volk, zullen dan niet zeggen dat die arm slechts dient om eigen verongelijking te wreken. Dien den Koning door de wapenen; want het is t'allen tijde de waardigste genoegdoening eens Ridders geweest, een Koning die hem ongelijk deed, te dienen (*). — Hy geeft Rodrigo zijn vaderlijken zegen, en zy scheiden.

In een nieuw Tooneel toont zich de Infante in een venster van het koninklijk Landpaleis, en haalt in eene Alleenspraak het genoegen van het buitenleven op. Zy is hare moeder naar herwaart gevolgd, als deze haar, by het voorgevallen rumoer ten Hove, tot zich deed roepen, en weet niet wat van Rodrigo geworden zy, maar ontrust zich daar over. Juist ziet zy de bende edellieden met hem aan het hoofd voorby draven, en herkent hem. —

Rodrigo herkent haar stem, en blijft staan. Zy roept hem by zijn naam, wenkt hem, van 't paard te stijgen en vraagt waar hy heen trekt? Waar

(*) CORNEILLE, ald.
Il n'est pas temps encore &c.

Digitized by Google

Waar mijn lot my heen geleid, zegt hy, en ik acht dit lot gelukkig, daar het my deze gunst verleent, (van, namelijk, u hier te mogen begroeten.) Na dit *compliment* zegt hy haar, dat hy de Mooren gaat bevechten, en dus de verloren gunst des Konings herwinnen. Deze *galanterien* stuiten een weinig aan de zijde van Rodrigo, vooral na het tooneel met Ximene; maar men moet bedenken dat de Infante hem de hoogstmooglijke eer, en vervolgens de gewichtigste weldaad bewezen had, 't geen hy niet genoeg erkennen kon. De lof die zy aan zijn bevalligheid en dapperheid geeft, beandwoordt hy door te zeggen: met geheel mijn ziel waardeer ik een loon dat Goddelijk zijn zou; maar mijne laagheid en uwe hoogheid vernielen mijne uitzichten. Waarop zy herneemt: Het is niet onmogelijk, dat in ongelijke standen het geluk gelijk wordt, wanneer de adel eenzelvig is. God doe u verwinnaar wederkeeren, en dan.... Wat heb ik gezegd?

Hij vraagt haar den afscheidsgroet! die, zegt hy, het overwinnen hem lichter zal maken. En zy geeft hem dien in deze woorden:

„ God geleide u! God beware u! gelijk hy u
„ sterke en bemoedige! en mogen uwe overwin-
„ ningen met de starren in getal wedijveren.
„ Met de pennen der Faam mogen zy door de
„ zon, (wegens haar ontelbaarheid,) rondom de
„ wareld geschreven worden! En ga nu, in

„ ver-

„ vertrouwen dat ik u zoo lief als mijn leven
„ zal hebben, en verlaat u op deze mijne belof-
„ ten, gelijk de vederen zich op den wind be-
„ trouwen.”

Die warme affcheidsgroet verdiende van hem niet minder. „Ik aanbid (zegt hy,) en kus den grond waar gy de oogen op flaat, om dat ik het dien niet doen kan, dien gy met de voeten drukt. Moge de eeuwigheid des tijds uw dagen tot eeuwen verlengen! Hoore de waereld uw lof in den mond van den Nijd, en geve het geluk u nog meer heils dan loftuiting! Ik vertrek in uw naam, om mijn onheil te verwinnen, met het winnen van zoo vele lauweren als gy my toegewenscht!”

Weder een Tooneelverandering. De Mooren zijn op de been en roepen van achter die fchermen: li, li, li, li! 't geen een Herder doet vluchten. Een Moorfche Koning verfchijnt met vier Mooren, en vindt kwalijk dat men Ferdinand, den Groote noemt, daar hy hem, die zijn land verwoest, geen tegenftand weet te bieden; en na Mahomet niemand grooter is dan hy, Moorenvorst.

De gevluchte herder toont zich dadelijk boven op een berg, en zegt dat hy nu nog grooter dan die Moorenvorst is, en dat zy hem met geen fprong bereiken kunnen. Zij willen een pijl op hem afzenden, maar hy duikt en zegt:

Wacht

Digitized by Google

Wacht uit! de Christen koomt u op 't lijf!

Dit is ook werklijk zoo. — Sterven of verwinnen! zegt de Moorsche Koning. Nu hoort men de trompet en 't gedruisch der wapenen, onder het geroep van *St. Jago* en *Sierra España* aan de eene, en *Mahóma* aan de andere zijde. De Herder kijkt uit, en verheugt zich dat het de honden van Mooren te kwaad krijgen, die naar de rotsen vlieden, om dat hen de Ruiterij daar niet vervolgen kan. Maar Rodrigo doet de zijnen afzitten, en komt weldra vechtende met den Moorenkoning op, die zich gevangen geeft. De Mooren volgen het voorbeeld van hun Vorst, en Rodrigo zegt: Dat 's een! ik moet van daag vier Koningen hebben; waarmeê hy vertrekt. De Herder vindt dit alles zeer fraai om van verre te zien.

Nu ziet men den Erfprins Sanche, met een schermmeester, de floretten in de hand. De prins heeft den stoot in 't aanzicht bekomen, en wil niet uitscheiden; maar Diego beveelt den meester heen te gaan. Sanche zegt dat hy genoeg geleerd heeft, en voor geen degen bevreesd is; want dat er voorzegd is dat hy van schiet- of werpgeweer sterven zal. Diego erkent wel de Astrologie, maar zegt dat niemand die wetenschap met zekerheid geleerd heeft. De Infante koomt en biedt haar broeder een bebloede werpspiets aan, waarmêe zij op de jacht een wild zwijn gedood heeft. Daar wordt hy dol over.

Hy

Hy wil zich een borstwapen laten maken, om zijn hart tegen een steek te beveiligen. Zijn Zuster zegt, dat door de rug ook een weg naar het hart is. — „ Hoe, zegt hy; gy kunt de werpspiets hanteeren, en weet boven dien, dat door de rug een weg naar het hart is? Verraderes! zoo kost gy het wel zijn die my moordde. Ik zal u voorkomen."

De Koning komt in en zegt Diego dat Rodrigo hem een groote dienst gedaan en verlof verzocht heeft om hem te mogen zien, en dat het een Koning is, wien hy met dien boodschap gezonden heeft.

De Koning zet zich en de gevangen Moorsche Koning verschijnt, en bericht dat hy vier Koningen tot Vazallen heeft, Spanje heeft plat gebrand, en met vier Koningen, die hem te hulp kwamen, door Rodrigo geslagen en gevangen is. Rodrigo komt welhaast, wordt van zijn vader omhelsd, en valt den Koning te voet. De Koning heft hem op, en de Moorsche Koning noemt hem zijn *Cid*, dat is *Heer*. „ Die naam voegt hem wel, zegt de Koning: hy heeft hem verdiend en zal hem by ons behouden (*)." Alles schijnt dus vergeven en vergeten.

Maar daar koomt Ximene weer, diep in den rouw

(*) CORNEILLE, *Acte IV*, *Scène* 3.
Sois desormais le Cid &c.

Digitized by Google

rouw met vier fchildknapen in rouwrokken. Zy valt neêr voor den throon, en zegt: „ Reeds is het drie maanden, dat mijn vader door de hand van een jongeling viel, dien men als moordenaar uitfchreeuwde. Don Rodrigo, hoogmoedig, ftout, en dapper, ontheiligt uw rechtmatige wetten, en gy, Koning, verleent hem befcherming. Uwe oogen, uw tegenwoordigheid dient om hem voor gevaren te beveiligen. Uw Hof is hem een vrijplaats, uw gunst verheft hem (als) op vleugelen ten Hemel; en zijne bevrijding en ftrafloosheid, wat is die, dan mijne veroordeeling? — Zoo rechtvaardige Koningen het beeld en het werk der Godheid op aarde vertoonen, zoo behoorde geen beminde en gevreesde Koning de gerechtigheid te verkrachten, en verachting, in plaats van ontzag, voor haar af te dwingen. Tot uwe rechtvaardigheid, Sire, die onze befchutsboom is, moeten geene euveldaders naderen, onwaardig dat zijn takken zich over hen uitbreiden. Gy befchouwt het verkeerd, gy gevoelt kwalijk. Vergeef my, zoo ik my mis-fprake: want in den mond eener vrouw vindt een misflag verfchooning. Maar wat zal, wat zal de wereld van u zeggen, groote Ferdinand, zoo gy den beleedigde ftraf doet lijden, en den misdadige beloont? Koning! rechtvaardige Koning! Zie ons hier voor u, en let wel dat hy de wandadige is, ik zijn flachtoffer; hy de juichende zegepraler, ik de zuchtende droeve; hy prachti-

Digitized by Google

ge vaandels achter zich fleept, ik het zwarte fleepende rouw gewaad; hy wapentrosfen oprecht, ik in 't lijden bezwijke; hy den trotfche fchedel naar de wolken beurt, ik onmachtig wegzijge; hy, met eerbewijzen en vreugd overladen, den my trotfeerenden lach op 't gelaat draagt, ik van hoon, fpijt en droefheid ter neêr gedrukt, tranen, bittere tranen by beken pleng.

De Koning doet haar opftaan, troost haar, zegt dat haar klacht ftaal en marmer week zou maken; dat hy hoopt, dat zy t'eenigen dage van droefheid tot vreugde zal overgaan. Dat zoo hy Rodrigo fpaart, hy hem misfchien voor Ximene fpaart. „ Ga, zegt hy tegen Rodrigo, ga weêr „ heen om haar genoegen te doen. Keer weder „ in ballingfchap; en, als mijn gramfchap ont„ vluchtende, doe de uwe aan de Mooren be„ proeven. Hy heeft in de ftad niet noodig, „ wiens roem in het veld is. En dulde Xime„ ne, dat ik in erkentenis voor zijn heldenda„ den, hem met deze omhelzing vereere." Eenige zuchten en uitroepingen fluiten deze Jornada.

* * * * *

DE DERDE JORNADA begint met een onderhoud tusfchen de Infante en Arias Gonzalo. Zy beklaagt zich by hem, dien zy als een vader acht, dat haar vader de Koning oud, haar broeder jong is, de een fterven gaat, de ander den

throon

Digitized by Google

throon erven. Gonzalo zegt, dat het nog zoo ver niet gekomen is, en dat zy nog wel eerst trouwen kan, dat er Koninkrijken en Koningen zijn, die haar begeeren.

Ik een vreemdeling tot man! roept zy uit.

Waarom niet, zoo het een Christen is, zegt hy.

Neen andwoordt ze, liever een van mijn eigen land en bloed. Ik wou liever één ſtad, één dorp, één ſlot van Kastilie bevelen, dan vele Koninkrijken regeeren.

Na eenigen verderen omweg koomt het er uit, dat zy Rodrigo tot gemaal wenscht, doch dat hy en Ximene zich wederzijds teêr beminnen.

Dit geſprek wordt gehoord door den Koning, die met Diego en verder Gevolg optreedt. De Infante is verdrietig, en klaagt hem dat haar broeder als een (brieſchende) leeuw tegen haar aangaat. Zwijg ſtil, zegt de Koning; ik heb meer Rijken dan Erfgenamen, en ik bewaar er een voor u. „ Geef my daar de hand op, zegt ze. — Hy doet het, en zy gaat wel getroost heen.

De Koning zegt: De Arragonees is dapper, maar Calahorra zal eens even zoo wel het mijne zijn als Kastilie en Leon. Doch ſchoon er veel geleerden over bezig zijn, zullen de Soldaten het veel lichter met de wapenen uitwijzen, en ik zal mijn recht aan het zwaard verblijven, en dien tocht aan mijn Cid, mijn Rodrigo, opdragen. Ik heb hem doen roepen.

Digitized by Google

Hy is er nog niet of Ximene vraagt gehoor. — „ Zy heeft de ongeduldigheid en de vermetelheid van haar vader, zegt de Koning: altijd heb ik ze over den vloer, om te huilen en te klagen." — Ze is van hooge geboorte en fchoonheid, zegt Diego. — „ Ja, maar nog ruim zoo lastig, andwoordt de Koning: 't is altijd tranen in de oogen, en *recht*, *recht* in den mond, dat verveelt my."

Gonzalo zegt, dat dewijl zy en Rodrigo malkander wel lijden mogen, zy eigenlijk met *recht* te vragen, niet anders vergt dan *te vreden gefteld te worden*, en dat men haar wel een huwlijk met hem zou kunnen voorflaan.

De Koning vindt dat goed. „ Ik heb dat ook al gedacht (zegt hy) maar ik dorst het niet voorftellen om haar niet te grieven.

Men koomt overeen, dat het haar niet grieven maar ftreelen zou; maar de Koning wil daar echter eerst zeker van zijn. Gonzalo neemt op zich, daar genoegzaam blijk van te zullen bezorgen, „ Laat my flechts begaan, zegt hy; ik zal dien diamant op den toets ftellen. Zy komt in.

„ Ieder dag die aanlicht, (dus fpreekt zy)
„ zie ik zonder het te kunnen verhoeden, den
„ moorder mijns vaders, zoo fier en zoo rustig
„ te paard, met een fperwer op de hand, aan
„ mijn lusthuis, waar ik mijn droefheid tracht
„ te verlichten. Opgefchikt, vrij, en luchtig,

„ kijkt

Digitized by Google

„ kijkt hy, luiſtert hy, koomt en gaat; en om „ my ſpijt aan te doen, ſchiet hy op mijn dui- „ ventil pijlen af, die door de lucht vliegen, „ maar my echter in 't hart gaan. Hy doodt „ my mijn duiven, uitgebroeid en niet uitge- „ broeid, en het bloed, dat daar van afſtroomt, „ heeft my op de kleêren geſpat. Een Koning „ die geen recht doet, behoort niet te regeêren. „ Recht! Koning! recht!

Diego merkt aan, dat zy dat hiſtorietje in haar droefgeestige mijmeringen gedroomd moet hebben: dat Rodrigo reeds *dagen lang* afwezig en in bedevaart naar Sint Jago is. — Zy zegt, dat het geweest is eer hy derwaart ging. — Daar ontbreekt ſlechts aan mijn hoon (vervolgt zy), dat gy zegt dat ik verbijſterd van zin ben.

Daar is geen tijd om te andwoorden, want daar komt iemand ſchreeuwen dat hy den Koning terſtond, terſtond ſpreken moet; en, binnengelaten, brengt hy de tijding dat Rodrigo, van Spanjes beſchermheilig te rug komende, door meer dan vijfhonderd Mooren aangevallen en met veertien doodelijke wonden vermoord is.

O mijn zoon! mijn zoon! roept Diego. — Ximene: Rodrigo dood? Hemel ik kan niet meer! —

Wat ſcheelt u, Ximene? vraagt de Koning. Zy bezwijkt.

„ Rodrigo leeft! zegt de Koning nu; ik heb willen beproeven, of het geen uw mond ſprak,

Digitized by Google

wel uit uw hárt voortkwam. Thands heb ik in uw boezem gelezen. — Bezadig u! en bedaar!"

Zoo ik ontroerd en verrast ben (herneemt zy) ik kan my kwalijk bedaren. — Thands weet ik, ô eer! hoe veel gy my kost. — Indien gy, ô Vorst! om my nog meêr te grieven, met mijn hoop de ſpot drijft, en de vrijheid van mijn hart beproeft; bedenk dat ik een vrouw ben, en gy zult beſeffen dat gy kwalijk beſluit: En indien gy niet onkundig zijt dat by genoegen en ongenoegen, de vreugd zoo zeer beklemt als de ſchrik, zoo zult gy bevinden, dat by zulke tijdingen de blijdſchap my de borst kon ſchokken, en niet het verdriet (*). Ten bewijze van deze waarheid, laat van de grootſte ſtad tot in het geringſte gehucht van Kastilie, te lande en ter zee, mijnent wege, openbare afkondigingen doen, met genoegzame verzekering van uwe zijde, dat ik, wie my het hoofd van Rodrigo brengt, boven alles wat het huis van Orgaz bezit, ook my-zelve ſchenken zal, zoo hy my in ſtaat gelijk is; en zoo hy van geen edel bloed en uit bekenden oorſprong is, de helft mijner have. En zoo gy dit niet doet, Koning! vriend en vijand zullen zeggen, dat gy om te regeeren,

(*) CORNEILLE, *Acte IV, Scène 5.*
Sire, on pâme de joie, ainſi que de triſtesſe, &c.

Digitized by Google

ren, noch kennis, noch oordeel, noch rechtvaardigheid, noch mededoogen met eene ongelukkige hebt."

De Koning ontwaart waar het haar zit: Gy verzoekt iets dat ſterk is, zegt hy, ſchrei niet meêr, het is wel.

Ik ook, zegt Diego, ſmeek uwe Majesteit dat gy ter gunſte van Ximene, by algemeene afkondiging, het geen zy aanbiedt, met uw Koninklijk woord bevestigt: Want my bekommert het niet. Rodrigo draagt het hoofd zoo hoog, dat het al een groote reus zou moeten zijn, die er aan reiken kon, en die zijn er niet veel in de wareld.

Welnu dan, zegt de Koning, dewijl partijen het eens zijn, Ximene, zoo richt de afkondiging maar in naar uw goedvinden.

Ximene kust hem de voeten ten dank. Gonzalo en Diego roemen haar moed, en zeggen dat zy haar gelijke niet heeft.

Zy vertrekt, ter zijde uitroepende: ô Eer, ik geef u mijn leven; vergeef zoo ik u nog meer dan dit ſchuldig ben.

In een veldgezicht, waar het tooneel in verandert, treedt Rodrigo op, met den Herder van 't vorige Bedrijf, maar die nu in knechts liverei gedoscht is; en men hoort van buiten het Tooneel een melaatſche, die de handen wringt en deerlijk kermt: „ Is er dan geen Kristen mensch,

Digitized by Google

die hooren wil naar mijn grooten nood." — Rodrigo hoort dit onduidelijk en luistert. Hy doet zijn paarden hier vastbinden, en neemt er met de zijnen een maaltijd, bestaande in een schapenbout, een ham, en een fles wijn, 't geen zy meêgebracht hebben. Hy legt hier zijn godsdienstigheid aan den dag, door niet te willen dat men eeten zal, zonder vooraf te danken, het geen gelegenheid geeft tot een gesprek over den plicht eens krijgsmans ten aanzien van dit punt. Hier hoort hy de stem des melaatschen nader, en reikt hem de hand (het geen de anderen, uit vrees voor de besmetting, niet durven) om by hen te komen. Deze man houdt een lofrede over de barmhartigheid, die hy de ladder ten hemel noemt. Hij was verdwaald en in een moeras gezonken, waar hy zich-zelven niet uit redden kon. Rodrigo hangt hem zijn mantel om. — De anderen lusten nu geen eeten meer, ter zake van het walglijk aanzien des kranken. Rodrigo eet met hem uit één schotel. Hy geeft hem te drinken en legt zich naast hem neêr om te slapen. Terwijl hy slaapt, zegent de melaatsche hem en blaast over hem; en, ontwakende, ziet hy Sint Lazarus in witte kleeding voor zich staan, die hem Gods genade en de onverwinbaarheid in den oorlog toezegt, en daarop verdwijnt.

Na dit tusschentooneel, om het dus te noemen,

Digitized by Google

men, ziet men den Koning weêr, met Diego, Gonzalo en Peranzules raadplegende over de zaken van Arragon. Hem is voorgesteld het geschil wederzijds aan een kampioen te verblijven. Waartoe men van de andere zijde Don Martin Gonzalez, den Arragonschen gezant, verkozen heeft, dien dat Rijk voor den arm zijner kracht en het voetstuk zijner voeten houdt, en die in sterkte en grootte een Reus, een Rodomont, een Alcides, een Atlas is.

Men vindt zwarigheid in Kastilie en anderen zoodanigen Atlas, of een boom voor dien Milo en een David voor dien Reus te vinden; en den Koning, verstoord, dat niemand zich voor hem aanbiedt, wordt te gemoet gevoerd, dat het niet verwonderen moet, zoo Kastilie bevreesd is voor een man, die de geheele wereld tot schrik strekt.

Arias Gonzalo echter, zegt, dewijl er dan geen jonge lieden zijn die zich opdoen, zoo mogen de ouden niet blijven zitten. Ik zal voor u vechten, Koning! wat die Reus ook in zijn schild voere.

De Koning merkt aan dat het om geen klein landgoedtjen te doen is: maar dat het om het belang van de wareld is, dat er gevochten moet worden; en dat Arias geheel de man niet is aan wien dit te wagen zij.

Maar (zegt hy) moet dan Kastilie zijn achting (zijn krijgsmans naam) verliezen?

Digitized by Google

Dit neem ik tot mijn laste, zegt de Koning. Laat Don Martin maar binnen komen.

Intusfchen verfchijnt Rodrigo tot elks blijdfchap, en, door eene andere deur, Don Martin. Zij fpreken te gelijk in het doen van heur groet. — Martin vordert vervolgens een andwoord; waar hy reeds twee maanden (dus zegt hy) op ftaat te wachten. Dat hy een Kastiljaan vordert om lijf tegen lijf tegen een Arragonees te vechten, om het bezit van Calahorra.

De Koning andwoordt, dat hy in Kastilie zoo vele en zoo brave ftrijders heeft, dat hy gerust aan den minfte van hun de verdediging van zijn recht zou kunnen overlaten, maar dat hy er geen zou kunnen kiezen zonder de overigen te beleedigen. Dat hy derhalve om niemand der zijnen te verongelijken zijn banieren ontrollen zal, en te veld trekken, en dat Arragon dan de kracht van zijn bewijs in zijn vaandels zal lezen. En dat de Koning van hem afgezant het zelfde kan doen.

De Afgezant andwoordt: Dat hy dit andwoord zijn vorst reeds gegeven had, eer hy 't nog uit 's Konings mond had gehoord. Want dat, daar Arragon ZIJN *arm* bezat, het ongepast zou zijn, dat een Kastiljaan zich voor zijn voeten waagde.

Hier wordt (als men licht begrijpt) de Cid driftig, en zegt: Met uw verlof, Heer Koning! ik wil hem eens andwoord geven: want het is lafhartigheid, het geduld zoo verr' te drijven.

En,

Digitized by Google

En, het woord tot den Gezant wendende: Don Martin, de Kastiljanen, tot verwinnen gemaakt, plegen hooge borſten neêr te zetten, ſtevige armen te bedwingen, en ſtugge te buigen: En door my zal Zijne Majeſteit u deze waarheid ten behoeve van het geheele rijk doen ondervinden.

Don Martin andwoordt: die daar op den ſtoel zit (de Koning) heeft verſtand en hart; hy zal dit niet begeeren.

Sire! zegt Rodrigo daarop tot den Koning, om de eer des Vaderlands moet de Wareld dit weten, de Hemel dit zien. Gy weet dat ik ſtrijden, gy weet dat ik overwinnen kan. Behoort dan Kastilje, om eene enkele ſtad niet te verliezen, een Wareld vol eer en krijgsfaam te verbeuren? Wat zal de Duitſcher en de Franschman zeggen, dat men tegen den Arragonner geen Kastiljaan heeft kunnen ſtellen? Twijfelt ge aan den uitſlag? Laat Don Rodrigo in 't ſtrijdperk gaan, ſchoon ook Don Martin verwinnen mocht: Want het is zeker en blijkbaar, dat het erger is, niet tot overwinnen op te treden, dan, opgetreden, overwonnen te worden.

De Koning is er mêe te vreden. Ga, zegt hy, tot dat gevecht, goede Cid!

Don Martin veracht en beſchimpt hem, door dien naam van Cid getergd zijnde. „ Gy denkt, zegt hy, dat gy uw krachten vertoonen zult tegen harnasſen en ſchilden, of veel eer, tegen ongewapenden, tegen halve wijven. Dat gy te doen

doen zult hebben met de Mooren, die fabeltjens van klatergoud, rondasfen van papier, en armtjens van boomwol hebben. Gy bedenkt niet dat u die moed, daar ge van zwelt, verlaten zal, als ik flechts een van mijn ijzeren handschoenen op u neêr laat vallen. — Ga heen! overwin gy uw Mooren, en vlucht voor krachten als de mijnen zijn!

En, als Rodrigo hier niet verfchrikt voor is. Welaan (zegt hy)! dewijl gy fterven wilt, zoo kan ik met u te dooden, twee dingen van mijn fmaak te gelijk bereiken. Is het niet waar, Heer Koning! die het hoofd van Rodrigo brengt, aan dien wordt de fchoone Ximene by een afkondiging Uwer Majefteit verzekerd? — Wel nu, ik ben het die my tot dit geluk aanbiede, want, by den Hemel! zy ziet er zeer wel uit. Zijn hoofd zult gy in mijn handen zien.

Nu treft gy my meer, (zegt Rodrigo by zichzelven) want ge ontvlamt me in minnenijd.

De plaats van het gevecht wordt op de grens der twee Rijken bepaald, en ieder zal vijfhonderd foldaten meêbrengen. Diego geeft zijn zoon den zegen; en men vertrekt.

Ximene intusfchen is nu dubbeld bedroefd en verlegen. Zy treedt op met Elvire, en beklaagt zich. Elvire houdt haar voor, dat zy 't zoo gewild heeft; dat het in allen geval genoeg ware geweest, 't geen zy gedaan had, al ware er

die

Digitized by Google

die afkondiging niet by gekomen om ieder tot Rodrigoos dood uit te noodigen.

Zy ontſchuldigt zich met de verlegenheid waar in zy was, toen zy dit middel aangreep om haar hart te verbergen; maar beeft voor den Arragonner, dien Elvire een menſchenſchrik en kinderenbangmaker noemt.

Een Edelknaap brengt haar een biljet van Don Martin. — Zy kan het niet lezen en is blind van ontroering. Elvire leest het. „ Leg den rouw af, en kleed u in bruilofts gewaad: want mijn roem zal uw droefheid doen eindigen. Mijn dapperheid belooft u het hoofd van Rodrigo, om de ſlaaf en heer van uw wil en ſchoonheid te worden. Ik ga om te overwinnen en den Graaf Lozano te wreken. Wacht vrolijk op de hand, die zoo gelukkig zal zijn." Dus ſchrijft haar Don Martin. — Zy wordt verbijſterd van droefheid, loopt tegen den muur, weet de deur niet te vinden, om in haar kamer te gaan, en roept: ach, Rodrigo! IK moord u, en IK beſchrei u! —

Wederom de Koning en dezelfde drie Rijksgrooten.

Hy klaagt, dat zijn zoon Sanche zoo vermetel en onbedwingbaar wordt, dat hy hem verplicht heeft om zijn Rijken en Staten vaderlijk te verdeelen, en dus by ſtukken en brokken den

geest

Digitized by Google

geest te geven. En hier over is 't dat hy thands raadpleegt.

Men vindt groote zwarigheid in die verdeeling, en niet minder, om Sanche Koning over zijn broeders en zusters te maken. Het besluit is, dezen ongemakkelijken Erfprins eens zelven te onderhouden. Hy komt. De Koning zegt, na eene behoorlijke inleiding, genomen van zijn ouderdom en de zekerheid des doods met de onzekerheid van de ure derzelven, dat hy nu, in, op een na, het laatste bedrijf van zijn leven zijnde, hem zijn laatsten wil bekend wil maken, ten einde te hooren, of het naar zijn genoegen zij.

Sanche vraagt, als verwonderd: Maken de Koningen een Testament?

Neen, andwoordt de Koning, niet van hun Erfgoed, maar van 't geen zy gewonnen hebben. Gy erft (gaat hy voort) Kastilie, Estramadura, en Navarra.

Sanche: dat is my genoeg. Maar hy gloeit van spijt.

Don Alonzo, zegt de Koning, krijgt Leon en de Asturien; aan Don Garcia laat ik Gallicie en Biskaie; en aan mijne dochters, Donna Elvire en Donna Ulrica, schenk ik Toro en Zamora. En, voegt hy er by, als gy nu onderling verbonden blijft, zijn er geen menschelijke krachten die uw vereenigde macht ontrusten of bedwingen kunnen;

nen;

Digitized by Google

nen; waarbij dan het oude en bekende voorbeeld van den bondel roeden niet vergeten wordt.

Maar zoo gy u op dat voorbeeld grondt, zegt Sanche, is het dan verstandig, dat gy den boel zoo verdeelt, daar gy alles te samen kost voegen? Waarom vereenigt ge in mijn hand de geheele macht van Spanje niet? Ziet ge ook niet, dat ge my verongelijkt met my te ontnemen het geen het mijne is?

De Koning: Ge bedriegt u, Prins. Zie het wel in, mijn Zoon. Ik kreeg Kastilie alleen ten erf. Leon behoorde aan uwe Moeder, en het overige bevocht ik met mijn arm en degen. Kan ik het geen ik won, niet met een vrije hand onder mijne kinderen verdeelen, onder wie ik mijn hart verdeeld heb?

Sanche. En zoo gy geen Koning van Kastilie waart geweest, met wat volk, met wat wapenen zoudt gy de landen overheerd hebben die gy nu (aan mijn broeders en zusters) verdeelt? Zoo dra Kastilie my behoort naar het recht, zoo is het ook klaar, dat aan dat Hoofdgoed daar het overige meê gewonnen is, de winst toegeëigend moet worden, en niet aan de hand. Ik wensch u duizend jaren levens; maar, koomt gy te sterven, mijn degen zal het geen gy me ontneemt wel hereenigen, en ik zal zoo veel te meer hebben.

De Koning wordt moeilijk en dreigt hem gevangen te zetten op een Kasteel, — „ Zoo lang

gy

Digitized by Google

gy leeft, zijt gy meester, zegt Sanche. — Hy dreigt hem met zijn vloek. — Onrechtmatige vloek heeft geen gevolg, zegt Sanche. — De Hovelingen komen er tusfchen, en, midden in deze hevigheid, tot verwondering van een ieder, zie daar Ximene in feestkleederen.

Zy geeft kennis dat zy een brief van Arragon ontfangen heeft, die haar den rouw heeft doen afleggen.

Is Rodrigo dan overwonnen? vraagt Diego.

En dood, zoo hoop ik, zegt zy, met geveinsde koelheid.

Men is in onzekerheid, en zoo is zy-zelve, van 't geen er gebeurd mag zijn. Maar even onverwacht als haar verfchijning was, wordt er een Ridder van Arragon aangemeld. Is Don Martin overwinnaar? vraagt men. Dat moet wel zoo wezen, zegt de bediende, want hy dien ik aanmelde, brengt het hoofd van Rodrigo en wenscht het voor Ximenes voeten te leggen.

Dit treft ieder. Ten minste, zegt Don Sanche, zal er dan niet één kop in Arragon overblijven: dit zweer ik! Hier geeft Ximene 't op. „ Nu kan ik niet meer (zegt zy), nu is er in mijn hart geen vatbaarheid of kracht meêr, om meer te lijden. Ik moet het uitfchreeuwen, de geheele Wareld moet het vernemen, wat de edeldom en wat de eer my kost! — Ik heb altijd Rodrigoos verdienften aangebeden; en, om de wetten te betrachten, die nooit hadden moeten

ten bestaan, heb ik zijn dood bewerkt; zoodaniger wijze ten koste van mijn eigen harteleed, dat het zelfde zwaard, dat zijn hals heeft doorsneden, nu den draad van mijn leven doorsnijdt."

Donna Urraca komt haar helpen schreien; maar Ximene smeekt nu, dat de Koning niet toestemme dat Don Martin haar ten echt neme, maar dat hy zich met haar goederen vergenoege, en zy, zoo er nog leven voor haar is, in een klooster ga (*).

Vertroost u, Ximene, zegt de Koning (†), en Rodrigo treedt op, die zelf (verwinnaar van Martin zijnde) zijn hoofd aan Ximenes voeten komt brengen, en dus, volgens de afkondiging, aanspraak op haar hand maakt. De Koning wijst hem die toe. Ximene is beschaamd. Sanche zegt: Doe het om my; en ieder spreekt een woord ten beste, tot zy dan aanneemt, „ te doen 't geen de Hemel zoo voegt," en dus staandervoets zich verlooft. Urraca zegt: ik ruk

---

(*) CORNEILLE, *Acte V, Scène 7.*

De grace, révoquez une si dure loi!
Pour prix d'une victoire, où je perds ce que j'aime,
Je lui laisse mon bien; qu'il me laisse à moi-même;
Qu'en un cloître isolé je pleure incessamment, &c.

(†) CORNEILLE, *Acte V, Scène 8.*

Seche tes pleurs, Chimene, &c.

ruk u uit mijn hart, ondankbare! maar daar wordt geen kennis van genomen, en nog dien avond zal de Bisschop van Placensia hen verbinden.

Wat er nu van Sanche en zijns vaders verordening wordt, verneemt men niet. En even weinig van het gevecht-zelf, waar toe zoo veel toestels gemaakt was, en het geen eigenlijk de ontbinding der knoop heeft uitgewerkt.

VER-

Digitized by Google

REDEVOERING

OVER

DE HOOGE WAARDE EENER GOEDE OPVOEDING
TOT DE VORMING VAN EENEN WAARLIJK
GROOTEN SCHILDER.

DOOR

Mr. *W. TERPSTRA.*

Digitized by Google

Digitized by Google

*

Wanneer men met een aandachtig oog den kunstigen bouw des menschelijken ligchaams, maar vooral ook de oneindige verschillendheid der uitwendige gedaante beschouwt: dan gewis kan het niet anders, of de eene mensch moet den anderen als een kunstrijk gewrocht des Goddelijken Scheppers bewonderend aanstaren. Edoch hoe zeer rijst deze bewondering, indien men daarbij de duizend met duizenden verdubbelde verscheidene hoedanigheden der menschelijke zielen in aanmerking neemt: en de wijze nadenkt, waarop deze haren zoo zeer uiteenloopenden aanleg in onderscheidene Kunsten en Wetenschappen ontwikkelen; waardoor de mensch zich in staat gesteld vindt, in eene geordende Maatschappij te leven, elkanderen onderling te dienen, zijne deelgenooten der Maatschappij, zoo

Digitized by Google

al niet door toegenegenheid, ten minste door belang aan zich te verbinden, en alzoo met elkanderen te arbeiden aan onderling geluk.

Zeer gering, voorzeker, was, door alle eeuwen heen, het getal van die door de Natuur bij uitstek begunstigde stervelingen, welken het gebeuren mogt, zonder goede opvoeding en geschikte leiding, aan zich alleen overgelaten, die zaden van Deugd en Wetenschap, in hunne zielen weldadig uitgestrooid, te doen ontkiemen en rijpe vruchten voortbrengen.

Gelijk dit nu in alle vakken waarheid is; zoo is dit ook bij uitnemendheid in die kunst waar, welke den naam van Schilderkunst in de volle beteekenis des woords verdient: immers zij is het, welke, gelijk hare zuster de Dichtkunde, den mensch niet alleen vermaken, maar ook leeren en verbeteren moet. Of zoude hij den eerwaardigen naam van Schilder verdienen, die, zoo als het heet, de Natuur volgende, eene struik, eenen boom, of beest, alhoewel op het schoonst gekleurd, zonder ander doel dan te schilderen, daar neder maalde? Welke eenen mensch teekende, waarin niets te ontdekken ware, dan menschelijke gedaante, of menschelijke trekken in het algemeen; al ware ook de evenmatigheid, en ronding en schaduwing daar bij wel waargenomen? Welke eene zoete gewaarwording zoude die Schilder in onze zielen kunnen doen ontstaan, die een onschuldig wichtje aan den vol-

Digitized by Google

vollen boezem eener moeder schilderde, waarin niets te ontdekken ware, dan de trekken tot de bewerking van het zuigen noodzakelijk? Welken grooten eerbied of diep ontzag zoude die teekening ons afpersen, welke den Zaligmaker ons voorstelde aan het kruis; niets met denzelven gemeen hebbende dan de bloote gedaante van eenen sterveling?

Niemand echter vatte mijne gezegden alzoo op, als of ik beweeren wilde, dat ook daarin geene kunst gelegen ware: maar ik misse daarin die kunst, welke vermaken moet en leeren tevens, en hij, welke beide deze oogmerken van één scheidt, die verstaat waarlijk het edele doel der ware Schilderkunst niet. Immers, daar het doel van onze bestemming volmaking is, zoo kan de Schilderkunst, welke ook daartoe moet medewerken, dit niet, wanneer zij de oogen wel aangenaam treft, maar der ziele geene zachte, edele en grootsche denkbeelden, of groote, verhevene en navolgingwaardige voorbeelden oplevert. Wat toch heet men vermaak? dat, het welk alléén de zinnen streelt? Hij, die dit najaagt, mag zich voor éénen oogenblik vermaakt rekenen, in de volgenden zal zijne ledige ziel hem of door hare ijdelheid, of door naberouw doen zien, dat hij of winderige waterbellen naliep, of een tred op den weg ter volmaking achter uit ging: Geen vermaak dus kan er door den weldenkenden *waar*

genoemd worden, waarin de ziel geen deel, hoe ook genaamd, nemen kan.

Maar wie kan nu in de Schilderkunst het vermaak en het nut zamenparen? alleen hij, wien eene beschaafde opvoeding vatbaar maakte voor al wat eenvoudig schoon, en zedelijk goed heeten, voor alles, wat grootsch en edel de ziel tot deugdzame gezindheden verheffen kan. Of zal een jongen, van kindsbeen af aan gewoon, met harde slagen en dreigende taal tot zijnen pligt gedwongen te worden, immer eenen zoon in die houding, met die aandoeningen op zijn gelaat, met dien zachten neergeslagenen blik kunnen schilderen, welke gedwee en dankbaar de bestraffende woorden aanhoort van eenen verstandigen en liefhebbenden vader!

Waar is de Schilder, wien in zijne jeugd eene verharde moeder ten deele viel, welke hare moederlijke teederheid door geene liefelijke lonkjes in zijne ziele als het ware overstortte; die nimmer, aan hare zijde staande, den onschuldigen lach van een zuigend en zijdelings glurend zusje leerde opmerken; waar is zoodanig een Schilder, welke in staat zal bevonden worden eene schilderij te leveren, waarin eene onuitsprekelijk gelukkige moeder den lieveling harer ziele aan haren zwelkenden boezem prangt, en met gevoelens, alléén door het gelaat en oog uit te drukken, zich onverzadelijk vergast op 't gezigt van

het

Digitized by Google

het glurend en lonkend pandje van haar huwelijksgeluk, en alzoo iedere moeder gevoelen doet, wat het zij, waarlijk *Moeder* te wezen.

Indien het waarheid is, het geen elk naauwkeurig beschouwer der menschelijke handelingen beämen zal, dat de mensch in elke daad de gewaarwordingen zijner ziele uitdrukt; en des te duidelijker, hoe grooter de voorbereiding en hoe moeijelijker de uitvoering eener handeling zij; wie Uwer, mijne Hoorders! zal dan het afbeeldsel van Willem den Eersten, Vader des Vaderlands, door Michiel Mierevelt geschilderd, kunnen aanschouwen, en tevens loochenen, dat reeds door de opvoeding, in de ziel des vervaardigers het gevoel van opregtheid, eenvoudigheid, belangeloosheid, schranderheid, dapperheid, beradenheid, trouw, menschenliefde en godsvrucht aangekweekt; en door oefening zoo zeer versterkt en verlevendigd was; dat hij alle deze deugden naar waarheid uitdrukken konde in de wezenstrekken van hem, welke eens de hechte steun was onzer Voorvaderen; zonder welken ons Vaderland aan den wreden schepter van Filips nimmer was ontwrongen; en in wiens luisterrijke en brave daden zijne Tijdgenooten; in wiens edele en grootsche wezenstrekken, ons op het treffendst afgemaald, zijne nakomelingen een voorbeeld bewonderen ter hunner navolging; daar wij veilig bij ons besluiten mogen, der volmaaktheid

 des

Digitized by Google

des te nader gekomen te zijn, hoe meer wij hem gelijken zullen.

Wie staat daar? Fierheid straalt door in zijne gansche houding, grootheid van ziel verraadt zijn gelaat, uit zijn oog is gramschap te lezen en spijt tevens over eene mislukte onderneming, zijne hand, rustig in de vlammen gehouden, kondigt verachting van smart aan. — Het is Scaevola, die ons leert, wat vaderlandsliefde, ten hoogsten top geklommen, vermag bij eenen op zijne dapperheid en vrije burgerschap hovaardigen Romein, daarbij eenen Porsena, terwijl hij zijne hand in de vlammen des altaars roost, met standvastigen moed toezweert, dat er nog een aantal Romeinen, mannen aan hem gelijk, vlammen op zijnen dood.

Wie ontwierp dit tafereel? Rubens, een man, wien reeds in zijne jeugd het edel gevoel van vaderlandsliefde diep was ingeprent; die geleerd had, alles voor deszelfs behoud op te offeren, en waarlijk gevoelde, hoe grievend het ware, zijne pogingen, ten beste van hetzelve aangewend, verijdeld te zien. — Een man, wien onder het leeren van behendig met het penseel om te gaan, de schatten der Oudheid ontsloten waren, en de vatbaarheid tevens om dezelve ten nutte van anderen aan te wenden.

Groote Josef, Jacobs edele telg, sprekend bewijs der ondermaansche lotverwisselingen, ver-

he-

Digitized by Google

heven toonbeeld der Goddelijke Voorzienigheid! hoe zeer eerbiedigen wij uwe ouderliefde, hoe vereeren wij uw geduld in het lijden, hoe bewonderen wij uwe onderworpenheid aan den wil van uwen en onzen God; maar wie is de sterveling, die zich vermeten zoude, u in alle uwe goedheid naar waarde te denken, ik laat staan, te beschrijven, toen gij deze eenvoudige maar tevens krachtige, door elke uitbreiding slechts ontzenuwde, woorden uitte: „ Ik ben Josef, leeft mijn „ vader nog!" Dan ziet, waar de fiksche pen des grooten Dichters te kort schiet, daar werkt het stout penseel eens waren Schilders met allen nadruk, terwijl hij het treffend tooneel, waar Josef zich aan zijne broederen ontdekt, onzer zinnelijkheid aanbiedt. *Ziet*, hoe in de gansche houding van Jakobs zoon het vuur doorstraalt, waarmede hij zijne broederen toeriep: „ Ik ben „ Josef, leeft mijn vader nog!" Ziet in dat met tranen beloopen oog het medelijden uitblinken met zijne zoo even nog tot in de ziel beangste broederen; ziet, hoe die oogen vergiffenis spreken voor het aan hem bedreven kwaad, ofschoon geen woord zijnen lippen ontrolt; ziet, hoe het brandend verlangen in zijn oog te lezen is om uit hunnen mond te vernemen, of zijn lieve vader nog leeft; ziet hier met één woord de hemelsche deugd in Josef, en derzelver zaligende uitwerkselen op het gelaat zijner broederen uitgedrukt — en, indien onder Ul., Kweeke-

kelingen der Schole, één is, welke dit tooneel kan aanschouwen zonder weemoed te gevoelen in zijne ziele; indien iemand uwer Josef dus afgebeeld kan zien, en zijnen broeder de geledene verongelijkingen niet vergeeft; Josef als 't ware kan hooren roepen: „ Leeft mijn vader nog!" en den genen niet lief heeft, welke hem naast God het leven gaf, wee hem! den naam van mensch is hij onwaardig, en den roem van groot Schilder zal hij nimmer bereiken.

Die groote Schilder, welke dit heerlijk tooneel meesterlijk voor ons opende, was Gerard de Lairesse, en zijn naam leeft bij het late nageslacht — en thans nog te bewijzen, dat de kiem zijner grootheid in zijne opvoeding gelegen ware, dat hij eens het Goddelijke der deugd, en het heilrijke van derzelver gevolgen, in dit tafereel uitblinkende, levendig leerde gevoelen; zoude zoo wel voor hem, als voor het verstand en hart van UE., welke mij hooren, zeer beleedigende zijn.

Welk een rein gevoel woonde er in uwen boezem, groote Rafaël! welk hemelsch vuur gloeide er in uwe aderen, welk een eenvoudig grootsch denkbeeld vormde zich uw geest, toen Maria met het kind Jezus in hare armen uw penseel ontvloeide! Hoe hemelsch schittert reine moederliefde in haar oog, terwijl zij haar Goddelijk kind bewonderend aanstaart, hoe onbedenkelijk gelukkig teekenen hare wezenstrekken, dat on-

Digitized by Google

onder hare borst eens die zuigeling had gewoeld, voor wien koningen zich nederbogen in het stof, en over wiens geboorte de engelen lofzangen aanhieven! Hare ziel, op haar gelaat uitgedrukt, kenschetst zuivere deugd, reine Godsvrucht; terwijl Jezus als kind aan den boezem van Maria gedoken, door uw penseel gevormd, den aanschouweren geenen twijfel overlaat nopens zijnen Goddelijken oorsprong.

Dat eenvoudige, dat ware, dat meer dan menschelijke in zijne teekening was het, dat eens eenen eenvoudigen landman, door waar gevoel gedreven, op het aanstaren van zijne kunst, in verrukking opgetogen uitroepen deed: „ Waarlijk deze is Maria en hare Wonderzoon." Hoe kon het anders, of die gevoelige sterveling, welken eerbied en bewondering tranen deden opwellen in zijne oogen, en zijne handen onwillig zamenvouwen, ging veredeld van voor zijn kunsttafereel henen, en vormde een voornemen, om dien Jezus na te volgen, welken als kind hij zoo even aanbiddend had beschouwd.

Wie uwer M. M. H. H! zoude het wagen deze heerlijke schilderij des grooten Schilders voor een uitvloeisel te houden van eenen gelukkigen oogenblik, waarin de Schilder als door Goddelijken geest gedreven, dit Goddelijk stuk deszelfs aanwezen gaf, en niet liever met mij vaststellen, dat, indien in de jeugdige ziel van Rafaël dat gevoel voor teederheid, die liefde voor deugd,

Digitized by Google

deugd, dat verhevene van Godsvrucht niet wate ingeprent en aangekweekt; hij nimmer dit grootsch tafereel ontworpen, veel minder eenen sterveling daardoor zoude hebben opgewekt tot eerbied en liefde voor Kristus, en voor haar, uit welker schoot hij in 't licht hervoortkwam.

Genoegzaam, indien ik mij niet bedriege, zullen deze weinige voorbeelden zijn, om ons van het onontbeerlijke eener goede opvoeding in eenen toekomstigen grooten Schilder te overtuigen; en wij ouders allen, welke onze kinderen ook in dit vak eens wenschen te zien uitmunten, vinden ook hierdoor grooten aandrang, om zoo wel zelven, als door andere braven, niets onbeproefd te laten, maar alles, wat in ons is, aan te wenden, om onze lievelingen die schatten der ziele, deugd en kennis te doen vergaderen, welke, schoon hun al het aardsche ontvalle, nimmer verlaten niet alleen, maar hunnen troost, hunne blijdschap, hun geluk bevorderen in deze en in eene betere wereld.

*

ARI-

ARIADNE.

Digitized by Google

Digitized by Google

HET BEELD VAN ARIADNE

IN DE BEELDENGALLERY TE PARIJS.

AAN MIJNEN VRIEND . . . . .

Ik betrad gisteren voor de eerste maal de uitgebreide en fraaije zalen van het Museum der Schoone Kunsten. Σεβας μ'εχει εισοροωντα, een heilige eerbied beving mij, terwijl mijn oog en hart zich verlustigden met deze goddelijke voortbrengselen van het Grieksche vernuft. Hoe dankte ik den beschermëngel der kunsten, die deze onwaardeerbare schatten der Oudheid in veilige aarde had bedekt, toen de nacht der barbaarschheid op Europa was gezonken; en ze niet eerder had opgedolven uit den schoot des afgronds, voor dat de doorgebroken morgenstond der beschaving hen met zijne glansrijke stralen konde verlichten.

Ik wilde alleenlijk de verschillende zalen doorloopen, om den rijken voorraad der kunststuk-

Digitized by Google

ken eerst in het algemeen te leeren kennen; maar nauwelijks had ik de eerste zaal verlaten, of ik zag op een harde rots of steen een vrouwenbeeld in slapende houding liggen, het welk mijne geheele aandacht tot zich trok, en mijne voetstappen, ondanks hun zelve, terughield. Ik wilde voortgaan, maar keerde telkens weder; met zulk eene onweerstaanbare kracht boeide mij het gevoel van medelijden aan hare smartelijke trekken. Haar gelaat, omtogen door den slaap, lag afgemat en ter neder gezonken op haren neêrgebogen arm. Haar andere arm hing langs het uitgestrekt ligchaam, en bedekte eenigzins den ontblooten boezem, terwijl het havenlooze kleed het overige van haar ligchaam onachtzaam omgaf. Hare geheele toestand vertegenwoordigde mij de diepste en grievendste smart, die ooit op eenig levend wezen kan worden uitgedrukt. O levenademend marmer! riep ik uit, van welke ongelukkige vrouw geeft gij mij de beeltenis, die, gefolterd door hartewee, geenen anderen slaap dan dezen mogt genieten? Neen, het zijn geene trekken van misdaad of gewetensangst, maar van teleurgestelde hope, van bedrogene liefde. Het viel mij niet terstond te binnen, wie ons de Oudheid onder zulk eene gedaante konde voorstellen, en nu raadpleegde ik mijnen catalogus, die haar noemde: „Ariadne, bekend onder den naam van Cleopatra:" Verbeeld u eens, Ariadne te doen doorgaan voor eene Cleo-

pa-

patra; en dat alleenlijk wegens een band of lang snoer aan haren arm, dat men voor de kleine slang hield, waarmede de dartele minnares van Cesar en Antonius zich van het leven beroofde! zonder twijfel kan dit medelijdenswaardig voorwerp Ariadne zijn, maar nimmer Cleopatra. Ja, Ariadne! zóó wierpt gij u zelve vruchteloos ter neder op Naxos kale rotsen, aan het strand der wreede zee, die in ieder golfslag het eenig voorwerp uwer liefde verder van u voortdreef. Ja, Ariadne! zoo sloot eindelijk de barmhartige slaap uwe verstijfde oogleden; zóó waren de trekken van uwen mond. De slaap kan der smarte, die in dezelve woont, slechts geringe verzachting geven. Nog zweven de zuchten op uwe koude lippen, en het is, even als of uw mond nog de weeklagten wil herhalen, van welke gij het verlaten eiland hebt doen weêrgalmen. Ach dat toch de slaap, die in weldadige droomen ons zaligheden toont, hoedanige het oog des wakenden nimmer aanschouwt, de rampzalige Ariadne niet verlate! Uw smartelijke slaap is een onuitsprekelijk genot bij het wreede ontwaken. De morgenstond moge u wel begroeten met zijne stralen, en de vergulden top van het gebergte u in de oogen schijnen, de zee moge wel weder kalm zijn, en de voorspoedige wind de golven naar u henenvoeren,..... maar Theseus keert niet weder. De zon uws levens is ondergegaan, en een eeuwige nacht is opgeste-

 gen

gen uit de golven, die u thans bedriegelijk toelagchen.

In welk eene verheven gedaante vertoont zich thans aan mijne verrukte verbeelding en aan mijn bewogen hart de geschiedenis van Ariadne, door de leerrijke Oudheid in het zedig kleed der Mythe gestoken.

Theseus en Ariadne en Phædra, zijn ze niet toonbeelden der menschelijke bedrijven, die eene altoos regtvaardige Voorzienigheid, naar de zedeleer der Ouden, te zijner tijd straft of beloont?

Daar wordt het lot geworpen tusschen de jongelingen en maagden van Athene, die eene vaderlijke misdaad hunner ouderen door een wreed zoenoffer moesten boeten. Theseus is de liefde zijns vaders en de verwachting zijns vaderlands. In zijn eergierig hart en dappere vuist vinden de kwijnende vaders en moeders de eenige vleijende hope, van nog eenmaal hunne kinderen terug te zien, en den dood van het monsterdier, wien zij voorgeworpen moesten worden, door den heldenmoed van Theseus, te vernemen. De wind drijft het schip met het kleed des doods behangen door de treurige wateren. Theseus alleen voelt steeds het vuur zijns moeds ieder oogenblik sterker ontbranden. In zijne verbeelding is reeds het monsterdier geveld. De overwinning reikt hem reeds hare lauweren, en geheel Griekenland weergalmt van den roem des tweeden Herkules. Maar niet al-

zoo i.

Digitized by Google

zoo! trotsche jongeling! wilt gij uw oogmerk met beleid en voorzigtigheid volvoeren, wilt gij gelukkig slagen in uwe stoute onderneming; wilt gij u eenen veiligen weg banen door den onmetelijken doolhof, dien gij zult moeten doordwalen, werp u dan in de armen der kuische liefde. De onschuldige Ariadne, die onder eene dartele moeder en wreeden broeder zucht, is door uw heldenblik getroffen, het hart en verstand eener vrouw moet den roem met u deelen. Zij zal u geen zwaard overreiken, maar een zachten draad, wiens uiterste einden u te zamen zullen vereenigen, op deze wijze kunt gij in den doolhof niet verdwalen, waar de liefde u den weg baant. Maar, Theseus! breek den draad niet in stukken, die u met Ariadne, zelfs op den versten afstand, vereenigt, want gij zijt verloren. De raadgeving van het meisje doet den jongen held zegepralen. Het monster is geveld, en de jeugd van Athene van den dood bevrijd. In de uitgelatenheid der blijdschap beandwoordt de dankbaarheid van Theseus geenen de liefkozerijen zijner weldoenster, aan wie hij leven en overwinning verschuldigd was. Zij verlaat vader en vaderland, en alles, om Theseus met geheel haar hart aan te hangen; en zal nergens een land van vreemdelingschap vinden, waar zij haren Theseus mag bezitten. Maar na de eerste stormen der aandoening neemt eergierigheid weder plaats in het hart des jongelings,

 en

en al het teeder gevoel der liefde is uit zijne zinnen verbannen. De vrees van zijnen roem te kort te doen, door haar te moeten vertoonen; het uitzigt op vrouwen en liefde, die vleijender waren, dan die van de arme voortvlugtige Ariadne; doen hem het barbaarsch besluit nemen, om zich heimelijk te verwijderen van het eiland, waar hem de storm had aan land gebragt. Ariadne sliep gerust in de armen van Theseus maar bitter ontwaken! de winden en zeilen hadden Theseus reeds verwijderd, en haar aan de barmhartigheid der wilde beesten overgelaten. Ovidius en Catullus hebben het menschelijk gevoel doorgrond, en de onmetelijkheid van Ariadnes smarte bezeft. Zoo waren hare klagten en smekingen en vervloekingen, tot dat zij eindelijk, zich zelve onbewust, op den rotssteen nederzeeg, waar haar de Beeldhouwer in den slaap heeft voorgesteld. Intusschen ijlt Theseus, zonder aan de verlaten Ariadne te denken, naar de haven van Athene. Maar nader niet, ondankbare! Vreeslijk zal de straf zijn, die uwe misdaad wacht; gij hebt den God der liefde en der dankbaarheid beleedigd. Geene vreugde zal uwen levensbeker meer versieren, maar gij zult lijden aan uw hart als zoon, als echtgenoot, als vader, en als vorst. Vlei u niet, dat de zegen uws vaders u te gemoete komt, en uwe overwinning zijne grijsheid nieuwe kracht zal geven. Neen! ziet gij niet het lijk uws vaders voor

uwe

Digitized by Google

uwe kiel in de golven drijven? Gij kondet Ariadne wel verlaten, maar uw tederlievende vader konde de vrees over uw gemis niet overleven. Hij heeft zich zelven en zijne smart in de wateren bedolven, die u als overwinnaar dragen. Maar wie is de eenige oorzaak zijns doods? het is de roekeloosheid des zoons, die zich dezen ramp heeft te wijten. Gelijk hij de eeden in den wind sloeg op Ariadne's lippen gezworen, zoo vergat hij ook de belofte aan zijn vader gedaan, en verzuimde het zwarte zeil des doods te verwisselen met het teeken van leven en overwinning. De troon van Athene wordt nu zijn wettig erfdeel, maar huisselijke onrust verdooft den glans zijns roems. De trouwloosheid van Phedra doet hem dubbel boeten voor de misdaad aan hare zuster begaan. Wilde hij niet Ariadne, Phedra wil hem niet beminnen; maar rukt hem de kroon der eere van zijn hoofd en tracht zijn bed door bloedschande te bezoedelen. De beleedigde echtgenoot word te gelijker tijd ontaard vader. De onschuldige Hippolytus wordt het voorwerp zijns vloeks, en niet, dan na dat het zeegedrocht den edelen jongeling den dood heeft toegebragt, wordt Theseus van zijne dwaling teruggeroepen, en smeekt te vergeefs en hemel en aarde om zijnen geliefden Hippolijt: ten prooi zijner smarte dwaalt de wanhopende vader om, en vreemde aarde dekt langen tijd het gebeente van den vorst van Athene. Maar

Digitized by Google

Ariadne wordt op het verlaten strand van Naxos door het alziend oog des hemels niet vergeten. Hij gevoelde, gelijk het koud marmer mij deed gevoelen, hoe wreed het geweest zoude zijn, wanneer Ariadne, na zulk een slaap, weder in dien toestand ware ontwaakt. Daarom daalt de zoon van Semele in jeugdigen glans bij haar neder. Zijne dartelheid wordt door den indruk, dien hare smart geeft, ligtelijk geboeid; maar Ariadne is voor aardsche liefde niet meer vatbaar. Aan welk hart zal zij zich meer vertrouwen, nu zij eenmaal onmenschelijk bedrogen is? Hoe juist heeft de Grieksche kunst en fabelleer dit bezeft, wanneer zij de krans van Ariadne onder de starren plaatst, en haar zelve tot de verheerlijkte echtgenoote maakt eens eeuwigen Gods!

J. C. v. A.

*

OP-

Digitized by Google

OPGAVE

DER

VERZAMELING VAN STANDBEELDEN EN ANDERE VOORWERPEN VAN OUDE BEELDHOUWKUNST IN HET PALEIS VAN DE LOUVRE TE PARIJS.

In November 1815.

BRIEFSGEWIJZE MEDEGEDEELD AAN DEN HEER

Mr. J. C. K.

DOOR

Mr. *J.* C. *VAN ASSEN*.

Digitized by Google

Digitized by Google

*

Littera non erubescit, zegt Cicero met regt: want anders zoude voorzeker deze brief schaamrood zijn over het lang uitstellen mijner belofte. Ik zal u evenwel niet behoeven te verzekeren, dat alleen veelvuldige bezigheden mij tot hiertoe van de aangename vervulling derzelve hebben afgehouden.

Ik zend u thans de opgave der kunstvoorwerpen, zoo als ik dezelve bij mijn vertrek op het einde van November (*) achtergelaten heb. Ik hope, dat de wijze, waarop ik dezelve verdeeld of geklassificeerd heb, uwe goedkeuring moge wegdragen. Ik heb ter nadere opheldering de nummers van den catalogus van het Museum er telkens bijgevoegd. Ofschoon het naar mijne mee-

(*) 22 November 1815.

meening in een Museum zelf noch noodig noch wenschelijk zoude zijn, om de beelden en busten in deze orde naast elkaar te plaatsen, geloof ik echter, dat men in eene opgave of beschrijving van hetzelve de Fabel- en Geschiedkunde mogelijk in aanmerking moet nemen, en haar als leiddraad volgen in de beschouwing van de kunstvoorwerpen, die toch van haar alleen ontleend zijn. Het natuurlijk verband dat er is tusschen oude Poëzij en Beeldhouwkunst, wordt hierdoor nog sterker, en door onderlinge vergelijking verspreidt de eene kunst een helder licht over de andere. Ik weet wel, dat de Apollo van Belvedere, bij voorbeeld, de volmaakte schoonheid der mannelijke gedaante vertegenwoordigt; doch de Kunstenaar heeft niettemin Apollo zelven, zoo als de Mythologie hem ons beschrijft, voor oogen gehad; de bijgevoegde eigenschappen van slang en boog bewijzen dit ten duidelijkste. — De Indiaansche Bacchus kenmerkt wel bij den eersten opslag de diepste rust en gemakkelijkheid en weelderigheid, doch het waren niet alleen deze aandoeningen en gesteldheid die de Beeldhouwer wilde uitdrukken; hij wilde eenen Bacchus afbeelden in die houding en gedaante en kleeding, waarin hij als de God, die naar de Indiën toog, door de Mythen ons geschetst wordt. Ik doel hier eigenlijk op zeker verslag, het welk, naar men mij berigt heeft, in een der laatste N°. der Litteratur-Zeitung voorkomt, waar een

der

der Duitsche Archæologen eene verdeeling voorstelt naar de zedelijke of natuurlijke hoedanigheden der beelden, zonder te willen onderzoeken, welke persoon zij uit de Mythologie schijnen te verbeelden. Ik durf naauwelijks gelooven, dat iemand op dit denkbeeld kan komen; even als of de oude Kunstenaars slechts Allegoriën hadden gemaakt, en niet wezenlijk Godenbeelden geformeerd, die de tempelen en altaren zouden versieren, en voorwerpen van openbaren eerdienst worden. Waarlijk, de Duitschers laten zich veelal door ideaal-begrippen zoo ver wegslepen, dat ik voor hun op mijne hoede begin te zijn. Dikwijls geven zij toch slechts vreemd klinkende woorden, voor goede en eenvoudige zaken. Omdat de bevallige Phryne uit ijdelheid wel eens de vrouwelijke zedigheid uit het oog verloor, en zich op openbare plaatsen baadde, waar zij den naarijver der Kunstenaren opwekte, om het beeld eener uit zee oprijzende Venus naar haar voorbeeld te beitelen, moet daarom die tijd juist bestempeld worden met de barbaarsche benaming van: *die Epoche der Anadyomenen-idealen?* even als of men noch vroeger noch later bij het baden eener schoone Phryne uit een anderen leeftijd op dezelfde gedachte zou gekomen zijn! Wie staat bij de verschillende beelden van Antinous niet opgetogen over de zuiverheid der gelaatstrekken, over de bevalligheid zijner wenkbraauwbogen, over het smeltende,

de, het *ὑγρὸν*, gelijk de Grieken plegen te zeggen, zijner oogen, over den fraaijen vorm van mond en kin, wie erkent in deze hoe niet al de kracht eens jongelings met alle de zachtheid eener maagd? Maar mogen wij nu het genoegen niet, om tevens te onderzoeken, of deze beeltenissen den getrouwen en edelmoedigen leerling van Keizer Hadrianus wezenlijk trachten uit te drukken. Indien ik door oude gelijkende munten of naauwkeuriger beschrijvingen dit vermoeden eenigen grond kan geven, hoe veel wint dan mijne kennis door de verzekering, dat de kunst ten tijde van Hadriaan nog op zulk eenen hoogen trap stond, en zulke proefstukken wist voort te brengen. Vele der spitsvindige gissingen, als of Apollo uit dien, Venus weder uit eenen anderen tijd, en Laocoon uit de epoque toen de Elegie het meest gezongen werd, afkomstig zouden wezen, vervallen dan als van zelve, en wij worden bijna gedwongen te erkennen, dat de tijd, die de Antinoussen voortbragt, ook de maker heeft kunnen zijn van de meeste andere schoone stukken, welke wij zoo gaarn aan Lysippus en Praxiteles toeschrijven, om ons eenen rijkdom aan te matigen die misschien in de verbeelding bestaat en geene wezenlijkheid heeft. In hoe verre echter de leeftijd van Hadrianus oorspronkelijke stukken voortgebragt, en geene kopijen der oude meesters hebbe geleverd, zal een onoplosbaar vraagstuk blijven, maar hoe

men

men ook hetzelve recht te beantwoorden, men zal aan den tijd van Hadrianus nimmer zuiveren smaak kunnen betwisten, en zulks uit de beoefening der beeldhouwkunst aantewijzen pleit voor de nuttigheid, van de wetenschappelijke geschied- of fabelkundige kennis met de zoogenoemde Aesthetica ten nauwste te verbinden. Maar dit ter regtvaardiging mijner verdeelings orde. Bij het lezen der opgave welke ik u doe, zult gij de kunstminnende Franschen beklagen, die zich zoo op eens van alle Goden en Helden uit den ouden tijd verlaten zien. Het schijnt als of dezelve gramstorig en verbitterd den tempel des ongeluks niet meer hebben willen bewonen, om in ruimer lucht adem te gaan halen. Te vergeefs zult gij bij het intreden in de zaal *des hommes illustres* naar Menander en Posidippus zoeken. De beide blijspeldichters schijnen van hunne marmeren gestoelten, waarin zij in overpeinzing ter neder zaten, opgestaan te zijn, en hunne plaats ledig te hebben gelaten. — De *Krijgsheld*, wiens stoute blik meer heldenmoed kenmerkt, dan Phocion immer heeft bezeten, hoezeer men hem ook dien naam geeft, heeft ook geen ooggetuige meer willen zijn van de Fransche nederlagen. Trajanus en Demosthenes zijn bijna de eenige in deze zaal, die van hunne zitplaatsen niet geweken zijn. Ik had mij niet kunnen voorstellen, den grooten Redenaar van Athenen, die door de ontzettende kracht zijner re-

redenen den Macedonischen Vorst op deszelfs zetel deed beven, in deze zittende houding voorgesteld te zullen zien; deze stand in eenen man gelijk Demosthenes, dien wij niet dan van het spreekgestoelte zijne stem hooren verheffen, is voorzeker, om mij dus uittedrukken, verre van ideaal; onder welke rubriek zouden de Duitschers hem wel plaatsen? — Men schijnt wel niet te twijfelen, of deze beeltenis van Demosthenes is de echte en ware, inzonderheid kenbaar aan de ingetrokken beneden lip: ik heb echter te vergeefs in zijn schoeisel en kleeding die pracht en verwijfdheid trachten te ontdekken, welke Æschines vooral aan zijnen grooten tegenstander te laste legt, gelijk in de Redevoering tegen Timarchus (p. 143 ed. Reisk.) waar hij hem verwijt, dat, wanneer iemand hem zijne opper- of onderkleederen ontnam, en aan de Regters ter bezigtiging gaf, deze voorzeker niet zouden durven beslissen, of zij eenen man of eene vrouw behoorden. Wanneer men uit de eenvoudigheid van den mantel des bovengenoemden krijgshelds de gissing maakt, dat hij den zedigen en eenvoudigen Phocion verbeeldt, dan mag ik toch met hetzelfde regt een weinig acht geven op de kleederdragt van Demosthenes: ik beken echter, dat het spotachtig verwijt van Æschines welligt niets dan laster kan zijn geweest; de beroemde Prof. HEEREN van Gottingen, welke in zijne *Ideën* het karakter van den grooten Staatsman met zulk eene voortreffe-

lij-

Digitized by Google

lijke pen beschrijft, schijnt ook zijne beeldtenis voor echt te houden, en in dezelve die diepe sporen van zwaarmoedigheid en verdriet te ontdekken, die de rampen des tijds in zijn ernstig gelaat gedrukt hadden: ten minste, wanneer de Iconologie van Visconti, door hem aangehaald, het bovengemelde standbeeld en het borstbeeld N°. 388 voor oogen gehad heeft.

Men zoude zich misschien vleijen, dat die andere zaal, ter linker zijde, welke met gouden letteren *Salle des Saisons* ten opschrift heeft, ons eenigermate schadeloos zal stellen voor de ledige plaatsen die wy hier aantreffen; maar, helaas! hoe vindt gij uwe hope bedrogen. De schoone Ariadne, die in havelooze kleeding zich radeloos op de rots had ter neder geworpen, beweegt uw hart niet meer tot medelijden, door de oneindigheid harer smart, die in ieder gelaatstrek schijnt uitgedrukt. Ook de beide Cupidoos verrukken uwe zinnen niet meer door hunne allesovertreffende bevalligheid. Hoe levendig zullen ze u nog voor den geest zweven, inzonderheid die in N°. 54 van den Kataloog, welke bij de dijen afgebroken was. Ik heb in dat schoone hoofd, met zijne lange golvende lokken, eene hemelsche zachtheid en aanminnigheid gevonden, die ik met geene pen weet uit te drukken. Indien Michael Angelo een' Aardsengel had willen beeldhouwen, hij zoude dezen Cupido voor modèl hebben moeten nemen.

Voorzeker heeft het genie van Praxiteles en Lysippus noodwendig op zulke voorwerpen moeten vallen. Het is niet mogelyk, dat latere leeftijden ons den God der hemelsche liefde op deze wijze zouden hebben voorgesteld; en heeft de tijd van Hadrianus ons misschien de beeldtenissen geleverd, die wij hier bewonderen, het modèl zelf heugt van Griekenlands gouden dagen, en heeft de latere tijden buiten staat gesteld, om hier oorspronkelijk te wezen. — De fraaije Faunussen, welke gij hier zoekt, worden eenigermate vergoed door de bevallige afbeeldsels, die gij van dezelve in de zaal van den Gladiator aantreft; doch gij zult steeds dien missen, welken ik mij vleije, dat gij voor den schoonsten van alle Faunussen houdt; ik bedoel dien in N°. 50. Ik heb in deszelfs geheele houding en voorkomen altoos de kunstige wijze bewonderd, waarmede die leeftijd in hem uitgedrukt schijnt, die u twijfelachtig maakt, of gij hem voor een kind of voor een jongeling zult nemen. Hoe zeer hebben de verschillende beelden dezer landelijke Godheid mij van de dwaling terug gebragt, als of de Ouden de Faunussen en Satyrs en Silenen onder geene andere gedaante hadden voorgesteld, dan in den afschuwelijken vorm, van bokspoten en langen staart te bezitten. Immers buiten de gespitste ooren ontbreekt hun geene enkele eigenschap, die jeugdige schoonheid en lieftaligheid kenmerkt. Indien ik mij

niet

niet vergis, heeft Heyne eene afzonderlijke verhandeling over hun aard en gedaante in vergelijking met andere diergelijke Godheden vervaardigd. De treurende Genius, gelijk hij, ik weet niet te regt of te onregt, in N°. 62 genoemd wordt, is naar mijne meening een der schoonste beelden die zich thans in de gemelde zaal bevinden. Niet alleen het ter zijde gebogen hoofd, maar ook de geheele treurige houding, drukken op eene treffende wijze de smart uit, die hij schijnt te moeten vertegenwoordigen.

De volgende zaal, de zaal der Keizers genoemd, heeft behalven vele borstbeelden van Romeinsche Keizers, ook de standbeelden behouden van Augustus, Nero en Julianus. Indien dit laatste beeld in der daad uit den leeftijd van Julianus is, heeft het eene dubbele waarde voor den Kunstkenner, om den toestand der kunst in die dagen van verloren goeden smaak te leeren onderzoeken. Ik twijfel echter zeer, of het kleingeestige, indien ik het dus mag noemen, hetwelk in het geheele wezen van dit beeld, naar mijn gevoelen, doorstraalt, hem zeer gunstige denkbeelden van dien tijd geven zal. Het treffend borstbeeld van Caracalla zal hem beter bevredigen met het Romeinsche kunstvermogen. Mij dunkt, weinige busten te hebben gezien, in welke grootere kracht en uitdrukking was. Het schijnt echter, dat die van Farnese, van welke ik mij herinner, dat Winkelman met zoo

Digitized by Google

veel ophef spreekt, deze afbeelding nog verre overtreft. De kolossale Melpomene heeft ook hare oude standplaats behouden. Men heeft deze Muse in der daad zeer onbillijk behandeld, door haar aan de eenzaamheid, waarvoor zij bestemd scheen, te ontrooven, en op eene plaats neer te zetten, waar zij het geheele gezelschap, in hetwelk zij zich thans bevindt, tot dwergen maakt, en zelve eene vervaarlijke reuzinne wordt, die, door de logheid van haar ligchaam, alle vrouwelijke gratie verloren heeft. Haar maker zoude misschien zeggen, hetgeen Phideas eenige berispers van zijne Minerva te gemoet voerde: Gij ziet haar nog niet van het standpunt, waar ik u plaatsen zal.

Zoolang Diana met hare hinde de vestibule versiert, bespeurt men naauwelijks het gemis der andere beelden in deze zaal. Ik twijfel, of Winkelman haar immer gezien heeft. Het bevreemdt mij, dat hij, voor zoo ver ik mij herinner, zelfs geene melding van haar maakt, maar eene Diana in Engeland voor de beste der statuen houdt, die van deze Godin aanwezig zijn. Hoe het zij, gaarn beken ik, nimmer het Museum te hebben bezocht, zonder de schoone maagd, wier aanblik u zedigheid inboezemt, mijne eerbiedige hulde te hebben gebragt. Hoe leeft en beweegt alles in haar! De vorm van het kleed, hetwelk haar van boven haren zacht opwellenden boezem tot op de kniën zediglijk be-

Digitized by Google

bedekt, ja iedere plooi van hetzelve, toont de rigting aan van iemand, die niet stil staat, maar voorwaarts gaat; zelfs een deel van den zoom des kleeds is door den wind bewogen, en ontbloot een weinig de regter knie. De pijlkoker hangt van den schouder, in eene schuinsche rigting gewend door de aanhoudende schudding, op den zacht bewogen rug, en door het aanraken van de regter hand van Diana. Zij schijnt met zich zelve in twijfel te staan, of zij den beleediger, van wien zij zich met volle verontwaardiging verwijdert, met een pijl uit hare koker voor zijne vermetelheid zal straffen. Maar spaar deze moeite, o Godes! want voorzeker de blik des toorns, van uw schoon gelaat geworpen, heeft den beschaamden dieper getroffen, dan immer de scherpte uwer pijlen vermogt. Indien ik mij, uit de Fabelkunde, een voorval herinnerde, waarin een wulpsche Satyr de kuische maagd met zijne heiligschennige handen had aangeraakt, zoude ik het liefst tot het gevoelen overhellen, dat de ervaren beeldhouwer ons hier de maagdelijke waardigheid van Diana, na zulk eene honende poging, in vollen glans had getracht voor te stellen. Haar geheel ter regter zijde gebogen en tevens voorwaarts bewogen ligchaam schijnt zelfs de plaats aan te duiden, waarop zij het voorwerp harer verontwaardiging nog van verre ziet staan. Eerbiedwekkende waardigheid verspreidt zich als een

Digitized by Google

waas over al het schoon van haar gelaat, en hoe zwaar ook haar beleedigd gevoel moge wezen, geen enkele trek is misvormd. Zoo toornt haar broeder, wien zij zoo treffend gelijkt, op den Python en ademt de gramschap uit zijne neusgaten, zonder op te houden de hemelschoone Apol te zijn. Met hare linkerhand houdt zij de Hinde vast, a's hare getrouwe gezellin op hare omzwervingen door bergen en bosschen. Het onnoozel dier schijnt zich vol vrees onder hare bescherming te stellen, en zijne versnelde beweging schijnt zijne meesteresse te willen nopen, om eene plaats van zoo veel onheil te ontvlieden.

Het geen Virgilius van Venus zegt: *incessu patuit Dea*, zoude hij hier gewis bij het zien van Diana uitroepen.

Maar hoe kan Diana geheel ongevoelig zijn voor allen indruk der liefde? Werpt zij dan op ieder, die door hare schoonheid is getroffen, dezen ontzaggelijken blik van beleedigd gevoel? Neen! dan kan zij onmogelijk echte, volkomene schoonheid bezitten. Immers het gelaat der Vrouw, welk noch aanminnigheid noch teederheid aanwijst, verliest al het waas, al het smeltende van het schoon, en keert terug tot het koude marmer, dat noch kracht noch leven heeft.

Geen wonder dan meer, dat Diana eene eeuwige kuischheid zwoer, en dartelende op den schoot haars vaders, gelijk Callimachus haar be-

Digitized by Google

bezingt, geene andere behoefte te kennen gaf, dan het gezelschap van trouwe jachtnymfen in het omdolen van bosschen en wildernissen. Maar neen! zie haar aandachtig van deze regter zijde: de trekken van dat goddelijk wezen zijn door geene koude en ongevoelige natuur uitgedrukt; maar de warmte eener bovenaardsche liefde die haar hart doet gloeijen, heeft al die schoonheid gevormd.

Gij leest op haar gelaat, wat zij inwendig gevoelt; de verbittering van dit oogenblik waarborgt u voor de hevigheid van hartstocht, waarmede zij lief kan hebben het voorwerp harer liefde waardig. Geen God echter in den hemel, geen mensch op aarde zal immer den maagdelijken gordel ontbinden. Daarom vermijdt zij het bijzijn van goden en menschen, en zwerft, haar hart den vrijen teugel vierende, bij dagen in bergen en dalen om, en bestijgt, in de donkerheid des nachts, den uitgespannen hemeltrans en verspreidt bij iederen tred het flaauwe licht, hetwelk de zachtheid en kalmte harer liefde uitdrukt. Endymion alleen is vatbaar om hare neigingen te verstaan: het oog des herders is wel geboeid door den slaap, maar zijne ziël waakt niet te min, wanneer Diana, omstraald met den glans der bleeke maan, in Latmos wilde bosschen bij hem nederdaalt, en kuische kussen drukt op den kuischen mond des geliefden slapers.

 Dui-

Digitized by Google

Duizendmaal verschooning voor deze breede uitweiding. Maar komt het u zoo geheel ongerijmd voor, om de dichterlijke fabel eene dusdanige wending en uitlegging te willen geven?

Dan laten wij uit deze zaal terugkeeren, en die *der Romeinen*, gelijk zij genoemd wordt, binnen treden. Maar welk eene ontzettende verandering! Waar is de Torso van den vergoden Herkules, bij wien ik, nog zoo kort geleden, de verwonderlijke schoonheid van maaksel, en tevens de dichterlijke beschrijving van Winkelman gadesloeg. Waar is de stervende krijgsheld, die mij te kennen gaf, hoe veel leven nog in hem was? waar is de Romeinsche Redenaar, van Cleomenes gebeeldhouwd? waar is de bronzen Faunus-kop, en die met zijne vlek en spotachtigen lach? waar de Kapitolijnsche Antinous, en Ceres met haar doorschijnend kleed en bevallige gedaante? Zij zijn alle de zegekar der overwinnaars gevolgd. Het gering getal, hetwelk in deze zaal is achtergebleven, munt echter inzonderheid uit door de kunst der draperie. Wie zag ooit den Tiberius (in N°. 105) zonder den beitel des Kunstenaars te bewonderen, die op zulk eene wijze, met zoo veel losheid en bevalligheid, zijn held een mantel wist om te werpen, aan welken niets dan de kleur ontbreekt, om ze voor een purperen tabbaard te nemen in golvende plooijen nederhangende. De kleeding der drie Romeinsche Vrouwen, wel-

Digitized by Google

welke zich in deze zaal bevinden, streelt niet minder door dezelfde losheid en zwier het oog des aanschouwers. Behalve het kleine beeld van roodachtig Parisch marmer, in N°. 87, in wien men een Theseus meent te herkennen, ofschoon zijne houding veel meer overeenkomst heeft met die van Jason, in N°. 108, en eerder een gelijksoortig bedrijf schijnt aan te duiden dan eene andere handeling, — behalve dit beeld, en de bevallige Venus, op haar hurk in het bad zittende, niet te onregt voor eene kopij van Polycharmus gehouden, bezit deze zaal verder geene, welke ik aan uw geheugen zoude kunnen herinneren.

De volgende zalen, van *Laocoon* en *Apollo*, worden door den eerzuchtigen Franschman naauwelijks meer met eenen blik verwaardigd. Zij hebben de stichters harer trotsche namen verloren. Apollo en Venus en Laocoon zijn weder de eer van Italien, en de ledige voetstukken wijzen slechts de plaats aan, waar zij schitterende door denkbeeldige schoonheid en door kracht van uitdrukking, het oog en hart der dringende menigte aan zich geboeid hielden. Ook het kleine maar fraaije bronzen beeld van den zoogenoemden *doorntrekker*, waarin men den maker van Venus in het bad, en dus Polycharmus zelven, zoude herkennen, de liefkozende Amor en Psyché, de schoone Adonis, die, bij Palestrina opgedolven, mij dubbel verlangen doet naar de voorwerpen

van kunst aldaar onlangs ontdekt; de majestueuze kop van Jupiter, in wiens zware hairlokken, naar het oordeel van Winkelman, de kracht schijnt uitgedrukt die de Leeuw in zijne manen heeft, — zij zijn alle verdwenen, en doen u zoekende op hunne ledige voetstukken staren. De Jason of Cincinnatus stelt echter voor het gemis der Discobolen grootendeels schadeloos. Van de zestig fraaije stand- en borstbeelden, in de zaal van Apollo, zijn naauwelijks twintig overgebleven, en deze zijn meestendeels slechts borstbeelden. Te vergeefs vraagt gij naar dien beroemden Mercurius van Belvedere, over wiens geheel ligchaam een glans en jeugdigheid verspreid ligt, die u zoo zeer treft, dat gij naauwelijks het gemis van zijnen linker arm bespeurt. Hoe kan men den Apollo van Belvedere roemen, zonder te gelijker tijd den lof van den Mercurius te vermelden. — Wilde een Michael Angelo van onzen leeftijd het beeld der Heilige Maagd formeren, het Museum kan hem niet meer, gelijk kort voor henen, Leucothea met haar liefkozend kind op haren arm als het beste modèl aanbieden. De Venus van Arles, de Bacchus in N°. 148, en het borstbeeld van Antinous in N°. 177, strekken echter, bij het gemis van den beroemden kop der vergoodde Ariadne, en van zoo vele andere Apollo's, Bacchussen en Antinousbeelden, tot uitmuntende sieraden dezer ruime zaal. — De groote Tiber-

God

Digitized by Google

God laat aan de zaal der Rivieren nog met eenig regt haren naam; ofschoon het gemis van den magtigen Nyl-God, omgeven van zijne zestien spelende Geniën, dien bijna schijnt te betwisten.

Door eene bijzondere overeenkomst, die voorheen met den Prins van Borghése getroffen is, heeft de tegenwoordige regering het eigendom verkregen van alle de kunstvoorwerpen die zich hier uit de Villa Borghése bevonden. Dit heeft voorzeker bij de smart over de algemeene verhuizing geenen geringen troost aangebragt. Hierdoor ziet gij nog in evengemelde zaal den beroemden Hermafrodiet, in wulpsche houding rustende op de schoone matras van Bernini; de Centaur met den kleinen Bacchus op zijn paardenrug, wekt aan de andere zijde uwe aandacht.

De Capitolijnsche Venus, wier gelaat voorzeker dat der Medicésche overtrof, ofschoon zij voor het overige misschien mindere ligtheid en losheid in den vorm bezat, is met den grooten stoet vertrokken; doch zij heeft in de *Venus uit zee* een schoon afbeeldsel van haar zelve in deze zaal achtergelaten; en, in de beminnelijke Livia in de gedaante van Ceres, en de bevallige Sabina, de echtgenoote van Hadrianus, het sprekend bewijs gegeven, hoe zeer zij deze beide Romeinsche Matronen met hare weldaden heeft begiftigd.

Ook

Ook de zaal van Silenus bezit nog den God met het beeld van den jongen Bacchus op zijnen arm, aan wien zij haren naam verschuldigd is.

Maar de Gladiator van Borghése, dien gij in het verschiet ziet staan, verhaast misschien uwe schreden, om de zaal van zijnen naam binnen te spoeden. — Zie dat geheele ligchaam vol leven en beweging, zie die gespannen houding, dien uitgerekten krachtigen arm en gesloten vuist en opgetrokken spieren van zijn voet; — maar bewonder tevens het vernuft van den grooten Heyne, die beter uit enkele teekeningen de ware voorstelling van dit beeld gegist heeft, dan zoo vele andere Kunstregters, die dagelijks in de gelegenheid waren, om hetzelve te zien en te herzien, en alle deszelfs deelen naauwkeurig gade te slaan. Gij herinnert u gewis, hoe zeer dit beroemde stuk der Oudheid langen tijd het gewigtig verschilpunt tusschen de geleerde Archaeologen is geweest, en glimlacht misschien met mij over hunne overdrevenheid. Het was immers, indien ik mij niet bedrieg, Lessing, welke hier den Atheenschen Veldheer Chabrias, met zijn schild, gelijk hij bij Corn. Nepos wordt voorgesteld, meende te herkennen. De Baron de Stosch vond hier eenen Discobolus; Winkelman eenen oorlogsheld, die zich onderscheiden had in eene gevaarlijke onderneming. Een ander houdt hem voor eenen worstelaar, zich in het

het perk oefenende. Een ander weder beweert, dat hij een der spelers met den bal aanduidt. Doch Heyne heeft in zijne *Sammlung Antiq. Aufs.* II. S. 229 het eerst aangetoond, dat dit beeld een deel uitmaakte eener groep, en tegen een vijand te paard streed. Hij wil zich verweren, zegt Heyne, tegen een stoot die hem van boven wordt toegebragt, en zijne lans in den buik van het paard werpen. En deze gissing heeft Visconti bekrachtigd door de teekening op een sarcophaag, waar een beeld, in dezelfde houding, tegen eene Amazone te paard strijdt, en de dood van Penthesilea wordt voorgesteld. Hij erkent hier dus eenen strijder tegen eene der Amazonen. Millin heeft in zijne *Monum. Ant. ined.* I. p. 372, waar hij de genoemde Schrijvers aanhaalt, door eene diergelijke teekening op eene Grieksche vaas, den dood afbeeldende van Hippolyte, en Theseus in dezelfde houding van den Gladiator voorstellende, aan het gevoelen van Heyne het helderst licht bijgezet, en zegt, dat deszelfs vernuftige uitlegging thans door alle Oudheidkenners voor echt en juist wordt aangenomen. Ik twijfel niet, of Millin zal nog nieuwe bewijzen vinden in de groote basrelieven, die, volgens berigt van eene der Staatscouranten in Januarij, onlangs in Morea gevonden zijn bij het ontdekken van eenen tempel, en voor het werk van Ictinus gehouden worden. Deze basrelieven schijnen niet minder dan vijftig beelden te

be-

Digitized by Google

bevatten, en gevechten voor te stellen van Centauren, Amazonen, enz. — Maar met dezen uitstap, over een onderwerp, u even zoo gemeenzaam bekend, als het mij bijna geheel en al vreemd is, zoude ik haast vergeten, u te herinneren aan de gewonde Amazone, daar ter zijde staande, die, met de smart en spijt op haar schoon gelaat, den forschen arm van den Gladiator schijnt gevoeld te hebben; doch gij staat reeds met tevredenheid stil voor den bevalligen Faunus Anapauomenos, die met zijn over elkander geslagen beenen gemakkelijk tegen den boomstam leunt, en u uitgelokt heeft door het vergenoegen, hetwelk de toonen van de fluit aan den blijden knaap schijnen te geven. De kleine Hercules met zijne slangen, toont hier, gelijk elders het kind hetwelk met eene gans speelt, hoezeer de Ouden ook de kunst hebben verstaan, om het beeld der kindschheid volkomen te maken.

Nog boogt de Zaal der Musen op het fraaije negental met de ontzagwekkende Minerva van Veletri aan haar hoofd. In welke andere gedaante zoude zich de schoone maagd met haar eenigzins gebogen hoofd, van waar rust en kalmte der ziel afstraalt, aan den geliefden Phidias zelven vertoond hebben? Sla echter ook ter zijde het oog op de fraaije borstbeelden van Venus en Juno en Paris, waarin gij alle die begaafdheden herkent, die hun de Dichters toewijzen. Maar, het geen ik u

voor

Digitized by Google

voor alles had behooren te melden, de Hermes van Alexander; door Azara aan den Eersten Consul ten geschenk gezonden, bevindt zich nog in de Gallerij; en voor zoo verre ik weet, heeft men het voornemen niet, om deze schending, „ als wegens vrees of list," te rescinderen. Ik weet bijna niet, of ik wel een beeld heb gezien hetwelk mij meer bestendig heeft bevallen, zonder dat ik hiervan minder de reden heb kunnen geven. Welk eene onbegrijpelijke eenvoudigheid en welk eene kracht tevens! overal zachtheid op het gelaat verspreid, en echter iets sprekends in iederen trek; doch ik bespeur naauwelijks de uitdrukking van éénen trek: geen fraaije gewerkte baard versiert hem; geen krijgsmantel is om zijne schouderen geworpen, gelijk in de meeste Romeinsche busten; naakt is zijn hals, ongedekt zijn hoofd; de oogen zijn geheel onbewerkt, noch dragen eenig kenmerk van oogappel, zoo als in vele beelden te zien is; de wenkbraauwen zijn zacht geteekend, en de mond is een weinig open; ziedaar alles! en echter, o wonder schoon beeld! als ik u weder zag, zoude ik met Mengs in vertukking uitroepen: ja dat zijt gij! het beeld des grooten en beminnelijken Alexanders.

Van de basrelieven, in de verschillende zalen verspreid, zijn natuurlijker wijze een groot deel weggevoerd, en onder vele andere de voortreffelijke Antinous-kop met zijne blanke en breede borst-

Digitized by Google

borst, en de Faunus, die zijne panther met een haasjen als hare prooi schijnt te plagen, aan wederzijden van de *Salle des Empereurs* in den muur geplaatst: maar toch zijn er vele en voortreffelijke stukken, gelijk gij uit de opgave ziet, achter gebleven. De Panätheneën, het feest van den Indiaanschen Bacchus, en de dood van Meleager, zullen voorzeker het gemis van anderen mogen vergoeden, en steeds het oog der Kunstminnenden met deelneming tot zich trekken.

Doch laat ik hier eindigen, en u nogmaals op het dringendst verschooning vragen voor de onaangename moeite die ik u zal hebben veroorzaakt, met u zoo lang te onderhouden over bekende zaken. Ik bid u, mijnen brief uit het oogpunt te beschouwen, als of ik aan mij zelven had geschreven, en mijne gedachten aan uw beter oordeel willen onderwerpen. Ik durf u opregt verzekeren, dat zulks het ware doel van mijn schrijven is geweest. Ik heb ten dien einde de aanteekeningen nog eens geraadpleegd, die ik van tijd tot tijd in mijne wandelingen door de Gallerij heb gemaakt. In vertrouwen van eenen toegeeflijken Lezer in u te vinden, teekene ik mij, met de u bekende hoogachting, enz.

J. C. van ASSEN.

OP-

Digitized by Google

OPGAVE

DER STANDBEELDEN EN ANDERE VOORWERPEN VAN OUDE BEELDHOUWKUNST, IN HET PALEIS VAN DE LOUVRE TE PARIJS OVERGEBLEVEN, IN NOVEMBER 1815.

GODEN.

Standbeelden.

N°. 266. Bacchus in dronkenschap.
148. Bacchus. (Zie bov. bladz. 202).
88. Mars.
134. Mars overwinnaar.
152. Apollo Sauroctonos.
161. De Delfische Apollo.

Hermen.

N°. 43. Indiaansche Bacchus.
297. Bacchus met een baard.
480. Mercurius.

Busten.

N°. 395. Indiaansche Bacchus.
401. Bacchus.

GODINNEN.

Standbeelden.

N°. 371. Juno.
20. Minerva van Veletri. (Zie bl. 207).

O N°. 370.

Digitized by Google

N°. 370. Minerva.
133. Minerva de vreedzame.
99. Venus in 't bad.
57. Venus Genetrix.
138. Venus van Arles. (Zie bl. 202).
256. Venus uit zee. (Zie bl. 203).
275. Venus ter neder gebogen. (bl. 201).
365. Venus, de schaamachtige.
2. Diana. (Zie bl. 196, volg.).
58. Ceres.
312. Ceres.
320. Ceres.
23. Melpomene. (Zie bl. 196).
314. Flora.
De Zanggodinnen. (Zie bl. 207).

Busten.

N°. 393. Juno.
392. Venus. } (Zie bl. 206).
400. Vesta. }

HALVE GODEN EN GODINNEN, HELDEN EN HELDINNEN UIT DE HELDEN-EEUW.

Standbeelden.

N°. 322. Silenus met het kind Bacchus. (bl. 204).
259. Centaur met den jongen Bacchus op zijn paardenrug. (Zie bl. 203).
271. De Tiber als een Rivier-God, in liggende houding.
321. Vier Faunen.

No 389.

Digitized by Google

No. 336. Faunus anapauomenos of in rust, op een fluit spelende. (Zie bl. 207).
337. Faunus, in gelijke houding.
343. Hercules als kind. (Zie bl. 207).
344. Amazone. (Zie bl. 207).
376. Leda.
257. Hermafrodiet van Borgheese. (Z. bl. 203.
374. De Overwinning.
108. Jason, genoemd Cincinnatus. (bl. 202).
341. Meleager.
56. Hygiea.
62. Een treurende Genius. (Zie bl. 195).
340. Discobolus, of Schijfwerper.
51. Bacchant.
319. Bacchant.
335. De zoogenoemde Gladiator of Zwaardvechter van Borghèse; niet onwaarschijnlijk Theseus, te voet strijdende tegen eene der Amazonen te paard. (Zie bl. 204, volg.).
87. Grieksche Held, in eene houding niet geheel ongelijk aan die van Jason in No. 108. (Zie bl. 201).

Hermen.

No. 288. Achilles.

Busten.

No. 101. Palæmon.
396. Paris. (Zie bl. 206).
151. Rome.
389. Achilles.

Digitized by Google

BEROEMDE GRIEKEN.

Standbeelden.

N°. 73. Demosthenes. (Zie bl. 191, vv.).

Hermen.

N°. 280. Socrates.
284. Socrates.
79. Alcibiades.
279. Thucydides.
254. Alexander de Groote. (Zie bl. 207).
290. Epicurus.
295. Diogenes.
291. Zeno, de Stoïcijn.
292. Hippocrates.
293. Alcæus.

Busten.

N°. 307. Perseus.
286. Themistocles.
388. Demosthenes. (Zie bl. 193).
300. Demetrius Poliorcetes.

BEROEMDE ROMEINEN.

Standbeelden.

N°. 93. Augustus.
26. Augustus.
105. Tiberius. (Zie bl. 200).
21. Nero.
22. Otho.
385. Germanicus.

N°. 73.

Digitized by Google

N°. 73. Trajanus.
267. M. Aurelius.
16. Julianus. (Zie bl. 195).
162. Antinous.
331. Antinous, in de gedaante van den Landgod Aristeus.

Busten.

N°. 306. M. Agrippa.
68. Nero.
70. L. Cæsar.
165. Trajanus.
11. Antoninus Pius.
12 en 32. L. Verus.
166. Septimius Severus.
180. Alexander Severus.
127. Galba.
304 en 305. Corbulo.
33 en 155. Commodus.
35 en 154. Caracalla. (Zie bl. 195).
229 en 36. Gordianus.
37. Pupienus.
64. Philippus, de vader.
173. Vitellius.
174. Antinous.
177. Antinous. (Zie bl. 202).

BEROEMDE ROMEINSCHE VROUWEN.

Standbeelden.

N°. 263. Livia in de gedaante van Ceres.

Digitized by Google

N°. 264. Livia als Zanggodinne. (Zie bl. 203).
264. Sabina, Echtgenoote van Hadrianus. (Zie bl. 03).
295. Julia, Gemalin van Septimius Severus.
69. Romeinsche Vrouw.
104. Jonge Romeinsche Vrouw.
97. Eene Vestale.
248. Messalina met haar kind Britannicus.
219. Een Kind, spelende met eene Zwaan of Gans. (Zie bl. 206).

Busten.

N°. 232. Crispina, Echtgenoote van Commodus.
176. Faustina, Echtgenoote van M. Aurelius.
179. Julia Mammea, Moeder van Alex. Sev.
47 en 302. Plautilla, Gemalin van Caracalla.
46. Matidea, Schoonmoeder van Hadriaan.

GEDENKSTUKKEN.

N°. 1. Marmeren Zetel, aan Ceres gewijd.
2. ——— Zetel, aan Bacchus gewijd.
156. Driehoekig Altaar; en N°. 298 en 299.
184, 185 en 5. Kandelabren.
223. Grieksche Vaas; en N°. 276.
253. Urne of Lykbus van porfyr.
417. Sarcophaag.
419. Grieksche Vaas op een driehoekig Altaar.
421. Lijk-altaar van Antonius Anterus.

BAS-

Digitized by Google

BASRELIEVEN.

N°. 42. De Panathenéen, zijnde een brok van den buitensten fries van den Tempel van Minerva, of het Parthenon te Athenen. (Zie bl. 208).

N°. 224. Twee Grieksche Tafels, de namen behelzende van de gesneuvelden in de 80ste Olymp. 3de jaar.

231. Feest van den Indiaanschen Bacchus (Zie bl. 208).

223. Diana en Endymion.

326. Dood van Meleager. (Zie bl. 208).

327. Æsculapius en Hygiea.

334. Geboorte van Bacchus.

335. Ommegang van Atheensche Vrouwen op het Feest van Minerva.

350. Grieksche Huwelijksverbintenis.

352. Twee Wedstrijders.

354. Eene woedende Bacchante.

355. Ajax en Cassandra.

356. Vertumnus, Diana en Herkules.

410. Minerva, den mensch, door Prometheus gevormd, het leven gevende.

413. Veldofferhande.

411. Jupiter, Juno, Thetis.

*

Digitized by Google

DE ILIAS VAN HOMERUS.

XIVDE BOEK.

JUPITERS WERKELOOSHEID.

VERTAALD DOOR

Mr. *J. VAN 's GRAVENWEERT.*

Digitized by Google

DE ILIAS VAN HOMERUS.

XIVDE BOEK.

JUPITERS WERKELOOSHEID.

VERTAALD DOOR

Mr. J. VAN 's GRAVENWEERT.

Digitized by Google

Digitized by Google

INHOUD

DES VEERTIENDEN BOEKS DER ILIAS.

Agamemnon, in een vorig gevecht gewond, even als Ulysses en Diomedes, treedt met deze beide helden en den grijzen koning Nestor naar het Slagveld, om den moed der legerbenden op te doen wakkeren: Juno verwerft middelerwijl den alvermogenden gordel van Venus en vervoert den Slaap om Jupiter in te doen sluimeren. Hierop vliegt Neptunus den Grieken te hulp, en er wordt eene geweldige slagting onder de Trojanen aangeregt. Ajax neemt een steen en treft Hector, welke na eene hevige bloedspuwing gevoelloos nederstort, terwijl de beide legers handgemeen blijven.

De

Digitized by Google

De afwisseling van toon, in dit boek voorkomende, maakt het tot een der verscheidenste van de Ilias en heeft den navolger doen besluiten, om het, met voorbijgang van anderen, in dezen bundel te doen plaatsen; hoezeer het tooneel tusschen Jupiter en Juno naar onzen hedendaagschen, meer gekunstelden, smaak misschien als te verre gedreven zoude kunnen beoordeeld worden: doch wij trachten Homerus op onzen bodem over te brengen, gelijk hij voor zijne tijdgenooten gezongen heeft en veroorloven ons dus niet, zijne verhevene eenvoudigheid uit kwalijk gepaste kieschheid door eene bemanteling zijner onsterfelijke denkbeelden te vervalschen.

*

Digitized by Google

VEERTIENDE BOEK.

De grijze Nestor nu, schoon bij zijn' disch gezeten,
Kan Argos tegenspoed in 't kampen niet vergeten,
En vangt den wapenkreet met luist'rende ooren op,
En spreekt Machaön toe: „ Ons onheil stijgt in top,
„ Ik hoor met grooter klank de jeugd ten oorlog snellen.
„ Blijf gij, doorluchte! uw kracht door ouden wijn herstellen,
„ Tot Hecamedes vlijt de badstoof roken doet,
„ En u den smet beneemt van 't aangekleefde bloed.
„ Ik ga de heuvelkruin nabij mijn tent beklimmen." —
Hij dekt zich met een schild, waarop men 't staal ziet glimmen,
Door jongen Thrasymeed, zijn leerling, afgelegd,
Als Nestors beuklaar hem aan d'arm werd vastgehecht,
En neemt zijn lange speer, met puntig staal beslagen,
En stijgt den heuvel op, en ziet den Griek verjagen,
Rampzalig voortgezweept door Trojes overmacht,
En d'uitgestrekten muur door Hectors heir verkracht.
Gelijk het pekelnat, bij 't voorgevoel der stormen,
Die 't bodemlooze diep tot bergen schuims hervormen,

Zijn

Digitized by Google

Zijn' donkerzwarten vloed dan ginds dan herwaarts rolt,
Tot één bepaalde vlaag uit Jovis banden holt;
Zoo aarzelt Nestor hier, of hij vooruit zal varen
En naadren tot de spits van Griekens oorlogsscharen,
Of Agamemnon wil vertroosten door zijn' raad.
Doch eind'lijk neemt zijn hart den laatsten weg te baat,
Terwijl zich wederzijds de helden neêr doen ploffen,
En 't stevig krijgsmetaal, door zwaard en speer getroffen,
Aan 't zwoegend lijf gehecht, een' schoonen naklank uit.
Nu treedt de legervoogd en Tydeus heldenspruit
En dapp're Ulysses, van de kielen opgestegen,
En allen zwaar gewond, den grijzen koning tegen.
De vloot der vorsten was verwijderd van 't geschal,
En aan de zee geschaard: want bij den hoogen wal,
Door Griekens handen aan de landzijde opgeslagen,
Kon de uitgestrekte kust niet al hun zeemacht dragen
En stond hun oorlogsdrom te nauw in een gekneld;
Dus had men trapsgewijs het leger saamgesteld,
En stond geheel het strand alom gevuld met schepen. —
Naauw ziet de grijzaart hen de schreden voorwaart sleepen
Doch steunende op hun lans, en, 't pijnlijkst wee ten doel,
Door heimlijke angst gespoord tot zien van 't krijgsgewoel,
Of daadlijk nadert hij, naar 't drietal afgetreden,
En jaagt hen kille vrees door de afgepijnde leden.
Nu wendt zich Atreus zoon tot Pylos opperheer:
„ Wat voert, ô Neleus telg! u reeds van 't slagveld weêr!

„ Ik

„ Ik zie dat Hectors moed, door zucht naar wraak ontstoken,
„ Zijn dreiging thans volbrengt, op Hellas uitgesproken,
„ Zijn dreiging dat hij nooit zou' wijken naar zijn' muur,
„ Dan als de Grieksche vloot verslonden waar door 't vuur
„ En al de heldenrij door 't krijgsgeweer verslagen:
„ Dit heeft zijn mond voorspeld; wij zien hem 't wit bejagen.—
„ Zoo drukt dan heel mijn heir Achilles haatlijk spoor,
„ En geeft, ô hemelgoôn! alleen zijn' wrok gehoor,
„ En wil niet langer meer voor Hellas welvaart strijden."
„ Gewis" — spreekt Nestor weêr — „ reeds doet zijn woede (ons lijden.
„ Zijn dreiging is vervuld en Jovis oppermacht
„ Had niet met grooter spoed die nederlaag volbragt.
„ De muur is neêrgestort, die ons ten schild moest strekken,
„ Die vloot en heldenschaar onwankelbaar zou' dekken.
„ Men kampt, als woedend, voort, en sneuvelt, man bij man,
„ Zoo nauw door één gemengd, dat niets ontwikk'len kan
„ Aan 't meest doordringend oog, van waar de Grieksche benden,
„ Door Trojes heir verjaagd, zich naar de kielen wenden,
„ Daar beider wapenkreet tot in den hemel dringt.
„ Doch overweeg men thans, nu Troje ons leger dwingt,
„ Of in zoo groot een leed nog iets den val mogt weeren:
„ Maar laat men, 't is mijn raad, niet weêr naar 't slagveld keeren:
„ Het past gewonden niet ten oorlog uit te gaan." —
„ Vergrijsde Nestor! daar wij 't leger zien verslaan,"
Hervat de koning weêr, „ den hoogen muur vertreden,
„ En de uitgedolven gracht door Hector overschreden,
„ Die

Digitized by Google

„ Die gracht, ons aller hoop, voor zoo veel zweets gekocht,
„ Ten onverwinb'ren steun van heir en vloot gewrocht,
„ Zoo wil de Bliksemgod, die al wat leeft doet beven,
„ Den Griek, van roem beroofd, op vreemde kust doen sneven.
„ Voorheen in 't hart gezind tot Argos oorlogsschaar,
„ Was mij zijn vadergunst en zijn bescherming klaar;
„ Thans, weet ik, wil hij Troje in godenrang doen bloeijen
„ En ons, zijn liefde vreemd, en vuist en geestdrift boeijen; —
„ Doch schikt u naar mijn' raad, die 't sneuv'lend heir behoedt;
„ Men trekk' de kielenrij, het meest nabij den vloed,
„ In 't ruime pekelsop en anker voor de kusten,
„ En, zoo de vale nacht ook Troje dwong tot rusten,
„ Zij 't overschot der vloot den baren ingesleept. —
„ Te wijken voor zijn ramp, wanneer de nood ons zweept,
„ Is niet bestraffenswaard', al zou de nacht ons dekken:
„ En beter door de vlucht zich 't stormend wee te onttrekken,
„ Dan, voor dat wee gebukt, in 't juk gekromd te gaan."
Nu berst Ulysses uit en staart hem grimmig aan:
„ Ellendige! — wat raad! — wat deed uw mond ons hooren! —
„ O! waar de veldheersstaat van bloodaarts u beschoren,
„ En Hellas heldenstam niet dienstbaar aan uw' staf!
„ Die stam, door Jovis wil, van de eerste kindsheid af
„ Tot aan den ouden stok, in 't krijgsgewoel gedreven,
„ Om nooit zijn ramp te ontgaan, maar in zijn ramp te sneven!
„ Dus wilt ge Trojes wal, bedruppeld met ons zweet,
„ Om wiens bezit alleen het heir zoo moedig leed,

„ Ont-

„ Ontvlugten met uw vloot, en eed en wraak vergeten?
„ Zwijg, laat geen enk'le Griek zoo laag een denkbeeld weten,
„ Een voorslag, zoo ontzind, dat ieder oorlogsman,
„ Die, rijp van overleg, zich wijslijk uiten kan,
„ En zulk een' schepter zwaait en zoo veel heldenkoren
„ Als opperheer beveelt, haar op zijn tong moet smoren! —
„ Ik weiger mij volstrekt aan dat onzalig doel;
„ Wanneer gij Hellas vloot in 't heetst van 't krijgsgewoel
„ Weêr naar de golven sleept, om Hectors woeste scharen,
„ Die reeds verwinnaars zijn, nog grooter vreugd te baren,
„ Dan stort ge ons hopeloos in 't schrikbaarst onheil neêr;
„ Dan gaat de bleeke Griek geen' vijand meer te keer,
„ Maar blijft zijne oogen steeds naar onze kielen wenden,
„ En wijkt voor de overmagt van Priams legerbenden;
„ En dan verwekt uw raad ons wis verderf alleen."

„ Gij scheurt door bits verwijt mijn zwoegend hart van een,"
Hervat de legervoogd, — „ ik wil den Griek niet dwingen
„ Zijn kielen, ondanks zich, aan Trojes vlam te ontwringen.
„ Ach! bood ons iemand slechts een beter uitkomst aan,
„ Hij zag dan, jong of oud, aan 't voorschrift ras voldaan!"
„ Die raadsman, dien gij wenscht, blijft niet meer op te sporen;"
Spreekt Diomedes weêr: — „ zoo gij zijn' raad wilt hooren,
„ Gij ziet hem voor u staan; doch laakt door blinden spijt
„ Mijn trouwe voordragt niet, dewijl gij ouder zijt:
„ Ik roem mij toch, als gij, uit heldenbloed gesproten,
„ Uit Tydeus, Thebes schrik, en daar in 't graf besloten.

Digitized by Google

„ Een drietal zonen, die vorst Portheus overwon,
„ Bewoonde Hemons veld en 't rotsig Kalydon.
„ 't Was Melas, Agrius en Eneus, Tydeus vader,
„ Die 't puik van 't drietal was door moed en deugd te gader;
„ Die bleef in Kalydon: terwijl de wet der Goôn
„ Mijn' vader, voortgedwaald, verstoken van zijn kroon,
„ Naar 't welig Argos dreef, waar hij zoo hoog mogt pronken;
„ Waar vorst Adrastus hem zijn dochter heeft geschonken,
„ Een prachtig koningsslot, en vruchtbaar koreniand,
„ En hoven, opgevuld met vrucht en kruid en plant,
„ En, duizend kudden, hem ten eigendom beschoren;
„ En waar hij 't meest vermogt van al de heldenkoren
„ Door vlugheid met de speer: dit moest gij eerst verstaan,
„ Op dat mij geen van u uit lager stamhuis waan.
„ Zoo hoort dan naar mijn' raad, dien ik te regt zal uiten.
„ Hoe grievend reeds gewond, laat ons geen wond meer stuiten
„ Om, nu de nood ons dwingt, ten oorlog uit te gaan.
„ En blijf men dan in 't veld nabij de legers staan,
„ Doch zoo, dat ons geen pijl een tweede wond kan geven,
„ Dan worden zij voor 't minst door ons vooruit gedreven,
„ Wier drom uit vadzigheid reeds nu den kamp ontgaat."
Dus uit zich Diomeed: men schikt zich naar zijn' raad,
En Atreus zoon treedt voort aan 't hoofd der legerheeren.
De Zeegod kan terwijl zijn' blik niet van hen keeren,
Maar stapt den Koning, als een grijzaart, in 't gemoet,
En grijpt hem bij de hand en spreekt hem aan met spoed:

„ Thans

Digitized by Google

„ Thans voelt zich Peleus zoon het hart van blijdschap jagen;
„ Nu 't Grieksche leger vlugt, door Hectors staal verslagen.
„ Zoo dwaalt zijn oordeel, tot den laatsten vonk gedoofd! —
„ O! zij hij even woest van 't levenslicht beroofd,
„ En moog een wrekend God hem met verneedring volgen!
„ De Hemelgoôn zijn toch niet alle op u verbolgen:
„ Nog drijft de Frygier zijn woede een wijl in top
„ En jaagt een' mist van stof in 't Grieksche leger op;
„ Maar spoedig zal uw oog zijn vlugtende oorlogsbenden,
„ En kielen uitgezweept zich naar de stad zien wenden."
Hij sprak, en snelt vooruit, en slaakt een wraakgeschal,
Gelijk een negen- of vijfdubbel duizendtal
Van legerknechten schreeuwt, in heldenvuur ontstoken;
Zoo klinkt de wapenkreet, hem uit de borst gebroken,
En spoort der Grieken drom tot nieuwe geestdrift aan,
Om Hectors oorlogsschaar in 't veld ter neêr te slaan.

Doch Jovis troongenoot, beducht voor 't lot der helden,
Staart van Olympus kruin op de overdekte velden,
Erkent haar' broeder, die, in 't blakendst van den strijd,
De Grieksche legers spoort en haar de ziel verblijdt,
Maar ziet, in 't grimmig hart op Jupiter gebeten,
Aan Idaas koelen top dien Godenvorst gezeten:
Thans overpeinst haar geest, hoe 't best den God verblindt,
En oordeelt dat haar list den grootsten ingang vindt,
Wanneer ze, in 't feestgewaad ten hemel opgestegen,

Digitized by Google

Door reine schoonheid hem tot liefde mogt bewegen,
En 't alomvattend oog, zoo schaars in slaap gesust,
Alsdan verzonken ware in ongestoorde rust.
De zaal, door Mulciber, uit Jovis echt gesproten,
Haar op Olympus kruin gebouwd en afgesloten
Met zoo geheim een slot, dat geen der andre Goden
Dat pronkstuk oopnen kon van haar' geliefden zoon,
Aanschouwt haar, onverwijld ten hemel afgetreden.
Zij klemt de poort weêr vast, en wascht de fijne leden
Met zachten ambrozijn, en wrijft de blanke huid
Met vette balsemgeur, die zulk een' waassem uit,
Dat haar in Jovis hof de hand niet aan kan raken,
Of aarde en hemelrijk moet haar bedwelming smaken.
De fraaije Godenleest door balsemglans versierd,
Wordt, de uitgekemde vlecht, die langs de schoud'ren zwiert,
Gekneld en saamgesnoerd, om 't hemelsch hoofd gevlochten;
Nu slaat ze een' tabberd om, van Pallas kunstgewrochten
't Aanzienlijkst, door gebloemt' van de uitgezochtsten smaak,
En snoert hem bij de borst met gouden gesp en haak,
En gordt zich door een' riem met nestelrijke boorden,
Terwijl een pronkjuweel, wiens verwen 't oog bekoorden,
Van d' ongemeensten glans, de hemelsche ooren tooit,
En 't sneeuwwit hulsel van den hoogen schedel plooit,
In blanken gloed gelijk aan 't licht der morgenstralen,
En schoeisels, rijk versierd, aan 't been der Godheid pralen.
Zoo prachtig uitgedost, volbrengt ze 't wijs besluit,

En

Digitized by Google

En treedt haar slaapsalet naar blonde Venus uit,
En spoedt zich om haar thans afzonderlijk te vragen:
„ Geliefde! zal uw hart zich naar mijn' wensch gedragen,
„ Of weigert gij mijn bede, uit hooggedreven spijt,
„ Dat ik voor Griekenland en gij voor Troje strijdt?"

„ Doorluchte Godheid, uit Saturnus echt geboren!"
Dus antwoordt Venus weêr, „ laat me uw begeerte hooren,
„ Indien 't volbrengbaar is en slechts in Venus magt,
„ Gij ziet door Venus wil geheel uw doel volbragt."
Hier zweeg ze; en Jovis gaâ misleidt haar thans door logen',
En spreekt: „ Zoo geef mij dan 't aantrekk'lijk alvermogen
„ Dat mensch en Godenrij doet knielen voor uw schoon.
„ Ik wilde aan 't eind' der aard' den oorsprong aller Goôn,
„ Den grijzen Oceaan en moeder Tethys spreken,
„ Wier trouw behagen vond mijn kindsheid op te kweken
„ Op Rheaas bang gebed, toen Jupiters gebied
„ Saturnus onder de aarde en 't diepst der golven stiet.
„ Ik ga den ouden vreê bij 't grijzend paar herstellen,
„ Reeds lang deed bitt're spijt hunn' beider boezem zwellen,
„ En zuimden zij den pligt van 't heilig huwlijksbed.
„ Indien mijn reden aan hun gramschap palen zet,
„ En 't afgescheiden paar tot liefde mag bewegen,
„ Dan blijven zij mij steeds, en meer dan ooit, genegen."
Thans antwoordt Venus weêr, tot dartelheid gezind:
„ Het weig'ren uwer beê ware onvergeeflijk blind.

„ Gij toch, Vorstin! blijft ook de koets van Jovis deelen."
Dus spreekt ze en geeft den riem, die bron van minnespelen,
Gevuld met liefdevuur en wat de zinnen vleit,
En zachte redekracht en lieve aantrekk'lijkheid
En minnekozing, die 't voorzigtigst hart kan boeijen.
Zij geeft hem en de scherts blijft van haar lippen vloeijen:
„ Ontvang dien rijken band met al zijn tooverkracht,
„ En berg hem in uw' schoot; dan ziet ge uw wensch volbragt,
„ Wat ge ook van 't Godenbloed of scheps'len moogt verlangen."
Hier zwijgt ze, en Juno, met een' grimlach op de wangen,
Ontvangt den gordelband bij 't luist'ren naar haar taal:

De blonde Venus keert naar Jovis hemelzaal:
Maar Juno, driftig van Olympus kruin getreden,
Het schoone Emathië en Piërië overschreden,
En 't Thracisch berggevaarte, in heuv'len sneeuws gebukt,
Zoo ijlings doorgesneld, dat zij den grond niet drukt,
Daalt van den Athos neêr, en overstapt de baren,
En nadert Lemnos kust en Thoas heldenscharen,
En wendt zich tot den Slaap, dien broeder van den dood;
Terwijl haar blanke hand zich om de zijne sloot.
„ O Slaap, beheerscher van het menschdom en der Goden,
„ Indien gij me ooit voorheen uw' bijstand hebt geboden,
„ ('k Zal eeuwig dankbaar zijn,) zoo dien' mij thans uw macht!
„ Sluit Jovis scherpziend oog met onweêrstaanb're kracht,
„ Zoo ras hij 't mingenot op Idaas kruin wil smaken.

„ Een

Digitized by Google

„ Een kostb're zetel, dien Vulcanus zal volmaken,
„ Van onverslijtb're stof, uit louter goud gewrocht,
„ Zal met een bankjen, voor uw voeten uitgezocht,
„ Om, als ge maaltijd houdt, u rustig uit te rekken,
„ Na zulk een dienstbewijs u tot belooning strekken."
Nu spreekt de zoete Slaap: „ Verhevenste Godin!
„ 'k Betoonde u na die vraag gewis geen wederzin,
„ Hadt gij 't besluim'ren slechts van een' der and're. Goden,
„ Zelfs van Oceanus, der golven bron, geboden.
„ Uw' echtgenoot alleen treft mijn vermogen niet:
„ Hem sus ik niet in slaap, ten zij hij 't zelf gebiedt.
„ Eens deed zijn kracht mij 't loon voor uw bevelen smaken:
„ Toen Hercules, wanneer hij Troje had doen blaken,
„ De baren overtoog, beladen met zijn' buit,
„ Heeft Jupiter gebukt voor 't streelend tooverkruid,
„ Terwijl gij 't pekelnat, geteisterd van de winden,
„ Deed woeden op den held, dien ge eind'lijk, zonder vrinden,
„ En van zijn vloot beroofd, op Koös stranden smeet.
„ Toen zag hij, naauw ontwaakt, hoe fel zijn liev'ling leed;
„ Dreef al de Goden voort, doorliep de hemelzalen,
„ En wilde op mij vooral de ramp zijns zoons verhalen.
„ En 'k waar ten hemel uitgebliksemd in den vloed,
„ Indien de kalme Nacht, die, hoe de gramschap woedt,
„ En mensch en Goden temt, ook mij niet had doen sparen,
„ En, uit ontzag voor haar, zijn' dollen spijt bedaren, —
„ En thans verlangt gij reeds zoo groot een waagstuk weêr?"

Digitized by Google

„ O Slaap! — met deze taal gaat Juno hem te keer: —
„ Hoe kan uw blinde vrees zich dat van Jovis denken?
„ Of zou hij Trojes wal gelijken bijstand schenken,
„ Als toen aan Hercules, zijn meestgeliefde spruit?
„ Dus vergezel mijn schreên, dan loon ik uw besluit;
„ Dan strekk' Pasithea, dat puik der Charitinnen,
„ Dat voorwerp van den gloed van uw verliefde zinnen,
„ Wier hand ik u beloof, het doelwit van uw vlijt."
Nu vangt de Slaap weêr aan, door zulk een hoop verblijd:
„ Bezweer dan bij den Styx een' eed van zoo veel waarde,
„ En raak met de eene hand de vruchtenkwekende aarde,
„ Met de and're 't pekelschuim, opdat ons al de Goôn,
„ In 't schimmenrijk geschaard rondom Saturnus troon,
„ Getuigen, dat mijn trouw dat puik der Charitinnen,
„ Pasithea, die hoop van mijn verliefde zinnen,
„ Ten loon verwerven zal, als ik u bijstand bied."
Hij spreekt en Jovis gaâ weêrstaat zijn voorstel niet;
En zweert, zijn' wensch gedwee, bij al die Godenloten
Dier eerste Reuzenteelt, in 's afgronds nacht besloten.

Het dus vereenigd paar, met duisternis omkleed,
Verlaat die barre kust na 't zweeren van dien eed,
En nadert Idaas voet, door ongeduld gedreven,
Bij Lectums rotsig hoofd, waar zij de zee begeven.
Nu treeden ze over de aarde, in drift vooruitgespoed,
En 't loof der bosschen trilt, gebogen door hun voet.

Eer

Digitized by Google

Eer Jovis dringend oog zijn opzet kan verrassen,
Verkiest de Slaap een denne, op Idaas spits gewassen,
Wiens dichtbegroeide kruin tot in de wolken dringt,
En vleit zich in zijn' top, van welig groen omringd,
't Gepluimde dier gelijk, dat, Chalkis bij de Goden,
Bij 't menschdom zich den naam Kumindis ziet geboden.
Doch Juno stijgt met spoed des hoogen Idaas top,
Den steilen Gargarus, naar 't Hoofd der Goden, op.

Zoo ras Jupijn haar ziet, doet hem een vuurgloed blaken,
Als toen ze hem voor 't eerst dat mingenot deed smaken,
In 't rustig slaapsalet, der oud'ren blik ontgaan.
Hij snelt ten zetel af en spreekt haar streelend aan:
„ Wat kan met zoo veel drift, mijn gade! u herwaarts jagen?
„ 'k Zie, waar mijn oog zich keert, uw kleppers noch uw' (wagen."
Thans antwoordt Juno weêr, en blindt hem door haar schoon:
„ Ik ging aan 't eind der aard' den oorsprong aller Goôn,
„ Den grijzen Oceaan en moeder Tethys spreken,
„ Wier trouw behagen vond mijn kindsheid op te kweken.
„ Reeds lang heeft blinde spijt hun ziel in vlam gezet,
„ En zuimden zij den plicht van 't heilig huwlijksbed;
„ Ik wil dat paar op nieuw door liefdebanden snoeren.
„ 't Gespan, dat mij daarheen langs aarde en zee moet voeren,
„ Verbeidt mijn wederkomst aan koelen Idaas voet:
„ Maar 't is alleen om u, dat ik mij herwaart spoed;
„ Zoo kan geen blinde spijt uw wrokkend hart beroeren,

Digitized by Google

„ Als of ik in 't geheim mijn opzet uit dorst voeren.
„ Uw raad," — dus antwoordt haar der Goden Opperheer, —
„ Gaat op een' and'ren dag hun gramschap ligt te keer;
„ Doch laat mij nu 't genot van al uw schoonheid smaken:
„ Geen sterv'ling of Godin deed me ooit zoo hevig blaken:
„ Nooit heeft Ixions gaâ mijn' boezem dus ontvlamd,
„ Van wie Pirithous, een God in oordeel, stamt,
„ Noch vlugge Danaë, die mij den glans der aarde,
„ 't Verhevenst heldenpuik, geduchten Perseus, baarde;
„ Noch die beroemde Euroop, die 't meest door onschuld blonk,
„ Wier koets mij Rhadamant' en wijzen Minos schonk;
„ Noch schoone Semelé, vergaan door spoorloos wenschen,
„ Wier trouw mij Bacchus gaf, die vreugdebron der menschen;
„ Noch Thebes heerscheres, wier koesterende schoot
„ Alcides heeft gebaard, die 't noodlot weêrstand bood;
„ Noch Ceres vorstlijk hoofd, gekroond met zwellende aaren,
„ Noch moedige Latone, een spel der lijfsgevaren,
„ Noch gij, beminde gade! als ik u thans aanbid,
„ En heel mijn aanzijn gloeit naar uw gewenscht bezit."
Nu roept haar list hem toe: „ Wat onverstandig vragen!
„ Wat zou hier de uitkomst zijn, als ik mij kon verlagen
„ Om op dien hoogen berg, door niets voor 't oog behoed,
„ Zoo blind gedwee te zijn voor uw' verliefden gloed,
„ En een der andre Goôn ons echtgenot verstoorde
„ Of heel den Godenkring naar dezen heuvel spoorde?
„ Gij zaagt me ontwijfelbaar, na 't krenken van mijne eer,

„ ('t Zou

Digitized by Google

„ ('t Zou hoogst veracht'lijk zijn,) — niet op uw slaapkoets (weêr.
„ Doch blaakt uw boezem dus, nadat me uw oog aanschouwde,
„ Zoo kent gij 't slaapsalet, dat Mulciber ons bouwde,
„ Met sterke deuren en behoorlijk slot voorzien:
„ Verkiest gij dat verblijf, ik zal geen weêrstand biên."
„ Vrees niets," — dus laat zich nu de Blikse mkneder hooren, —
„ Ons zal geen enkel mensch, geen enk'le Godheid stooren,
„ Mijn wil omkleedt ons met een gouden wolkenmuur;
„ Zoo kan de scherpe zon, wier aldoordringend vuur
„ De dichtste neevlen breekt, ons zelfs hier niet genaken."
Hij zegt en zwijmt van liefde in 't hartbedwelmend blaken,
Terwijl de gunstrijke aarde een geurig ledekant
Van riekende saffraan, bedauwden lotosplant,
En zachten hyacinth, en kruiden, op doet groeijen,
En druppels blinkend nat hun langs het lichaam vloeijen,
Den gulden wolk ontsnapt die 't huwlijksbed omkleedt.
Zoo sluimert de Opperheer, die al wat leeft vergeet,
In de armen van zijn gade, aan 't kloppend hart geklonken,
En nauwlijks ziet de Slaap hem dus in rust verzonken,
Of ijlings spoedt hij zich naar Agamemnons vloot,
En spreekt Neptunus toe, die Hector weêrstand bood:
„ Beheerscher van de zee! herneem, herneem uw krachten,
„ Blijf thans met nieuwen moed der Grieken zaak betrachten,
„ En strijd, zoo lang Jupijn, in diepen slaap gesust,
„ Door Junoos list misleid, in hare omhelzing rust."
Na 't melden van zijn last, verdwijnt hij langs de velden,

En

Digitized by Google

En spoort Neptuin op nieuw tot onderstand der helden,
En deze vliegt vooruit en wendt zich dus naar 't heir:
„ Hoe! schenkt gij Priams zoon ook nu de zege weêr,
„ Opdat hij roem behale en heel uw vloot moog winnen?
„ Die hoop verheft alleen zijn opgezwollen zinnen,
„ Dewijl een blinde wrok Achilles nog weêrhoudt;
„ Maar, zoo geheel uw drom zich, evenmatig stout,
„ Gelijken bijstand bood, gij zoudt dien steun niet vragen.
„ Doch schikt u naar den raad, dien ik u voor ga dragen;
„ Omsluit de hoofden met helmetten van metaal:
„ Bedekke u 't breedste schild en 't meest gehard voor 't staal,
„ En zij de langste spiets ten wapen uitverkoren;
„ Dan plaats ik me aan uw hoofd, en, wat zijn drift moog (sporen,
„ 'k Voorspel dat Priams zoon ons langer niet weêrstaat."
Dus uit de Godheid zich. Men voegt zich naar zijn' raad;
Terwijl de Vorstenrij, wier bloed reeds was gevloten,
Ulysses, de Opperheer, uit Atreus heup gesproten,
En Tydeus heldenroem, in 't hevigst krijgsgevaar
De wapens wiss'len doen aan Hellas oorlogsschaar.
De sterke neemt de sterke en geeft de zwakste aan zwakken;
En, 't lijf met staal omgord, om Hectors kracht te knakken,
Snelt heel dat leger op Neptunus spoor vooruit,
Wiens onverwinb're vuist een vlammend zwaard omsluit,
Waardoor geen bloedrivier in 't oorlogsveld kan stroomen;
Maar wiens gezicht alleen den vijand in kan toomen.
Ook dapp're Hector voert zijn legerknechten op,

En

Digitized by Google

En 't hevig krijgsgewoel der volken stijgt in top,
Nu de Opperheer der zee de Grieksche heldenscharen,
En Hector Trojes heir met drift vooruit doet varen.
Het bruischend pekelnat stroomt klotsend naar den wal
En mengt zijn dof gebrom met beider wraakgeschal.
Geen donderende zee, door Boreas gezwollen,
Barst zoo geweldig los in 't onbeteugeld hollen;
Geen vloed van ziedend vuur, de bosschen doorgestroomd;
Bruist zoo afgrijslijk hard door 't bladerloos geboomt';
Geen najaarswind kan ooit bij 't alvernielend blazen
In 't krakend eikenwoud met zoo veel dolheid razen;
Als hier de wapenkreet en 't gruwzaam krijgsgeweld
Van beider legerschaar, in 't bloedig oorlogsveld.
Het eerst wordt Ajax nu, door heldenkracht gesteven,
Van Hectors lans geraakt; die, 't lijf niet ingedreven,
Alleen den zwaren band van 't rijk beslagen zwaard
En dien van 't schild doorboort, wiens kracht hem 't lichaam
De treffer deinst te rug naar Trojes heldenloten, (spaart.
Gramstorig dat zijn lans vergeefs was uitgeschoten;
Doch moedige Ajax heft een' steenklomp van den grond, —
Gelijk men die zoo vaak in 't heir der Grieken vond
Ten steunsel van de vloot, op Trojes kust verheven, —
Die, met gespannen kracht naar Hectors hoofd gedreven,
Langs hals en beuk'laar door, hem tegen 't borstbeen snort,
En went'lende als een tol, ter aarde nederstort.
Als Jovis donder bij 't ontzettend bliksemknallen

Een

Digitized by Google

Een hemelhoogen eik ontworteld neêr doet vallen,
Verpest een zwaveldamp den ademkring in 't rond
En zwijmt de reiziger, die in den omtrek stond;
Zoo ploft ook Hector neêr, voor 't grof gevaart' bezweken,
Terwijl het blinkend zwaard, zijn kille vuist ontweken,
Met schild en krijgshoed valt en doffen naklank geeft,
En de aard van 't vreugdgejuich des Griekschen legers beeft.
Men vliegt met ijver heen om Hector voort te sleuren,
En wil hem 't lichaam door een' pijlenzwerm verscheuren;
Doch ziet bij Trojes bloem nog tegenstand geboôn,
Daar zich Polydamas, Agenor, Venus zoon,
De strijdb're Glaucus, en Sarpedon, voor hem dringen,
En and're helden hem met de eigen drift omringen
En dekken met hun schild, terwijl een wakk're schaar
Van oorlogknechten hem ontweldigt aan 't gevaar
En op zijn' wagen brengt, die, van zijn heer begeven,
Met ros en menner bij den Griekschen wal gebleven,
Zich thans met Priams zoon, al kermend, stadwaart spoedt.
Doch naauw genaderd bij de droogtens van den vloed
Scamander, uit den wil van Jupiter gesproten,
Wordt hij, ten wagen af, met water overgoten;
Herademt voor een wijl, ontsluit zijn brekend oog,
En heft zich op zijn knieën een oogenblik omhoog,
En braakt zwartverwig bloed; doch moet, nog diep getroffen,
En van den slag gekneusd, weêr achterover ploffen,
Terwijl een dichte mist weêr op zijn oogen drukt.

Maar

Digitized by Google

Maar nauw ziet Hellas heir zich Priams zoon ontrukt,
Of reeds wordt Hectors drom met nieuwe drift verdrongen.
Oileus vlugge telg, het eerst vooruitgesprongen,
Dringt aan op Satnius, die uit een Stroomgodin
En herder Enops sproot, met blinkend ijzer in,
En treft hem met de speer de scheurende ingewanden.
Hij valt en beider heir, door 't eigen vuur aan 't branden,
Vangt hier de slachting aan. — De held Polydamas
Verheft zijn lange speer en wreekt die neêrlaag ras;
Hij velt Prothenor, uit Arilucus gesproten,
(Den rechter schouder door 't vernielend staal doorstoten),
Met de uitgestrekte hand in 't opgejaagde stof,
En juicht met luider stem en spreekt tot eigen lof:
„ Ik meen 't vernielend staal, mijn sterke vuist ontvlogen,
„ Heeft niet van 't spoor gedwaald en kan op voordeel bogen:
„ Het kost den Griek een wond, en, steunende op dien staf,
„ Vertrouw ik, daalt hij reeds in 't rijk der schimmen af."
Hij spreekt, en tergt den Griek door 't onverstandig brallen,
Maar 't hevigst Ajax, die Prothenor had zien vallen.
Dees wil zijn' overmoed bestraffen met de speer,
Doch hij springt zijdlings af en wijkt voor 't moordgeweer,
Dat nu Archelochus ten ondergang beschoren,
Regt tusschen hoofd en hals de spieren door gaat boren
Aan 't eind van 't wervelbeen; dat hoofd en neus en mond
De wankelende knie vooruitsnelt op den grond.

Ook

Digitized by Google

Ook Ajax spoedt zich nu den Frygjer te beschimpen:
„ Wel! nu, Polydamas! verklaar me, en zonder glimpen,
„ Is hij Prothenor waard', die voor Prothenor boet?
„ Hij schijnt niet laf te zijn en uit geen bloodaarts bloed.
„ Ik acht mijn offer uit Antenor voortgesproten,
„ En 't was zijn broeder ligt, of de eelste van zijn loten."
Hij sprak, en wist te regt, wiens zoon gesneuveld was,
En tergt den vijand ook. Doch moedige Akamas,
Die reeds door Promachus zijn' broeder weg zag rukken,
Laat dezen op zijn beurt voor 't vlammend ijzer bukken,
En juicht met luider stem: „ ô Grieken! wreed van aard,
„ Rampzaalge schutters, die geen ijd'le dreiging spaart,
„ Niet wij, niet wij alleen zijn voor de ellend' geboren;
„ Eens zeker is ook u zoo naar een dood beschoren.
„ Ziet hoe die Promachus geveld ligt door mijn speer;
„ Zoo wordt mijns broeders val gewroken door 't geweer,
„ En daarom wensch' de held, wien kracht noch moed kan (baten,
„ Een' broeder in den strijd tot wreker na te laten."
Hij zegt, en tergt den Griek, doch Peneleus vooral,
Die reeds de speer verheft tot zijn' gewissen val;
Doch hij verbeidt haar niet, maar 't staal, vooruit geschoten,
Bereikt Ilioneus, uit Phorbas echt gesproten,
Die Phorbas, rijk in vee, in Trojes hoogen muur
Het meest begiftigd en begunstigd door Merkuur,
En wien geen and're spruit dan deze was geschonken,
Dien wondt de stalen punt, door 't diepst van 't oog geklonken,

En

Digitized by Google

En scheurt den appel weg en dringt van acht'ren uit
Door 't opgescheurde hoofd en d' uitgeborsten huid.
Hij zet zich neêr op de aard' met uitgestrekte handen:
Maar strijdbre Peneleus, van dolle wraak aan 't branden,
Treft met een snijdend zwaard den gorgel van den held,
En 't hoofd, de scherpe lans in 't bloedend oog gekneld,
Vliegt met den krijgshoed weg, als maankop afgeslagen,
En wordt door 's moorders hand verwoed om hoog gedragen,
Terwijl hij vreugdegalmt: „ Trojanen! boodschapt vrij,
„ Hoe ras Ilioneus verslagen werd door mij,
„ Opdat zijne oud'ren thans hun eenig kind betreuren.
„ Het zal de Grieksche Vrouw toch ook het hart verscheuren,
„ Wanneer haar starend oog zoo waard' een' echtgenoot,
„ Bij Argos wederkomst niet weêrvindt op de vloot."
Hij spreekt: een kille schrik doet ieders bloed verstijven,
En elk Trojaan ziet om, waar hij bewaard kan blijven.
ô Zanggodinnenrij, die 't hemelhof besluit,
Vermeld mij nu, wie 't eerst den bloederigen buit
Op Troje heeft behaald, toen zich Neptunus krachten
Vereenden met den moed van Agamemnons magten.
Het eerst wordt Hyrtius, de strijdbare opperheer
Der Mysische oorlogsschaar, gewond door Ajax speer.
De buit van Mermerus en Falcus, neêrgeslagen
Door held Antilochus, wordt juichend weggedragen.
Meriones berooft Hippotion van 't licht,
En Moris nevens hem: held Perifetes zwicht

Digitized by Google

Met dapp'ren Prothoön voor Teucers krachtig pogen;
En Menelaus lans, met drift vooruitgevlogen,
Treft Hyperenors lijf en wringt zich snijdend door
In 't rokend ingewand, en baant de ziel een spoor
Langs de opgereten wond, die hem het oog doet luiken.
't Gelukt Oileus zoon, om veler kracht te fnuiken:
Want niemand overtrof diens krijgsmans schrikb're vaart,
Wanneer hij 't vlugtend heir vervolgde met het zwaard.

*

VRIJE

Digitized by Google

VRIJE NAVOLGING DER EERSTE ELEGIE

VAN

TIBULLUS.

'k Betreur u, stervling, die uw jaren
In rusteloozen kommer spilt;
Wiens hart, om 't hoopje gouds te gâren,
Van vuige hebzucht angstig trilt.
Waar wordt een reê u aangeboden?
Wie wijst uw levenskiel een kust?
Waarheen zoo angstig voortgevloden?
Straks daalt gij neêr in 't rijk der dooden,
Daar vindt ge eerst ware zielenrust!

Digitized by Google

Wat baat het, of ge al vele morgen
Van welige akkers jaarlijks ploegt,
Als 't hart, geperst door duizend zorgen,
Bij 't snijdend kouter angstig zwoegt?
Dan zelfs, als in de zomerstonden
Uw graan aan hooge halmen zwelt,
Voelt toch uw schraapziek hart zijn wonden.
Waar wordt een plekje rust gevonden
In uw onmeetlijk korenveld? —

Bij 't zacht geruisch der zomerwinden
Als zich uw graan in golfjes krult,
Kan nog het hart geen kalmte vinden,
Waarin een storm der hebzucht brult:
Straks komt weer de oogsttijd lieflijk dagen:
Uw boezem jaagt van uur tot uur:
Uw halm kan naauw zijn goudvrucht dragen;
Gij torscht bij 't kraken van uw wagen
De zware schoven in de schuur.

Maar

Digitized by Google

Maar zie — een bende saamgedrongen
  Van strijders in een digten drom!
Hoor 't aklig krijgslied opgezongen;
  De moordkreet galmt door 't veld alom.
Uw goudgeel graan, pas aangebeden,
  Wordt nu door 's krijgers fieren voet
En door het tripplend ros vertreden.
Zoekt gij nog rust voor matte leden?
  Vlugt nu, berooid van have en goed!

Boog nu eens op uw schat van landen
  Op uw verheven veldgesticht!
Straks weert gij naauw met noeste handen
  Den honger van uw schreijend wicht.
Zie, hoe deez moedige oorlogsknapen,
  Die, voor uw weenende egâ doof,
Haar kostbaar kleinood gulzig rapen
Zich aan uw blinkend goud vergapen:
  Hunne oögen vlammen op den roof.

Digitized by Google

O driewerf zalig huis en muren,
Waar langs mijn murm'lend beekje vliet:
'k Wil hier mijn sober deel verduren,
Hier onder 't gastvrij dak van riet!
Zie hier mijn haardsteê vrolijk glimmen,
Door 't brandend eikenhout verlicht;
Mijn knappend vlammetje opwaarts klimmen:
Ik eer, bij vaderlijke schimmen,
Mijn klein doch vreedzaam landgesticht.

'k Juich, als 'k mijn teed're wijngaardloten
Langs de olmenschors heb opgeleid;
Het zaaijen, eggen, snoeijen, poten,
Is 's Landmans lust en zaligheid.
Kom in mijn boomgaard! zie! daar prijken
Mijn' takken, zwaar met ooft bevracht:
'k Zie de app'len reeds mijn disch verrijken,
Die naar den purp'ren wang gelijken,
Van haar die op mijn kusjes wacht.

Ik

Digitized by Google

Ik acht me een koning bij mijn schapen:
Hun wol kies ik voor 't vorstlijk goed:
Want, als de vuige driften slapen,
Dan vliet een goudstroom in 't gemoed.
Haast zal dat heerlijk uurtje komen,
Als 't purperrood der druiven glimt:
'k Zie reeds mijn most als beekjes stroomen:
Dan zal mijn hoofd zich zalig droomen,
Als 't geestig vocht het brein beklimt.

'k Ben ook met dankgevoel bewogen,
Voor God, wien ik mijn land vertrouw.
Een heilige eerbied boeit mijne oogen,
Als 'k een gewijdde krans beschouw. —
Ach! nimmer zou mijn boomvrucht smaken,
Had nog Pomoon mijn eerstling niet:
Hoe! zou 'k mijn Goden ooit verzaken,
Wier oog geen boersch geschenk zal laken,
Als 't op mijn sober stulpje ziet.

Laat, Ceres! met een kroon van halmen
  Uw tempeldeuren zijn versierd!
Laat heel uw veld van 't lied weêrgalmen,
  Als 't dankbaar volk uw feesten viert.
Gij hebt uw kroost met hemelspijzen,
  Alom met zegen de aard verblijd:
Gij deedt den mensch, door onderwijzen,
Uit stof met godenglans herrijzen,
  Daar 't scherpe kouter de aard doorsnijdt.

Schoon wel mijn grond niet, als voor dezen,
  De schuren vult met rijk'lijk graan,
'k Wil toch u, Goden! dankbaar wezen,
  Die 't land weldadig bij wilt staan.
'k Heb, wat ik had, u dank geweten,
  Daar staâg het klein geschenk u wacht:
'k Was nimmer aan mijn disch gezeten,
Of 'k had mij van mijn pligt gekweten,
  U iets van 't sober goed gebragt.

Gij

Digitized by Google

Gij zult geen prachtige offers wachten
  Van mij, noch kostbaar stierenbloed:
Maar 'k wil een teeder lam u slagten,
  Als 't puik van mijn bekrompen goed.
Een rei van boersche jongelingen
  Met frissche maagden hand aan hand,
Zal hupp'lende om uw altaar zingen.
Kweekt, Goôn! uw' sobre veldelingen!
  Schenkt wijn en vrolijke oogst aan 't land!

'k Heb geen paleis of marm'ren zalen,
  Waar bleeke schraapzucht rustloos droomt:
Tevredenheid vult gouden schalen,
  En 't vreedzaam hart wordt volgestroomd:
Hier in deez zaal'ge buitendreven,
  Gelijk mijn kabbelende beek,
Vliet ook mijn schuld'loos boerenleven:
Ja duizend zaligheden zweeven
  Door deez' bekorelijken streek.

Digitized by Google

Ik laat den Vorst zijn purpren spreijen,
  Daar mij een zode als peluw streelt;
'k Ga me aan mijn oever nedervleijen,
  Waar langs een ruischend golfje speelt.
Al brandt de zon met felle stralen,
  Al hijgt door 't veld het dorstend vee,
'k Ga bij mijn olm een koeltje halen:
Hij wil me als gastvriend gul onthalen,
  En deelt me een zoete wijkplaats meê.

Hoe stroomt mijn bloed van vreugd door de aâren,
  Als 'k bij mijn vette koeijen sta:
'k Volg zelf, naar 't voorbeeld mijner vadren,
  Mijn loeijende ossen agterna.
'k Herhaal wel eens mijn kindsche spelen:
  En 't schaapje wordt mijn deelgenoot,
Het neemt genoegen in mijn streelen,
En schijnt mij vriendschap toe te deelen,
  Als ik het koester in mijn schoot.

Hoor

Digitized by Google

Hoor ginds in 't dal mijn geitjes blaten;
  Zij geven melk in overvloed:
Lucullus zou zijn bekers laten
  Voor dat verkwiklijk nectarzoet.
Elk lammetje is mijn zorg bevolen:
  Het zijn juweeltjes, die ik eer.
Zie ik het hupp'lend, eenzaam, dolen,
Ik breng het, aan mijn borst gescholen,
  Verrassend, bij zijn moeder weer.

Het krullend golfje langs de stroomen,
  Belonkt door zilvren glans der maan:
Het koeltje, dart'lend in de boomen:
  's Brengt al een landman wellust aan.
'k Wil liefst uw pracht van verre aanschouwen,
  O steden! in uw trotschen wal
Zal 'k nooit mijn schuldloos hart betrouwen.
Laat mij mijn zalig land bebouwen!
  Ik leef bij 't vreedzaam woud en dal.

Beschermt dit matig land, o Goden!
  Mijn vee tier' vrolijk door uw gunst!
Natuur heeft me overdaad verboden:
  Mijn sober maal weet van geen kunst.
'k Zal u geen gouden schalen plengen,
  Met pracht, onsterflijk, uitgebeeld,
Noch wijn in kostb're glazen mengen:
Maar, gul, van 't lagchend ooft iets brengen,
  Op 't aardewerk u toegedeeld.

Komt, heil'ge, vaderlijke schimmen!
  'k Ben van uw zeden niet ontaard.
Ziet hier nog d' ouden luister glimmen,
  In 't kleinste huisraad trouw bewaard.
Uit d' aarden beker nog te drinken
  Doet mij, uw telg van 't braaf gezin,
In stille aanbidding nederzinken.
Ziet in dit veld uw deugd nog blinken!
  Geen weelde sloop mijn woning in.

Er-

Digitized by Google

Erkentlijk zie 'k uw groene velden,
  Daar mij een traan uit de oogen leekt.
Deez grond heeft dappere oorlogshelden,
  Als rijzige olmen, opgekweekt.
Zie 'k soms uw waardige oudheidsstukken,
  Gevormd van weeke klei of aard,
'k Wil dan, bij 't zalig zielsverrukken,
Uw beeldt'nis aan mijn boezem drukken:
  't Blijv' heilig bij uw kroost bewaard.

Mijn stulp, omringd van malsche weiden,
  Van boomgewas en golvend graan!
'k Blijf dankbaar in uw schaduw beiden:
  Uw zoete vriendschap kleeft mij aan.
Is ergens op heel de aard een Eden,
  Waar krijg, noch onrust wordt gehoord,
Waar 't hart, steeds kalm en weltevreden,
Niets weet van bittre tegenheden,
  't Is in dit minzaam lagchend oord.

Volg

Digitized by Google

Volg gij de woeste krijgsbanieren,
  Messala! daar u de eerzucht streelt:
'k Wil zelf uw depp'ren schedel sieren,
  Met lauren op mijn grond geteeld.
Ga trotsch u op de golven wagen:
  Uw kopren kiel klief' 't schuim der zee:
Gij moogt naar huis de schilden dragen
Van krijgers, door uw vuist verslagen:
  Voer helden, zwaar geketend, meê.

Mij boeijen zacht de lieve handen
  Van 't meisje, waar mijn lier van zingt:
Dan eerst voel ik mijne eerzucht branden,
  Als 't lonkend oog mijn hart doordringt.
'k Wil nedrig haar bevelen wachten:
  Die ketens staan mij beter aan.
'k Wil, op haar wenk, bij winternachten,
Zelfs sneeuw en regenvlaag verachten,
  Als wachter aan haar huisdeur staan.

Maar

Digitized by Google

Maar 'k wil niet sling'ren op de baren,
  Of angstig streven naar een schat.
Ik kweek' geen zoete levensjaren
  Ten spel van 't schuimend pekelnat.
Om mij zal nooit een meisje treuren.
  'k IJs van een maagdelijken traan.
'k Zal nooit mij uit haar armen scheuren,
Mijn anker nimmer opwaards beuren;
  Mijn schip blijft aan de reede staan.

Laat vrij de stormwind aklig huilen,
  Die 't ijskoud hart met angst vervult:
Mag ik slechts bij mijn meisje schuilen,
  Al is Natuur in nacht gehuld.
'k Zie 't golvend hair wellustig zwieren,
  Terwijl een kus mijn zorgen sust.
'k Hoor lagchend noordewinden gieren,
Ontembaar door heel 't luchtruim tieren,
  Als ik maar aan haar boezem rust.

Dan

Digitized by Google

Dan, als de herfst, in sombre dagen,
  Heel 't statig woud ontluisterd heeft,
En 't Zuiden grimt met regenvlagen;
  't Verkleumde ligchaam trilt en beeft:
Wat zou mijn zorgloos hart bedroeven,
  Als 'k dankbaar tot mijn huisgoôn keer,
'k Ga bij mijn warmen haardsteê toeven,
En 't hoofd, reeds zat van 't druifjes proeven,
  Buigt zich in kalme sluimring neêr.

'k Wil wel den naam van bloodaard dragen,
  Wiens geest, aan 't nietig stof geboeid,
Zich nimmer durft in 't luchtruim wagen:
  Met stoute wiek nooit opwaarts roeit.
Mijn Delia! gij zijt mijn streven,
  Daar 'k met u als mijn kleinood prijk:
Gij zijt mijn zaligheid, mijn leven:
Mag ik slechts aan uw boezem zweven,
  Dan is geen Caesar mij gelijk.

'k Be-

Digitized by Google

'k Belach de fiere zegepralen,
Die Vorsten, tuk op menschenbloed;
Bij 't ros en goudgareel behalen:
'k Belach dien trotschen heldenstoet.
'k Weet, Delia! al 't goud te wegen,
Als gij mij in uwe armen drukt:
Juwelenglans en aardsche zegen
Is in uw liefdeblik gelegen;
Mijn' wenschen zijn in u gelukt.

Ja! komt het eind dier zaal'ge stonden,
Als ik het laatst *vaarwel* eens uit,
Mijn hand blijft aan uw min verbonden,
Die, stervend, zich in de uwe sluit.
Mijn Delia! 'k zal dan niet schrikken,
Al kwijnt de blos van 't jong gelaat.
Gij rekt mijn' levensoogenblikken:
Een nectarteug zal 't hart verkwikken
—Als Delia bij 't sterfbed staat.

Digitized by Google

Zou dan uw oog geen traan ontvloeijen,
  Als uw Tibullus van u scheidt?
Ach! wil mijn bleek gelaat besproeijen,
  Dit offer zij mijne asch gewijd.
Dan mag de vlam mijn rif verteren,
  Die fier zich slingert om 't gebeent',
Mij in een handvol asch verkeeren:
Wat zal zij zulk een liefde onteeren,
  Als mij met Delia vereent.

Het oog, in tranen weggezonken,
  Staart schreijend nog haar liev'ling na:
Het jeugdig hart, mij vroeg geschonken,
  Is mij bekend van Delia.
O ja! 't is uit geen steen geslagen,
  Noch met een ijzren plaat bekleed.
's Heeft steeds mij vriendschap toegedragen:
Zoo wel in blijde als droeve dagen
  Zag ik het treuren in mijn leed.

Maar wilt ge uw laatsten pligt volbrengen
Aan hem, dien gij zoo teêr bemint?
Ach! denk: het nutteloos tranen plengen
Is de eisch niet van uw teedren vriend;
Want, door te wreed uw rust te krenken,
Kwelt ge ook mijn dierbaar overschot.
Maar, wilt gij 't heilig graf iets schenken,
Vereer mij met een kalm herdenken,
En wees gelaten in uw lot.

Maar, waartoe nog deez' sombre reden?
Komt, smaken wij het levenszoet!
De dood ijlt met verhaaste schreden
Op reis den sterv'ling te gemoet.
Nog bloeijen voor ons geur'ge rozen,
In 't lieflijk dal der min geteeld;
Kom! laat ons in dit dal verpoozen,
Geen nutten tijd verroekeloozen,
Eer 't uur der jeugd is uitgespeeld.

Digitized by Google

'k Zie snel de zon ten middag klimmen,
Die nog hare ochtendstralen schenkt;
'k Zie nog de vreugd op koontjes glimmen,
Die 't minnend hart verkwiklijk drenkt.
Het trillend hoofd, met grijze haren,
Met rimpelige huid bedekt,
Weet van geen kus of handjes paren;
Smaakt, Jongeling en Maagd! uw jaren,
Door 't morgenrood der jeugd gewekt.

Zie, Delia! nog 't jeugdig wezen,
Ons glansrijk voorhoofd zonder plooi;
Slechts angstige ouden mogen vreezen;
Wij laten hun dien sombren tooi!
Een krans van myrthen moet ons streelen;
Nog verre zij de lijkcypres!
Wie wil ons zaal'ge liefdespelen,
En hemelwellust mededeelen?
Gij zijt het, gulde Mingodes!

J. S. LUTGERT.

PROE.

FRAGMENT

UIT MILTONS VERLOREN PARADIJS,

Ie. BOEK.

(SATAN, *na zijn' verbijsterenden val uit den Hemel in den vurigen poel ontwakende, houdt een gesprek met den naasten aan hem in magt en in misdaad,* BEËLZEBUB. *Hij rigt zich op, keert met beide handen de vlammen van het blakende meir af, en verheft zich nu met uitgebreide wieken tot het vaste land des afgronds, dat naar den kokenden krater eens vuurbergs gelijkt.* BEËLZEBUB *vermaant hem, om hier, aan den oever der vuurzee, aan de nog bedwelmde schare der Geesten zijne stem te doen hooren.*)

Dus sprak Beëlzebub. Pas eindigt hij zijn reden,
Of de Opperhelvoogd richt naar 't vurig strand zijn schreden.
Uit éénen klomp gesmeed, een hemelsch proefstuk, zwaar,
Rond, en verbazend groot, hing hem de beukelaar

Digitized by Google

Op zijnen rug, en scheen, breed om zijn schoud'ren kringend
De volle maan gelijk, zoo 's avonds 't verre dringend
Vergrootglas hare schijf aan 's kunstnaars oogen toont,
Die op Fesole's kruin, of in Val d'Arno woont,
En nieuwe bergen, land, of stroomen in de vlekken
Van haar' oneffen bol volijvrig zoekt te ontdekken.
De zwaarste en hoogste den, dien m' ooit op Noordsche klip
Of kusten heeft geveld, ten mast voor 't grootste schip
Eens vlootvoogds, zou, hoe steil de trotsche stam mogt prijken,
Een dunne riethalm slechts bij zijne speer gelijken,
Waarop hij moeilijk steunt in 't glibb'rig, lastig gaan
Dwars over 't brandend slijk. Gansch anders was de baan
In 't schitterend azuur des Hemels voor zijn schreden!
't Is alles hier verzengd; de luchtstreek blaakt beneden
En zijdwaarts 't all' verschroeid; en 't wolkgewelf één gloed.
Hij stond het moedig door; tot eindlijk aan zijn' voet
Het uiterst van de kaap dier vuurzee grond kwam leenen.
Hij riep zijn benden hier, die steeds nog Eng'len schenen,
Wier menigte opgehoopt, bedwelmd, door één gestrekt,
Als 't dorre herfstloof lag, wanneer 't de beken dekt,
Die 't hoog Etrurisch woud, met digt gewelf van blåren
In Vallombroza kluist; of dobberde op de baren
Het drijvend wier gelijk, wanneer Orion 't heer
Der stormen buld'rend jaagt langs 't schuimend Roode meer,
Wiens opgestuwde vloed Busiris met de scharen
Van Memphis ridderstoet in d' afgrondskolk deed varen,

Wan-

Wanneer zijn snode haat het gastvolk, Gosens land
Ontwijkend, najoeg, dat behouden reeds van 't strand
Vergruisde wagens, ros, en lijken, rond zag spoelen.
Zoo lagen ze allen ook, bedwelmd door 't gevoelen
Der gruwzame ommekeer van hun verloren goed,
Bedorven, dik verstrooid, en vulden gansch den vloed.
Hij riep zoo vreeslijk luid, dat all' de Hel-spelonken
Door zijne donderstem diep wedergalmend klonken:

Monarchen! Vorsten! en gij Helden! 't puik weleer
Des Hemels, eens uw Rijk, maar de onze thans niet meer!
Is 't moogelijk! Kunt gij dus, voor de Eeuwigheid geboren,
Beduizeld zijn door schrik; of is deze oord verkoren
Om d' afgematten moed na d'arbeid van den slag
De rust te bieden, die dees plaats u geven mag,
Die zeker u zoo zoet en lieflijk voor moet komen,
Dat gij ze, als 't Hemelsch dal, ter slaapkoets hebt genomen?
Of bidt ge, aldus verneêrd, op 't aangezigt gestrekt,
Den Zegepraler aan, die u met schand bedekt,
Die Serafijnen thans en Cherubs in dees poelen
Met wijd verstrooid geweer en standers om ziet woelen,
Een oogenblik! Straks merkt van 's Hemels hooge poort
Zijn snel vervolgend heer dit voordeel, en daalt voort
Naar ond'ren, en vertrapt ons dus ter neêr geslagen,
Of zal met donderbout op bouten ons doorjagen!
En nag'len aan den grond van 't meer dat ons omsluit!

Ontwaakt! rijst op! of 't is voor eeuwig met ons uit!

Zij hoorden, schaamden zich, en haastig opgerezen
Was ieder op de been, gelijk 't een wacht zou wezen,
Die slapende overrast op haren post, vol schrik
Voor eenen dien zij ducht, benard op 't oogenblik
Zich bezig rept en roert, eer elk nog regt ontwaakte.
Ze ontveinsden echter niet hoe bitter 't euvel smaakte;
Hoe naar de toestand was, dien elk voor oogen ziet,
Of voelden 't snerpend leed der diepe wonden niet.
Op 's Veldheers stem nogthans kwam elk volijv'rigst jagen:
Ontelb're drom! als wen Egypte op 't zeerst geslagen,
Bij 't magtig stafgezwaai van Amrams zoon, den dag
Door sprinkhaan-wolken, zwart als pek, verduist'ren zag,
Die gonzende op de wiek van d' Oostenwind geheven
Om boozen Pharaö nacht over 't Nijlrijk dreven.
Zoo talloos snorde ook nu dier vuigen Eng'len vlugt
Beneden 't Hellekluis door dees bedompte lucht,
Wijl zijd- en onderwaarts, en boven, 't alles blaakte,
Tot dat hun Oppervorst 't gebiedend teeken maakte
Met de opgeheven speer, die zwaaijend d' aantocht licht.
Zij kwamen daad'lijk neêr met effen vlerkslag, digt
Op 't vaste zwavelland, en vulden gansch de dalen.
Een aantal, waar op 't verst de zwermen niet bij halen,
Die 't volkrijk Noorden ooit uit zijn bevrozen schoot
Op Rijn of Donau joeg, wen 't als een watersnood

Zijn

Zijn woeste telgen spreidde in 't Zuiden naar de stranden
Beneên Gibraltars rots tot de Africaansche zanden.
Van ieder legerbende en troep is 't Hoofd terstond
Met de Oversten, ter Hel waar de Opperveldheer stond
Gevlogen: elk in leest en Godgelijke leden
Ver boven mensch'lijk schoon, in hoogste waardigheden
En Vorstelijke magt aan 's Hemels Hof weleer
Op throonen hoog geplaatst, schoon thans hun naam niet meer
In Sion is bekend, maar ach! verdelgd, vergeten,
Bij hunnen opstand wierd uit 's Levens boek gereten.
Deze allen ijlden zaam; met neêrgeslagen blik
En somber oog nogtans, waarin bedaarde schrik
Nog soms een duist'ren blik van vreugde voor liet komen,
Dat wanhoop hunnen Vorst niet gansch had ingenomen,
En m' in vernieling zelf zich niet vernietigd vond.
Dit spreidde een zweem van blos, in twijfelmoed gegrond,
Op zijn gelaat; maar straks kwam de oude trots te voren.
Hij deed op grootschen toon hun fiere woorden hooren,
Waar schijn (maar 't wezen niet) van waardigheid in blonk.
Zijn fijne vleitaal wekte allengs een nieuwe vonk
Van d' uitgedoofden moed, verdreef 't angstvallig vreezen.
Op 't oogenblik gebood zijn stem op 't sterkst gerezen,
Dat bij 't klaroengeschal en 't schat'ren der trompet
Zijn magtige banier terstond zij opgezet.
Azâzal, Cherubijn van schoone en stoute leden,
Eischte als zijn wettig regt dien eerpost te bekleeden,

Digitized by Google

En rolde in allerijl van d' opgestoken staf
Uit louter goud gesmeed den Keizerstander af,
Die stroomende in den wind en allerhoogst geheven,
Met diamanten dik bezaaid, met goud doorweven,
Blazoen en wapenen van Serafs, en trofeën,
In luisterrijken glans een luchtverschijnsel scheen,
Wijl immer 't schel metaal den krijgstoon door bleef razen.
Toen hief 't geheele heer, door hoogmoed opgeblazen,
Zulk eenen vreugdkreet op, dat 't digte Helklnis borst,
En schrik naar buiten uit door d' opgereten korst
't Gebied van ouden Nacht en Chaos Rijk deed ijzen.
Men zag in 't schemerlicht tien duizend standers rijzen
En wapp'ren door de lucht, met heerlijkst achtendgoud
En kleuren rijk versierd, vereenigd in een woud
Van speeren, vreeslijk zwaar: helmetten, hoog gedragen,
Vertoonden dringend zich, met schild aan schild geslagen,
Onoverzienbaar wijd, onmeetbaar diep gepaard.
Zij rukten aan, volmaakt in phalanx digt geschaard,
Op 't Dorisch maatgeklank van pijp en zachte fluiten,
Wier toon tot grootsche daân en krachtige besluiten
De helden van aloud bij 't waapnen heffen kon,
Woede in onwrikb'ren moed herschiep, en vrees verwon
Voor 't sneuv'len, daar men niets dan schande en vlugt bleef (vreezen.
Haar zuivre melodij kon meermaal 't middel wezen
Waardoor droefgeestigheid geheeld wierd of verzoet,
En dreef beklemming, angst, en kommer uit 't gemoed

Van

Van Geest of Sterveling. Trotsch op vereende krachten
Trok 't leger, gantsch bezield met vurigste gedachten,
Stil, bij den malschen toon dier zoete fluiten, aan,
Die 't pijnlijk treên verzachtte op zijn verschroeide baan.
Straks kwamen ze in 't gezigt, en hielden stand: Slagorden
Verschrikk'lijk! die door 't oog niet afgezien kon worden,
In schitt'rend wapentuig, als 't oorlogsvolk weleer
Bij de Ouden, digt geschaard met schild en forse speer.
Zij wachten welk bevel hun magtig Hoofd zal geven.

Dees sloeg d' ervaren blik op 't heer, die snel gedreven
Door hun geled'ren hem de schoonste rigting biedt,
En overal 't gelaat en leest van Goden ziet.
Hij monsterde eind'lijk 't all', en ging de benden tellen.
Thans hief zich 't fiere hart, dat hoogmoed op deed zwellen,
En praalde, al meer en meer verstokt, op zijne kracht.
Want, somde m' ook te zaam al wat als oorlogsmagt
Daar na vereende op Aard, 't zou nooit betracht bij dezen
Maar als 't Pygmeën volk, bekrijgd door Kranen, wezen,
Schoon Phlegra's reuzen-ras, en al der Helden tal,
Die met verbonden Goôn vermengd voor Trojens wal
Of Thebe streden, zich met al de legers stelde
Wier onopnoembre magt 't verdichtsel ooit vermeldde.
Onvergelijkbaar wijd te boven d' aardschen moed
Van 't blakendst heldenvuur stond dus die gansche stoet
's Geduchten Veldheers woord dienstvaardig 't oor te leenen.

Hij,

Hij, door gedaante en vorm, stak over de and'ren henen,
Trotsch als een toren uit; nog derfde 't aangezigt
De schitt'ring niet geheel van 't ingeschapen licht.
Hij scheen de Aartsëngel nog, vervallen slechts, ontluisterd,
En de overmaat van glans en heerlijkheid verduisterd,
Gelijk de morgenzon door 't nev'lig luchtportaal
Aan d' oosterkim verschijnt met afgebroken straal,
Of bij verdonkering, als achter 't maanrood kwijnend,
In ak'lig schemerlicht op half den Aardbol schijnend,
Met angst voor 't went'lend Lot der Vorsten hart bekneit.
Zoo blonk de Aartsëngel ook verdonkerd en ontsteld
Ver boven d' and'ren uit: door diepe blixemwonden
Was 't heerlijk wezen toch gebrandmerkt en geschonden;
De sombre en nare zorg zat op zijn bleeke kaak,
Maar onverzetb're moed, beraden trots op wraak,
Steeds loerend zag men op 't bewenkbrauwd voorhoofd prijken.
Wreed was 't kwaadaardig oog, schoon 't drift en wroegens-(blijken
Ontslippen deed, van dus zijn schuldgenooten, eer
Zijn oproervolgers (eens in 't heilgenot weleer
Gansch anders aangezien) tot eeuwig leed en pijnen
Gedoemd te vinden: Ja! miljoengetal der zijnen,
Ontelb'ren Geestenstoet uit 's Hemelsch Vaderland,
Om zijne schuld alleen verbannen, uit den stand
Van eindeloozen glans om zijn oproerig streven
In zulk een diepen poel van ramp te zien gedreven,
Die niettemin getrouw, schoon hun glorie leedt,

Stand-

Digitized by Google

Standvastig hem ten dienst weer daad'lijk staan gereed.
Zoo steekt, wen 's Hemels vuur de honderdjarige eiken
Of hoogste ceders treft, wier kruinen 't zwerk bereiken,
Hun statelijke stam met afgezengden top
En naakt, toch immer groot'sch, in 't barnend heiveld op.
Hij scheen tot spreken thans bereid, en straks omringen
Hun diepe rijen, half met beider vleugel-kringen
Zich zwenkend, hem en al zijn Grooten: ieder hoort
In doodstille aandacht toe. Tot driewerf zocht hij 't woord
Te vatten: driewerf zag m', in spijt zijns hoogmoeds, tranen,
Als Eng'len weenen, zich, ontbarstend, d' uitweg banen;
Tot eind'lijk met gezucht doorweven taal dus klonk:
Onsterflijk Geestenheer! miljoenenreeks, de pronk
Des Hemels! Magten! gij, door niemand te evenaren
Dan d' Almagt zelf! en toch, hoe schriklijk 't wedervaren
In d' uitkomst wezen mogt, dat ons deze oord bewijst,
En d' aak'lige ommekeer, waar alles hare voor ijst,
Was deze kamp gewis niet roemloos! Welk vermogen
Van wijdstvoorzienden geest, welke aldoordringendste oogen,
Of diepste kennis van 't gebeurde en wat bestond
Kon vreezen of voorzien, dat zulk een magtverbond
Van Goden, dat een heer, 't welk stond als 't onze, en 't wijken
Nooit kende, op zulk een wijs zou wank'len en bezwijken?
Want, na dees nederlaag zelf, wie is 't die twijfling voedt,
Of zulk een Heldenrei, een legioenenstoet,
Wiens ballingschap geheel den Hemel moet ontvolken,

Wint,

Digitized by Google

Wint, eigenmagtig straks herrezen uit dees kolken,
Zijn wettig erf terug in 't zalig Vaderland?
Voor mij; geen eigenzin, geen drift, geen misverstand,
Of mijding van gevaar, (gansch 't Hemelheer moog spreken!)
Is schuld, dat onze hoop te loor gaande is bezweken.
Maar hij, die als Monarch in 't Hemelrijk regeert,
Zat, immer ongestoord, tot op dat uur, vereerd
Op zijnen troon, gevest op nooit beroerde gronden
Van goedkeur met gewoonte en 't oud gebruik verbonden:
Hij stortte in volsten glans zijn Koninklijke pracht
Voor aller oogen uit: verholen bleef zijn magt!
Dit lokte ons stout bestaan, dit wrocht ons droevig vallen.
Thans kennen wij zijn kracht; onze eigen kracht is allen
Genoegzaam ook bekend: men vreest geen nieuwen strijd
Wanneer m' ons tergt; hoewel men 't tergen zelf vermijdt;
Daar 't wijzer schijnt te zijn, door list op 't fijnst geweven
Te werken; door bedrog op nieuw naar 't doel te streven
Dat kracht niet treffen kon: hij voel', door ons geleerd,
Dat wie door magt verwint ten halven slechts verheert!
't Onmeetb're ruim kan ligt een nieuwe wereld baren:
Ja werklijk ging 't gerucht reeds 't Hemelrijk doorvaren,
Dat Hij in korten tijd er een te scheppen dacht
Ten heerlijk woonverblijf voor een geliefd geslacht,
Dat zijne teed're zorg als 't Hemelvolk zou winnen.
Wij moeten derwaarts 't eerst den uitval slechts beginnen,
Waar' 't als bespieders ook. 't Moet daar of elders heen,

Want

Digitized by Google

Want nimmer zal dees kolk, dees afgrondspoel, beneên
Zijn akelig gewelf met nacht ons overduist'ren,
En Hemelgeesten lang in zijnen kerker kluist'ren.
Maar: rijper overleg van gansch den breeden Raad
Ontwikk'le dit besluit. Voor vrede is 't nu te laat!
Geen onzer zal toch 't woord van onderwerping uiten?
Krijg! open of bedekt, wij moeten krijg besluiten!

Hij zweeg. En daadlijk vloog, tot staving van zijn woord,
Het duizend duizendtal van zwaarden vlammend voort,
Getogen van de heup der sterke Cherubijnen;
Hun glans deed plotslijk licht de wijde Hel doorschijnen.
Elk raasde, op 't felst verwoed, den Allerhoogsten aan,
Greep overmoedig 't zwaard om 't krijgsgeklik te slaan
Op 't klaterende schild, en loeide in 't tartendst pralen
Godslastrend vloekgebulk naar 's Hemels Opperzalen.

Nov. 1807.

J. v. d. D.

MA-

MARIÆ COMPASSIO.

Stabat Mater dolorosa,
Juxta crucem lachrymosa,
Dum pendebat Filius;
Cujus animam gementem,
Contristantem ac dolentem,
Pertransivit Gladius.

*

O quam tristis et afflicta
Fuit illa Benedicta
Mater Unigeniti!
Quæ moerebat et dolebat
Et tremebat, cum videbat
Nati pœnas inclyti!

Quis

MARIA'S MEDELIJDEN.

Naast het kruis, met schreijende oogen
Stond de Moeder, diep bewogen,
Daar de Zoon doornageld hing,
En haar in 't verzuchtend harte,
Overstelpt van wee en smarte,
Een doorborend slagzwaard ging.

*

Hoe bedrukt, hoe neêrgeslagen,
Moest die zegenrijke klagen,
Om Gods eenig kind, haar zoon;
Ach! hoe streed zij, ach! hoe kreet zij,
En wat boezempijnen leed zij;
't Roemrijkst kind aan 't kruis ten toon!

S Wie

Digitized by Google

Quis est homo qui non fleret,
Christi Matrem si videret,
Tanto in supplicio;
Quis non posset contristari,
Piam Matrem contemplari
Dolentem cum Filio!

Pro peccatis suæ gentis
Vidit Jesum in tormentis,
Et flagellis subditum;
Vidit Jesum, dulcem natum,
Morientem, desolatum,
Dum emisit spiritum.

Eia Mater, fons amoris!
Me sentire vim doloris,
Fac ut tecum lugeam;
Fac, ut ardeat cor meum,
In amando Christum Deum,
Ut sibi complaceam.

Sanc-

Wie kan tranen wederhouwen,
Christus moeder aan te schouwen,
Door zoo grievend leed verscheurd?
Wie kan, zonder diep erbarmen,
Christus moeder hooren kermen
Daar zij met haar zoon dus treurt!

Voor de zonden van de zijnen,
Zag zij Jezus reeds in pijnen
Door de felle geesselstraf;
't Dierbaar kind zag zij hier lijden,
Gansch verlaten doodlijk strijden,
Eer de geest hem nog begaf.

Geef, ô Moeder! bron van liefde!
Dat ik 't leed, dat u doorgriefde,
Met u voel', en met u klaag';
't Liefdevuur mijn hart verwinne,
En ik Godmensch Christus minne,
Dat ik ook aan hem behaag.

Digitized by Google

Sancta Mater, istud agas,
Crucifixi fige plagas
Cordi meo valide:
Tui nati vulnerati,
Tam dignati pro me pati,
Pœnas mecum divide.

Fac me vere tecum flere,
Crucifixo condolere,
Donec ego vixero;
Juxta crucem tecum stare,
Te libenter sociare,
In planctu desidero.

Virgo, virginum præclara!
Mihi jam non sis amara,
Fac me tecum plangere;
Fac ut portem Christi mortem,
Passionis ejus sortem,
Plagas fac recolere.

*

Reine Moeder, wil mij geven
Wonden, diep in 't hart gedreven,
Als dees kruisling was ten doel;
Ik de wonden, die hem wondden,
Dus gebonden om mijn zonden,
Met hem deel' en ook gevoel'.

*

Mogt ik klagen, al mijn dagen
Waarlijk al die smerte dragen,
Tot mij 't sterfuur overviel!
Mij bij 't kruis met u vereenen!
Met u stenen, met u weenen!
't Is de wensch van mijne ziel.

*

Maagd, der maagden roem en zegen!
Wees, ai! wees mijn zucht niet tegen;
Gun mij dat ik met u klaag':
Doe mij strijden, kruisdood lijden,
Christus striemen langs de zijden,
Dat ik steeds daarvan gewaag'.

Digitized by Google

Fac me plagis vulnerari,
Cruce hac inebriari
Ob amorem Filii.
Inflammatus et accensus,
Per te, Virgo! sim defensus,
In die judicii.

Fac me cruce custodiri,
Morte Christi præmuniri,
Confoveri gratia.
Quando corpus morietur,
Fac ut animæ donetur
Paradisi gloria.

Auctor JACOBUS DE BENEDICTIS.

Digitized by Google

Doe mij door die slagen wonden,
Dronken van dit kruis bevonden,
Dat de liefde uws zoons vermag;
'k Ben ontvlamd, in liefde ontsteken;
Zelfs moet gij mij vrij doen spreken
In den jongsten oordeelsdag.

Doe mij door het kruis bewaren;
Christus kruisdood moet mij sparen,
Steeds door uw genaê verheugd.
Als mijn ligchaam zal versterven,
Doe mijn ziel dan vreugd beërven!
Paradijsche glorievreugd!

Vertaald door P. VAN BRAAM.

Digitized by Google

MARIA BY HET KRUIS.

Met de tranen op de wangen,
In het knellendst boezemprangen
By het kruis dat Jezus droeg,
Stond de Moeder, neêrgebogen,
Met in rouw verſtarrende oogen
Die zy ſnokkende op Hem ſloeg.

*

ô! Hoe was u 't hart benepen,
Van wat zielsangst aangegrepen;
Hoe doorpriemd met ſtoot op ſtoot;
Gy, gezegendſte aller Vrouwen,
Dus Gods Eenige aan te ſchouwen!
Dus, den wellust van uw ſchoot!

Wie

Digitized by Google

*

Wie weêrhoudt zich hier van weenen,
Die dees Moederborst hoort ſtenen,
Daar dit wee haar open rijt!
Wien zou 't denkbeeld niet verſchrikken,
Jezus moeder aan te blikken,
Daar zy met en in Hem lijdt!

*

Jezus, ach! voor onze zonden
Aan den folterpaal gebonden,
En met ſtriemen overdekt!
Jezus, aan het vloekhout hangend;
Naar een droppel vochts verlangend;
Met zijn lekend bloed bevlekt!

*

Jezus, ach! voor ons verwaten!
Tot den dood van God verlaten!
Schuldloos! om ons aller ſchuld!
Jezus, leven van haar leven,
Ziet zy in benaauwdheên ſneven
Door geen ſtervling ooit geduld!

Digitized by Google

8.

Mocht, ô moeder, mocht mijn harte
Innig deelen in uw smarte;
Met u snikken om dien zoon!
Mocht het in zijn liefde blaken!
Mocht ik tot zijn kruis genaken
Met een innig rouwbetoon!

9.

Gy, Gekruiste! zie Gy neder!
Gy, voor wie U mint, zo teder!
Prent Uw wonden in mijn ziel.
Moge 't bloed waarvan zy vloeien,
Dierbre Heiland, my besproeien,
Die aanbiddend voor U kniel!

10.

Laat my 't denkbeeld van Uw lijden,
In dit aardsche worstelstrijden,
Steeds verzellen, waar ik ga!
Laat ik op Uw wonden staren,
En haar indruk wel bewaren
Als het pand der heilgenâ!

Bui-

Digitized by Google

*

Buige ik moedig voor de ſlagen,
Wat my de Almacht geef te dragen!
Ach, Uw liefde maakt ze zoet.
Gy, die voor ons hebt volſtreden,
Zijt me op 't voetpad voorgetreden;
't Is geteekend met Uw bloed!

*

Haast verſchijnt Gy in de wolken
Voor het oog der wareldvolken
Op den rechterſtoel der aard!
Gy, Gy kent wie U verbeiden!
Gy, Gy zult hem onderſcheiden,
Die Uw liefde heeft bewaard!

1817.
Vrij gevolgd naar het B.
Stabat Mater.

*

DE

DE VERSCHIJNING.

Wat knelt mij bij deez' tred het harte!
En stoot mijn voet terug van 't graf?
O onverdraagbre zielesmarte!
Wie wringt mij hier de hartaâr af?
Mijn God! wie komt die zerk ontvlugten:
Hoe zie 'k haar op en neder zuchten!
Is 't allerjongst gerigt nabij?
Maar alles slaapt met nacht omtogen,
En 'k zie geene Eng'len neêrgevlogen
Van voor uw' troon, van naast uw' zij!

Hoe

Digitized by Google

Hoe vreeslijk wordt die steen verschoven!
  Wiens vuist beweegt hem heen en weêr?
Wie stuwt hem met den arm naar boven,
  En ploft hem dond'rend naast zich neêr?
Wiens achtbaar hoofd met lange haren
Komt uit zijn doodslaap mij vervaren,
  Verschrikt mij met zijn bleek gelaat?
Hij rijst! Hij komt met stargeflonker,
Stapt op den grond van 's afgronds donker,
  En bliksemt met zijn glansgewaad.

Is 't een der Vaderlijke Helden,
  Die, Leyden! voor uw vrijheid streed;
Die 't Spaansche bloed langs uwe velden
  En door den Rijnstroom bruischen deed?
Zal hij met flikkerende degen
Het Vaderland zijn rust en zegen
  Herstellen door zijn Leeuwenmoed?
Maar 'k zie geen wraakzwaard in de handen,
Geen bliksems in zijne oogen branden!
  Hij glinstert!... maar.... van Hemel-gloed!

't Schijnt

Digitized by Google

't Schijnt één der oude Gods-gezanten,
Ontwaakt, om in den vegen staat
De Heil-banier van 't kruis te planten,
Ten spijt van woede en Godsdiensthaat.
Geheel met Majesteit omhangen,
Den diepsten eerbied op de wangen,
Zie 'k Hem het oog ten hemel slaan;
Als had hij kracht en hulp van nooden,
Om, opgerezen uit den dooden,
Het leven weder in te gaan.

O zaligheid, die Eng'len loven!
O eerbied, die uw wangen dekt!
O Hemel-majesteit van boven,
Die blinkend langs dat voorhoofd trekt!
Wie zijt gij, Volks- en hartverlichter!
Wie zijt gij, vreugde- en vredestichter!
Wiens oog mij Eng'len-ruste maakt?
Wiens lieflijke adem allerwegen
Op 't menschdom, als na zomerregen
Een geurig windje, nederdaalt.

Maar

Digitized by Google

Maar wat, wat moet mijn oog ontdekken?
  Wat zie 'k? wie is hij, dien 'k beschouw?
Mijn God! 'k herken hem aan die trekken!
  Mijn Vriend! mijn Meester! ach! — mijn RAU!
Wie, wie heeft uwe boei ontsloten!
Wiens vuist den dood terug gestoten?
  Of hebt gij zelf zijn kracht geveld?
Treedt toe, dat mij uw mond beademe!
Treedt toe, dat u mijn arm omvadem!
  Mijn hart aan uwen boezem smelt'!

Maar hoe? bedriegen mij mijn zinnen?
  Wat deinst uw voet; wat zoekt hij 't graf?
Ach keer dien afgrond niet weer binnen,
  Maar droog mijn heete tranen af!
Vergeefs! vergeefs! wat ak'lig zinken!
Hoe hoor ik d' ijz'ren kluisters klinken!
  Geef, God! mij reuzen-Eng'lenkracht!
Dat ik den dood zijn prooi ontsleure,
De ketenen aan stukken scheure,
  En RAU hier in mijn armen lacht.

Waar ben ik? allerakligst duister!
  Waar is het opgespleten graf?
Waar is de Majesteit en luister,
  Die straks de doode van zich gaf!
Ach 't graf heeft zijne prooi hernomen!
Verdwenen zijn de zoetste dromen!
  Geen geest verschijnt meer aan mijn zij!
O heilig graf! 'k weerhou mijn schreden!
Nooit zal mijn voet weer op u treden!
  Maar 'k ga eerbiedig, stil, voorbij.

B. F. T.

*

DE

Digitized by Google

DE ZESDE DECEMBER.

Wat ſchijnt gij lachend aan de tranſen,
O dag wiens wederga den held ontluiken zag,
Wiens onverwelkbre lauwerkranſen
Zich Hollands grond met wellust eignen mag!
Ook die werd door de jubeltoonen
Van Nederlands rechtſchapen zonen
Als de allerheuchelijkſte dag
Begroet: maar ach! zij blonk niet met dien luiſter
Die thans ons hart ter gulle vreugd ontſluit!
Een grijze damp rees toen het duiſter
Van 's afgronds diepten dreigend uit,
En doſte 't blaauw der hemelwanden,
En mengde in 't dankbaar wierookbranden
Een ongekend gevoel van ſmart
En angst, die 't juichend hart beknelde,
En rampen aan Euroop voorſpelde
Nog voor het zwak verſtand verward.

T Maar

Digitized by Google

Maar ja, dit ſmartgevoel sprak waarheid,
Straks keerden trans- en zonneklaarheid
Tot een ontzachbre, doodſche nacht:
Orkanen gromden uit de wolken;
Een oproerzee ſprong uit haar kolken,
En dreigde 't aardrijk met haar kracht.
Ook Holland moest het ondervinden,
't Geweld van dien ontembren vloed,
Die over dijk en dam zich wegen wist te vinden:
Der vrijheidsmaagd ontviel en ſpeer en hoed.
Gij ook die thans den krijgsroem der Batavęn
Met eigen bloed en doodsgevaar hielpt ſtaven,
Gij moest, van 't leven naauw bewust,
De door den Gal verpeste lucht ontweken,
Geſtevend naar een vreemde kust,
Uw kindschheid ſlijten, verr' van vaderlandſche ſtreken.
Van 't nog ſtandvastig Britſche ſtrand
Zaagt gij den moedwil triomfeeren,
D' afgrijsſelijkſten dwingeland,
Met moorden en verraad Europa overheeren.
Dit zaagt ge, en voeldet 't jeugdig bloed
(Dat bloed der edelſten der mannen,
Aloude temmers van tyrannen)
Ontſtoken in een nieuwen gloed.
Gij greept het wrekend zwaard in handen

Dat

Dat eens de ondragelijke banden
Des wrevlen Gaulers ſtuk zou ſlaan.
Een heldenvolk was opgeſtaan
In 't Zuiden, groot en fier geboren,
De Spanjaard en zijn nagebuur,
Die in 't verhevenst oorlogsvuur
Zich-zelv' den dood, hun land verdelging zworen,
Eer Frankrijks bloed- en onrechtvaan
Ooit op hun vrijen grond zou ſtaan!
Daar vloogt gij heen, en hielpt die braven
Zich tegen 's dwinglands woeſte ſlaven
Van 't gruwelijk gareel ontſlaan!
Uw eedle vaadren zagen 't aan
Van uit der zaalgen vreedzame oorden,
En zegenden hun kroost, daar Taag- en Iberboorden
Zijn roem weêrgalmden wijd en zijd.
Maar Holland, zuchtend in haar keten,
Was de oude dapperheid vergeten,
En voedde een hoop op u, ſchoon nog niet rijp ten ſtrijd.
Zij zag haar kinders zich ontwringen,
Gewapend met onzaalge klingen,
Ten dienst eens booswichts, tegen Godsdienst, tegen de eer,
En zelfs de naam van Holland was niet meer!

* * *

Digitized by Google

Maar herroepen wij die tijden
Van geweld en fchande niet,
Om het vreugdgevoel te ontwijden,
Dat dees fchoone dag ons biedt!

Holland bleef niet altijd zuchten,
Jammren, fchreijen, in haar band,
En geknield den aanblik duchten
Van den trotschten dwingeland.

Stervling, mocht gij 't ooit verwachten,
Wat uw oog getuigen mag?
Uit dien aakligften der nachten
Rees de fchitterendfte dag.

Aan de Noordelijke tranfen
Glom des Vrijheids dageraad,
En ftort thans haar fchoonfte glanfen
Weêr op Neêrlands ouden Staat.

Maar, o overmaat van zegen!
's Hemels weldaad fchonk nog meer:
Holland heeft haar naam herkregen,
En, met hem, haar krijgsroem weêr.

Digitized by Google

Heil dien naam dan, pas herkregen!
  Heil die vrijheid! heil dien roem!
Heil den gloriërijken degen
  Van Oranje en Hollands bloem!

Driemaal heil den held, wiens strijden,
  Ja, wiens bloed, ons vrij behield,
Wien we hart en zangen wijden,
  Met den warmsten gloed bezield.

Ja, mijn broeders, Pallas zoonen,
  Die voor eer en vrijheid blaakt,
Vangt ze gunstig op, die toonen,
  Die mijn dankbre boezem slaakt.

Thans den feestkelk volgeschonken
  Met het eêlste druivenvocht,
En met geestdrift leêggedronken,
  Voor den boei van 't schrikgedrocht.

Dan voor Holland, pas herboren;
  Dat het bloeie in krijg en vreê,
En, wat nijd haar rust moog storen
  Met den leeuwenpoot vertreê.

Digitized by Google

Voor den Vorst der Nederlanden,
Die dees Staat verlossing bracht
Uit de gruwelijkste banden,
Hem tot heil en Zijn geslacht.

Dat de Held van Neêrland leve!
Dat zijn echt volzalig zij!
Dat de min hem Telgen geve,
Hollands steunsels, zóó als hij.

1816. J. DA COSTA.

*

DE

Digitized by Google

OPWEKKING

IN HET VOORJAAR VAN 1815.

Welaan, de krijgsklaroen gestoken,
Het slagzwaard uit de scheê gerukt
En de eer van 't Vaderland gewroken,
En 't staal in 's vijands borst gedrukt!
Geen andre keuze blijv' ons over;
Der volkren beul, Europa's roover,
Op bloed verhit, is opgestaan,
Om d' aarde weer met bloed te mesten,
Om langs de velden, gracht, en vesten,
Nog de oude tijger, rond te gaan.

Zijn

Digitized by Google

Zijn aanblik grijnst de menschheid tegen,
'tIs bliksem die zijn oog ontschiet,
Er is voor 't aardrijk rust noch zegen
Zoo lang dat monster 't licht geniet;
Hij schildert zijne wapenvanen
Met kindren-bloed en vrouwe-tranen,
En huichelt 't menschdom vriendlijk voor.
Staat op, Bataven! heft uwe armen
Ten strijd, gij doet het met erbarmen,
Verdelgt den gruwel op zijn spoor.

Geen zoen met hem, die uwe telgen,
O moeders, van uw zijde grijpt;
Geen zoen met hem die tot verdelgen
Den adem heft, den werpspies slijpt.
Hij loert met listige eerbetooning,
Gelijk de vossen om de woning;
Maar prooi zoekt die geweldenaar!
Op, Neêrlands leeuw! schik u ten wapen,
Verplet, tot ed'len strijd geschapen,
De slagpen van dien adelaar.

Den

Den dichter zij het slechts gegeven
  Het vuur te ontvlammen in de borst:
Welaan, 't geldt Neêrlands eer en leven,
  't Geldt altaar, haardstede, en den Vorst! —
Neen, dappren, neen, 't is overbodig,
Gij hebt geen toon ten spoorslag noodig:
  Uw spiessen blinken in den vuist.
Gij hebt den Koning trouw gezworen,
Gij doet uw keuze dondrend hooren,
  En wie uw aanrandt wordt vergruisd.

Ja, Lotgenooten! Nederlanders!
  God heeft ons thans ten strijd gedaagd,
Welaan, geschaard om Willems standers,
  Wie Bato's naam voor 't voorhoofd draagt!
Wee hem wie thans terug zou beven,
Het, naar geluk steeds hijgend leven
  Niet willig biedt ten offerand:
Gesloten uit den kring der braven
Verdient hij 't lot der mijngroefslaven
  In 's aardrijks donker ingewand.

Digitized by Google

'T Is pligt den strijdbijl aan te gorden
  Wanneer de menschheid wordt vertrapt,
't Is deugd, wanneer aan 't hoofd der horden
  Een Satan ter verwoesting stapt.
De strijd is heilig, dappre scharen!
Gods Eng'len zullen u bewaren,
  En, wen gij 't met uw leven boet,
De magen en de jongelingen
Bekransen uwe leeuwenklingen,
  De teeknen van uw heldenmoed.

En gij, Bataafsche meisjes! vrouwen!
  Die aanspraak op bescherming maakt,
Wat doet gij, krimpt gij weg met rouwe,
  Is 't wel, zoo gij slechts zuchten slaakt?
Wij roepen u niet op te wapen,
Gij zijt niet tot den krijg geschapen; —
  Maar als de bloedstroom voor u vliet,
Dan geeft ge uw siersels tot verbindselen,
Scheurt kleed en lijnwaad voor de windselen,
  En zijt het die den laafdronk biedt.

Dit

Digitized by Google

Dit zult gij, ed'le vrouwen! magen!
  Nooit hebt gij in dien pligt gefaald. —
Komt, broeders, 't renperk ingeslagen,
  Den lauwertak met roem behaald.
Mij dunkt ik zie reeds Frankrijk beven,
Reeds rolt de doodmaar door haar dreven,
  Daar onder Neêrlands lofgewag.
Ik zie reeds 's dwinglands trots verneêren,
En 't aardrijk zal het siddrend leeren
  Wat deugd, wat moed, en trouw vermag.

Welaan dan, Neêrlands eer gewroken,
  Ontsloten is de gloriebaan,
De krijgsklaroen is opgestoken,
  En Nassau's dappre treedt vooraan.
Voor hem den zegen afgebeden,
Met hem Europa's strijd gestreden!
  Één band is 't die ons zamen hecht.
Met ééne ziel één witbedoelen,
En 't volk zal zijne kracht gevoelen;
  God heeft zijn bijstand toegezegd.

De

Digitized by Google

De borst verbreed door zelfsvertrouwen,
Gestreden in 't geloof aan God,
De held gevoelt zijn kracht ontvouwen
Naar mate men hem sart, bespot.
Op, strijders, op! de helmen blinken,
De tromslag ruischt, trompetten klinken;
Voor uren strijds een eeuwige eer! —
Ontsluit, ontsluit de zilv'ren deuren,
Ziet! uit een wolk van ambergeuren
Daalt 't overwinnings loon; de Vrede, op 't aardrijk neêr.

Mei 1815. J. VAN DAM.

✱

NE-

Digitized by Google

NEDERLANDS EER HERSTELD.

Zoo durft ons oog dan als weleer
Op 't graf van Neêrlands helden ſtaren!
Zoo bloost ons dan de kaak niet meer
Bij 't denkbeeld, wat wij eenmaal waren!
Zoo mogen wij met vaste treên,
En zonder angſtig knieënknikken,
Weêr naadren tot den grafzerkſteen
Wiens luiſter 't ons nog korts een ſtraf was aan te blikken!

Gij, die voor onze glorie ſtierft,
Ja, 't wierd een ſtraf, uw asch te naderen.
Het volk, wiens vrijheid gij verwierft,
Moest weenen bij uw lauwerbladeren!
Het bloed, dat gij voor ons vergoot,
Moest elk Bataaf op 't harte gloeijen:
Gij kocht ons vrijheid voor uw dood;
En wij, wij ſneefden niet, maar torschten ſlavenboeijen!

Ba-

Digitized by Google

Bataven, met den ſtalen band
Der dwinglandy om hals en lenden,
Vervreemdden in hun Vaderland,
En wenschten zich aan 's aardrijks enden.
ô Hoe benijdden ze in hun ſmart
Den veldſlaaf aan Janeiroos boorden,
Wien nooit dat kleinood voor ons hart,
Wien nooit, of menschlijk recht, of vrijheid toebehoorden!

Geen moeder dorst meer 't ſtamlend wicht
Het praalgeſticht der dappren toonen:
't Van ſchaamte blozend aangezicht
Verbleekte bij hun lauwerkronen.
Zij vlood met bangen hartklop
Van de eens met lust bezochte graven:
ô Helden, riep zij, ziet niet op!
Het volk, door u verlost, zijn platgetreden ſlaven.

Mijn zoontjen, riep de moedlooze uit,
Waartoe uw borst voor de eer te ontgloren!
Het bukken is uw lot, mijn ſpruit,
Ten prooi der dwinglandy geboren.
Geteeld uit Hollands edelst bloed,
Moogt ge op geen Vaderland meer roemen,
Maar, met een ziel die blaakt van moed,
U ſchamen voor heel de aard, u naar Zijn naam te noemen;

U

U schamen? Op! wie de eer bemint!
Wie 't bloed waardeert, voor ons vergoten!
Op, Egâ, Moeder, Grijzaart, Kind!
Met moed op 't ondier toegeschoten!
Wij leden al wat lijden heet
En bogen onder 't staal als lammeren;
Maar de eer verheft een luider kreet
Dan de al te faam getaste en lang verkropte jammeren. . .!

Welaan! wij zijn ons zelven weêr!
God wenkt! Hij redt wie zucht om redding.
Zijn hand verstrooit het trotsche heir,
Jaagt vloed en stroomen uit hun bedding!
Tot spiegelvlakte wordt het pad!
Het vocht stort neêr, gestold tot steenen!
En macht, en voorspoed, volk en schat,
Zijn met één enklen wenk, een wenk van God, verdwenen!

Nu dorsten we uit de wanhoopskolk
Op nieuw het oog ten hemel beuren!
Nu waagde 't ademscheppend Volk
Het slavenjuk zich uit te scheuren!
Nu stroomde op nieuw der Vaadren moed,
Hun eergevoel, de boezems binnen! —
Zij zwoeren bij 't vergoten bloed
Voor ons behoud geplengd, te sterven of verwinnen.

Digitized by Google

Gij zwoert; ô Volk! en 't Schoon verbond
Getuigt van uw bevestigde eeden;
Gij hebt den vaderlandschen grond
Ten spijt der dwangzucht, vrij gestreden!
Gij hebt, met Nassaus Telg aan 't hoofd
Der Tijgren muil in staal geklonken!
En Hollands roem, zoo lang verdoofd,
Heeft heerlijker dan ooit voor 't aardrijk uitgeblonken!

Bataven, beurt het hoofd weêr hoog;
Het zal der braven schim niet belgen:
Hun grootheid blinkt weêr uit uw oog;
Gij treedt weêr op als Batoos telgen;
Gij moogt met onbeklemde borst
Uws Vrijheidstichters asch weêr naderen;
Getrouw aan Eer en wettig Vorst,
Daalt weêr uw oog met lust op 't praalgraf van uw vaderen.

Triumf! der menschheid zegepraal
Hergaf onze eer haar vroeger luister:
De mond van 't buldrend veldmetaal
Verkondigt redding uit den kluister!
Dan, ach! niet alles is hersteld,
De Legervaan verloor zijn smetten;
Maar — eens vermochten wij 't geweld
Langs aarde en oceaan onwrikbaar perk te zetten!

Ik

Ik zie het zware lijkgesteent'
Zich woelen uit de grafsteêkelders:
Verbleeken, 't lang vermolmd gebeent'
Van Hollands recht en eerherstelders.
De ontzachbre geest van WILLEM daalt;
Zijn vinger wijst ons op die graven
Waarop de kroon der TROMPEN praalt,
Die 't edel heldenbloed voor onze vrijheid gaven.

Wij zweeren bij DE RUITERS naam,
Bij de eer van Hollands WASSENAREN,
't Herstellen der aloude faam,
Zoo groots gehandhaafd op de baren.
Of zou de trotsche Lybiaan
Den Kristen wimpel nog doen beven,
En, gruwbrer dan de Korzikaan,
Der pas ontsloten zee zijn roovrenwetten geven?

Wie voor zijn zwarte bloedvaan schrikk',
Wie schat en bloed zich af laat dringen;
Wij hijgen naar het oogenblik
Dat Neêrlands leeuw zijn trots zal dwingen.
Welaan! de kielen uitgerust!
Voor God en 't Kristenrecht gevochten!
En de oorlogsvlam niet uitgebluscht
Dan met den wissen val dier wreede roofgedrochten!

Digitized by Google

Of zou Afrykes moordrenrot
Euroop tot fchand, ons langer honen?
Neen, braven, 't is de zaak van God!
Zij geldt ons meer dan Vorftenkronen!
Wandalen! mocht uw woefte kracht
Op deze monfters zegevieren,
Wie vraagt, of ons de zege wacht,
Die 't ftaal voor God en eer en plicht en menschheid zwieren!

Juicht, broeders in het kerkerhol!
De reddingsvlag is reeds aan 't wapperen;
De maat der woeftaardy is vol,
Welhaast begroet gij Neêrlands dapperen.
Welhaast verftuiven zij tot asch,
Die wallen die uw kerkers waren!
En haast zal de onafzienbre plas
Gebloosd zijn door het bloed van Afrikaas barbaren.

Zoo fpraken eer en menschlijkheid!
Die ftem had niet vergeefs gefproken:
De Zeeheld werd ten ftrijd geleid;
Algiers zag wal en daken rooken.
Triumf! geen fmet bevlekt ons meer:
Verzoend zijn onzer Vaadren fchimmen:
Herfteld is de eens bezoedelde eer,
En thands gaat Neêrlands roem den hoogften top beklimmen.

Triumf!

Digitized by Google

Triumf! de zee is eindlijk vrij!
De maan van 't Moorsche strand ging onder.
De trotsaarts, dol van hovaardy,
Bezweken voor den kooglendonder!
Heeft WATERLOO onze eer hersteld,
Algiers bevestigde onze glorie:
Triumf! langs strand en pekelveld
Weêrgalmt het blij gejuich van Neêrlands krijgsviktorie!

Wijnmaand 1816. K. W. B.

*

Digitized by Google

ANDWOORD AAN THEMIRE.

„Vrolijk zingen!" kunt gij 't vergen?
Mij, Themire, een huichellied?
Schaamt uw hart zich dan het tergen
Van onheelbre wonden niet!

Schater' hij bij 't vreugdgenieten,
Die nooit lijden heeft gekend;
Die nooit tranen heeft zien vlieten
In de hutten der ellend.

Neen: nooit mocht ge mij verrasſen
Bij luidruchtig feestvermaak.
Eerder ſta mij 't oog in plasſen,
Dan ik dus mijn hart verzaak!

Reeds

Digitized by Google

Reeds voor 't eerste stamelend spreken
Was een zucht mijn kindertaal,
Zag men mij 't gelaat verbleeken,
Bij het minste smartverhaal!

Had mij voorspoeds arm gekoesterd,
Licht had zij mijn hart omschorst;
Maar, uit onspoeds kelk gevoedsterd,
Sloop geen koelheid in mijn borst.

Heeft niet vaak des menschen harte
Leeds te veel om door te staan!
Moet hem niet des naasten smarte
Soms op droeve tranen staan?

Noem mij echter niet, te onvreden,
Noch voor 's wAreelds zoetheên koel,
Dat ik niet uw lichte schreden
Volge in 't luide feestgewoel.

Dat ik niet in vreugdekringen
Rust vind voor een hart als 't mijn,
Nog den teug mij op laat dringen
Van des wareelds zwijmelwijn.

Digitized by Google

Wien hij ooit den mond mocht raken,
Heeft het vroeg of spå beschreit, —
Dacht een Godenteug te smaken
Door een Hebes hand bereid!

Is 't het kenmerk van genoegen
Dat m' in woeste vreugde baadt? —
ô Wat zag ik boezems zwoegen
Onder 't schittrendst feestgewaad.

Ach, ik ken dien droom vol weelde
Die het jeugdig hart bedriegt!
't Heugt mij, hoe de zang mij streelde
Daar zich 't hart in slaap meê wiegt.

't Uur genaakt met rasse schreden
Dat ook gij ontwaken zult;
Maar den droom van zaligheden
Zien uw oogen nooit vervuld!

't Heerlijk uitzicht zal verdwijnen,
Dat de tooverhand u maalt,
Die bedriegbre praalgordijnen
Over 's wareld jamm'ren haalt.

't Uit

Digitized by Google

'T Uitzicht wijkt, u voorgespiegeld
Door verbeeldings goochelglas,
Als de levenshulk u wiegelt
Op de onstuime waterplas.

Egaas-, moederplicht, en zorgen
Immer zwaarder opgelaân,
Toonen ons met elken morgen
't Niet van 's levens vreugden aan.

De Egâ in haar telgjens levend,
Levend in haar Echtgenoot,
Sterft (bij elken weêrspoed bevend,)
Duizenden voor eenen dood.

Ieder wenk dier lieve panden
Die of zorg verraadt of smart,
Scheurt des moeders ingewanden,
Stort haar wee en dood in 't hart.

Bij het ziekbed van haar Gade,
Bij het sterfbed van haar spruit,
Komt geen aardsche troost te stade;
Heeft des levens lokaas uit.

Digitized by Google

Weegt zij daar de tegenspoeden
  Bij de schaal van 's wareIds vreugd,
ô Zij zal geen waan meer voeden,
  Als het hart bedriegt der jeugd.

Als bevracht met dorre bladen,
  Door den najaarswind verjaagd, —
Als met vlokkig dons beladen,
  Door den luchtstroom reeds geschraagd;

Zoo, zoo stijgt de schaal ten hoogen,
  Die het aardsch genot bevat.
Gruwzaam is hij dan bedrogen
  Die nooit zeekrer rijkdom had.

En bij al des levens zorgen
  Schenkt de hemel toch genot;
Maar, het ligt in 't hart verborgen,
  Dat zijn uitzicht stelt in God!

Doch, is dat genot te noemen
  Wat de dwaze daar voor houdt;
Die het stuifmeel van de bloemen
  Schat voor Ofirs kostbaar goud?

Doch,

Digitized by Google

Doch, mag dat genoegen heeten;
  Om te dwarlen in een lust,
Die de plichten doet vergeten
  Waar 't maatschaplijk heil op rust?

Zie den wufsten vlinder zwerven,
  Naar zijn lust, door 't bloemenbed:
Al de luister van zijn verwen,
  Wordt met vlak bij vlak besmet.

Als hij Floraas wandeldreven
  Onbedachtzaam binnenzwiert,
Telkens blijft een stofjen kleven
  Dat zijn bonte vlerkjens siert.

't Vinkjen lokk' door 't luid georgel
  Dartel wicht of schoolknaap aan;
ô, Wat komt haar schelle gorgel
  D' onbedachten duur te staan!

Trekt het schittren met uw gaven
  Loze vleiers om u heen;
Hij, die uw geluk zou staven,
  Zag, beklaagde u, en — verdween!

ANDWOORD

Is er dan geen vreugd te fmaken,
Uit uw eigen hart geweld,
Dat gij woefte feestvermaken
Boven 't ftil genieten ftelt?

Ach, de dag is ras verftreken,
En des levens avond fpoedt,
Die de dwaze lust zal wreken,
Eens zoo teugelloos geboet!

Kunt gij 't balgeflonker kiezen
Met zijn koude weeldepracht,
Waar het hart zich voelt bevriezen
Dat naar rein genoegen fmacht?

Kiezen, voor het kalme leven,
U aan eigen haard bereid;
Of, voor zoete wandeldreven
In den fchoot der eenzaamheid?

ó Mag ik mij foms onthalen
Op een lieflijke avondftond,
Als de flonkerzonnen pralen
Aan het ftille hemelrond;

Digitized by Google

Mag ik somtijds mijne oogen wijden
  Aan het zilvren uchtendgraauw,
Als de bloemen zich verblijden
  In den vruchtbren morgendaauw;

Ô Dan voel ik, welk een hemel
  In diens stervlings boezem ligt,
Die van uit dit stofgewemel
  't Oog naar 's levens oorsprong richt!

Staak, Themire, staak het jagen
  Naar een ingebeeld genot!
Stille vreê in 't hart te dragen
  Is het hoogst benijdbaar lot.

Wat mij ooit de ziel mocht scheuren,
  Hoe ik zuchten, weenen mocht,
Immer voelde ik aan dat treuren
  Onbesefbaar heil verknocht;

Had ik anders, onbezweken,
  't Hoofd den weêrspoed konnen biên,
Of mijn ziel, (gelaten) smeeken;
  „Vader, laat Uw wil geschiên."

Mocht

Mocht ik op dit voorrecht bogen,
Ô, Voor allen is het veil
Die, door schijnschoon niet bedrogen,
Haken naar een hooger heil!

Mocht gij eenmaal nog gevoelen
Wat het heet: *gelukkig zijn!*
Zag ik eens uw borst verkoelen
Voor der lust bedriegbren schijn!

Ja, gij hebt mij soms zien weenen;
Dan, uw hart verstond mij niet;
Als u weemoeds tranen schenen,
Die genot en dank vergiet.

Acht die tranen niet voor tolken
Van een wrevelziek gemoed.
Dekken niet de regenwolken
Soms den heldren zonnegloed?

Als de erkentnis haar doet vlieten,
Deernis haar uit de oogen dwingt,
Moedermin haar uit doet gieten,
Of haar 't huwlijksheil ontwringt;

'k Ruil-

Digitized by Google

'k Ruilde dan voor de aardsche weelde
  Deze zachte tranen niet.
ô Dat ge eens de wellust deelde
  Die uit haren oorsprong vliet!

Mocht ik u den voet zien wenden
  Van den weg die u misleidt;
'k Had, bij redding uit ellenden,
  Nooit een blijder traan geschreid.

K. W. B.

*

VER-

Digitized by Google

VERTALING VAN EEN FRAGMENT

VAN

MENANDER.

Is iemand kundig, braaf, en van een eerlijk huis,
Die dient of deugt hier niet by 't hedendaagsch geſpuis.
De tafelſchuimer ſlechts doet thands de beste zaken;
Na hem is de eerdief de eerſte om tot fortuin te raken;
En dan —? Dan volgt in rang, de zedenlooze fiel
Die noch geweten heeft, noch eergevoel, noch ziel.
't Waar beter, ezel zijn, dan rekels, buffels, bokken,
In eer en waardigheid zich voor te zien getrokken.

B.

LEN-

Digitized by Google

LENTEWANDELING.

Wiens hart, bij 't bloem- en veld verjongen
  Een autaar is aan God gewijd,
Diens dank, Godprijzend opgezongen,
Is wierook, met wiens geur doordrongen
  De Hemel zich in de aard verblijdt.

Ja, Englen, Geesten, Hemelscharen!
  Gij allen, die Gods troon omringt!
Doortintelt niet ons lied uw snaren,
Wanneer de mensch, bij 't feestverjaren
  Der lieve Lente, vrolijk zingt?

Der

Digitized by Google

Der lieve Lente? — Ja! verrukking,
  Gelijk aan die de hemel geeft,
Verheft dan boven 's levens drukking,
En zielsverdriet, en hoopmislukking,
  Wien d' adem Gods het hart doorzweeft.

Nog weggesleept in lentedroomen
  Aanschouwt, van hemelwellust flaauw,
Mijn oog dien glinsterglans der stroomen,
Wier vocht der velden groene zoomen
  Met diamanten tooit van daauw.

Zwelt, zachte boom- en bloesemknoppen,
  En bloost mij toe in bruidsgewaad!
Schudt, door den wind gekust, uw toppen,
En sproeit me uw warme regendroppen
  Als liefdetranen langs 't gelaat.

De Lente komt! Heft, Jongelingen!
  Ter eer van God een danklied aan!
En laat die geest der hemellingen,
Wiens blikken u de ziel doordringen,
  U, wandelend, op zijde gaan.

De

Digitized by Google

De Lente komt! Zij voert het leven
  Ontluikend aan in 's aardrijks schoot.
Met rozenkransen mild omgeven
Zie 'k Haar langs veld en akker zweven
  En 't leven blazen in den dood.

Het slapend rupsje ontwaakt en spartelt
  En wentelt met zijn slaapsteê om.
Ziet! hoe 't het kopje wringt en martelt!
Maar neen! daar blinkt het, vliegt en dartelt
  Als in de schepping wellekom.

Zoo! zoo zal eens die Lente nad'ren
Die ons een eeuw'ge jeugd door de ad'ren
  Doen stromen zal, zoo godlijk schoon!
Dan ruischt, als 't koeltje door de blad'ren,
Door ons gebeent' en dat der vad'ren
  Gods stem: Herleef! sta op mijn zoon!

Dan blinken wij, van 't stof ontslagen,
  Met eeuwig groene palm om 't hoofd.
Dan daauwt het, waar wij liefde vragen,
Van eeuwig geurend welbehagen,
  Van liefde Gods, wier gloed niet dooft.

Digitized by Google

Ja! dartel, vlindertje! onbedwongen,
En blikker me, aan uw cel ontsprongen,
  Met uw gekleurde vlerkjes aan!
Ook ik zal eens, aan 't graf ontwrongen,
In gouden zonneglans verjongen
  In licht en gloed die niet vergaan.

B. F. T.

*

Digitized by Google

AAN MIJN KIND.

BIJ ZIJNE GEBOORTE.

Koom, door uw' Moeder lang getorscht,
Koom, jongen, aan de vaderborst,
  Die onbeklemder ademt,
Nu hij zijn' gade, teêr bemind,
En met haar u, 't verlangde kind,
  In zijnen arm omvademt.

Hij, wien de rijkdom 't hart voldoet,
Behou zijn aangebeden goed,
  Geveiligd door zijn' schatten.
Ik haak naâr zijnen wellust niet;
'k Mag meer, dan hem de rijkdom biedt,
  In gade en kind omvatten.

 Hij,

Digitized by Google

Hij, wien de roem het hart ontgloeit,
Wien titel, rang of grootheid boeit,
  Verlustig zijne zinnen,
Meer dan de schelle lof der faam
Streelt mij de zoete vadernaam,
  Mijne eerzucht is — beminnen.

Geluk dan, overdierbaar pand,
Treed aan de vaderlijke hand
  Op 't glibbrig pad van 't leven.
Groei op in kracht, in liefde, in deugd,
Dan wordt uw Moeder hemelvreugd
  Op aarde reeds gegeven.

Mijn kind, zij staart reeds op uw koon,
Of daar een lachje zich vertoon',
  Zij haakt naar vriendlijke oogen;
Vertraag dan haar genoegen niet,
De lach, die uit uwe oogjes schiet,
  Kan Moeders vreugd verhoogen.

Ja lach uw' Moeder immer aan;
Laat nooit haar oog een bittre traan,
  Om u haar kind ontzwellen.
Verblijd haar hart zoo lang gij leeft,
Dan zal, als 't leven haar begeeft,
  Een lach haar dank u spellen.

Digitized by Google

Kunt g' eens op uwe voetjes staan,
Beproeft g', op eene kleine baan,
  Al wagg'lend voort te treden,
Wordt eigen zwaarte u tot een last,
Klem u aan uwen Vader vast,
  Hij leidt uw' zwakke schreden.

Leer, jongen, leer dra vast te staan
En vaardig uwen weg te gaan;
  Geen vrees moet u vertragen.
Ook op 't onzeker levenspad,
Mijn kind, een sterken steun gevat,
  Om uwen arm te schragen!

Want kruipt gij eens met loome schreên
En slappen moed door 't leven heen,
  Houdt vadzigheid u tegen;
Dan verwt de schaamte 's Vaders koon,
Die liever u, na vlijtbetoon,
  Vermoeid zag neêrgezegen.

Ga, jongen, ga dan ijvrig voort,
Verlustig u in 't zalig oord
  U tot een pad gegeven,
En lacht u eenmaal de ondeugd aan,
Wijk, wijk niet van de regte baan,
  Blijf moedig voorwaarts streven.

Verliet de opregtheid ooit uw hart;
Besierf ooit zonder schaamte en smart
De waarheid op uw lippen,
Deed menschenvrees u trager gaan,
Deed valsche roem of ijdle waan
Uw' voeten eenmaal glippen:

Boogt g' ooit u voor een afgod neêr,
Die Godsdienst, Vaderland en eer
U schandlijk deed vergeten,
Was wellust eens uw hoogste vreugd,
't Belang u meer dan regt en deugd,
De schijn meer dan 't geweten! —

O! dan zoude onuitbluschbre smart,
Mijn kind, aan 't minnend vaderhart
De kalmte en vreugde ontrooven;
Verbitterd was hem 't zaligst uur;
Dan zou 't bezielend levensvuur
In zijne borst verdooven!

Verlaat dan nooit het effen spoor,
Zwerf moedig deze wereld door,
Wat u op weg bejegen'!
De deugd leide u door vreugde en smart,
Dan zijt gij rijk door rust van 't hart
En onderlijken zegen!

Digitized by Google

Lach, jongen, dan uw' Moeder aan,
Verheug u op de levensbaan
  Als Vader u zal leiden;
Schenk, door een schuldeloos gemoed,
Door liefde en deugd, het edelst goed,
  Het heerlijkst loon aan beiden!

April 1816. G. DE WAL.

Digitized by Google

AAN MIJN VRIEND R...

BIJ DE GEBOORTE VAN ZIJN DERDE ZOONTJE.

Op, mijn zangster, span de snaren,
Wees verheugd en zing een lied,
Voeg u bij de vriendenscharen,
Doe een toontjen opwaarts varen,
Wederhoud uw zangen niet;
't Welgestemde loflied ruisch'!
Bij mijn vriend is vreugd in huis.

Vreugde, ja! hij is gekomen
Onze lang verwachte gast.
Kom, het speeltuig opgenomen,
't Schoonst gevoel niet in te toomen
Dat bij huwlijksvreugde past.
Rijs dan loflied, klink en ruisch,
Bij mijn vriend is vreugd in huis.

Hoog-

Digitized by Google

Hoogste zegen, huwlijkszegen,
Hoe verhoogt gij 't zoetst genot!
'k Durf het naauwlijks overwegen,
't Derde zoontje is reeds verkregen,
Hartenwellust vloeit mij tegen,
Vrienden, ik benijd' uw lot.
Stil en strelend vreugdgedruisch
Dring' ook eens bij mij in huis.

Zielverrukkend is reeds 't haken,
(Onuitdrukbaar voor mijn taal,)
Naar die vreugd die d' echt doet smaken,
Teedre min in 't hart doet blaken,
En uw reinste lust volmaken,
Vrienden, voor de derde maal.
Zangster, juich! uw loflied ruisch!
Bij mijn vriend is vreugd in huis.

Als zich 't *eerste* toontje mengelt
Van een eerste huwlijksspruit,
In het heil dat d' aard verengelt,
Zielen bindt en naauwer strengelt;
Wie spreekt dan de blijdschap uit,
Die der oudren boezem streelt,
Waar een *derde* zoontje aan kweelt.

Digitized by Google

Blijde vader, zaalge moeder,
Geeft 't gevoel den vrijen loop,
Dankt en looft den Albehoeder,
Altoos vader, milden voeder,
Zijner kindren wensch en hoop.
Driemaal klinke en roll' en ruisch'
't Hoogste jubel door uw huis.

Laat mij in uw vreugde deelen,
Neemt mijn blijden feestzang aan;
Laat mijn zangster vrolijk kwelen,
't Is den eigen boezem streelen,
Ze is aan vriendschaps hart voldaan.
Ja met lieflijk lofgedruisch
Ga ik 't liefst bij u in huis.

U zij ook mijn lied gezongen,
Reisgenootje! pas geland.
Welkom — 't klink' u driewerf, jongen!
Maar hiermede wordt bedongen,
Dat gij nooit, door kromme sprongen,
't Feest van uw geboorte bant,
Nooit, door wild en woest gedruisch,
De eer verstoort van vaders huis.

Luis.

Luister, 't zij u toegebeden,
Lieve kleine! teder wicht!
Leer met nut uw tijd besteden,
Treed met moed op 't spoor der reden,
Wordt getrouw aan deugd en pligt,
En vermeer, door zacht geruisch,
't Stil genoegen van uw huis.

Bouw op Godsdienst vaste zuilen,
Wordt een mastboom in uw stand,
Onder wien uw broedren schuilen,
Als des levens stormen huilen;
Reik hun ongeveinsd de hand;
Wees een toevlugt in hun kruis,
Dat hun danklied om u ruisch'! —

Waarheid moet gij immer spreken,
Huichlen, jongen! doe dat nooit;
Eer verdiensten, gisp gebreken;
't Is een booswicht, die met treken
Naar de wind maar waait, zich plooit;
Torsch gij liever leed en kruis,
Maar met vreed' in hart en huis!

Moet

Digitized by Google

Moet uw hart nog dikwijls bloeden
Om de deugd en Maatschappij,
Nijd en laster steeds zien woeden,
Roeijen in de tegenspoeden,
Houd gij maar den boezem vrij.
Hoe hun geessel zweepe en ruisch',
Rustig blijv' uw hart en huis.

Maar na duizend moeilijkheden
Wagglende aan uw levensstaf,
Zal de dood u tegentreden,
(Door geen stervling ooit verbeden,)
Vlijt gij uwe matte leden
Neder in het stille graf.
Doch — wie hier zijn gang en schreden
Rigtte naar het spoor der zeden,
Legt het leven willig af,
Starende op het hemelsch huis,
Waar ons loflied eeuwig ruisch'!

J. VAN DAM.

*

OP

Digitized by Google

OP HET AFSTERVEN

VAN

Prof. S. F. J. RAU.

Waart gij, beroemde RAU! in 't Joodsche Land geboren,
Toen Jezus dáár Gods wil tot ons geluk volbragt,
Dan had hij u gewis tot zijn' gezant verkoren,
En, om uw zuiv're deugd, bemind en hooggeächt.
Ja, waart ge ook toen aldaar, in 't midden van uw leven,
Aan vrienden, magen, kroost en gade zóó ontrukt,
Dan had uw Meester u aan de uwen weêrgegeven,
En met een schreijend oog u aan zijn hart gedrukt.

Leiden, Decemb. 1807. A. V.

OP

Digitized by Google

OP DEN DOOD VAN EEN MEISJE.

De schaar der Eng'len wierd in 't hemelhof geteld
Om 't lied des Lams te zingen:
Reeds wierd de juichtoon ingesteld,
Toen een der aardelingen
Den Hemel binnen trad: „ Wees welkom Magdaleen!"
Zoo sprak de Vredevorst. „ Men zou het Loflied zingen,
„ Reeds is de schaar geteld, maar — er ontbrak nog één.
„ Gij zijt die, Magdaleen!
„ Waarom getoefd? gij voegt niet onder stervelingen!"

B. F. T.

*

Digitized by Google

TER GELUKTIJDIGE VERJARING

VAN

EENE MOEDER EN HARE DOCHTER.

Dat morgenblozend rood en middagzonneglans,
Te zaam vereenigd aan des hemels heldren trans,
De lentevrolijkheid met zomerkoestring paren,
Is hier, waar moeder en haar dochter zaam verjaren.

L. d. 11 *April* —. B. F. T.

*

Digitized by Google

VERBETERINGEN.

IN HET TWEEDE STUK.

Bl. 188 r. 11. Wanneer *Lees:* Waaraan

Bl. 19, 20. De zin van het kort en treffend Hoogduitsch Grafschrift wordt nog naauwkeuriger uitgedrukt, en het geheel en de werking beter behouden, door de vertaling, bij gelegenheid der alleszins vereerende beoordeeling van dezen bundel, medegedeeld in de *Boekzaal der geleerde Wereld*, vóór Mei 1817, bl. 536.

Betreur, o Wandlaar! mij om 't treurigst sterfgeval,
Hier rust de liefste Vrouw! naast God op aard mijn al!

Bl. 93. In de *Boekz. der gel. Wer.* ter aang. pl. bl. 537 wordt te regt aangemerkt, dat het puntdicht JEANNETTE enz. eene navolging schijnt te zijn van een Grieksch, aldaar opgegeven, uit de *Anthol.* van BRUNCK, T. II. p. 323. en van JACOBS, T. III. p. 35. Epigr. 31. en T. IX. p. 46.

Bl. 168. r. 3. v. ond. Liever (zie *Boekz.* ald. bl. 538):

Eer zal de Vrijheid zelf, dan Nederland, vergaan.

Bl. 176 r. 3 van ond. *lees:* zond ik.

Bl. 178 r. 18: Dat weleer ons beminnen.
Lees: Dat gestorvnen nog beminnen.

Bl. 182 r. 6. neer. *L.* weêr.
r. 8. *Lees:* Verflaauwend meer en meer.
r. 2. v. ond. Wat nur! *Lees:* Natuur!

Bl. 188 r. 11. wanneer, *lees:* waaraan.

IN HET DERDE STUK.

Bl. 82. r. 2. v. ond. *Zerafs*, *lees:* *Zefirs.*

Bl. 108. r. 8. moet gelezen worden:
Dan, van een zachter geest bevangen,
Rolt het aandoenlijk lied, etc.

Bl. 105. r. 5. edlen, *lees:* edler.

Bl. 117. r. 10. van, *lees:* door.

Bl. 153. bov. aan *lees:* 153.

Bl. 155. r. 4. stugge *lees:* stugge nekken.

Bl. 177. εἰσοϱοοντα, *lees:* εἰσοϱεοντα.

Bl. 179. r. 7. vruchteloos, *lees:* achteloos.

Bl. 184, 185 en 208. J. C. v. A., *lees:* C. J. v. A.

Bl. 188. r. 6. mogelijk, *lees:* zoo veel mogelijk.

Bl. 190. r. 7. leerling, *lees:* lieveling.

Bl. 194. r. 8. dat later, *lees:* dat eerst later.

Bl. 196. r. 13. *Phideas*, *lees:* *Phidias.*

Bl. 199. r. 13. omdolen van, *lees:* omdolen in.

Bl. 201. r. 11. niet te onregt, *lees:* misschien niet te onregt.

Digitized by Google

MNEMOSYNE.

MENGELINGEN

VOOR

WETENSCHAPPEN EN FRAAIJE LETTEREN;

VERZAMELD DOOR

Mr. H. W. TYDEMAN

EN

N. G. VAN KAMPEN,

IV. STUK.

*

TE DORDRECHT,
BY A. BLUSSÉ EN ZOON,
1817.

Digitized by Google

Digitized by Google

INHOUD.

Verhandeling over het Herdersdicht, *door wijlen* *Mr*. J. P. KLEYN (*). . . Bladz. 1.

SALOMON GESSNER, *als Dichter beschouwd. Door wijlen Mr.* R. CARP. — 77.

——————————, *als Teekenaar en Schilder beschouwd; door denzelfden.* — 117.

Verslag van het Spaansche Treurspel van D. GUILLEM DE CASTRO: *de Heldendaden van den Cid. Tweede Deel. Door* *Mr*. W. BILDERDIJK. . . — 157.

Ter Nagedachtenis van wijlen G. KUIPERS, den Vader. *Door* (*wijlen*) P. VAN BRAAM. . . . — 209.

Ter

(*) Hierin eene onuitgegevene Ode van wijlen Prof. E. F. J. RAU, bl. 10—14.

*3

Ter Nagedachtenis van wijlen G. KUIPERS, den Zoon; *door een der Leden van het Zeeuwsch Genootschap van Wetenschappen.* . . . . . Bladz. 215.

Eenige schoone gezegden van DEMOSTHENES. *Vertaald door Mr.* J. C. V. A. — 273.

GEDICHTEN.

Redevoeringen van den Hertog van ALVA *en den Biechtvader* B. DE FRESNEDA, *uit* HOOFT's Neder. Historien, *in dichtmaat gebragt door wijlen* H. G. OOSTERDIJK (*).

Rede van den Hertog van ALVA. — 281.

—— *van* B. DE FRESNEDA. — 289.

BELLAMI *aan zijne Geboortestad* (†). — 297.

Op den dood van BELLAMI. *Cantate, door wijlen* J. W. VAN SONSBEECK (§). . . . . — 301.

Het

(*) Medegedeeld door den Heer Mr. J. DE VRIES.

(†) Medegedeeld door den Heer Mr. N. C. LAMBRECHTSEN.

(§) Medegedeeld door de Heeren N. C. LAMBRECHTSEN en H. VAN ROIJEN.

Digitized by Google

Het natuurlijk verband tusschen Wijsbegeerte en Dichtkunst; door J. VA COO[illegible] TA. . . . . . Blad. 31[illegible]

CELESTE. Door Mevr. K. W. BILDERDIJK. . . . . — 332.

De Reis. Door Mr. A. BOXMAN. — — 34[illegible]

Bij het zien der Puinhoopen van de Plesse; door denzelfden. . . . — 344.

Danklied op de Verjaring van mijnen Vader, den 20 Maart 1807; door B. F. TYDEMAN. . . . . — 348.

Danklied op de Verjaring van mijnen Vader, den 20 Maart 1808; door denzelfden. . . . . . — 351.

Bij de 73ste Verjaring van onzen Vader; den 20 Maart 1814; door denzelfden. — 354.

Aan den Heer TH. VAN SWINDEREN, bij deszelfs benoeming tot Hoogleeraar in de Natuurkundige Wetenschappen aan de Academie te Groningen; door H. M. V. . . . . . . — 357.

Gedachten in eenen Lusthof; door wijlen Ds. J. VAN DER ROEST. . — 359.

Het

Digitized by Google

*Het overige nog bij ons voorhanden zijnde, hopen wij spoedig in een volgend Deel te geven, tegelijk met de vertaling van het keurige Gast-*maal van Leöntis, *door Mevr.* WIJTTENBACH, geb. GALLIEN; *terwijl wij, met dankzegging aan hen, aan welken wij — en het Vaderlandsch Publiek — voor dezen bundel verpligting hebben, ons voor verdere geschikte bijdragen blijven aanbevelen.*

Mr. H. W. TYDEMAN.
N. G. VAN KAMPEN.

VER-

VERHANDELING

OVER HET

HERDERSDICHT.

DOOR

Wijlen Mr. J. P. KLEYN.

Digitized by Google

*

MIJNE HEEREN!

Toen ik mij in het voorleden jaar onderwond, om u, in eene oppervlakkige behandeling van het Epigramma, iets van het leerstellige der Poëzij voor te dragen, heb ik gemeend te ontwaren, dat een onderwerp van dien aard u niet geheel ongevallig was.

Dit heeft mij aangemoedigd, om mijne krachten in dat vak nog eens te beproeven.

Verwacht echter, mijne Heeren! geen stelselmatige voordragt van diepzinnige Aesthetische waarheden. Overtuigd, dat de tegenoverstellende de vergelijking veelal de kortste en gemakkelijkste weg zij, om zich een goed begrip van iets te vormen; (gelijk de kunst zelve ook uit de beschouwing der natuur spoediger, dan door een omslagtig en afgetrokken onderzoek te bevatten is) zal ik op dit voetspoor het leerstellige der

Digitized by Google

Poëzij door voorbeelden trachten op te helderen, of wel uit de voortbrengselen van het genie zelve, u de theorie der kunst doen opmerken.

Mijn bijzonder onderwerp voor het tegenwoordige is eene kunstmatige behandeling van het Herdersdicht. Dit zal ons tafereelen opleveren, die den man naar de wereld, even als den Wijsgeer, moeten behagen. Derzelver beschouwing zal den eersten uit de slavernij zijner assembleës en speeltafels, als in vrijer lucht verplaatsen, of hem onschuldiger vermaken opleveren. De laatste zal daarbij eene kalmte en gelukkige rust gevoelen, welke hij onder zijne afgetrokkene nasporingen niet vond, en welke toch het doel is zijner gepeinzen.

Wat al bekoorlijkheden kan ons de *Bucolische* Dichter niet ten toon spreiden? Terwijl hij het oog van de schrikbarende tooneelen der oorlogsrampen aftrekt, herinnert hij den mensch zaligheden van een gerust leven, waarin men vrijer harte mag ademhalen. Is er wel iets beter geschikt, om ons de beminnelijkheden van *dien staat* te schilderen, die ons waarlijk eenmaal gelukkig kan maken? Wanneer de Ouden zich eene plaats naar hunne begrippen wilden schetsen, waar de deugd in een ander leven luisterrijk zou worden betoond, stelden zij daarom geene prachtige paleizen, geene van goud en diamanten schitterende zalen voor hunne verbeelding; maar een eenvoudig landverblijf op frissche

Digitized by Google

sche beemden, aan het ruischend beekjen of in de schaduwen van het verkwikkelijk woud. — Van daar dat Musaeus bij VIRGILIUS, tegen Aeneas, toen deze de verblijfplaats van zijnen vader Anchises in Elysium opzocht, zegt: (6e Boek van den Æneas v. 673).

„Nulli certa domus, lucis habitamus opacis,
Riparumque toros, et prata recentia rivis,
Incolimus. — — — —

Maar laat ons ter zake komen. Eer wij evenwel tot de dadelijke behandeling van ons onderwerp overgaan, zal het eenigzins noodig wezen, dat wij vooraf, met een enkeld woord, van den onderscheiden' aard der *Poëtische* en *Prosaïsche* uitdrukking spreken.

Dit schijnt van te meer aanbelang, wanneer wij ons herinneren, hoe vaak men 'ten aanzien der Dichtkunde in de ware bepaling van proza en poëzij dwaalt. En deze dwaling moet vooral bij het behandelde onderwerp, wat van naderbij beschouwd worden.

Men noemt veelal proza, alles wat niet rijmt — of, zoo men nog al iets nader kome, ten minste, alles, wat in geen' gebonden stijl, in geene voetmaat vervat is. (*)

Maar het is er zoo verre van daan, dat die verklaring den toets der juistheid zou doorstaan, dat wij dan velen der beste Geniën van onzen

Digitized by Google

tijd van de lijst der Poëten konden uitschrappen, om er de ellendigste Rijmelaars voor in de plaats te stellen.

Zoo schreef, om maar één voorbeeld aan te halen, GESSNER zijne uitmuntende Herderszangen, meest allen in ongebonden stijl — in zoogenaamd proza. — En wie zal hem den naam van Dichter bij uitmuntendheid betwisten (*)?

Wij kunnen ons voor het tegenwoordige met geene wijdloopige behandeling, ten aanzien van het meer algemeen onderzoek der vragen, inlaten, wat namelijk proza, en wat poëzij heete? of, om duidelijker te spreken: door welke kenmerken de voorstelling der waarheid (anders *Redeneerkunde*) van die der verbeelding (dat is te zeggen der *Dichtkunde*) te onderscheiden zij?

Dit zou ons tot een veel te wijd uitgestrekt veld van nasporing, althans te verre van ons thans te behandelen onderwerp vervoeren. Wij zouden dan tot de eerste bron onzer denkbeelden moeten opklimmen, en in eene wijsgeerige nasporing treden; of LOCKE gelijk had, met den oorsprong onzer gedachten in de zinnelijke gewaar-

(*) Zoo zal, (om nog een paar andere voorbeelden aan te halen,) wel niemand aan FÉNÉLON, LESSING (als Treurspeldichter) of CHATEAUBRIANT, den eernaam van Dichter ontzeggen.

N. G. v. K.

Digitized by Google

waarwordingen te zoeken. Maar ik bedoelde zulk een volledig onderzoek niet.

Dat rijm en voetmaat, op zich zelven beschouwd, even zoo min de *Poëzij* kenschetsen, of er een onontbeerlijk vereischte van zijn, als dat ongebonden stijl het *proza* zou karakteriseren — ziet daar eenvoudig wat wij alleen bij ons onderwerp willen doen opmerken.

De tegenoverstellende vergelijking zal ons hier wederom het beste leeren.

Wanneer GLEIM zingt:

Vom sternenvollen Himmel sahn
SCHWERIN *und* WINTERFELD,
Bewundrend den gemachten Plan,
Gedankenfull den Held.
Gott aber wog, bey sternenklang
Der beiden Heere krieg;
Er wog, und Preussens Schaale sank
Und Oestreichs Schaale stieg. —

dan zal wel niemand twijfelen, of dit Poëzij kan heeten.

Maar als de Geschiedschrijver ons verhaalt: *de Koning nam zulke wijze maatregelen, en tastte de Oostenrijkers zoo voordeelig aan, dat hij, niettegenstaande hunne groote overmagt, eene volkomene overwinning op dezelve bevocht* — dan zullen wij elkander niet behoeven te herinneren, dat dit *Proza* zij.

 De

Digitized by Google

De vraag is hier maar, hoe weten wij bij deze voorbeelden, dat het eene *Proza* en het ander *Poëzij* is?

Het gewone antwoord zal misschien gereed zijn: omdat het eerste geversificeerd is en rijmt, en het andere niet.

Maar laat ons dit eens wat nader onderzoeken.

BOGAART heeft ons in zijne beroemde Roomsche Monarchij het portret van keizer Hadrianus dus beschreven:

Aldus was 't wezen van den keizer Hadriaan,
Een vorst, alom vermaard door bloedige oorlogsdaên.
— — — — — — — — — — —
'T was deze, die zich met Antinous zoo snood
Bevlekte, en Priskus met zijn grootvaêr bragt ter dood,
Wanneer hij Commodus tot zoon had aangenomen; enz.

En MOONEN, die anders nog al vrij aartige Herderskouten heeft geschreven, stelt ons den lof van MELIS STOKE, als Historieschrijver, op de volgende wijze voor:

O trouwe Hoveling! o Staatshistorieschrijver!
Hoe zuiver is uw pen, schoon na den tijd vrij stijver
Dan in onze eeuw besneên! wat is uw rijk gewest
Verpligt aan haren inkt enz.

Men kan niet ontkennen, dat hier voetmaat en rijm is: maar wie uwer zal zulke rijmen onder

Poë-

Digitized by Google

Poëzij rangschikken? — Doch nu een ander voorbeeld.

BELLAMY schetst ons den Held in rijmelooze verzen:

Zijn rollend oog ziet als de zon,
Zijn stem spreekt als de donderwolk,
Zijn wang gloeit als het morgenrood,
Zijn vuist klemt als der leeuwen klaauw.
Hij staat gelijk een prachtige eik,
Hij ligt gelijk een stille zee,
Hij stapt gelijk een hooge storm,
Hij valt gelijk een trotsch paleis.
In moed verplettert hij de rots,
In zachtheid smelt hij voor een traan,
In trouw verduurt hij 't hardst metaal,
In wijsheid zweeft hij de englen na.
De jonge lente schetst zijn bloei,
De heete zomer zijne kracht,
De rijke herfst zijn nuttigheid,
En de achtbre winter zijne rust. —

Wie is dit Englenbeeld?
Eerbiedig hem. — Het is de HELD.

Behoeven wij meer voorbeelden? Het volgende van den geleerden, doch in het vak der Poëzij niet algemeen bekenden, Hoogleeraar RAU zal alles afdoen.

Hooren wij, hoe mijn vriend in zijne vroege jeugd den *Poolschen* Odendichter SARBIEWSKI bezongen heeft: zijn Loflied verdient, dat ik het u geheel voorleze.

Dat vrij der vorsten naam, door slavenhand
  In rotsen uitgehouwen, praal!
Dat standbeeld en altaar, hun razernij,
  Het bevend menschdom eer'! —
De tijd schuurt hunne naam van 't outer af;
  De menschheid trekt den voet terug,
Wen zij een beeld in 't dreigend wezen trapt,
  En gilt: hier ligt een vorst!
Veel eedler is uw lot, o gij! wiens naam
  Mijn staam'lend lied eerbiedig noemt,
Die naam, die door uw lied vereeuwigd blinkt
  En leeft en leven doet.
SARBIEWSKI! Ja! 't gedenkstuk dat ge u zelf,
  En met u zelf, uwe eeuw, uw volk,
Hebt opgerigt, staat vaster dan arduin,
  En vreest geen' ondergang. —
't Bewondrend oog ontrolt een eed'le traan,
  Wanneer 't op dat gedenkstuk staart;
't Verheven hart klopt met verhaasten slag
  Voor u, en 't geen gij zingt. —
Gelijk het land, door heeten dorst gescheurd,
  Wen 't zeeg'nend oog des Eeuw'gen wenkt,

Den

Digitized by Google

Den zegen drinkt, terwijl de dankbaarheid
  In rozengeuren stijgt.
Zoo leefde 't eerst door u mijn dorre ziel. —
  Ik dronk verrukt dien wellust in!....
En 't leven dreunde mij door de ad'ren toe:
  „ Gij zijt onsterfelijk!....
Omhoog, mijn ziel!... gij zijt onsterfelijk!
  Omhoog nu gij SARBIEWSKI zingt! —
SARBIEWSKI! Ja wanneer ik u betracht,
  Is alles ziel in mij.
Wanneer uw lied, door englenharp geleid,
  Ter eer des Eeuw'gen hooren doet,
Hoe pool aan pool, door 's donders stem geschud,
  Zijn' naam al bevend noemt,
Dan beeve ik. Maar als gij in kalmre God
  Ook dan als uwen vader maalt,
Dan wage ik het, en sla 't geluten oog
  In 't dondrend aangezigt. — —

Gij zingt, hoe God in 't ongenaakbaar licht
  Der stervelingen lot bestuurt,
Hoe eeuwge wijsheid, bij onpeilbre magt,
  Onpeilbre goedheid paart.
Gij toont mijn ziel, 't verzadigend geluk
  Door 't cedurig dwars des levens heen.
Gij ziet van verre op 't mateloos gewoel
  Des dwazen sterflings neêr.

Maar

Maar als uw lied; in englenharmonie
Gods eeuwge menschenliefde zingt,
En d' eeuwgë bron der liefde, JEZUS, zingt
Door JEZUS zelf bezield,
Dan gloeit, dan leeft in mij het edelst vuur,
Aanbiddend sla 'k met u een oog
Op hem. Ik voel den weêrschijn van dien gloed,
Ik voel de onsterflijkheid!
Als dan uw ziel, met meer dan Seraphs vlugt,
Ver' boven 't scheemrend licht der zon,
In d' oceaan der Godheid zich verliest,
Wie volgt.... wie zingt u dan?....
Ge ontvliedt me!... Neen, gij keert op aard terug,
Allengskens nader toont zij u,
Hoe volk bij volk door 't oorlog ligt verwoest
Of door de vrede bloeit.
Dan drukt u de eer des vaderlands op 't hart;
Hoe gloei ik, als uw lied den Pool
Te wapen roept, en op onsterflijke eer
Door dood en bliksems wijst.
Gelijk de *Vistula* én rots en bosch
Ter neêrgedonderd met zich voert,
En springt omhoog in schuimenden triomf,
Van bergen toegejuicht:
Zoo voert mij uw lied op 't bloedig oorlogsveld,
Verrukking geeft mijn vuist den dolk;
'k Hoor niets dan u; bij 't bulderen van 't geschut,

En ben onsterfelijk! —
Had zoo uw lied geklonken, toen de wraak
In 't land, door God weleer betreên,
Barbaren, en met hen, verwoesting, nacht,
In eeuwge naarheid zond;
De heilige asch van David, Isrels roem,
Zoo grootsch bezongen door uw lied,
Was nooit, ontbloot van helden tegenweer,
Door trotschen voet vertrapt.
Hoe blakend vloog zijn ziel u te gemoet
Toen uwe ziel deze aard verliet;
Gij wierd zijn vriend, daar waar ORION blinkt,
Met werelden omgord. —
Toen rustte op u der seraphijnen oog;
De harp van 's hemels vorsten zweeg,
Tien duizend aan tien duizend zwaaiden u
Des hemels palmen toe.
Ook zij, wie God, in 't sterflijk stof gehuld,
Het eerst een zalig lachjen schonk,
Zag u, en sloeg, door u te hoog verheft,
De onsterflijke oogen neêr —
En bloosde, als toen de bloem van 's hemels jeugd
Op eeuwige onschuld godlijk trotsch,
Het zaligst woord haar hooren liet, dat ooit
Een sterfling bloozen deed. —

Verheven ziel! kan 't zijn, hebt gij ook daar

Be-

Digitized by Google

Bewustheid van dit lied, dit hart?...
Sla dan het oog op mij! beziel mijn geest
En leer mij uwen toon! —
Zoo zal dees hand, die door uw zang, het eerst,
Nog zwak, 't beschreide speeltuig sloeg,
Ook dan, als 't oog niet schreijen kan, voor u
Nog beven op de lier! —

Mag ik vragen, mijne Heeren! hebt gij hier het rijm gemist? Wij voelen zeker allen, dat deze twee laatste voorbeelden uitmuntende Poëzij behelzen.

Maar, zal misschien iemand zeggen, hier is toch voetmaat. De denkbeelden zijn in evengelijke strophen afgedeeld.

Wij geven dit volkomen toe; maar zien wij dan nu, in de tweede plaats, of een gebonden stijl bij uitsluiting aan de Dichtkunst eigen zij. HIRSCHFELD schildert ons de wederkomst der Lente met den volgenden aanhef af:

„ Wie komt daar van gindschen heuvel, zoo onuitsprekelijk aanminnig van gelaat, het vrolijke voorhoofd met eenen glans als die van den dageraad omstraald, en door *Philomele* begroet? De vroege viooltjes voeren haar hunne geuren uit het dal te gemoet. De zachtbeschaduwde schoot der aarde wordt allengskens groener onder hare ligte treden. Wensch mijner Muse! gij koomt! o lente! Omvang haar, vrienden van het landle-

Digitized by Google

leven, zij komt met alle hare vreugde op onze velden terug. Hoe vrolijk juicht de gansche natuur bij hare wederkomst! welk een vergenoegdheid verheft zich boven haar in de helderblinkende lucht, die van het triumflied der leeuwrikken weêrgalmt; het leven zelve vergezelt haar over de zacht-opbloeijende beemden, onder de elkander beschaduwende beuken, en langs de begraasde heuvelen, waar de jonge lammeren bij honderden dartelen. Zie ginds de zee, waarin de zon nu weder haar glansrijk aangezigt spiegelt; en vóór ons het geheele, wijduitgestrekte landschap, wiens vlakte in afwisselende schakeringen met een verfrissend groen versierd, en hier en daar op nieuws met talrijke groepen van noesten veld-arbeid, bedekt is!

„Wat al vermengde stemmen van vreugde rondom ons! De nu weder vrije beeken vlieten al ruischend tusschen de overhangende bloemen voort, terwijl de runderen, hunne stallen verlatende, over de frissche weide huppelen, en hunne uitgelatene vreugde bot vieren. Ontelbare stemmen van allerlei vogels, die onder den laauwen hemel door elkander zwieren, mengelen zich onder het eenvouwige lied van den koekkoek, die het voorjaar uitroept, en het gebrekkekkek der kikvorschen. Ondertusschen komt een warme westenwind lispelend onze wangen streelen, en de jeugdige aarde ademt ons hare zoete geuren toe. Overal is de lente; overal galmt de blijdschap van het verjongde jaar, en wekt de echo op."

Wij

Digitized by Google

Wij zullen hier nu niet meer bijvoegen, om te bewijzen, dat er nog iets meen tot Poëzij vereischt word, dan louter gebonden stijl of rijm! De Romeinsche en Grieksche Dichters rijmden nooit, zelfs wierd het voor eene fout in de poëtische versificatie geacht, wanneer de uitgangen van twee op elkander volgende versregelen bij geval eenerlei klank gaven.

En hier mede denk ik tot mijn oogmerk genoeg gezegd te hebben, ten betooge, dat er zoo wel prosaïsche, dat wil zeggen, ongeversificeerde Gedichten, als eigenlijk gezegde, dat is in voetmaat of rijm gebonden Poëzij kunne bestaan; dat GESSNER, GERSTENBERG, FLORIAN, enz. in hunne Prosaïsche Land- en Herderszangen zoo wel uitmuntende Dichters zijn, als THEOCRITUS en VIRGILIUS in hunne hexametrische verzen.

Gaan wij nu tot de beschouwing van ons onderwerp over.

De *Grieken* en *Latijnen* verstonden onder de benamingen van Idyllen en Eklogen, die soort van Poëzij, welke de Franschen *Pastorale*, de Duitschers en wij Herdersdicht, Veldzangen, Herderskouten, enz. noemen.

Het Grieksche woord εἰδύλλιον beduidt eene kleine Print, eene afbeelding van iets, dat van geen grooten omvang, maar zeer bevallig is, terwijl de benaming ἐκλογη eigenlijk zoo veel zegt, als eene verzameling van uitgezochte stuk-

ken

ken van welken aard ook. Men heeft in vervolg van tijd goedgevonden, dien algemeenen naam bij uitsluiting te geven aan een zeker aantal kleine Gezangen of Liederen, die het landleven ten onderwerp hadden. — Van daar de *Eklögen* van *Virgilius*, dat wil zeggen: een bundel der kleinere werken, die deze Dichter over het herderleven geschreven heeft. — Wij durven niet bepalen, of de Ouden eenig onderscheiden begrip van dichtaard aan deze tweeërlei benamingen gehecht hebben. — Zoo veel is zeker, dat indien er al verschil in hebbe plaats gehad, hetzelve dan zeer gering zal geweest zijn.

Ondertusschen schijnt evenwel het gebruik daar in vrij algemeen overeen te stemmen, dat de oude Dichters aan de *Eklöge* meer levendige tentoonstelling, meer handeling hebben gegeven, dan wel aan de *Idylle*, waaromtrent men zich schijnt vergenoegd te hebben, de eene of andere Print, een verhaal van iets, of zelfs wel alleen deze of gene gewaarwording, te vinden afgeschetst (*). Hoe 't zij, men heeft zich in later tijd een veel minder eenvoudig begrip van het Her-

---

(*) Uit eene vergelijking b. v. der tweede en zesde *Ekloge* van VIRGILIUS en der 14 en 15 *Idylle* van THEOCRITUS zou ons bijna het tegendeel dezer bepaling blijken. Wij gelooven echter, dat beide benamingen door de Ouden zonder onderscheiding gebruikt zijn.

DE UITG.

Digitized by Google

Herdersdicht over 't algemeen begonnen te vormen, en zich daardoor allengs verder, zoo 't schijnt, van de oorspronkelijke meening verwijderd.

Ik zal uw geduld niet op de proef stellen met alle de ver uit elkander loopende gevoelens en bepalingen over deze Bucoliesche Poëzij hier op te halen. Zoo heeft *Fontenelle* (*) gewild, dat de handelende personen, de herders namelijk, *galant* zouden zijn en veel geest bezitten. — De Abt *Desfontaines* (†) oordeelt, dat het figuurlijke de voornaamste verdienste van 't Herdersdicht zou uitmaken; terwijl anderen bij voorb. *de Chabanon* (§) in tegendeel beweeren, dat men zich nimmer moet verwijderen van die gulle eenvoudigheid, die de voornaamste bevalligheid bijzet aan de werken der Ouden.

Laten wij op onze beurt zien, of wij deszelfs waren aard kunnen bepalen: Wat soort van Poëzij heeft men dan onder den naam van Herdersdicht te verstaan?

SULZER heeft ons in zijne Theorie het Herdersdicht beschreven: als Gedichten, wier inhoud uit den aard van het herderlijk leven genomen is.

Wan-

(*) Redevoering over 't Herdersdicht, p. 156.
(†) Redevoering over 't Herdersdicht, p. 68.
(§) Proeve over Theocritus, p. 26.

Digitized by Google

Wanneer wij derhalven aannemen, dat de Bukolische Poëzij haren oorsprong vindt in den herderlijken staat, en die levenswijze, zoo als wij weten, voor den mensch de allernatuurlijkste en ook de eerste geweest is, waarin hij geleefd heeft, zoo moet zij ook een van de oudste soorten van Dichtkunde zijn.

Men kan zich ligtelijk voorstellen, dat de eerste menschen, als geruste bezitters van eene aarde, die hun alles wat zij tot hunne behoefte noodig hadden, of hunnen smaak vleijen kon, in overvloed verschafte, den algemeenen Weldoener hunne dankbaarheid zullen betuigd, en in hunnen geestdrift de rivieren en beken, velden en bergen, wouden en bosschen, en in één woord, alles wat hen omringde, in den loop hunner aandoeningen zullen hebben medegevoerd. Maar naauwelijks hadden zij hunnen Schepper de vereischte hulde gebragt, of zij bezongen de rust en hunnen eigenen zaligen toestand: en juist dit behoorde de stof van den Herderszang uit te maken.

GESSNER, dien men misschien bij de nakomelingschap te regt voor den besten lateren Herderdichter zal houden, heeft ons kunnen leeren, voor welke eene maat van zedelijke en *Aesthetische* volkomenheid die Poëzij vatbaar zij. Wij stemmen hem gaarne toe, dat alles, wat de stille rust en het zachte, ongestoorde geluk wel afmaalt, elken mensch, die edel denkt, welgeval-

Digitized by Google

lig moet wezen; en dat dit ons nog des te aangenamer is, wanneer de Dichter zijne tooneelen uit de onbedrevene natuur ontleent, wijl deze dikwijls zoo veel overeenkomst hebben met de zaligste oogenblikken, die wij ons uit ons leven herinneren. „ Ik vlugt dan — zegt hij — ter „ stad uit en begeef mij op het eenzame veld. „ De schoonheid der natuur maakt mij geheel „ aandoening. Ik ben dan zoo gelukkig als een „ herder in de guldene eeuw, en rijker dan een „ koning."

Men zegt, dat GESSNER zijne herderlijke beelden overdreven heeft; maar hoe zeer men het dien Dichter, ook behalven zijne zóo even aangehaalde eigen uitspraak, uit zijne *Idyllen* zelven kan aanzien, dat hij de natuur verfraait, en zich met zijne tooneelen wel eens onder eenen Griekschen hemel verplaatst hebbe, zoo is het er toch verre van daan, dat de staat der herderlijke eenvouwigheid louter het voordbrengsel der verdichting zoude wezen, dat zij in tegendeel de werkelijke natuurstaat bij vele oude en hedendaagsche volken geweest zij, en nog is. Wij vinden nog in onzen tijd landen, wier inwoners bij hunne zedige herderlijke levenswijze in het volle genot der vrijheid, de zorgen van den burgerlijken staat zelfs niet bij name kennen, en die bij het geluid van hunne eigen gemaakte fluiten of schalmeijen, liederen kwelen die vrolijk-

Digitized by Google

lijkheid, liefde, en weltevredenheid hun in den mond leggen (*).

Zonder twijfel, zegt de geleerde Schrijver der *Algemeine Theorie der Schönen-Künste* — heeft de gelukkige hemelstreek van *Griekenland* en *Italien* weleer geheele herdervolken opgeleverd, wier spelen en gezangen aan hunne afstammelingen, die zich in later tijd in steden bijeen voegden, bij overlevering zijn nagelaten."

Gelijk alles, wat voormaals in de natuur bestond, vervolgens in kunst werd overgebragt, zoo volgden ook latere Dichters den Herderszang na, om de gelukzaligheden van dien uitlokkenden staat, ten minsten door de verbeelding, te smaken. Zijn algemeen karakter is daarin te zoeken, dat en de inhoud en voordragt beiden met de zeden en den staat van gelukkige veldelingen overeenstemmen, gelijk alle soorten van Gedichten, die tegenwoordig onder ons louter navolgingen van verloren geraakte, originelen zijn,

(*) De Schrijver ontleende hierbij, uit den straks aangehaalden SULZER, het voorbeeld der bewoners van Minorka; dat hier intusschen door ons weggelaten is, daar men hetzelve in den aanvang der *Prijsverhandeling* van den Heer KANTELAAR, tegelijk met nog een aantal andere van elders ontleende voorbeelden, reeds vermeld vindt.

DE UITG.

zijn, uit de levenswijze en de oefeningen van aëloude volken hunnen oorsprong ontleenen.

Na deze korte uitweiding over den oorsprong van het Herdersdicht, gaan wij nu onderzoeken, waarin eigenlijk deszelfs wezen bestå.

BATTEUX zegt, dat het landleven, in alle zijne mogelijke bevalligheid geschilderd, het eigenlijk onderwerp daarvan uitmaakt. Wanneer deze vrij algemeene bepaling proef kon houden, dan zou zij op eens een einde maken aan al den langwijligen twist, die zoo vele voorstanders van het oude en nieuwe Herdersdicht heeft bezig gehouden. — Maar, zoo als wij reeds boven hebben gezien, maakten de Ouden, hoe onbepaald ook, toch een min of meer aanmerkelijk onderscheid tusschen de verschillende soorten van het Herdersdicht, en dit valt te zeer in het oog, om ons met zulk eene algemeene uitspraak te vergenoegen.

SCHLEGEL, die doorgaans al mede niet zeer gelukkig in zijne omschrijvingen slaagde, maakt echter de zeer gegronde aanmerking, dat het *Land-* of *Velddicht* (*) wezenlijk van de *Idylle* on-

(*) Wij zouden in onze taal, om dit in 't voorbijgaan te zeggen, liever verkiezen, de Ekloge, *Veldzang*, *Herderskout*, of iets diergelijks, te noemen; want de be-

onderscheiden is, en dat beiden noch in onderwerp, noch in de uitvoering met elkander overeenkomen. De *Ekloge*, zegt hij, kan gevoegelijker tot het historieschilderen der Poëzij, dan tot hare landschapsteekening gebragt worden, want de bosschen en beeken, de kudden en beemden zijn in dezelve niet dan bijwerk, hetwelk zij tot hare stoffering behoeft. — Aan den anderen kant zal men ook nooit de Idylle onder de Historiestukken kunnen rangschikken. De opmerkzame beschouwer ziet in haar eene Landschapsschilderij, en onder alles wat de Poëzij in staat is af te malen, levert zij zekerlijk de bevalligste teekening uit. De Idylle behoort te schilderen, terwijl de Ekloge een bedrijfvol tooneele voert (*).

In

benaming van *Landgedicht* schijnt gevoegelijker het algemeen karakter der Landelijke Poëzij aan te duiden, en dus misschien beter tot een *hoofdnaam* beter te passen dan *Herdersdicht*. Het beteekend, ten minsten zoo ik meen, bij ons meer bijzonder een stuk van omvang, of wel eene beschouwing van den veldarbeid zelve, zoo als bij v. de *Georgica* van VIRGILIUS, de *Estelle* van FLORIAN, de *Daphnis* van LONGUS en van GESSNER, de Herderlijke Dramaas, *Amintas* en *de getrouwe Herder* van GUARINI en TASSO, de *Arcadia* van SANNAZARIUS, en diergelijken. DE UITG.

(*) Zie onze Aanteek. op bl. 13. DE UITG.

In één woord: *gene* zal dan meer bijzonder aan de voorwerpen der natuur, *deze* aan de aandoeningen der ziel gewijd zijn.

Zoo zal de Idyllen-Dichter met den Marquis de RACAN zingen:

„ Gelukkig, die in stillen vrede leeft van de melk zijner schapen, die van hunne eenvoudige wol zijne kleederen spint, die rustig in de vervelingen des ouderdoms, op dezelfde plaats zucht, daar zijne jeugd zuchtte om de liefde; die bij zich zelven gelukkig en te vrede is! Hij, die *Parijs* bij name naauwelijks kent; die de grenzen der wereld naar die van zijn eigendom afmeet, en meent, dat er geen grooter zeeën zijn, dan de *Marne* of de *Seine*. In dien gelukkigen staat begon aan de oever van de *Oise* de stille loop mijner gelukkige dagen: Het zij ik den ploeg gebruikte of den sikkel, de arbeid mijner handen onderhield mijn huisgezin; en was de avond daar, had de zon haren loop volbragt, dan was ook mijn werk voleind; dan vond ik mijnen haard omringd met mijne kinderen, en dikwijls kon ik zelfs daar naauwelijks plaats vinden; de eene sliep in zijne luren, de andere in de wieg — hen kussende wond mijne vrouw het gesponnene garen: de tijd wierd bij ons beschouwd als eene geheiligde zaak, en de ledigheid had bij mij geenen toegang."

De Eklogen-Dichter ondertusschen zal het bij

Digitized by Google

de uitboezeming van zijn gevoel niet laten, maar zal zich personen scheppen, die elkander die gewaarwording onderling mededeelen, zal er een Herderskout enz. van maken, en zijne levendige beelden in werking brengen (*).

Het onderscheid, waarvan wij SCHLEGEL boven hoorden spreken, wordt meer duidelijk, zoo 't schijnt, wanneer men de *Idyllen* van BION en MOSCHUS tegen de *Eklogen* van VIRGILIUS overstelt.

Maar ik had beloofd, om u niet slechts op Schrijvers te *wijzen*, maar het geen ik zeggen zou, door *voorbeelden* zelve op te helderen. Ik zal er aan blijven voldoen:

IDAS en MYCON vinden elkander op het veld en houden de volgende Herderskout:

IDAS.

(*) Het verschillende karakter der *Eklogen* en *Idyllen* schijnt door LOWTH niet opgemerkt te zijn geworden. Immers, daar hij, in zijne 29e *Voorlezing over de Hebreeuwsche Poëzij*, de *Idylle* omschrijft, als een *poëma modicae magnitudinis, styli medii, aequabilis, ad suavitatem et elegantiam potissimum comparati, dispositionis facilis, rectae, apparentis*, en daar hij haar desniettegenstaande onder de *Hymnen*, die den hoogstmogelijken Odentoon vorderen, rangschikt, moet hij, zoo als uit de Historische Psalmen, die hij ten voorbeelde aanvoert, nog nader schijnt te blijken, zelfs van de algeheele *Bucolische Poëzij* geen genoegzaam bepaald denkbeeld hebben gehad. DE UITG.

Wees gegroet MYCON, gij liefelijke zanger! wanneer ik u zie, dan springt het hart mij op van vreugde. Sedert wij te zamen op den grooten keisteen bij de bron zaten, en gij mij dat schoone voorjaarslied zongt, sinds heb ik u nog niet wedergezien.

MYCON. Ik groet u mede, IDAS, gij liefelijke fluitspeeler! Laat ons eene koele plaats zoeken, en ons daar in het lommer nedervlijen.

IDAS. Kom, gaan wij op gindsche hoogte zitten, waar de groote eik van PALÉMON staat. Hij verspreidt eene ruime schaduw in 't rond, en er waait altijd een luchtje. Ondertusschen kunnen mijne geiten aan de steile afhelling van den heuvel rondgrazen, en zich met de overhangende toppen der heesters verzaden. — Zie, hoe wijd strekt de prachtige eik zijne takken en noodigt ons onder zijnen frisschen lommer! Zetten wij ons hier bij de wilde rozenstruiken ter neder; de zachte koeltjes zullen er met onze haarlokken dartelen. Nergens ken ik eene plaats, o MYCON! die zoo heilig voor mij is, als deze. Ja! Palemon! deze eik zal altoos een plegtig gedenkteeken blijven van uwe braafheid! — PALÉMON had maar eene kleine kudde, en niettemin offerde hij eenmaal 's jaars aan Pan! O Pan (zoo bad hij) geef, dat mijne kudde zich vermeerdere, opdat ik ze met mijnen armen buurman moge deelen! — En PAN verdubbelde binnen 't jaar zijne kudde! — Toen vergat PALÉMON ook zijne geloften niet, maar gaf den

den armen herder, naast zijne hut, de helft van alle zijne schapen. Toen offerde hij weder op dezen heuvel aan PAN, en plantte eenen jongen eik en sprak: Altijd zal de dag mij heilig zijn, o PAN! waarop mijn wensch werd vervuld; zegen gij dezen eik, dien ik hier plante! Zij strekke mij tot een plegtig gedenkteeken! dan zal ik telken jare onder zijnen lommer u mijn offer brengen! — Zeg, MYCON! wil ik het lied eens voor u opheffen, dat ik steeds zing onder dezen eik?

MYCON. Wanneer gij mij dat lied wilt zingen, zal ik er u deze negenstemmige fluit voor ten geschenke geven. Ik heb het riet er toe, met veel naauwkeurigheid, zelve, van den oever gesneden, en de pijpen met welriekend was aaneen gehecht.

Nu begon IDAS te zingen:

Gij buigzame takken, die u zoo statig over mij uitstrekt, gij breidt met uwe schaduwen eene heilige verrukking over mij uit! En gij, frissche luchtjes! wanneer gij mij verkoelt, dan is het, als of mij eene Godheid onzigtbaar voorbij ruischt! Gij, mijne geiten, en gij, mijne schapen, ontziet het jonge klimop van den witten stam, opdat het langs denzelven zich naar boven slingere en den witten stam met groene kransen omvlechte! Geen donder, geen verwoestende stormwind moge u schaden, gij hooggetopte boom! Het is de wil der Goden, dat gij verrijst als een gedenkzuil der dankbaarheid.

heid. Uw kruin staat hoog in de lucht. De herder kan hem van verre zien, en wijst hem aan zijnen zoon, terwijl hij hem vermaant, om toch deugdzaam te wezen; ook ziet hem de tederhartige moeder; en vertelt de geschiedenis van PALÉMON aan het luisterend knaapjen op haren schoot. O! mogten toch de herders zich nog vele zulke gedenkteekens van braafheid oprigten, zoo dat wij eens vol heilige verrukking in schaduwrijke wouden wandelen konden.

Dit zong IDAS. Hij had reeds lange gezwegen, en MYCON zat nog al te luisteren. Ach, IDAS, sprak eindelijk MYCON: de daauw in den morgenstond kan mij verfrisschen; de vroege lente mij verheugen; maar de daden des braven mans verrukken mij boven alles.

En nu gaf hij hem zijne negenstemmige fluit over.

Mijn tweede voorbeeld is van geheel anderen aard, schoon niet minder bevallig. Het draagt tot opschrift: JADIS of *welëer*.

Ik had eens een lief meisje; heur naam was AMIRE. Zij was schoon als de morgenroos, zoet als de honig der naarstige bije, frisch als de daauw. Zij beminde mij, dat lieve meisje! en ik beminde haar even zeer. Zoo gelukkig ben ik *welëer* geweest. — Zoodra de maan opkwam, gingen wij beneden aan den heuvel, onder de digtbewassene olmen. Daar vlijden wij ons dan in 't gras ter neder en zeiden tot elkander: ach! konden

wij zoo altoos bijeen zijn! en dan zong de vogel van tusschen het digte loof, en het beekje murmelde zagtkens. Dikwijls hielden wij op met spreken, om naar hem te hooren, en hij zweeg ook somtijds stil, om ons te beluisteren; zoo gelukkig waren wij onder die digtbewassene olmen!

Maar nu, is het boschje eenzaam. De vogel is weggevlogen; het beekje murmelt nog wel, maar zijn gemurmel is enkel geklag. Cypressen vertoonen zich nu, daar te voren de olmen stonden: AMIRE is dood! en ik — ik kan niet meer in het boschje gaan!...

Gij ziet, M. H.! dat in den Herderskout van GESSNER het zedelijk gevoel niet alleen geschetst, maar ook in bedrijf voorgesteld is. Ge hebt de uitdrukking van dit zedelijk gevoel reeds zijne uitwerking op MYCON zien doen, terwijl het tweede voorbeeld uit een Fransch Dichter, het aan u zelven overlaat, welk eene gewaarwording gij er bij verkiest, of gedrongen word er bij te gevoelen. — Het laatste zal dan volgens het zoo even aangehaalde van SCHLEGEL meer *Idylle* dan *Ekloge*; het andere, omgekeerd, meer *Ekloge* dan *Idylle* kunnen heeten.

Ondertusschen had men, na zulk eene wel doorgedachte aanmerking, eene vrij naauwkeuriger verklaring van het Herdersdicht in 't algemeen, van dezen anders zeer bevoegden kunstregter mogen verwachten. — *De wezenlijke inhoud*

Digitized by Google

houd van het Herdersdicht, zegt hij, *schetst ons de zachte gewaarwordingen van een gelukkig leven, die door middel eener eenvouwige (geenszins heroïsche, noch ook lachverwekkende, maar natuurlijke) handeling ontwikkeld worden, en op eene, voor haar geschikte, plaats het bekoorlijk tooneel der natuur naamlijk, ten toon gespreid zijn.* — SCHLEGEL gaat nog verder dan BATTEUX, wil alle hevige hartstogten en smertelijke aandoeningen geheel en al uit het Herdersdicht verbannen hebben, en staat buiten de liefde er geen ander gevoel in toe, dan dat van braafheid, zachtaardigheid, openhartigheid, weldadigheid, dienstvaardigheid en edelmoedigheid. — Maar hoe veel ontbreekt hier niet?

Wanneer de *Alcimedusa* van THEOCRITUS, of de ongelukkige liefde, met regt den naam van Idylle mag dragen, dan moet de inhoud van 't Herdersdicht ook de onaangename gewaarwordingen van eenen jammerlijken dood kunnen behelzen.

Wij vragen — zeggen de geleerde Schrijvers der Hoogduitsche *Letterkundige Brieven* over dit onderwerp — is het Lijkdicht van ADONIS eene Idylle? De Heer SCHLEGEL zou dit niet ontkennend hebben beantwoord. — En evenwel is de treurtoon van BION over den dood van ADONIS niets minder dan de zachte aandoening van een gelukkig leven. Alle de Minnegoden beweenen hem. Van de bergen weêrgalmt de klaagstem der Oreaden.

Maar

Maar laat ons deze voortreffelijke Kunst-Idylle wat van naderbij beschouwen. Zij verdient wel, dat ik u mijne Vertaling van dezelve, die ik benevens den Lijkzang van MOSCHUS over BION, verscheiden jaren geleden, in 't licht gaf, zoo veel tot ons oogmerk noodig is, voorleze.

Ik weeklaag om ADONIS: hij stierf, de schoone ADONIS! Hij stierf, de schoone ADONIS — zoo klagen mij alle minnegoden na. Slaap niet meer, CYPRIS, in purpergewaad; ontwaak ongelukkige! Trek treurkleederen aan, en sla op uwe borst en zeg aan allen: Hij stierf, de schoone ADONIS! —

Ik weeklage om ADONIS — mij klagen alle minnegoden na; Daar ligt hij, de schoone ADONIS, op het gebergte, zijne witte heupen door eenen moorddadigen tand gekwetst; Hij ademt nog den laatsten zucht en CYPRIS is wanhopig. Het zwarte bloed rolt over zijn sneeuwwit lijf; onder de oogleden sterven zijne oogen reeds, en de rozenverw vlugt van zijne lippen. — — — — — — — — — — — — — —

Ik weeklage om ADONIS, mij klagen alle minnegoden na. Eene schrikkelijke, schrikkelijke wonde heeft hij in zijne zijde, de schoone ADONIS, maar eene nog grootere draagt CYTHEREA in 't harte. Om dezen jongeling weeklaagden ook de getrouwe honden; ook beweenen hem de bergnymphen: Maar APHRODITE doorkruist de wouden, troosteloos, met losbangende haren

en

en naakte voeten. Doornen kwetsen haar, en drinken het heilig bloed. Met luid galmend geschrei vliegt zij door diepe dalen, roept den Assyrischen gemaal, haren jongeling. Maar het zwarte bloed spatte over het ligchaam heen, dat de eertijds blanke borst van ADONIS bloedig wierd. Wee! ach wee uwer, CYTHEREA! zoo weeklagen alle minnegoden. VENUS heeft den schoonsten gemaal verloren, en met hem hare gansche goddelijke gestalte. Bekoorlijk was hare schoonheid, zoo lang ADONIS leefde. Nu sterft de bevalligheid met ADONIS daar heen. De bergen en wouden roepen: wee, om ADONIS! De stroomen, ook de beekjes beweenen CYTHEREA's smerten. Alle bloemen verliezen haren glans, want op alle heuvelen jammert VENUS. — Wee, ach! wee uwer, CYTHEREA! hij stierf, de schoone ADONIS! en de Echo galmt weder: Hij stierf, de schoone ADONIS! — Wie zou ook CYTHEREA's smertaanbrengende liefde niet beweenen? O wee, wee! daar zij ADONIS doodelijke wonde zag, als zij het purperen bloed om de stervende heup aanschouwde, breidde zij hare armen uit, en riep, treurig: Vertoef ADONIS, vertoef nog arme ADONIS! — — — — — — — — — — — — — Ontwaak één oogenblik, — — — en kus mij nog voor de laatste maal — — — — — — — — — — — dan wil ik dezen kus heilig bewaren, als ADONIS zelven, wijl gij, ellendige! mij ontvlugt, verre ontvlugt, ADONIS! beneden in den

Ache-

Digitized by Google

Acheron wandelt, maar den hatelijken en wilden Koning. Maar ik Ellendige leef, ben eên' Godin, en kan u niet volgen! — Neem mijnen gemaal weg, Proserpina! want gij zijt magtiger dan ik; en al het schoone moet nederwaart tot u. Maar ik — ben de ongelukkigste! Ik lijde onuitsprekelijke smarte; ik beween Adonis, die mij gestorven is; en u, u moet ik vreezen! — Ja! gij stierft, o driemaal geliefde! en mijne liefde vervloog mij als een droom. Cytherea is verlaten. Ledig zijn in haren Tempel de Minnegoden. — — — — Ach! waarom jaagdet gij zoo roekeloos? waarom waagdet gij met wilde dieren te vegten, daar gij zoo schoon waart? — Zoo klaagde Cypris, en de Minnegoden klaagden haar na.

Wee, wee, voor Cytherea! Hij stierf, de schoone Adonis! Paphia plengt zoo vele tranen, als Adonis bloed vergiet. Alle droppels veranderden zich op de aarde in bloemen; Het bloed bragt Rozen, en de tranen bragten Anemonen voort.

Ik weeklage om Adonis: Hij stierf, de schoone Adonis! — Ween niet meer in de wouden om uwen Gemaal, o Cypria! Reeds is voor hem een schoon leger, voor Adonis, een leger van bladeren bereid; Op uw leger, Cytherea! ligt hij, de verbleekte Adonis, en, al is hij dood, toch zoo schoon in den dood, als of hij sliep. — — — — — — Leg hem op bloemen en kransen; — maar alle bloemen zijn met

hem; — sints hij gestorven is, zijn alle bloemen met hem verwelkt. Versier hem met myrthen; zalf hem met zalven van welriekende olie! — Bederven moeten zalven! — — Adonis is niet meer! — Hij ligt, de tedere Adonis op purpergewaad; rondom hem zuchten, weenend, de Minnegoden, die om den verbleekten hunne lokken hebben afgeschoren. De een vertrapt zijne pijlen, een ander zijnen boog; gene brengt den koker vol schoon geveêrde pijlen: Deze maakt Adonis de voetzolen los; die brengt in gouden schalen water; een ander wascht zijne heupen; en gene verkoelt Adonis met zijne wieken.

Alle Minnegoden beklagen Cythere. Hymenéus heeft zijnen fakkel aan den drempel uitgedoofd, en den bruiloftskrans verscheurd. Niet meer, Hymen! Hymen! uw gezang is niet meer! men zingt: wee! wee! — wee, wee om Adonis; nog meer wee, om Hymenéus! De Gratiën klagen om den zoon van Cyniras. Hij is gestorven, de schoone Adonis, zeggen zij onder elkander, en roepen het nog luider dan gij, Diona! uit. — En de Musen beweenen Adonis ook; den schoonen Adonis roepen zij met gezangen terug; maar hij hoort haar niet, neen! hij kan ook niet; want Proserpina laat hem niet los. — Houd op van klagen, Cytherea! maak heden een einde aan uw Treurfeest. Gij moet weder weeklagen, weder op nieuw in het volgende jaar weenen!

Gij

Gij zult, mijne Heeren! met mij de bevalligheid, de schikking der beelden, de dichterlijke uitdrukking en de fijnheid der aandoening, met regt bewonderen, die ons de Bucolische Dichter als uit den mond der Gratiën zelve, om hier eene Mythologische uitdrukking te bezigen, in zijnen Ἐπιτάφιος Ἀδώνιδος een toon spreidt.

Wanneer wij in deze Idylle het jammerlijk weeklagen en de wanhopige onachtzaamheid van Venus, als Godin beschouwd, opmerken: — wanneer wij in 't oog houden, dat de Dichter haar in zulk eenen toestand brengt, waarin ieder eerlijk meisje voorkomt, dat zich zelven niet meer ontziet, geen ongemak meer vreest, en alle gevaren gewillig en met drift te gemoet ijlt, wijl zij dat geen heeft verloren, waaraan haar gansche ziel hing, waarvoor zij alleen zocht te leven, en om 't welk te behouden zij alle zorg aanwendde; kortom, wanneer wij den geheelen geest dezer Idylle beschouwen, dan zullen wij verwonderd moeten staan, hoe SCHLEGEL bij mogelijkheid met zulk een uitmuntend voorbeeld der Oudheid voor zich het *heldhaftige* uit het Herdersdicht heeft willen verbannen. Men slaapt ook in het Herdersdicht niet altijd op rozen. GESSNER heeft het zelfs eens beproefd, om eenen nijdigen Herder te schilderen, en hoe gelukkig is hij daar niet in geslaagd! LAMON, de wangunstige bedrieger, gaf hem aanleiding tot eenen knoop, die met regt voor eenen der be-

Digitized by Google

langrijksten in zijne *Daphnis* gehouden wordt.

Het zijn dus niet altijd, zoo als SCHLEGEL wil, de *zachte gewaarwordingen van een gelukkig leven*, die de *Idylle* bezingt, schoon het waar blijve, dat de smertelijke aandoeningen in het Herdersdicht met geene ruwe of onachtzame hand geteekend worden. Het malsche *Bucolische* koloriet moet deszelfs tafereelen kenschetsen. Wij hebben zoo even reeds opgemerkt, dat de handeling der Idylle zeer wel heldhaftig kan wezen, maar het Herdersdicht heeft zijnen eigen heldengeest, die uit andere bronnen ontspringt, schoon niet minder verheven, dan die van ALEXANDER. In eene *Idylle* doodt *Thyrsis* ongewapend met de bloote hand eenen wolf, die hem een zijner lammeren wilde ontrooven; en dit lam was het pand der minne van zijne Herderin.

„Het wilde dier — dus verhaalt de Herder zijn geval — sleepte, o smert! het onderpand uwer trouwe, mijn zoo zeer bemind lam! met zich voort. O welk een ongelukkig voorteeken voor mijne liefde! riep ik uit! Wreedaard! ik veracht uwe woede. Wacht! ofschoon gij mij zonder hond en staf verrast, ras zult gij ondervinden, dat een Minnaar niets vreest. — En zoo heb ik hem tot in zijnen kuil vervolgd, en terwijl ik hem zijnen roof ontweldigde, hem eindelijk door mijne vuistslagen gedood."

Wat dunkt u? maakt deze heldenmoed de Idylle niet bevalliger, dan wanneer onze Herder

het

het bloôhartig op een loopen had gezet, en zijn verscheurd lam in suikerzoete liederen beweend?

Zoo heeft ook de Ekloge hare Helden, hare beroemde liederen.

Si quos aut PHYLLIDIS *ignes,*
Aut ALCONIS *habes laudes aut jurgia* CODRI (*).

(Zoo gij eenigen minnebrand van PHYLLIS, of lof van ALCON, of twist van CODRUS, te vermelden hebt.)

Zij hebben er ook nog van verhevener soort, bij voorbeeld:

Qui potuit rerum cognoscere causas,
Atque metus omnes, et inexorabile fatum,
Subjecit pedibus, strepitumque Acherontis avari.

(Die de oorzaken der dingen weet te doorgronden, en zich boven alle vrees, en het onverbiddelijk noodlot, en de ijdele mare van den alverslindenden Acheron, verheven heeft.)

Maar eene andere vraag: Mag de Dichter ook eene lachverwekkende handeling kiezen? Volgens SCHLEGEL, volstrekt niet. Maar wat verstaat hij hier door lagchen? Wanneer hij het laag

(*) Maar bedoelde VIRGILIUS hier den Herders-dichter? DE UITG.

Digitized by Google

laag *burlesque* bedoelt, dan stem ik gaarne met hem in. De ware Idylie eischt eene veredeling van aandoeningen, die geene onvoegelijke spotzucht toelaat; maar eenvoudigheid en onervarenheid, die twee voorname, zoo niet, volgens RIEDEL en VAN ALPHEN, de eenige ware eigenschappen van het naïve, kunnen zeer bevallig doen lagchen. Zelfs schijnt eene zekere soort van scherts den *Bucolischen* Dichter niet te ontsieren. Het:

Malo me GALATEA *petit, lasciva puella,*
Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.

is bekend. — Zoo ook wanneer VIRGILIUS zijnen *Silenus* door eene der *Najaden* met het bloedrood sap van moerbeziën het gezigt laat beschilderen:

Timidis supervenit AEGLE;
AEGLE *Naïadum pulcherrima, jamque videnti*
Sanguineis frontem moris et tempora pingit;

dan is dit zeker eene lachverwekkende, ja zelfs koddige, handeling, maar hoe aardig heeft de Dichter haar niet verëdeld! GRESSET dwaalde wel heel zeer, toen hij er zijne fransche *delicatesse* aan verspilde.

La jeune Eglé (dus verbrodt hij in zijne vertaling de naïviteit van 't origineel)

La

La jeune Eglé survint, et se joint aux Pasteurs,
Pour former au Vieillard une chaîne de fleurs.

Weg is nu de moedwillige scherts der Najade, zoo wel als de schalkachtige luim.

Maar laat ons verder gaan.

Vervolgens wijst SCHLEGEL aan het Herdersdicht zijne plaats aan op *het bekoorlijk tooneel der Natuur.* Wanneer hij, zoo als BATTEUX en anderen schijnen te doen, daaronder niets meer verstaat dan boschjes, beekjes en beemden, die hij op eene andere plaats de voegzame stoffeering van het Herdersdicht noemt, dan weet ik niet, wat ik van de Visschers Idylle van THEOCRITUS moet zeggen. Het tooneel, waarop dezelve verschijnt, is niets minder dan het *bekoorlijk tooneel der Natuur.*

„ Zij lagen in hunne slaaphutten op stroo van „ gedroogd gras, tegen een met mos begroeid „ beschot te rusten." — Hier ziet men natuur, maar zeer zeker geene der bevalligste van hare tafereelen.

Ondertusschen wil ik niet ontkennen, dat ik bij deze Idylle van THEOCRITUS en andere dergelijken mij meer dan eens de schoone vierde Idylle van MOSCHUS herinnerd heb:

Wanneer — dus zingt hij — wanneer een zachte wind het blaauwe meer beweegt,
Wordt mij 't vreesachtig hart verrukt;
Dan is mij 't land niet meer zoo lief,

Het stille meer bekoort mij verr' het meest:
Maar als de donkere afgrond dondrend spreekt;
Het schuimend meer in kolken draait,
En golven tegen golven slaan;
Dan zie ik vol verlangen uit,
Naar boomen en naar land, —
En sidder voor het meer!
Het trouwe land, en woud, dat schaduw geeft,
Bekoort mij dan terstond, waarin de pijnboom ruischt,
Door zachten wind gewiegd. —
Des visschers leven is een booze staat:
Hem is zijn schip een huis,
Het meer zijn zweet,
En een onzek're jagt — de visch.
Maar mij bevalt de zoete slaap
Digt bij den Platanus, die breede bladren heeft.
Ook hoor ik gaarn' de zilv'ren stem der beek,
Die, door haar zoet gekweel,
Den landman tot zich lokt, maar nimmer hem verschrikt.

Maar waar zullen wij het Herderdicht zijne eigenlijke plaats dan aanwijzen? Mij dunkt, *overal*, waar zich de eenvoudige Natuurmensch kan ophouden; het vrije veld bij voorb. voor de Herders; de bosschen en wouden voor jagers; de oevers der rivieren en de zeestranden voor visschers; de stroohut, het akkerland, de klaverweiden, de beestenstal en dorschvloer voor

den

den landman en veehoeder: ja zelfs, zoo als in later tijd een *Engelsch* Dichter heeft gedaan, de kluizenaarshut en de Arabische woestijn voor kameeldrijvers. — In één woord, alle zulke plaatsen, meer, als de Genie zich wil voor te stellen, waar zich menschen ophouden, die gelukkig genoeg zijn, van het willekeurig juk der ongelijkheid niet te kennen.

Na deze algemeene bepaling, dunkt mij, dat men het Herdersdicht, met MOSES MENDELSSOHN, zou kunnen beschrijven als *de meest zinnelijke uitdrukking der hoogstmogelijke veredelde hartstogten en gewaarwordingen van zulke menschen, die bij horden, of in kleinere maatschappijen leven.*

Deze bepaling, die ik tot nog toe voor mij de verkiesselijkste houde (*), legt de genie aan gee-

(*) Een weinig later, of bijna gelijktijdig met deze Verhandeling, heeft de groote SCHILLER in zijne Verhandeling *uber naïve und sentimentalische Dichtung* * eene andere, geheel oorspronkelijke bepaling van het Herdersdicht gegeven. Hij rekent hetzelve tot de *elegische* soort (in eenen ruimen zin), waarin het *ideaal* tegenover de wezenlijkheid geplaatst wordt, zoo dat het

* Kleine Prosaische Schriften, S. 87, 129 ff.

Digitized by Google

geene te naauwe banden, want zij is niet louter uit de voorhanden zijnde Dichtwerken van deze soort opgemaakt, maar vindt zich in de natuur onzer gewaarwordingen gegrond, en hier aan behoort zich ook het levendigst genie te onderwerpen. Offchoon zij van den *Bucolischen* Dichter beelden uit de Natuur, hartstogten en aandoeningen, op zich zelven of in bedrijf geschilderd, vordere, zij laat hem echter vrij, of hij zachte dan wel hevige verkieze, mits echter, de bron dier hartstogten haren grond niet vinde in begeerten, die nergens dan in den uitgebreiden kring der grootere Maatschappijen kunnen plaats vinden: bij voorb. heerschzucht, eigenbaat, onbepaalde eergierigheid, huichelarij, gods-

het welgevallen aan het eerste de overhand bekomt. Gelijk nu in de eigenlijke *Elegie* of den treurzang Natuur en Ideaal beide als verloren of onbereikt worden beweend, dus geeft de vereeniging van beiden in de *Idylle* stof tot vreugde. De *Dichterlijke voorstelling der onschuldige en gelukkige menschheid* is het algemeen denkbeeld dezer dichtsoort, die zich niet slechts tot het voorledene, vóór den aanvang der beschaving, behoeft te bepalen, maar ook als toekomstige bereiking van haar hoogste doel, — vereeniging van Natuur en Ideaal, — kan verheffen. In dezen zin is dus ook het elfde hoofdstuk van JESAIAS een voortreffelijk Herdersdicht.

N. G. v. K.

godsdienstige dweeperij, muitzucht, en diergelijken meer, zijn hartstogten, die in volkrijke steden al veel de overhand hebben, maar in den kleinen kring des landbewoners niet zoo bekend zijn. Liefde daarentegen, mislukte vrijaadje, beleedigde vriendschap, vrees voor ontrouw, het jammerlijk verlies van vrienden of van eene beminde bruid, kortom van het liefste dat wij op de wereld hadden. — Waarom zouden deze aandoeningen midden onder den alléreenvoudigsten Natuurstaat der kleinere Maatschappijen, geene aandoenlijke tooneelen kunnen opleveren? — Het landvolk, Herders namelijk, jagers van beroep, visschers enz., zijn lieden, die als magen en vrienden te zamen leven, zonder uitgebreider maatschappelijke verbintenissen te kennen; en zoo zij zich ook al eens in de eene of andere betrekking tot een grooteren staat mogen bevinden, is dit verband toch zoo gering, dat de Dichter weinig moeite heeft, om er ons oog geheel van af te trekken.

De Landschaps-poëzij, die gemeenlijk, zoo als wij zagen, met den kunstnaam van *Herdersdicht* bestempeld wordt, stelt dus of de bezigheden en levenswijze dier kleinere huisgezinnen voor, of zij schetst ons derzelver aandoeningen en hartstogten. Zoo wel de levenswijze als de gewaarwordingen kunnen getrouwelijk naar de Natuur geschilderd, of volgens een ideaal verfraaid worden. — Eveneens is het geval met de Schilderkunst,

kunst; en wel bepaaldelijk met het landschapschilderen, welks treffende overeenkomst met het Herdersdicht wij boven reeds opmerkten. Ontwikkelen wij derhalve ons tegenwoordig onderwerp verder, door de beschouwing van dit gemeenschappelijk beginsel, en vestigen wij daartoe het oog eerst op beider tooneel, het bekoorlijke landschap.

Wij weten, dat onder de verschillende soorten der afbeeldende kunsten veelligt geene aanzienlijker rang bekleedt, dan die, welke ons door hare bekoorlijke Tafereelen uit de zoogenaamde levenlooze Natuur, als met eene onzigtbare tooverkracht tot de levendigste gevoelens opwekt.

Het genoegen, waarmede bijna alle menschen, zegt SULZER, teekeningen van dien aard beschouwen, doet ons zien, in welk eene naauwe betrekking de schoonheden der Natuur met de gewaarwordingen onzer ziel staan, en hoe ongemerkbaar, bij gevolg, de overgang zij, waarmede de Schilder- en Dichtkunde ons van de stoffelijke tot de zedelijke wereld overbrengen.

De smaak van het schoone vindt nergens meer bevrediging dan in de tafereelen der Natuur. De ontelbare afwisseling van kleuren, in de liefelijkste harmonie vereenigd, of op de bevalligste wijze geschakeerd, verkwikt het oog overal, waar het zich heen wendt. Alles, wat op zich zelven in vorm en gedaante bevallig, innemend, of groot en treffend kan wezen, wordt hier ten

toon

Digitized by Google

toon gespreid. Maar dit is het nog niet alles. Duizend onderscheidene, op allerlei wijze door één gemengde vrienden maken, daarenboven, in die tafereelen één geheel uit, waarin zich alles zoo te zamen voegt, dat bij de onbeschrijfelijkste afwisseling van voorstellingen, geene de minste tegenstrijdigheid onder dezelve gevonden wordt, schoon elk in 't bijzonder met een' eigen aard bedeeld.

Onder dit alles leert de mensch bij overtuiging, dat geene enkel dierlijke aandoening voor de indrukken der grovere zinnen hem bezielt, maar dat een veel edeler en verhevener gevoel bij hem aanwezig is, hetwelk zijn geheele wezen van binnen doorgloeit, en in hem eene beweging verwekt, die niets gemeens heeft met de stof, welke hem die indrukken gaf. Hij leert hoogere behoeften kennen, en wordt een onzigtbaar wezen in zich gewaar, hetwelk een welgevallen heeft aan orde, aan overeenstemming, aan verscheidenheid.

De schoonheden der Natuur eindelijk onderrigten den in het denken nog ongeoefenden mensch, dat hij iets meer zij, dan een aardsch en louter stoffelijk wezen. Eene stille Landouwe vol schoonheid, eene ruischende beek, het lispelen van eenen kleinen waterval, eene afgelegene, onbezochte streek, verwekken in hem een zachttintelend gevoel voor de eenzaamheid, en boezemen hem tevens eerbied in voor eene onzigt-

bare

bare magt, die in deze verlatene oorden schijnt te wonen.

Daar hij nu overal de sporen eener oneindige wijsheid en goedheid aantreft, vindt hij zich overtuigd, dat alle deze onderscheidene krachten niet zonder eenig oogmerk in de levenlooze Natuur zijn gelegd. Deze overweging, zoo als ik zoo even zeide, maakt het eerste onderrigt uit van den mensch, nog onvatbaar voor het deftig onderwijs der Rede. Door haar wordt zijne ziel van lieverlede gevormd, en zijn verstand eerst met zwakke en duistere begrippen vervuld, die zich vervolgens ontwikkelen en opklaren. Op deze wijze is de opmerkzame beschouwing der stoffelijke wereld, der levenlooze natuur, 's menschen eerste stap tot verstand en zuiver gevoel. Immers, ook het *gemoed* wordt door de Natuur ten krachtigste opgewekt. Door de grootsche tooneelen der natuur hebben wij het groote, het nieuwe, het buitengemeene leeren bewonderen. Nu eens heeft zij vrees en schrik bij ons verwekt, dan weder ons tot aandacht en eene plegtige Godsvereering opgevoerd, of wel in eene zachte treurigheid en verkwikkelijken wellust weggesleept. Wie gevoelt niet de vrolijkste vervoeringen van dankbaarheid, wanneer hij den rijkdom der natuur in vruchtbare akkers en grasige weiden aanschouwt? Kan men ooit beter zijne zwakheid en afhankelijkheid van hoogere krachten ontwaren, dan bij het dreigend gezigt van

eene

Digitized by Google

eene reeds half verbrijzelde overhangende rots? bij het ruischen van eenen geweldigen waterval, het vreesselijk stormen van een orkaan, of het golfgeklots eener beroerde zee? Wie voelt zich niet ernstig gestemd bij het aannaderen van een geducht onweder? Wie ontwaart niet bij alle deze tooneelen de almagtige kracht die de gansche Natuur beheerscht? Het is ontwijfelbaar zeker, dat de mensch in zijnen ruwen natuurstaat de eerste begrippen eener Godheid uit zulke tooneelen ontleent. En hier is het, waar wij het algemeen beginsel der *Bucolische* Schilder- en Dichtkunst ontmoeten.

Vergelijken wij beiden thans nader.

Gelijk de Landschapsschilder in de levenlooze Natuur eene onuitputtelijke stof vindt, om, door middel van het oog, op de gemoederen der menschen een voordeeligen indruk te maken, en hen door allerhande tafereelen een belangrijk genoegen te schenken, dus kan de *Bucolische* Dichter, vooral hij, die met de verhevene krachten zijner kunst bekend is, zedelijke voorwerpen, die op verstand en hart tegelijk werken, met de tooneelen der levenlooze Natuur verbinden.

Plaats bij voorb. dáár in gindsche wildernis, waar heinde noch verre boom of struik of kruid u toelacht, plaats daar, in een treffend *contrast*, het tooneel der werkzaamste liefde, eenen ellendeling onder de Roovers gevallen, door den welda-

Digitized by Google

dadigen menschenvriend opgebeurd, verkwikt, op zijn lastdier getild, en, in spijt van alle gevaar, met langzame treden vervoerd. Vertoon ons hier de bekoorlijke *harmonie* eener stille, eenvoudige, lagchende Natuur, en van het kalme, effene, vreedzame gemoed diens vrolijken veehoeders, van welken onze POOT uitroept:

Hoe genoeglijk rolt het leven
Des gerusten Landmans heên,
Die zijn zalig lot, hoe kleen,
Om geen konings kroon zou geven! enz.

En hoe zou ook een mensch, voor wien hemel en aarde, dat ik mij zoo eens uitdrukke, zich als om strijd beijveren, om zijn aanzijn te volmaken, en zijne ziel te vervrolijken, — hoe zou zulk een bevoorregt wezen het van zich kunnen verkrijgen, om, bij den blos der onschuld en het lieflijk lagchen der Natuur, ongevoelig te zijn? — Zou hij toelaten, dat wilde driften, woeste hartstogten zijnen boezem doorknagen, terwijl alles voor en rondom hem rust en vrede ademt, en uit elk boschje van elken boom de zangen der vogelkoren zijn oor kunnen strelen? In alle zulke sprekende tafereelen is de Natuur oneindig rijk. En, gelijk het de pligt van den Landschapsschilder is, om ons die op zijn paneel te vertoonen, zoo moet het Herdersdicht ons, uit het gedruisch der wereld, in de eenzaam-

zaamheid lokken; ons nu eens tot ernst, dan tot vrolijkheid stemmen, en door eene bevallige, slechts in schijn levenlooze, maar in de daad altijd bezige Natuur, ons tot eene vlijtige medewerking tot het algemeene welzijn aansporen.

„ Een Schilder, die de taal der Natuur niet verstaat," zegt SULZER, „ maar ons enkel door verscheidenheid van kleuren en gedaanten vermaken wil, kent de kracht zijner kunst niet. Wordt hij niet, als een HALLER, een THOMSON en KLEIST, door de beschouwing der Natuur in de belangrijke velden der zedelijke wereld verplaatst, dan blijven al zijne teekeningen en verwen onbeduidend."

En zoo is het, omgekeerd, met den *Bucolischen* Dichter gelegen: Wil hij een bedrijf in zijnen Herderszang ten tooneele voeren, zoo moet hij de voorwerpen uit de dierlijke en zedelijke Natuur met de haar passende landelijke tafereelen in een juist verband plaatsen. Beiden moeten, gelijk in eene gestoffeerde landschapsteekening, elkander ondersteunen en doen uitkomen. Hij zal bij voorb. meestal de Menschenschuwen, *Melancholiken*, in eene sombere, naargeestige wildernis plaatsen, terwijl hij een schoon en aangenaam woud voor den eerwaardigen Kluizenaar, die de wereld verlaten heeft om rust te genieten, ten verblijve verkiest.

Om kort te gaan — een Kunstenaar, met eene gevoelige ziel, zal, op het gezigt van een lom-

D mer-

Digitized by Google

merrijk oord of een uitgebreid landschap, ligtelijk die soort van *aesthetische* kracht onderscheiden, welke bij uitnemendheid in dezelve ligt, en haar kenschetst. Door eene welgekozene handeling uit het zedelijk leven, die een Schilder in zijn landschap plaatst, kan hij haar eene voortreffelijkheid geven, die haar met de beste historiestukken om den prijs doet dingen; dus ook de *Bucolische* Dichter.

Immers; gelijk in de schilderkunst ieder historiestuk in zijn soort goed heet, wanneer het een bedrijf uit de zedelijke wereld vertoont, hetwelk, op eene levendige en treffende wijze, belangrijke aandoeningen wekt, en deze of gene zedelijke begrippen nadrukkelijk in ons doet geboren worden, of wel vernieuwt; zoo is ook het Herdersdicht in zijn soort goed, wanneer het ons eene welgelijkende kopij der eenvoudige Natuur levert; voornamelijk dan, wanneer hetzelve nog daarenboven met juist getroffene voorwerpen uit de zedelijke wereld verrijkt is.

Maar niet altoos wordt er in de *Bucolische* Poëzy een bedrijf vereischt, gelijk wij reeds in onze inleidende verhandeling met een woord gezegd hebben. Hier geldt ook de regel, dat men, om iets groots uit te werken, niet altoos een' grooten toestel behoeft, en dat somwijlen eene zaak, die op zich zelve zeer gering schijnt, op een daartoe bijzonder voorbereid gemoed een, zeer grooten indruk maken kan.

Het

Digitized by Google

Het is ook hier wederom, gelijk in de schilderkunst: Een enkel beeld, zoo als bij voorb. ADAM, die in een paradijs de schoonheid der schepping bewondert, terwijl hij, door zijnen stand en gebaarden, duidelijk doet zien, dat hij de tegenwoordigheid van den Schepper zelf ondervindt, moet immers bij elken man van gevoel onuitwischbare indrukken verwekken van aanbidding en verheerlijking des algoeden Scheppers. Maar, gelijk het in de schilderkunst voor een menschelijk beeld niet genoeg is, dat de ruwe levenlooze stof in eene juiste evenredigheid van deelen tot het geheel wordt gevormd, maar zoo als men daarin kracht en leven, eenen naar grondregels handelenden en door onderscheiden neigingen bezielden geest moet ontwaren, zoo moet men ook in een landschap meer dan doode stoffe zien. Er moet iets in wezen, hetwelk niet alleen het oog verlustigt, maar ook op onze ziel werkt, door ons aanleiding tot denken te geven, en onze aandoeningen en neigingen gaande te maken. Zoo vindt men bij voorb. romaneske waterwerken in bergachtige wildernissen, in *Zwitserland* — woeste en schrikbarende streken in *Groenland*, aan *Hudsonsbaay* enz., die zonder eenige stoffeering zoo veel groots in zich hebben, en eene zoodanige huivering wekken, dat zij nagenoeg dezelfde werking doen, als de verhevenste tafereelen van RAFAËL. Dus kan in het Herdersdicht één enkel beeld, ééne enkele

 aan-

Digitized by Google

aandoening eene zeer goede Idylle opleveren, dewijl *hier*, gelijk *dáár*, niet zoo zeer de hoeveelheid en uitgebreidheid der stoffe, als wel de innerlijke waardij van het geteekende voorwerp den maatstaf der volkomenheid geeft.

Treden wij thans meer bijzonder in het reeds boven aangestipte onderscheid der *Idylle* en *Ekloge*; en bepalen wij ons, voor eerst, bij den aard der *Ekloge*, welke wij gezien hebben dat eenig bedrijf moet bevatten.

Zij schetst ons, hoe een gelukkig landvolk zich, bij de aanmerkelijkste eenvoudigheid van zeden, van levenswijze en neigingen, bij alle ontmoetingen in geluk en ongeluk, gedraagt. Een landvolk, welks hantering zeer verschillend zijn kan, maar welks toestand ons, in vergelijking met den onzen, zeer gelukkig moet schijnen. Een landvolk, dat wel niet boven de algemeene rampen der natuur verheven, maar toch van al die ellende vrij is, die er eerst na de oprigting van grootere burgerlijke maatschappijen ontstond; van drukkende belastingen, bij voorb., van slaafsche diensten, en daaraan verknochten al te afmattenden arbeid, van prangende zorg en moedeloosheid, onder dreigend gebrek en vermeerderde behoeften. Wel is waar, ijverzucht, ontrouw in de liefde, afgunst wegens eene meerdere volkomenheid van ziel of ligchaam, en meer dergelijke gebreken in het karakter, vinden er bij zulk een landvolk plaats: maar deze evenaren

Digitized by Google

in geenen deele het onheil, dat uit de meer ingewikkelde, en zich in duizenderlei hatelijke vormen vertoonende, karaktergebreken in grootere maatschappijen voortspruit; zoo als uit hunkeren naar aanzien en onderscheiding, begeerte naar grooten rijkdom, verkwisting, schijnheilig bedrog, vervolg- en muitzucht, enz.

Onder het gezegde landvolk hebben de Dichters van vroeger en later tijd, ofschoon zij wel eens jagers, visschers, wijngaardeniers enz. in in hunne *Eklogen* lieten optreden, echter niet ten onregte veelal bij voorkeus Herders tot hun onderwerp genomen. Vrij algemeen denkt men toch, dat de oorsprong der Poëzij over het algemeen reeds in het tijdvak, dat onmiddelijk op de schepping volgde, gezocht moet worden (*). Daar nu het temmen en hoeden van vee tot de allereerste bezigheden der menschen schijnt te hebben behoord, heeft men veel reden, om te vermoeden, dat zeker slag van Herdersdicht de oudste soort van Poëzij hebbe uitgemaakt. Daar men in de kindschheid der wereld, bij het oppassen van zijn vee, niet veel anders te doen had, dan de schoonheden der natuur op te merken, zal men daar door weldra opgewekt en ge-

(*) Zie FONTENELLE's *Verhandeling over het Herdersdicht.* POPE's *Verhandeling* over het zelfde onderwerp, en meer anderen.

geprikkeld zijn geworden, om die schoonheden te bezingen, en daarbij het genot dat men daarvan had, de vruchten van zijn bedrijf, dit bedrijf zelf, en zijne verdere handelingen tevens, te vermelden.

Hieruit ontstond een soort van Herdersdicht, dat zich met den tijd al meer en meer volmaakte, maar waarvan de grondstof veelal dezelfde en *Bucolisch* bleef, en dit ook wezenlijk blijven moet, als het een genoegzaam regt op den naam van *Herdersdicht* behouden zal. Althans zal men niet wel gezegd kunnen worden eenen *Herderszang* te hebben gemaakt, als men, ofschoon in den vorm van eene *Ekloge* of *Idylle*, voorwerpen bezingt, die tot eene gansch andere, dan de landelijke, wereld behooren, en van soortgelijken aard zijn, als die VIRGILIUS in zijne vierde *Ekloge* (*) gemeend heeft te mogen behandelen. Ook is niet al, wat er bij het landleven plaats heeft, zonder onderscheid, een waardig onderwerp voor den *Bucolischen* Dichter. Eene geruste en wel te vreden ziel, verdient bovenal door

(*) Althans volgens de gewone *allegorische* opvatting. De Heer KANTELAAR *bladz.* 227 *en volgg.* betwist den naam van *Herdersdicht* te regt aan menige dus genoemde *Idylle* van THEOCRITUS, aan eenige opstellen onder GESSNERS dus genoemde *Idyllen*, en aan nog veel meer andere.

DE UITG.

Digitized by Google

door hem geteekend te worden; en al, wat uit zijnen eigenen aard geschikt is, om te behagen, en, ondanks al deszelfs eenvoudigheid, belang te verwekken, maakt inzonderheid een voegzaam onderwerp voor den *Herderszang* uit.

Dit moet evenwel, blijkens het reeds opgemerkte, niet zoo verstaan worden, als of de gelukzaligheid van eenen wel te vredenen staat alleen bij uitsluiting den inhoud van het Herdersdicht uitmaakte. Ontnam men GESNER zijne belangrijkste stof, de arme, ongelukkige, of gebrekkige menschen, die hij schildert; men zou hem van eene zijner rijkste bronnen berooven. Maar het doel der *Bucolische* Poëzij vordert, dat men zich, bij de afschildering van het ongeluk, enz. matige, en alles in een zacht licht plaatse.

Onder inachtneming hiervan schetst de Herdersdichter niet slechts de kwellingen der liefde, die de veldelingen gevoelen, maar tevens hunne overige smerten. Hij laat, bij voorbeeld, kinderen wegens hunnen kranken vader zeggen:

Ach, onze arme vader! het is nu al vijf dagen geleden, dat hij ons de laatste maal op zijnen schoot hield en weende. Als hij ons weêr op den grond nederzette, wat wierd hij toen bleek! Ik kan u niet langer meer houden, lieve kinderen! zeide hij; ik ben niet wel, in 't geheel niet wel; en toen zeeg hij bijna tegen den

grond en wist naauwelijks zijn bed te bereiken. Sedert is hij krank!

GESNER heeft ons al mede de ellende der armoede in meer dan één stuk geschilderd. *Eén* voorbeeld zij genoeg:

Ach, ik arme man! zeide hij, ik zou zoo ongelukkig niet zijn, als het dit kind maar niet was, 't welk hier naast mij in het gras speelt. — Ik heb' dáár op gindschen berg gewoond. Nog in de lente van dit jaar stonden mijne boomen vol bloezem, en de planten in mijnen tuin begonnen reeds schoon te groeijen. Maar toen kwam er een stortregen; een zaamgevloeide waterstroom sleepte mijne hut, mijne boomen, en mijnen tuin weg, en overdekte met modder en steenen de lieve plaats, waar de hoop op mijn onderhoud nog kort te voren zoo welig in bloei stond, en zoo veel beloofde! —

Wij kunnen overal uit GESNER zien, hoe zorgvuldig deze waarlijk Arcadische Dichter de grovere zeden en slordige hartstochten, in één woord al dat onbevallige uit zijne Herderszangen geweerd heeft, hetwelk onzen hedendaagschen boerenstand voor ons gezigt wel eens even onverdragelijk maakt, als de tegenoverstaande walgelijke houding van den verwijfden Sentimenteelen, en de laffe galanteriën van den *Petit Maître.*

Wij

Digitized by Google

Wij hebben voorheen reeds gezegd, dat het laag *burlesque*, of eene onvoegelijke spotzucht al mede bij de *Bucolische* Poezij niet te pas komt. Ook moeten de smertelijke aandoeningen met geene ruwe of onachtzame hand geteekend worden. Een Herder, die zich aan de deur van zijne Herderin verhangt, zou hier derhalven een hatelijk figuur maken, om dat men onder geruste veldelingen zulke carricaturen der menschheid niet behoort te vinden (*).

De *Bucolische* Poëzij evenwel voert *menschen* ten tooneele, wezens derhalve, die hunne bijzondere belangen, en dus ook hunne driften hebben. Dezelve zijn, wel is waar, over het algemeen, zachter en onschuldiger dan de onze: maar dit neemt niet weg, dat zij, ofschoon onder de handen der Poëten verfraaid, echter alle die wijzigingen, alle die gedaanten kunnen aannemen, die men zich bij de menschelijke ziel kan voorstellen. — Zoo ergens komt hier de leer der verfraaijing van de werkelijke Natuur naar de denkbeeldige, door den Heer VAN ALPHEN in zijne Theorie ontwikkeld, volkomen te pas.

Het karakter der Herders zal dan met de landstreek,

(*) Nogtans verdedigt de Heer KANTELAAR, bladz. 166, THEOCRITUS in dit opzigt, zoo als in meer andere.
DE UITG.

streek, waarin men hen plaatst, overeenkomstig behooren te wezen. De beemden zijn daar altijd groen. De lucht is zeer zuiver en de lommer altijd even frisch. De handelende persoonen en hun bedrijf moeten dus ook vriendelijk, innemend, vrolijk en bevallig zijn; en, wanneer er al nu of dan een somber wolkje hunnen hemel verdonkert, zoo is dit slechts eene bekoorlijke afwisseling van het tooneel, hetwelk zich weldra verlevendigt door een' zilveren daauw, die bosch en velden verkwikt.

De Herders moeten voorts in alle hunne daden en gesprekken niets terugstootends, niets gemaakts hebben, ook niet al te verstandig zijn; en schoon men hun al een goed verstand, een juist oordeel, en zelfs eene zekere mate van geestigheid toelegge, zoo behoort dit alles toch niet te verre van de oorspronkelijke Natuur af te wijken, en het naïve moet hen overal kenschetsen (*).

Het zal niet noodig zijn te herinneren, dat de Herders in de Ekloge *poëtisch* goed moeten wezen. De dichterlijke juistheid, weet men, bestaat in

(*) Niet *overal*, indien SCHILLER gelijk heeft, die den geest der *Idylle* onder de *sentimentele* soort rangschikt, welke de Natuur *zoekt*, gelijk de *naïve* zelve Natuur *is*. Zie vooral zijne Noot in de reeds gemelde Verhandeling (*kl. Schriften*, S. 87—90).

N. G. v. K.

in de gelijkenis van het portret met zijn origineel; zoo kan bij voorb. NERO, in alle zijne wreedheid geteekend, in een treurspel dichterlijk goed zijn: maar dit is hier niet genoeg — vooral moeten de persoonen, die de Eklogen-dichter ten tooneele voert, allen *zedelijk goed* zijn, dat is te zeggen, dat hun gedrag overeenkome met, en tot een modèl verstrekke van hetgeen men in alle gevallen eerlijk en braaf noemt. Eene doortrapte schurkerij, een openbaar schelmstuk, of een befaamde manslag zijn derhalve geene onderwerpen voor het Herdersdicht; En zoo men al in 't verschiet de eene of andere verachtelijke neiging ten toon stelt, behoort dit echter tot niets anders te dienen, dan om de waardij der deugd te glansrijker te doen uitblinken.

Wij vinden uitmuntende voorbeelden van dezen *contrastérenden* aard bij verscheidene Dichters: maar over het algemeen schijnt men evenwel daarin overeen te komen, dat dit niet dan zeer schaars behoore plaats te vinden. Zedelijk goede daden en gevoelens hebben op zich zelve genoegzame schoonheid, en behoeven, om te beter uit te komen, niet altoos in contrast gebragt te worden. — Ofschoon nu het karakter der Herders, nagenoeg, bij allen denzelfden eenvoudigen grond hebbe, zoo is het echter vatbaar voor eene groote verscheidenheid, en voor verschillende wijzigingen. Uit hunne heerschende

de

Digitized by Google

de neiging tot gerustheid en onschuldige vermaken kunnen alle de gemoedsbewegingen haren oorsprong ontleenen, welke men tot het meest afwisselende tafereel van aangename of onaangename gewaarwordingen behoeft. — Men deele daaraan slechts de hoedanigheid en het coloriet van het Herdersdicht mede, dan zullen droefheid en vreugde, hoop en vrees, vriendschap, edelmoedigheid, medelijden, zelfs nijd en ijverzucht, enz. eene verscheidenheid van aandoeningen opleveren, die zich wederom in zoo vele onderdeelen kunnen splitsen, als het verschil van ouderdom, van kunne, van omstandigheid en plaats bij afwisseling aan de hand geeft.

Wanneer een Eklogen-dichter de Natuur wel wil schilderen, behoort hij, naar onze gedachten, zich altoos te herinneren, dat het Herdersdicht eene kopij is der tafereelen van dien tijd, dien wij de *gouden eeuw* gewoon zijn te noemen. Hij moet derhalve zijne handelende persoonen niet zoodanig beschrijven, als onze Herders thans werkelijk zijn, maar zoo als wij ons voorstellen kunnen dat zij waren, toen de achtingswaardigste menschen dat bedrijf nog oefenden.

Het onderwerp der Ekloge behoort dus, zoo veel mogelijk, uit de onbedorvene Natuur genomen te zijn. De zeden moeten niet te fijn, maar ook niet te ruw wezen. De gedachten mogen geene kunst verraden, schoon men al eeni-

eenige levendige gewaarwordingen en aartige invallen toelate, die dan evenwel kort en vloeijend moeten aangebragt worden.

De uitdrukking behoort herderlijk eenvoudig, echter zoo zuiver te zijn, als de taal het maar toelaat. Zoo moet men bij voorb. niet in de fout vervallen van den *Engelschen* Eklogendichter SPENCER, die, als een navolger van THEOCRITUS, waande, dat de aloude Engelsche volkstaal, welke slechts bij de laagste soort van landlieden nog hier en daar gesproken werd, voor zijne Herderszangen de geschiktste was: zich niet herinnerende, dat de *Dorische* tongval, welken THEOCRITUS bezigde, bij de helft van *Griekenland*, althans in geheel *Sicilië*, het vaderland der Dichters, de taal van grooten zoowel als geringeren was, en ook zijne zeer wezenlijke schoonheden had.

De stijl moet *eenvoudig* wezen: dat wil niet zeggen, dat de Herders elkander ongemanierd en ruw zullen behandelen, of gemeene straattaal spreken, maar dat het herderlijk gesprek, in hunne gewoone manier van uitdrukken, in de hun eigene spraakwendingen, vergelijkingen, enz. zonder toestel, en ongedwongen, vooral zonder schijnbaar opzet om te behagen, gesteld zij.

De uitdrukking behoort *niet opgesmukt*, maar bevallig te zijn. Er is eene soort van kieschheid en welluidende eenvoudigheid, zoo in gedachten als woorden, die zich beter laat gevoelen

Digitized by Google

ken dan beschrijven. — Deze behoort de *Bucoli-sche* Dichter zich eigen te maken.

Eindelijk moet de stijl gemakkelijk, maar niet onachtzaam zijn. — Om kort te gaan: de Fabel (*), de zeden, de gedachten, en de uitdrukking teekenen overal de schoone eenvoudigheid der Natuur. Men kan, hier in, THEOCRITUS navolgen; in zoo verre hij natuurlijk eenvoudig is, maar niet in de zeden zijner Herders, die dikwijls, bij voorb. in zijnen vierden en vijfden Herderszang, zedeloos, grof, en misschien ook wat te boersch zijn; ook zijn zijne beschrijvingen veelal wat te langdradig, zoo als vooral die van den beker in de eerste Idylle (†).

Ofschoon men nu, zoo als wij opmerkten, vooral voor het eenvoudig natuurlijke moet zorgen, wil dit echter niet zeggen, dat de Ekloge niet somwijlen in het verhevene zou kunnen vallen. THEOCRITUS, VIRGILIUS, SÉGRAIS en anderen, hebben zeer verhevene zaken behandeld. Men kan hen in dezen ten voorbeelde nemen; en onderscheiden trappen van kennis en verstand in

(*) HEINSIUS *in Theocr.*

(†) Hieromtrent volgt de Heer KLEYN POPE's *Discourse on Pastoral Poëtry*. De Heer KANTELAAR *bladz.* 294 *en volg.* verdedigt daarentegen THEOCRITUS ten dezen opzichte.

DE UITG.

Digitized by Google

in zijne Herders leggen, waaruit dan ook van zelve eene verscheidenheid in hunne gesprekken voortvloeit. Het verhevene echter, dat men in den Herderszang toelaat, neemt de hooge vlucht niet der Hymne of hoogere Ode; het behelst in zich dat natuurlijk eenvoudige, 't geen ons onverwacht treft, 't geen ons verrast, dat verhevene der gemoedsbewegingen, wanneer de ziel door schrik, berouw, wanhoop, enz. plotseling overrompeld wordt, en 't welk allen pronk van uitdrukking versmaadt, bij voorbeeld, als INKLE zijne Redster YARIKO, die hem zoo teeder beminde, aan zijne onmenschelijke geldzucht stond op te offeren, doet haar de Fabel-dichter GELLERT hem, zuchtend, dus toeschreijen: *Mij, die zwanger ben! mij!* — De reine, maar verhevene natuur spreekt hier uit den onschuldigen mond van YARIKO. Dit *mij!* besluit de bitterste verwijten in zich, en is toch onnavolgbaar groot door ineengedrongene kracht. Zoo ook de treffende taal der overmande droefheid, welke ik mij uit een vers van eenen mijner vrienden herinner, in hetwelk de Dichter eenen vader, wien men over het verlies zijner echtgenoote wilde troosten, dit aandoenlijk antwoord in den mond legt: *Geeft daar. dat kind zijn' moeder weer!*

Maar wij zouden te verre uitwijden, wanneer ik hier wilde gaan onderzoeken, wat al verhevens er in den Herderzang plaats kan vinden. Het volgende zij genoeg: men geve zijne Herders

Digitized by Google

ders eene natuurlijke mate van verheven gevoel, maar geene zoo rijke en stoute verbeeldingskracht, als men van die genen zou verwachten, die de vermogens van hunnen geest door letteroefening en het verblijf in meer bevolkte steden hebben opgescherpt. Zij mogen van groote dingen spreken, maar zij moeten dit met zekere beschroomdheid doen, en, met verwondering, ja zelfs somtijds met eenige verwarring, zoodanig, dat zij nog altoos hunne herderlijke eenvoudigheid verraden, zoo als bij voorb. TITYRUS bij VIRGILIUS: „ De stad, die zij *Rome* heeten, MELIBÉUS, dacht ik, (wat ben ik niet onnoozel), dat gelijk was aan de onze hier, waar wij Herders dikwijls gewoon zijn, de jonge lammeren heen te drijven. Maar zij verheft haar hoofd zoo hoog boven andere steden, als de cypressen boven de waterwilgen."

Zoo wel in de *Ekloge* als in de *Idylle* bestaat dan, zoo als wij zagen, het karakter der *Bucolische* Poëzij, in *eenvoudigheid* (*), *kortheid* en *teederheid.*

De twee eerste vereischten maken een Herdersdicht natuurlijk; het laatste, aangenaam. De zamenhang der denkbeelden moet gemakkelijk — de verhalen en beschrijvingen (†) niet langwijlig, en

(*) RAPIN *de Carm. Past. p.* 2.

(†) RAPIN *Reflex. sur l'art Poët. d'Arist. p.* 2. *reflex.* 27.

Digitized by Google

en de perioden kort zijn. Maar het is nog niet genoeg, dat de stijl alleen kort zij — de geheele Ekloge moet het wezen; wel te verstaan, in zoo verre echter het bedrijf in dezelve geene meerdere uitgebreidheid vordert. Immers, wanneer wij het Herdersdicht, wat deszelfs oorspronkelijken aard en inwendig karakter betreft, te regt van de zoogenaamde gouden eeuw hebben afgeleid, zoo kunnen wij ook niet anders stellen, dan dat de Poëzij te dier tijd nog geene wezenlijke studie onder de menschen uitgemaakt, maar hun alleenlijk tot een genoeglijk tijdverdrijf verstrekt hebbe.

Het onderwerp der Ekloge, zal zij aan haren natuurlijken aard beantwoorden, moet vooral het landleven betreffen. Het is dus noodig, dat in dezelve eene zekere mate van kennis in den akkerbouw, veeteelt enz. doorstrale; dan deze wetenschap (*) moet men op eene wijze doen voorkomen, als of men die meer toevalliger wijze, dan wel met opzet zien liet. Misschien kan men dit met het beste gevolg doen bij eene vergelijking of gevolgtrekking; in alle gevallen, wanneer wij ons al te veel moeite geven, om door de schildering van den landbouw, natuurlijk te schijnen, bederven wij daardoor die gemak-

(*) Zie de Voorrede voor DRYDEN's *Eklogen* van VIRGILIUS.

makkelijke eenvoudigheid, waarin juist het karakter van het Herdersdicht ligt. Want het aangename in deze soort van Poëzij, berust niet zoo zeer op het denkbeeld der bezigheden van het landleven, als wel op het gevoel van deszelfs rust. — Willen wij derhalven aan de *Bucolische* Dichtkunst de vereischte bevalligheid bijzetten, zoo zullen wij ons, om zoo te spreken, van een klein bedrog moeten bedienen, dat is te zeggen, dat wij het herdersleven niet anders dan van zijne beste zijde voorstellen, en alle de moeijelijkheden, die anders daar aan verknocht zijn, zorgvuldig verbergen.

Het is ook niet genoeg (*), dat wij Herders sprekende invoeren, die zich op eene natuurlijk eenvoudige wijze met elkander onderhouden, maar men moet zorg dragen, dat de stof van hun gesprek ook op zich zelve schoon zij, en dat het onderhoud in elke Ekloge eene onderscheidene stoffe behelze. Daarenboven behoort de Dichter ons in elken Veldzang een bepaald tooneel of landelijk uitzigt voor oogen te stellen, waarin zoo wel verscheidenheid als eenheid gevonden wordt. Men kan deze verscheidenheid zeer rijk maken, bij voorb. door niet alleen, zoo als THOMSON, SPENCER en anderen, de verschillende jaargetijden te schetsen, maar ook door,

ge-

(*) FONTENELLE, d. l.

Digitized by Google

gelijk POPE met opzet gedaan heeft, de onderscheidene tijden van den dag zorgvuldig in acht te nemen; en, wanneer men handelende personen invoert, dezelve daarenboven op zulke landelijke tooneelen te plaatsen, die met de handeling strooken. Ook behoort men den onderscheiden ouderdom der personen in aanmerking te nemen, en op de verschillende gewaarwordingen te letten, die aan jaren en kunnen bijzonder eigen zijn.

Voorts krijgt men de verscheidenheid, waar van wij spraken (*), voornamelijk ook door menigvuldige vergelijkingen; zoo als bij THEOCRITUS: *Gij zijt blanker dan melk; teederer zijt gij, dan een lam; ligter dan een huppelende rhee; maar ook zoo zuur als de onrijpste druif:* of door *Symmetriën* in de gesprekken, bij voorbeeld, uit denzelfden Dichter: „Wanneer de zoete slaap me overvalt, zijt gij gewoon hier bij mij te komen; maar gij vlugt weder weg, zoodra de zoete slaap mij verlaat;" of eindelijk, door in plaats van woorden, natuurlijke teekenen te gebruiken, die men uit de aangenaamste voorwerpen van het land ontleent: — Zoo zegt, bij voorb., een Herderdichter niet: *het is middag;* maar: *mijne schapen kiezen den lommer:* — niet: *het wordt laat;*

(*) Zie de Voorrede van DRYDEN voor zijnen vertaalden VIRGILIUS.

Digitized by Google

laat; maar: *de heuveltoppen verlengen hunne schaduw in de valeijen.*

En dit geschiedt, gelijk vooral in de Idylle, door aanspraken, vragen, klagten, enz. aan het een of ander levenloos voorwerp, bij voorb. aan eene beek, aan een bosch, en dergelijke.

Ook door schoone uitweidingen, maar die zeer kort moeten zijn; — somwijlen ook door kleine omstandigheden, waarbij men zich een oogenblik bepaalt, en daar het hart deel aan neemt: bij voorb.: „ *als ich mit meinem Schäfchen mich noch zu messen pflegte, und älter war, doch kleiner als mein geliebtes Schäfchen.*" En eindelijk door sierlijke wendingen en woordvoegingen, die den stijl ongemeen aangenaam en welluidende maken.

„Verkiest men den gebonden stijl, dan behooren de verzen van een Herderszang, boven die van alle andere Dichtsoorten, zuiver, gemakkelijk en vloeijend te zijn. In vele andere soorten van Poëzij worden de herhalingen van woorden of enkele volzinnen gemeenlijk nergens anders toe gebezigd, dan tot verlevendiging van den stijl; en als zij te veel komen, dan acht men dit te regt voor een bewijs van een bekrompen vernuft. Maar zoo is het niet bij 't Herdersdicht. Hier mogen de herhalingen menigvuldiger zijn, wijl men schijnen moet, de moeite van lang naar woorden te zoeken, beneden zich te rekenen.

Wij hebben dus gezien, dat het Herdersdicht, in 't bijzonder de *Ekloge*, de Natuur zoo schetsen

Digitized by Google

sen moet, dat zij met recht den naam van *schoone* Natuur dragen kan; dat hare handelende personen zedelijk goed, eenvoudig, natuurlijk, gerust en over 't algemeen wel te vrede moeten wezen; dat hare schilderij van het landleven zoo veel mogelijk een *Arcadisch* Tafereel van geluk oplevere; dat zij natuurlijke gewaarwordingen op eene natuurlijke wijze moet uitdrukken; eindelijk, dat eenheid en verscheidenheid, ook in den Herderszang, gelijk in alle stukken van smaak, een wezenlijk deel der Poëtische waarde uitmaakt.

Ten aanzien van de *Idylle*, waarop veel van het bovenstaande toepasselijk is, kunnen wij ons nu zeer bekorten. Wij zeiden voorheen, dat de *Ekloge* een bedrijf ten tooneele moet voeren, terwijl de *Idylle* meer bijzonder eene enkele aandoening, een afzonderlijk beeld schetst, en de voorwerpen der levenlooze Natuur in zoo verre te hulp neemt, als dezelven nodig zijn, om aan dit beeld en die aandoening een *Bucolisch* koloriet bij te zetten.

Zij is dus in de Poëzij, 't geen in de Schilderkunst een *solitaire* of iets diergelijks is. Stukjes, die niet dan een enkel voorwerp, een gedeelte van een landschap voorstellen — iets 't geen SULZER, onder 't artikel *Malerey*, GEGEND noemt, bij voorb., watervallen, grotten, door klippen van rondsom ingeslotene plaatsen, zelfs een enkele rots, een boom, zoo als men in de werken van

BERGHEM, WATERLOO, TENIERS meestendeels aantreft. In de Poëzij is het een eenzame herder of herderin op eenen heuvel in gepeinzen zittende, of den weldadigen Schepper der Natuur en de Natuur zelve bezingende; — een jager in een wildrijk woud, een visscher op zee of aan het strand zich over hunne vangst verheugende, of de bosschen of de zee door hunne liederen den naam van hun meisje doende weêrgalmen; een reiziger, die, vermoeid van de doorgeworstelde zandwoestijn, onder eenen lommerrijken palmboom rust, aan eene verfrisschende beek zijnen dorst lescht, en den goeden God voor beiden met de gloeijende hartstogt des Oosterlings dankt (*).

De Ekloge integendeel berust niet bij dat enkel beeld, die bijzondere gewaarwording; zij brengt even als de *groupéring* in eene Landschaps-teekening, leven, beweging, handeling, in haar tafereel, en levert dus in de Poëzij, 't geen BREUGEL, CLAUDE LORRAIN, SWANEVELD enz. ons op het paneel hebben afgeteekend. De aandoening, die de Ekloge-dichter gevoelt, deelt hij niet eenvoudig mede, maar brengt die in wer-

king,

(*) En hier komen dan te pas, 't geen de Landschapsschilders *Beautés fuyantes, ou passagères*, noemen. — Schoonheden, die men gevoelt op het oogenblik dat de Natuur ze ons onder de oogen brengt.

king, in onderlinge betrekkingen met andere levende voorwerpen, en doet zijne handelende personen uitdrukken, het geen wij denken zouden — in één woord, wij zien in de *Ekloge* overal voorwerpen van leven en handeling, terwijl de *Idylle* ons verstand en hart slechts op één, maar dan ook een belangrijk onderwerp vestigt.

Voor 't overige kunnen dezelfde hartstogten en gewaarwordingen, die de *Ekloge* verlevendigen, ook de *Idylle* verfraaijen. Ik voeg er alleenlijk nog bij, dat de Godsvrucht het Herdersdicht behoort te bezielen.

Immers wij hebben gezien, dat de Theorie van alle kunsten hare regels vindt in de beste voorbeelden, die er in elk vak bijzonder voorhanden zijn. Het Herdersdicht zal dus de zijne moeten ontleenen uit alle die voortbrengselen van genie, die de *Bucolische* Poëzij tot de meeste volkomenheid gebragt hebben; en deze is voorzeker te vinden bij de Dichters, die het naast aan den tijd der zoogenaamde gouden eeuw leefden. Ofschoon nu de meesten van derzelver schriften zijn verloren gegaan, zoo is echter in alle de nog overige de smaak voor den Godsdienst overal zigtbaar, en het is die stijl, dien men naar mijne gedachten vooral moet behouden. Hoe vele schoone voorbeelden zouden wij hier niet uit de Psalmen en meer andere plaatsen van den Bijbel, voor de Idylle kunnen aan-

Digitized by Google

halen, en hebben latere Dichters, zelfs in onze tijden VOET, VAN ALPHEN, VAN DE KASTEELE, en anderen, ons niet doen zien, hoe natuurlijk bevallig, hoe juist de Godsvrucht, die daarenboven de eerste bron van alle Dicht- en Zangkunst is, zich in het Herdersdicht laat bezingen? De Godsdienstige Idyllen en Eklogen evenwel behooren zich even als alle anderen aan denzelfden regel te binden. Hare beelden moeten uit de Natuur, uit het landelijk tooneel, hetwelk bij uitsluiting de plaats van het Herdersdicht is, genomen worden. Van daar dat ik geenzins het gevoelen kan bijtreden van den geleerden LOWTH, die de Historische Psalmen, bij voorb. den 78, 105 en 106 Psalm, welke mijns oordeels juist alles behalven *Idyllen* kunnen heeten, onder de Herderszangen rangschikt (*).

Wat de Dichtvorm, waarin zich de Idylle het best laat kleeden, betreft; — wij zagen, dat zij allerlei aandoeningen, echter met de haar eigene landelijk-eenvoudige, niet lompe of boersche hand, maar de regels der schoone Natuur geteekend, toelate, en het uit schijnt dus ook te volgen, dat zij zich in alle dichtvormen kan laten gieten. De Hymne en hooge Oden toon echter schijnen, zoo als wij reeds gezegd hebben, voor het Herdersdicht te hoog gestemd te zijn. Ik weet mij ook niet te herinneren, dat men die er-

(*) De S. Poës. Hebr. Præl. 29. P. II. pag. 581.

ergens bij eenig *Bucolische* Dichter vindt; maar de *Idylle*, zoo wel als de *Ekloge*, kan zich bedienen van den *Elegischen* vorm; een voorbeeld, zoo schoon als men ergens kan vinden, is ons hier van gegeven door MOSCHUS, in zijne voortreffelijke *Elegische* Idylle op den dood van BION.

Hoe uitnemend het Herdersdicht zich voorts in den vorm van vertelling of gesprek kan laten hooren, bewijst een voorbeeld, dat zich op *Idylle* en *Ekloge* beide laat toepassen, en op de wezenlijk Arkadische lustplaats van den Franschen Marquis DE GERARDIN voorkomt. Eene lustplaats, op welke J. J. ROUSSEAU eenigen tijd lang zijn verblijf hield, en aan welker naam van *Ermenonville* diens Wijsgeers graf, op het Populieren-eiland zoo veel vermaardheid heeft bijgezet.

Wanneer men, op dit schoone landverblijf wandelende, den loop van verschillende beekjes volgt, die zich langs bevallige slingerlaantjes door de elzen struiken winden, zoo komt men aan 't einde derzelven bij een klein riviertje, het geen men over moet, om het groote woud te bereiken. Eene fraaije houten brug, die over hetzelve ligt, brengt u aan eene ronde zitbank, als eene grot in het groen verscholen onder digte takken van hazelaren, tot een prieel uitgebogen. In dezen regt herderlijken oord, ziet men onder een' grooten eik, die tegen over de opening van dit prieel staat, eene trophee, en daar op in het fransch de volgende

 Idyl-

Idylle, door den eigenaar zelve vervaardigd, en van muzijk voorzien:

O CHLOË! ik bemin u, omdat uwe ziel zoo zacht is, als de bevalligheden, die u versieren. Deze grot van loof heb ik voor u gemaakt. O CHLOË! ik bemin u, omdat uwe ziel zoo zacht is, als de bevalligheden, die u versieren. Zij is een schuilplaats voor de hitte van het Zuiden; de zephyrs alleen kunnen u doordringen. O CHLOË! ik bemin u, omdat uwe ziel zoo zacht is, als de bevalligheden, die u versieren.

Aan den voet van heure schaduw is eene kleine bron van zuiver water. Alle de vogels van het bosch geven er antwoord op uwe stemme. Wij kunnen van hier onze kudden zien huppelen over de nabijgelegen beemden. — Kom, CHLOË! kom herwaarts in deze kluis, en wij zullen er gelukkig zijn. Want niet alleen bemin ik u *nu*, maar ik zal u *altijd* beminnen, omdat uwe ziel zoo zacht is, als de bevalligheden, die u versieren; en CHLOË zal DAPHNIS beminnen, omdat geen herder beminnen kan, beter beminnen kan, dan hij.

Dus zong DAPHNIS, de herder die deze groene grotten geplant had. CHLOË hoorde van uit het naburig boschje zijnen eenvoudigen liefdezang. Zij werd er levendig door getroffen, omdat zij gevoelde, hoe ongeveinsd zij bemind werd.

O mijn vriend! zeide zij, terwijl zij naderde en hem

hare hand naar DAPHNIS uitstak, ik kom herwaarts in deze grot, en wij zullen er gelukkig zijn; want ik bemin u meer dan mijn lammetje het frissche gras, meer dan de bijen den zoeten geur der bloemen.

De Idylle laat zich ook zeer wel met den stijl en vorm der fabel vereenigen, zoo als bij voorb. BIONS tweede allerliefste Idylle van den kleinen Vogelvanger, de 30e Idylle van THEOCRITUS, en anderen (*).

Ook kan men van den *Epigrammatischen* vorm gebruik maken. Bij voorb. het volgende Epigramma van ANTIPATER, in de Grieksche *Anthologie*, is eene zeer goede Idylle: „Het huis, dat men mij (VENUS namelijk) hier aan dezen vochtigen oever gebouwd heeft, is zeker voor mij, die over de schuimende golven gebied voer, van een gering aanzien. Maar het is mij niet te min aangenaam, want ik verheug er mij, wanneer de zee wijd en zijd voor mij verschrikt, en de schipper mij zijne redding dankt. Hoe weldadig (vervolgt de Dichter) is CYPRIS! Ik ben het, zegt zij, die in de liefde, ik ben het, die op de onstuimige zee door een' gunstigen wind de menschen gelukkig maak."

En

(*) Een nieuw bewijs van het boven door ons aangevoerde, wegens de willekeurigheid der onderscheiding van *Idylle* en *Ekloge*.

DE UITG.

Digitized by Google

En hierbij voegen wij, ten slotte dezer voorlezing, het opschrift van PIRON, uit zijne *Epître à Mademoiselle Chéré*, op het hek van eene brug te *Ermenonville* geplaatst, hetwelk den aard van eene der wandelingen aldaar doet kennen, maar het welk niet min het ware karakter der Idylle zoo juist in vier regels uitdrukt:

Verdwijnt uit ons oog, verblijven der trotschheid! waar alles het offer der kunst is:

Waar het barre zand, in plaats van groene grasscheutjes, overal het uitzigt bedroeft,

Hier is de beminnelijke Natuur in hare teedere eenvoudigheid

Het treffend evenbeeld van eene genoeglijke vrijheid!

*

SA-

SALOMON GESSNER,

ALS DICHTER BESCHOUWD.

VOORGELEZEN IN HET GENOOTSCHAP

CONCORDIA ET LIBERTATE,

TE AMSTERDAM.

DOOR

WIJLEN Mr. R. CARP.

Digitized by Google

*

Wanneer men zich den staat der Duitsche Letterkunde, vooral hunner Dichtkunst, voorstelt, bij den aanvang van de afgeloopene eeuwe, dan moet men zich verwônderen over de verbazende vorderingen, die zij gedurende den loop derzelve gemaakt heeft. Algemeen was de minachting, waarmede de Dichtkunst te dier tijd in *Duitschland* behandeld werd; — men beschouwde de beoefening derzelve als nutteloos tijdverdrijf, en hare vrienden als schadelijke Leden der Maatschappij (*). — Meer dan twintig ja-

(*) Dit moet echter in een' zeer bepaalden zin worden opgevat. *Zich noemende* Dichters werden zelfs aan de Hoven der Grooten bezoldigd.

DE UITG.

Digitized by Google

jaren waren er van dien tijdkring verloopen, eer de fakkel dér oordeelkunde ontstoken en de natie van hare verkeerde begrippen teruggebragt werd. En hoe zeer eene diergelijke hervorming niet werd tot stand gebragt, dan in weerwil van de ijverigste tegenkantingen en hevigste geschillen, hadden deze echter dit gelukkig gevolg, dat velen tot nadenken geraakten, de geschilpunten onderzocht, de naijver opgewekt wierden, en bijna als op eens die voortreffelijke mannen te voorschijn traden, die door de verdienstelijke voortbrengselen van hunnen geest zich zelven eene onvergankelijke eerzuil hebben gesticht.

Onder het zoeken naar eene geschikte stoffe voor mijne tegenwoordige Verhandeling, viel mijne aandacht op een' dezer Dichters; — een man, die niet alleen in het vak der Poëzij alom vermaard is, maar ook als Teekenaar en Schilder heeft uitgemunt, en in beide deze betrekkingen onze beschouwing en bewondering billijk verdient. Ik bedoel SALOMON GESSNER. — Het is deze, dien ik mij had voorgenomen u in deze spreekbeurt *als Dichter* af te schetsen, terwijl ik u tevens eenige bijzonderheden omtrent zijne dichterlijke vorming wilde mededeelen. Eene beschouwing van GESSNER als Teekenaar en Schilder, wilde ik, met eenige bijzonderheden omtrent zijn leven, indien mijn arbeid niet geheel ongevallig mogt geweest zijn, sparen tot eene volgende gelegenheid. — Intusschen, M. H.! gevoel

voel ik, hoe zeer ik in deze onderneming Uliedet toegevendheid behoeve, en het is alleen in het vertrouwen, dat Gijl. de menigvuldige gebreken, die Gijl. in mijnen arbeid zult aantreffen, wel wilt verschoonen, dat ik tot de behandeling zelve overga, waartoe ik Ul. aandacht op het minzaamst verzoeke.

* * *

SALOMON GESSNER werd in den jare 1730, te *Zurich* in *Switserland*, geboren. Zijne ouders waren van geene onaanzienlijke afkomst, zijnde zijn vader, die te *Zurich* een uitgestrekten boekhandel dreef, en tevens den post van Raadsheer aldaar bekleedde, afkomstig van een geslacht, dat alreeds in de zestiende eeuw bekend was, terwijl zijne moeder, schoon uit een minder bekend, echter uit een niet minder bemiddeld geslacht, oorspronkelijk was. Zulke gunstige omstandigheden stelden deze lieden in staat, om aan de opvoeding van hunnen eenigen zoon alles te koste te leggen, en hunne zorg voor zijne belangen deed hen ook naar de beste middelen uitzien, om in dezen aan hunne verpligting te voldoen.

Hoe zeer GESSNER in het plan der Voorzienigheid tot een groot man bestemd was, schenen echter zijne kindsche jaren niets aan te duiden van die verhevenheid van geest, en die bulten-

Digitized by Google

tengewone vermogens, die men naderhand in hem ontdekte. Meermalen ziet men, dat ouders, die zich in de schitterende blijken van vernuft hunner kinderen de aangenaamste uitzigten voorspellen, op het jammerlijkst worden te leur gesteld, terwijl het nu en dan gebeurt, dat zulke kinderen, die in hunne vroege jeugd onvatbaar schijnen zelfs voor het oppervlakkigst onderwijs, op het onverwachtst bewijzen geven van eenen opgeklaarden geest en het scherpzinnigst oordeel. Wie uwer, M. H.! herinnert zich hier niet het voorbeeld van onzen Landgenoot ERASMUS, die langen tijd voor onvatbaar gehouden werd, tot dat op eens het verborgen zaad van vernuft zich begon te ontwikkelen; aanstonds begon hij de grootste vorderingen te maken, en, eenmaal de loopbaan der letteren ingetreden zijnde, was niets in staat, de vlugt van zijnen geest te beteugelen. Zoo ziet men dikwerf, dat eene lang vergeefs gekweekte plant, op het oogenblik dat men hare verwelking wacht, begint te ontluiken, en de overige gewassen in weligheid te boven streeft. Even zoo was het ook met GESSNER in zijne jeugd gelegen. Traag, onleerzaam, zonder eerzucht, scheen hij niet alleen te behooren onder die genen, die door de natuur slechts spaarzaam bedeeld zijn, maar ook beschouwd te kunnen worden, als verhinderd door alle de beletselen, die de ontwikkeling en den gelukkigen voortgang der verstandelijke vermogens

gens gewoonlijk in den weg staan. Deze schijnbare gebreken waren, gelijk naderhand blijken zal, voornamelijk toe te schrijven aan den Leermeester, aan wiens onderwijs hij in zijne eerste jeugd was toevertrouwd, en die een man schijnt geweest te zijn zonder oordeel, en zoo vooringenomen tegen alles wat tot versiering van het verstand kon strekken, dat hij veeleer allen goeden smaak in hem verdoofde. Deze daarenboven, in het denkbeeld verkeerende, dat een verstandig man geen verzen kon lezen, en dat de Dichtkunst schadelijk was voor de godsdienstige vorming van zijnen leerling, verbood ten scherpste aan GESSNER, die daarin nog wel eenigen lust scheen te hebben, het lezen van dichtstukken; en behandelde den jongeling met gestrengheid, zoo dikwerf hij hem bezig vond in dergelijke oefeningen. — Hoe beklagenswaardig, wanneer de ontluikende jeugd met zoodanige tegenheden te worstelen heeft; en hoe velen zouden zich als zeer begaafde vernuften vertoond hebben, door eene geschiktere opleiding! — Hieruit volgde, dat GESSNER, die liever niets wilde doen, dan zich bezwaren met eenen arbeid, tot welken hij geen trek had, zijne traagheid meer en meer voedsel gaf, en weldra tot eene volkomene werkeloosheid oversloeg.

Dan, ofschoon eene zoo verkeerde opvoeding niet dan nadeelig voor GESSNER geweest kan zijn, is echter de trage ontwikkeling zijner ver-

 mo-

mogens daaraan niet in allen deele toe te schrijven; vermits zijne ouders, niets tot heil van hunnen zoon willende verzuimen, hem vervolgens toevertrouwden aan het onderwijs van den vermaarden BODMER, die te dien tijd het Hoogleer-ambt te *Zurich* bekleedde. Dan ook deze poging was van geen gewenschten uitslag. Deze Leermeester, die, zoo GESSNER voor eenig letterkundig onderrigt te dien tijd vatbaar was, zeker het best in staat scheen te zijn het verborgen vernuft in hem te ontdekken, gaf zich alle moeite om hem de eerste beginselen der wetenschappen in te prenten, en zijnen weetlust daar door op te wekken: maar alle zijne pogingen waren vruchteloos, en hij vond zich genoodzaakt, den jongeling binnen korten tijd aan zijne ouders terug te zenden, met de verzekering, dat zijne bekwaamheden zich nimmer verder zouden uitstrekken dan tot zulke, die voor het geringste vernuft berekend waren.

En nogtans vond zich deze schrandere Geleerde in het waarderen dezer vermogens bij de uitkomst bedrogen. — Niet lang na deze ongunstige verklaring, toen men zulks geheel niet verwachtte, begon op eenmaal de bevattelijkheid van GESSNER zich luisterrijk te vertoonen, en zich te verheffen boven alle beletselen. Zijne ziel verkreeg, als 't ware, een geheel nieuw leven; die onvatbaarheid en lusteloosheid, die tot

hier

Digitized by Google

hier toe alle zijne vermogens hadden te onder gehouden, werden vervangen door een vaardig begrip, geregeld oordeel, en eene zucht tot onderzoek en nadenken, die hem, in alles wat hij ondernam, om den kring zijner kundigheden uit te breiden, gemakkelijk deed werkzaam zijn. — Het geen bij de gewassen verplanting te weeg brengt, verwekt bij de menschen dikwerf de verandering van plaats en omstandigheden: nieuwe betrekkingen en voorwerpen veroorzaken nieuwe denkbeelden en indrukken, en komen daardoor de ontwikkeling der vermogens te hulp, die welligt niets dan een ongunstige zamenloop van denkbeelden onderdrukt had. In de nabuurschap van *Zurich* woonde een Geestelijke, aan het geslacht van GESSNER vermaagschapt, en die genegen schijnt geweest te zijn om den jongeling onder zijn opzigt te nemen. Nu was het, dat de tot dus verre verborgene bekwaamheden in GESSNER zich het eerst ontdekten. Naauwelijks was zijne ziel geopend voor de indruksels van het schoone, of alles, wat rondom hem was, werkte mede om die gelukkige gesteldheid in hem te bevorderen. Tot hier toe hadden de schoonheden der Natuur, die in *Zwitserland* al haren luister ten toon spreiden, zich aan zijn oog vertoond, zonder eenigen indruk op zijn hart te maken; nu begonnen dezelve ten sterkste op zijne ziel te werken, en in hem de teederste gewaarwordingen te verwekken. De zachte en

Digitized by Google

eenvoudige zeden van *Zwitserland*; dat Land, toen nog niet besproeid met het bloed van zoo vele duizenden, die in den vernielenden krijg het leven lieten, maar de woonplaats der onschuld en des vredes; namen geheel zijn hart in, en het bleek naderhand in alle de voortbrengselen van zijnen geest, hoe veel die zelfde zeden bij hem nagelaten hadden. Het is in zulke oorden, dat het hart van den Dichter verteederd, zijne ziel ontvlamd, en alle gewaarwordingen van zijn verfijnd gevoel in beweging gebragt worden, — het is dáár, dat hij, getroffen door het groote, het schoone, het goddelijke der hem omringende Natuur, die bevallige tafereelen vertoont, die aan edele zielen behagen. Nu leerde GESSNER met het uiterst genoegen de talen der beschaafde Oudheid, waarvan men hem te voren vergeefs de regels had zoeken in te prenten, en de voldoening, die hij zich beloofde, wanneer hij eens die Schrijvers lezen kon, die met zijnen smaak zoo zeer scheenen overeen te stemmen, deed hem alle moeijelijkheden ligtelijk te boven komen. Welk een ruim veld van bespiegeling opende zich nu voor zijnen geest! — De kennis der oude Dichters deed hem gevoelen, dat hij geboren was om hen eenmaal na te volgen. Zijn dichtgeest ontvlamde bij het lezen van HOMERUS, THEOCRITUS, VIRGILIUS, en anderen: en waar vindt men onder de lateren één' Dichter, die niet den hoogsten trap

van

Digitized by Google

van volkomenheid aan deze school te danken heeft? De omgang met zijnen Leermeester, een man, die, bij een ongemeen verstand, een' kieschen smaak bezat, en GESSNER meer als vriend dan wel als onderwijzer wist te leiden, verschafte hem gelegenheid, om zijne letteroefeningen naar de beste voorschriften in te rigten. GESSNER wist zulk een voordeel op den behoorlijken prijs te stellen. In alles nam hij raad met zijnen vriend, en deze, die zijnen weetlust zoo geheel wist op te wekken, nam alle middelen bij de hand, om langs de beste wegen hem tot kennis op te leiden. Zoo volgt ons oog hen na in hunne wandelingen, terwijl zij een uur van uitspanning aan de volmaking van den geest besteden; — dan eens zien wij hen, gezeten aan den voet van eenen heuvel, elkander onderhouden over de wonderen der Schepping en Voorzienigheid, en verrukt staan over de schoonheden van het gezigt, dat de Natuur hun aanbiedt, of wel over het geruisch van een' nabijgelegen waterval; en uit dit alles leeren, kracht en leven aan een dichtstuk bij te zetten; — dan eens verbeelden wij hen ons, wanneer zij hunnen dichtgeest zoeken te ontvonken door 't aanschouwen van de opgaande zon, als zij het eerst van achter de bergen te voorschijn treedt; — dan eens, terwijl zij onder de schaduw van een' lommerrijken boom zich vermaken in het lezen van de oude Dichters, en bij iedere schoone ge-

 dach-

dachte eenen diepen indruk in de ziel gewaar worden. — Zulk eene wijze van opvoeding en besturing kon niet anders dan de beste uitwerking hebben op GESSNER, wiens hart voor het schoone zoo gevoelig was; en de indruk, dien de lessen der Wijsheid, op deze wijze voorgedragen, op zijn verstand moesten nalaten, deed natuurlijk, en eene grondige kennis in hem geboren worden, en zijn dichtvuur meer en meer ontbranden.

Ziet daar, M. H.! de wijze, op welke GESSNER de man werd, die hij worden moest, te weten, zoo niet een der verhevenste, ten minsten één der bevalligste Dichters, die de afgeloopene eeuw heeft voortgebragt. Ik heb mij bij de wijze en inrigting zijner opvoeding wat langer opgehouden, daar deze zoo veel invloed heeft op de beschaving der zielsvermogens, op de vorming van het hart, en op het geheele volgende leven, en het toch altoos belangrijk is te weten, welke de eerste oorzaken waren, die aanleiding tot het ontluiken voor de uitstekendste vernuften hebben gegeven. Thans zullen wij hem nader moeten leeren kennen als den man, die in smaak en in kieschheid, in natuurlijkheid en bevalligheid, nog niet is overtroffen geworden. — Hij schreef in het *Hoogduitsch*, in eenen tijd, waarin die taal hare tegenwoordige rijkheid en welgevormdheid miste; en, ofschoon hij *Zwitser* was, en men in zijn vaderland het

Duitsch

Digitized by Google

Duitsch verbasterde, moet men de zuiverheid van taal en stijl in hem bewonderen. — Het is onnoodig te zeggen, met welk een' ophef de eerste vruchten van zijnen geest door zijne landgenooten ontvangen wierden. Niet alleen weergalmde *Duitschland* van zijnen lof, maar de vermelding zijner verdiensten trok zelfs de nieuwsgierigheid en bewondering van geheel Europa tot zich. *Zijne Idyllen* werden voor de beste in dat soort gehouden; en toen zijn *dood van Abel* in *Frankrijk* bekend werd, wilde een ieder *Hoogduitsch* leeren, ten einde het oorspronkelijke te kunnen lezen. Niet alleen werden zijne schriften in bijna alle levende talen overgebragt, maar men vond zelfs in den jare 1789 in zeker *Joodsch* tijdschrift, *der Sammler* genaamd, een gedeelte van GESSNERS werken in 't *Hebreeuwsch* vertaald. Het is bekend, dat ROUSSEAU, die zoo verbazend kiesch was in het beoordeelen van geschriften, en er zelfs roem op droeg, dat hij niemand ooit gevleid had, eene vertaling van GESSNERS *Idyllen* in 't *Fransch* ten geschenke bekwam, op een oogenblik, dat hij bij zijn verblijf te *Montmorenci* allerhevigst leed aan toevallen van het graveel. „Ik leed," dus schreef hij aan den Heer HUBER, die hem dat geschenk gezonden had: „Ik „leed de felste pijn, toen ik uwen brief en uwe „Idyllen ontving. Den brief gelezen hebbende „opende ik, als 't ware werktuigelijk, het boek,

 „wel

Digitized by Google

„ wel verzekerd zijnde dat ik het weldra weer
„ toe zou doen: doch ik was bedrogen in die
„ meening; ik deed het niet weer digt, voor dat
„ ik het geheel had uitgelezen, en legde het
„ bij mij neder om het nog eens te herlezen.
„ Ik merk, dat uw vriend GESSNER een man naar
„ mijn hart is. Sedert zes jaren leide ik in
„ deze afzondering een leven, bijna gelijk aan
„ dat van MENALKAS of AMYNTAS, en ik kan u
„ verzekeren, dat ik in deze zes jaren meer
„ geleefd heb, dan in al het overige mijns le-
„ vens. Inderdaad, gij hebt mij een verlangen
„ ingeboezemd om de naastkomende Lente te
„ beleven, om met uwe lieve Herders en Her-
„ derinnen wandelingen te doen, de aangenaam-
„ heden van ongestoorde rust met hen te dee-
„ len, en die genoegelijke landverblijven weder
„ met hen te aanschouwen, die door GESSNER
„ zoo treffend zijn afgeschilderd." Dit was de
beoordeeling van eene vertaling; eene beoordee-
ling, die misschien nog gunstiger geweest zou
zijn, indien ROUSSEAU het oorspronkelijke had
kunnen lezen; maar die toch altoos gunstig we-
zen moest, om dat GESSNER de Natuur zoo ge-
trouw had afgeschetst, dat, zoo lang zijne Ver-
talers zich te vrede hielden met zijne werken
bijna letterlijk over te zetten, zij in de onmoge-
lijkheid waren, de Natuur anders af te schilderen
dan zij zich indedaad vertoonde.

Dan, hoe naauwkeurig GESSNER de Natuur
ook

Digitized by Google

ook nabootste, hoe zeer hij, om zoo te spreken, slechts schreef het geen hij zag, — het geen hij gevoelde; — is het er echter verre af, dat hij aan zijn vernuft geheel en al den vrijen loop gelaten hebbe, en dat zijne schilderijen en karakters slechts zoodanig zijn ter nedergesteld, als die hem door zijne verbeeldingskracht werden voorgehouden. De regels van de Dichtkunst waren hem, en door overdenking, en nasporing, maar vooral door het gestadig waarnemen der Natuur, en het veelvuldig lezen der oude Dichters, zoo geheel en al eigen geworden, dat hij in het vervaardigen zijner dichtstukken als van zelve geleid wierd om die op te volgen. Ofschoon alle werken van GESSNER in het zoo genoemde *poëtisch proza* geschreven zijn, laat zich echter in de meeste stukken de dichterlijke voetmaat zoo duidelijk en ongekunsteld hooren, dat het onmogelijk is, dat zij toevallig zijn ter nedergesteld. Het verschil in de taal maakt het ondoenlijk, dit door 't een of ander voorbeeld aan te toonen. Het bleek naderhand, toen de beroemde RAMLER eenige van GESSNERS *Idyllen* in verzen overbragt, dat GESSNER aan dezelve die welluidendheid gegeven had, die voor het Herdersdicht het meest geschikt was, en dat dezelve in zoetvloeijendheid voor geene verbetering vatbaar waren.

Een van de eerste Stukken, waarmede hij als Dichter te voorschijn trad, is dat, hetwelk ten op-

opschrift draagt: *de Nacht.* Nog naauwelijks had hij den ouderdom van 22 jaren bereikt, of hij las dit voor, bij gelegenheid dat hij, zich te Berlijn bevindende, wierd ingeleid in zeker letterkundig Genootschap, waar elk lid op zijne beurt een stukje van zijn opstel voorlas. Hoe zeer ook GESSNER aan den eenen kant genegen was om zijne eerste proeve aan het oordeel dier bekwame mannen aan te bieden, weerhield hem echter aan de andere zijde zijne zedigheid; en het was niet dan op herhaald verzoek, dat hij zich eindelijk liet bewegen om ook het zijne voor te dragen. Het stukje werd met veel genoegen aangehoord, en ook naderhand in *Duitschland* beschouwd als een van die voortbrengsels, van welke men onder de hedendaagschen geen voorbeeld vindt, schoon GESSNER zelf het minder gunstig beoordeelde. Het is een tafereel vol verbeelding, waarin, zeer bevallig, bij wijze van eene korte vertelling, de dichterlijke oorsprong van den glimworm wordt ingevoerd: „ Zeg mij, „ o Muse!" dus zingt hij, terwijl hij zich verplaatst in eenen donkeren nacht, waarin geen ander licht te ontdekken is, dan de flaauwe flikkering van een wormpjen in het gras, „ zeg mij, o „ Muse! waarom de wormpjes een licht met „ zich voeren, en waaruit dat ontsta? — JUPITER „ was eens, gelijk wel meermalen, verliefd op „ eene jonge Schoone. JUNO, in minnenijd ont- „ stoken, vervolgde hem overal, onkundig van

„ de

„ de zachtere zeden onzer hedendaagsche vrou-
„ wen, die met een' koelen lach zich wreken,
„ wanneer de man de liefde, die hij haar ver-
„ schuldigd is, aan eene andere toewijdt. Vol
„ gramschap, en met scherpziende oogen, spoor-
„ de zij elk van zijne treden na, terwijl zij hem
„ eens bij maneschijn ontdekte in een digt be-
„ lommerd bosch, wanneer hij in de gedaante
„ van een tor, rondom de jonge Schoone vloog,
„ en in de plooijen van haar kleed en digt bij
„ haren boezem zich nederzette. Blakende van
„ toorn zag zij, langen tijd, van boven eene wolk
„ op die vertooning neder. „ Een tor bemint
„ „ immers maar een tor: wat wonder, dat een
„ „ gevleugeld wormpje op een meisje ver-
„ „ lieft?" Zoo sprak zij, als JUPITER op
„ eens zijne vorige gedaante hernam, en het
„ verschrikte meisje in zijne armen omving.
„ „ Ongelukkige, sprak JUNO, wat *hij* zoo
„ „ even was, zult gij voortaan zijn." En op
„ eens werd het meisje, ter wraak van den
„ hoon den echten stand aangedaan, in een'
„ kruipenden worm veranderd. JUPITER stond
„ verbaasd. Uit zijne armen kroop zij bij een
„ lelie-stengel op: en, op dat er voor eeuwig
„ een gedenkteeken van dien smaad zou blijven,
„ liet JUNO een straal van de avondstar in het
„ ligchaam van den worm vallen, die zich
„ voor altoos aan haar geslacht heeft mede-
„ gedeeld."

Hij

Digitized by Google

Hij gaf dit Stukje uit in den jare 1753, kort na zijne terugkomst van eene reize, die hij gedaan had, voornamelijk om de Duitsche Schrijvers, die zich roem verworven hadden, van nabij te leeren kennen. Niet lang daarna volgde zijn *Daphnis*, een zedekundige Roman, in drie zangen, die door zijne schoonheid en eenvoudigheid, door zijne verscheidenheid in beelden en belangrijke omstandigheden, de algemeene bewondering wegdroeg; en in uitgewerktheid en juistheid van karakters voor dien van LONGUS niet behoeft te wijken. Hij verscheen in 't licht slechts met de eerste letters van des Dichters naam, en was geschreven, zoo als dit blijkt, en uit een' brief, die voor het werk geplaatst is, en vooral uit het gevoelige, dat er in doorstraalt, onder het ingeven der liefde van haar, met welke hij zich naderhand in den echt vereenigde. „Zie „daar DAPHNIS!" dus schreef hij haar, en dat gedrukt; „aan niemand kon ik dien anders opdragen „dan aan u, daar mij aan uwe goedkeuring het „meest gelegen ligt, en ik het alleen aan u „te danken heb, zoo er de liefde bevallig in „geschilderd is. Als ik aan PHILLIS dacht, „dacht ik aan u, en ik was dan DAPHNIS."

Het gunstig onthaal, dat GESSNERS schriften overal vonden, wekte zijnen zanglust meer en meer op, en het gevolg daar van was dan ook de uitgave van zijne *Idyllen*, en eenige andere Herderlijke Dichtstukjes. — Het Herdersdicht

is van zeer ouden oorsprong. Het bestaat eigenlijk in eene afschetsing van het Landleven, versierd met alle mogelijke bekoorlijkheden. Het verplaatst ons in die gelukkige tijden, die het dichterlijk vernuft, tot een zinnebeeld van het geluk der *Aartsvaderen*; *de Gouden Eeuw* pleeg te noemen, waarin de mensch, toen nog geleid aan de hand der eenvoudige Natuur, niet had dan zachte aandoeningen, gematigde begeerten, onschuldige vermaken; toen zijne ziel nog zuiver was gelijk de hemel, waaronder hij woonde. Eene welige kudde verwekte alleen zijnen hoogmoed, en in de geboorte van een Lam stelde hij al zijn geluk. De liefde alleen was toen in staat de rust van het hart te storen, maar zij was het ook die een tooneel in beweging bragt, dat zonder haar veel te eentoonig zou geweest zijn, en dit vergoedde wederom het kwaad dat zij anders veroorzaakte. Zong men het voorwerp zijner liefde, men beproefde hare bevalligheden af te malen, en daar de Dichter veel rijker was in gewaarwordingen dan in denkbeelden, veel vruchtbaarder in schilderingen dan sterk in redeneringen, nam hij zijne toevlugt tot vergelijkingen, en ontleende die van zulke voorwerpen, als het bevalligst aan zijn oog, het geliefdst aan zijn hart waren. Van stoffelijke voorwerpen, verhief men zich tot de zedelijke wereld; men zong het schoone van edele daden, trekken van ouderliefde, medelijden en goedwil-

lig-

Digitized by Google

ligheid, en, na dat men een' krans gevlochten had voor de schoonheid, vlecht men eene kroon voor den ouderdom (*). De zucht om te behagen wekte den naijver op. Men stelde elkander Wedzangen voor, waarin de prijs werd toegedeeld door een herder, of wel door eene herderin, die de medevrijers elkander betwistten. De belooning was, of eene fluit, of eene drinkschaal, of twee lammeren met hare moeder. Zoo leefde men in bestendige rust, in volkomene vrijheid, reine onschuld, gulle vrolijkheid, ontheven van alle kwellingen en zorgen, als rustige bezitters der aarde, die in alle de behoeften des levens rijkelijk voorzag.

Het is voornamelijk in dit vak, dat GESSNER zich als Dichter beroemd heeft gemaakt. Zijne *Idyllen* waren de vruchten van zijne aangenaamste uren. Hij onttrok zich dikwerf aan het gewoel der stad, en zocht een verblijf in die eenzame oorden, waar de schoonheden der Natuur zijn gemoed ontrukten aan de onaangename indrukken, die hem in de stad vervolgden. — Hij hield THEOCRITUS voor het beste voorbeeld in dit soort van Gedichten. „Bij hem," schreef hij, „vindt men de eenvoudigheid der zeden en „gewaarwordingen het best uitgedrukt. Hij is met

(*) Dit deed het Herdersdicht van GESSNER: schaars dat van THEOCRITUS.

Digitized by Google

„ met het schoone der Natuur tot de kleinste „ bijzonderheden toe bekend geweest. Wij zien „ in zijne *Idyllen* meer dan Leliën en Rozen. „ Zijne schilderijen komen niet voort uit eene „ verbeeldingskracht, die slechts de meest be„ kende voorwerpen, die een ieder in het oog „ vallen, bijeenbrengt. Zij schetsen de stille „ eenvoudigheid der Natuur, naar welke zij allen, „ als afgeteekend schijnen. Ik heb mijne regels „ in dit voorbeeld gezocht, en het zal mij eene „ verzekering zijn dat ik wel geslaagd ben, in„ dien ik niet behage aan dezulken, die in „ THEOCRITUS geen welgevallen scheppen." — Hoe zeer GESSNERS bescheidenheid hem al den lof van zijne verdiensten aan zijnen Griekschen voorganger deed toekennen, en hij zich zelven alleenlijk als navolger van dezen wilde beschouwd hebben, bestaat echter deze navolging in niet veel meer, dan in het gebruiken van die hoofdtrekken, die hij zich, door het menigvuldig lezen van THEOCRITUS, aangaande den aard van het Herdersdicht, had eigen gemaakt. Eigenlijk gezegd, heeft GESSNER zich, ten aanzien van het Herdersdicht, een' geheel nieuwen weg gebaand, en zorgvuldig aan den eenen kant zulke trekken weten te vermijden, die in THEOCRITUS hier en daar de zeden van zijnen leeftijd kenschetsen, en aan de andere zijde die gedwongene geestigheid en overdrevene beschaafdheid, die men bij latere, vooral bij *Fransche* Dichters, zoo menig-

Digitized by Google

vuldig aantreft, en echter met het Herdersleven zoo weinig overeen te brengen is. — En juist dit maakt het moeijelijk, om hem met eenig ander in dit vak te vergelijken. Zeker is het, dat THEOCRITUS, ten aanzien van het werktuigelijke der Dichtkunst, de Idyllen tot eene hoogte gebragt heeft, die niemand van zijne navolgers heeft kunnen bereiken.

Men geloofde eertijds, dat de aard van het Herdersdicht eentoonig en bepaald was; doch in de schriften van GESSNER vertoont het zich in de menigvuldigste gedaanten, uit zeer verschillende oogpunten, met geheel nieuwen luister. Zijne Herders zijn eenvoudig en natuurlijk, hunne taal is altoos beschaafd, en blijft steeds op zulk eenen afstand van alles, wat de zedigheid zou kunnen kwetsen, dat zelfs eene *Vestaalsche* maagd niet zoude blozen, wanneer men haar bij de mimespelen van GESSNER verraste. Hij heeft zijne Idyllen verrijkt met voorvallen, die de edelste gevoelens doen opwellen. Dankbaarheid, ouderliefde, menschlievendheid, met één woord, elke zedenpligt wordt er op de bevalligste wijze in afgeschetst. Vergunt mij, M. H.! dat ik u tot eene proeve de navolgende voorlaze. Zij draagt ten opschrift

IDAS,

IDAS, MICON.

IDAS.

Goeden morgen, MICON! liefelijk zanger! als ik u zie, dan verblijdt zich mijn hart. Sedert gij dien Lentezang voor mij zongt, toen wij aan gindsche bron op dien steen zaten, sedert heb ik u niet gezien.

MICON.

Wees gegroet, IDAS! — Kom, laten wij eene koele plaats gaan opzoeken, en ons daar wat in de schaduw nederleggen.

IDAS.

Laten wij op deze hoogte gaan, waar PALÉMONS groote eik staat; hij strekt zijne schaduw wijd uit, en altijd spelen er de koele windjes. Ondertusschen kunnen mijne geiten tegen de steilte opklouteren en de jonge uitspruitsels afeten. — Zie, hoe die groote eik zijne takken wijd uitstrekt, en eene koele schaduw verspreidt. Kom, laten wij ons hier, bij deze wilde rozenstruiken, nederleggen. MICON! deze plaats is mij heilig! — O PALÉMON! deze eik is een gedenkteeken aan uwe braafheid geheiligd. PALÉMON had eene kleine kudde; hij offerde PAN vele schapen. „O PAN!" bad hij, „dat zich mijne kudde vermenigvuldige, zoo „kan ik ze met mijnen armen buurherder deelen." En PAN gaf, dat zijne kudde in één jaar verdubbelde, en

PALÉMON gaf den armen buurherder de helft van zijne geheele kudde. Toen offerde hij PAN op dezen heuvel, en hij plantte een eik, en zeide: „ O PAN! altijd „ zij deze dag mij heilig, op welken mijn wensch werd „ vervuld! Zegen den eik, dien ik hier plantte! Hij „ zij mij een heilig gedenkteeken; alle jaren zal ik u „ in zijne schaduw offeren."

MICON, wil ik u het Lied zingen, dat ik altijd zinge onder dezen eik?

MICON.

O ja, IDAS! dan geef ik u deze fluit ten geschenke. Ik zelf heb het riet, na lang zoeken, aan den oever gesneden, en met welriekend wasch aan een gehecht.

Toen zong IDAS:

„ Gij, die u over mij henen welft, lange takken! gij verwekt met uwe schaduw eene heilige verrukking in mij. Gij winden, als gij mij verkoelt, dan is het even als of er eene Godheid onzigtbaar om mij henen ruischt. Gij geiten en gij schapen! verschoont, o verschoont en rukt het jonge klimop niet van den blanken stam af; dat het opschiete en groene kransen vlechte rondom den schoonen stam. Geen rukwind, geen bijl moge u schaden, hooge boom! de Goden willen het, gij zult een gedenkteeken van weldadigheid wezen. Uw kruin strekke zich op tot in de hoogte! De herder zie hem van verre, en wijze hem met eene vermaning aan zijn' zoon. De teedere moeder zie hem,

en

en vertelle PALÉMONS geschiedenis aan het kind, dat op haren schoot zit. O Herders! plant vele zulke gedenkteekenen van weldadigheid, op dat wij eens, vol heilige verrukking, door donkere wouden mogen omdolen."

GESSNER behaalde zeker met de uitgave van deze *Idyllen* niet weinig lof. Men verklaarde hem vrij algemeen voor een zeer bevallig Dichter, en gaf hem de naaste plaats aan zijnen *Griekschen* voorganger. Evenwel waren er velen, die zijne verdiensten miskenden, aan welken zijne Idyllen wel niet onbehaaglijk voorkwamen, maar die tevens oordeelden, dat zijne dichterlijke vermogens zich alleen binnen de grenzen van het Herderdicht bepaalden, en dat hij buiten staat was, in eenig ander vak iets noemenswaardig voor den dag te brengen. De werken van MILTON en KLOPSTOCK begonnen juist om dezen tijd in Duitschland bekend te worden, en het schijnt, dat de *Duitschers*, wier zeden en gevoelens toen nog minder in beschaafdheid gevorderd waren, meer smaak vonden in de sterke kleuren, waarmede deze hunne schriften hadden opgesierd, dan in de zachte en teedere gezangen van GESSNER. En ook BODMER, die, na het lezen der *Messiade* van KLOPSTOCK, en van eene vertaling van MILTONS *Paradijs verloren* (*), eene al

(*) Hij had dit zelf, en wel reeds in 1732, vertaald. DE UITG.

Digitized by Google

al te overdrevene smaak voor het Heldendicht gekregen had, liet zich eenmaal ontvallen, dat GESSNER zeker een aangenaam Idyllendichter was, maar zich aan het vervaardigen van een Heldendicht wel nimmer wagen zoude. Dit kwam GESSNER ter ooren, en, hoe zeer van alle verbeelding van zich zelven geheel verwijderd, vond hij zich echter door deze ongunstige beoordeeling zijner vermogens min of meer beleedigd. Hij besloot dus, zijne krachten te beproeven, en dit was het, dat aanleiding gaf tot het schrijven van *de dood van Abel*, welk uitmuntend dichtstuk Ul., M. H.! te wel bekend is, dan dat ik thans in 't breede van deszelfs verdiensten zou gewagen. GESSNER koos zich eene stoffe, die geheel en al naar zijnen smaak geschikt was. Hij nam die uit de Heilige Bladeren, die zoo menigmalen de stoffen hebben opgeleverd tot de voortreffelijkste Dichtstukken, en aan het bezingen van wier verhevene onderwerpen zoo velen hunnen roem te danken hebben. Dan juist dit, dat hij voor zijn heldendicht eene stoffe uit de gewijde Schriften genomen had, juist dit was het, dat velen hem tot misdaad rekenden. Eenigen verwierpen dit, gelijk het veelal gaat, uit minachting van den godsdienst, en uit afkeer van alles, wat daartoe maar eenige betrekking heeft: anderen meenden, uit een tegenovergesteld beginsel, dat, door godsdienstige stoffen tot het onderwerp van

een

Digitized by Google

een dichtstuk te stellen, dat hij bij zijne waardigheid ontnomen, en dienvolgens het heilige onteerd wierd. De eersten van hunne dwaling te willen overtuigen, begreep GESSNER, was eveneens, als of men eenen blinden met een fakkel lichten wilde. Tegen de laatsten meende hij zich meer opzettelijk te moeten verdedigen. „ Het is er verre „ af," schreef hij, „ dat de Dichtkunst beneden de waardigheid van Godsdienstige onderwerpen zijn zoude. Zij is dit dan alleen, „ wanneer men haar beneden hare eigene waardigheid vernedert: maar, wanneer zij behoorlijk „ wordt in eere gehouden, dan is zij geschikt om „ te wezen, het geen zij altoos geweest is, de „ uitlegster van den Godsdienst. Zij heeft den „ Godsdienst meermalen geen geringe diensten bewezen, om dat zij het meest geschikt is om gevoelens van deugd en zedelijkheid in het hart te „ verwekken. Zij werkt ten sterkste mede, om „ het verstand te verlichten en het hart te verbeteren. Zij maakt de menschen gevoelig „ voor ware schoonheid, en veredelt zelfs de „ allergeringste onderwerpen. De Dichtkunst, „ die deze hoedanigheden bezit, doet geen nadeel aan den Godsdienst, wanneer zij van denzelven de voorwerpen ontleent, die zij bezingt. „ Zij kiest geschiedenissen uit den Bijbel, wijl „ elk, die het geluk heeft om een Christen te „ zijn," dezelve voor onwedersprekelijk houdt, „ en er daarom meer belang in stelt, dan in

 „ eeni-

„ eenige andere gebeurtenis. Zij kiest geschie-
„ denissen uit den Bijbel, om dat zij juist dan
„ gelegenheid heeft, om ten klaarste aante-
„ toonen, hoe veel invloed de ware Godsdienst
„ op den mensch heeft in alle standen des le-
„ vens. Zij vertoont ons de Heilige Geschie-
„ denissen op de meest bevallige wijze, en be-
„ vordert hare geloofwaardigheid door overtui-
„ gende omstandigheden en leerzame aanmerkin-
„ gen?" — Hoe kenschetsend is niet zulk eene taal omtrent het hart en de gevoelens van GESSNER!

Het Dichtstuk zelf is doorvlochten met de treffendste gebeurtenissen. GESSNER wist de drijfveeren en aandoeningen van het menschelijk hart in het helderst daglicht te stellen, en de eerste beginsels der daden, op eene bijzondere wijze te ontdekken, en tot zijn oogmerk te doen dienen. De aanleidende oorzaak tot ABELS dood wordt er eenigzins anders in voorgesteld, dan in de Gewijde Geschiedenissen. Volgens deze ging CAIN, in het ombrengen van zijnen broeder, met opzet en overleg te werk, terwijl GESSNER dit doet voorkomen als het gevolg van eene onverwacht opgekomen drift. GESSNER meende iets van de waarheid der geschiedenis te moeten opofferen aan de regelen der dichtkunst, en aan het plan, dat hij zich had voorgesteld; daar hij voorzag, dat zijn Stuk niet volkomen kon worden bearbeid, indien hij CAÏN vooraf het besluit

liet

Digitized by Google

liet nemen, van zijnen broeder te dooden. Deze had dan niets meer te doen, dan ABEL optezoeken, en zoo zijn oogmerk ten uitvoer te brengen, en daarmede verviel dan de geheele ontknooping. Nu ontwikkelt zich alles gemakkelijk; CAÏN zelf, ofschoon hij tot het laatste oogenblik toe, geen zweem van vermoeden tot het plegen van die euveldaad laat blijken, gaat niettemin met vasten tred zijn oogmerk te gemoet; men ziet zijne boosheid allengskens hooger klimmen; zijn hart, dat geheel van nijdigheid vervuld is, doet voor de schrikkelijkste gevolgen vreezen. Op eens komt de slag, die, hoe verrassend ook, echter niet gezocht is. Men moet zich inderdaad verwonderen over de grondige kennis, die GESSNER niet alleen van het menschelijk hart, maar vooral ook van de regels zijner kunst had. Zorgvuldig weet hij alles aantevoeren, hetgeen de staat van onze eerste ouders maar eenigzins opleverde. ADAM en EVA waren niet, gelijk wij, door ondervinding geleerd: alles was hun nieuw, vele dingen waren voor hen duister, die zich allengskens, naar mate dat hunne kennis zich uitbreidde, begonnen op te klaren. God had hen, na dat zij zijn gebod hadden overtreden, met den *dood* bedreigd. Zij stelden zich dit zeker voor als een verschrikkelijk kwaad, dat hun zou overkomen, maar juiste denkbeelden konden zij zich daar van niet vormen. Eenmaal, wanneer zij op zekeren morgen, het aard-

Digitized by Google

lijk doorwandelden, zag EVA een vogel, die geheel onbeweeglijk voor haar in 't gras lag. Zij trad nader, bezag hem, nam hem in hare hand, en trachtte hem te wekken. „ Hij ont- „ waakt niet," zeide zij, na dat zij hem langen tijd in hare hand gekoesterd had, en, terwijl haar plotselijk deze gedachte door de ziel voer, vraagt zij aan ADAM: „ Zou dit ook de dood „ zijn?" — — —

Zoo verhaalt ADAM naderhand aan zijne kinderen hunne verwondering, toen zij voor het eerst den winter zagen naderen, „ Onvriendelijke „ winden kwamen aan," zegt hij, „ en de bergen „ verstaken hunne kruinen in een deksel van „ dampen. Met droefheid zagen wij de natuur „ in zulken rouw, en wij wisten niet, dat het „ kranke aardrijk, van zijne weldaden vermoeid, „ door de rust van den winter weder tot vorige „ krachten herkomen moest; want vóór den „ vloek had men, in een zelfde saisoen, de lente, „ den zomer, en den herfst, en zonder die bij- „ zondere benamingen waren zij allen te gelijk „ bij ons tegenwoordig. Ondertusschen nam „ de rouw der natuur meer en meer toe; de „ bloemen verwelkten aan hare stelen, slechts „ weinige bloeiden nog hier en daar op het veld, „ en treurden hare aanstaande verdorring te ge- „ moete. Hevige stormwinden beroofden de „ boomen van hare gele bladeren; huilden, „ vermengd met stortregens, door de stervende

„ da-

Digitized by Google

„ dalen, en bedekten de kruinen der bergen met
„ sneeuw. Angstig beschouwden wij deze ver-
„ woesting, bevreesd, dat de vloek nu eerst be-
„ gon op het aardrijk te werken. Zal dan, (dus
„ dachten wij,) de natuur alle hare overgeblevene
„ schoonheden verliezen? De aarde was arm in
„ vergelijking met het Paradijs, en nog bezat zij
„ schatten genoeg, om gemakken en genoegens
„ over onze dagen te verspreiden; maar als de
„ vloek haar zoo zwaar drukken moet, hoe arm en
„ treurig zullen dan niet onze dagen zijn!" —

Ik kan niet voorbij, met een enkel woord te spreken van GESSNERS Stukjen, dat ten opschrift draagt: *De eerste Schipper*, en dat met regt onder de besten van zijne lettervruchten gesteld wordt. GESSNER zelf droeg het eene bijzondere liefde toe, en schreef hetzelve op zijn buitenverblijf aan de boorden van den Limmath, waar hij zich meestal des zomers ophield. De stof van dit gedicht is met alle juistheid van oordeel gekozen, en het plan zoo natuurlijk ontworpen, als gelukkig uitgevoerd. Hoe gaarne, M. H.! zoude ik thans mijne neiging willen involgen; en Ul. eenige van deszelfs schoonheden in 't geheugen terugroepen. Hoe gaarne zoude ik u, met GESSNER's eigen penseel, willen afmalen de eenvoudigheid van het meisje, dat met hare moeder van alle menschelijke wezens afgescheiden, hare eenzame dagen betreurt, en de blijdschap van den jongeling, toen het zonderlingst

lingst geval hem aanleiding gaf tot de gewigtigste ontdekking! — Dan, eene diergelijke uitweiding zoude mij te verre van mijn oogmerk verwijderen. Het zij genoeg, Ul. op dit gedicht, als op een Meesterstuk van vinding en vernuft, gewezen te hebben, daar ik ten vollen overtuigd ben, dat zij, die onder u hetzelve van nabij kennen, mij gereedelijk zullen toestemmen, dat hetzelve onder de zoodanige behoort gerangschikt te worden. — Van GESSNERS twee Tooneelstukjes, *Evander en Alcimna* en *Erastus*, zegge ik niets meer, dan dat dezelve in verscheidene *Duitsche* Steden, met goedkeuring zijn gespeeld geworden; schoon sommige Kunstregters meenen, dat GESSNER, in dit soort van geschriften, minder gelukkig geslaagd zij.

Door alle tijden heen heeft men Dichters zien geboren worden, die, gedurende hunnen leeftijd, eenen helderen glans van zich verspreidden, en de vereering en bewondering hunner tijdgenooten wegdroegen: doch, die zoo dra niet aan het stoffelijk oog ontnomen wierden, of tevens wederkeerden in eene vergetelheid, waaruit sommige beter nimmer waren te voorschijn getreden. De achting van GESSNER was te wel gevestigd, dan dat iets dergelijks ten zijnen opzigte zou hebben kunnen gebeuren. Men leest zijne Schriften nog heden ten dage met het zelfde genoegen, als voor vijftig jaren, toen dezelve het eerst in 't licht kwamen. Slechts weinige

van

Digitized by Google

van zijne tijdgenooten hebben het zoo ver kunnen brengen, daar de meesten het kenmerk dragen van hunnen leeftijd, wier taal en beelden zoo verouderd zijn, dat men van sommige, anders goede Dichters, zeggen moet, dat hunne Schriften bijna niet meer leesbaar zijn (*). GESSNER bezat een' ongemeenen smaak, en eene verbazende teederheid en fijnheid van gevoel, die in alle zijne Schriften doorstralen. Bij weinigen vindt men, ten dezen opzigte, een zoo hoogen graad van volkomenheid: van daar, dat hij de eerste was, die gelukkig slaagde in het schrijven in rijmlooze maat. Bij GESSNER vindt men niets van die, meer schitterende, dan wezenlijke schoonheden; niets van die sterke trekken, die geschikt zijn, om de aandoeningen voor een oogenblik in beweging te brengen, maar die, behoorlijk nagegaan, de proef niet kunnen doorstaan; met één woord, alle zijne Schriften onderscheiden zich door hare *klaarheid*, door hare *natuurlijkheid*, door hare *bevalligheid*.

Ik zeg, voor eerst, door hare *klaarheid*. GESSNER heeft, op eene uitnemende wijze, in alle

---

(*) Dit ziet eigenlijk op het GESSNER onmiddelijk *voorgaande* tijdperk, dat van BODMER, GOTTSCHED, enz. niet op het zijne, het eerste gedeelte van de gouden eeuw der *Duitsche* Letterkunde.

DE UITG.

Digitized by Google

alle zijne Schriften, in die zelfs, die door haar onderwerp eene hoogere vlugt schenen te vereischen, de grootste duidelijkheid bewaard, zoo dat zelfs de bekrompenste verstanden in staat zijn, om hem overal te volgen. Niet, gelijk bij KLOPSTOCK en andere dier verheven Dichters, die hunne meening dikwerf met de diepste duisternis omwachteld hebben, behoeft men, bij het lezen van GESSNER, zijne aandacht intespannen, of lange te vertoeven, om afgetrokken denkbeelden voor het verstand bevattelijk te maken. Het is mogelijk, dat anderen, ten aanzien der *verhevenheid*, boven GESSNER, den voorrang verdienen; dan dit is zeker, dat er ook in dit opzigt uitstekende trekken in zijne Werken worden aangetroffen. Hoe vele schitterende voorbeelden levert hiervan *de dood van* ABEL niet op? Wie zal den lof der verhevenheid ontzeggen aan die gedachten, waarmede hij ons voorstelt, hoe de snikken van den stervenden ABEL en zijne laatste zuchten gestegen waren tot voor den troon des Oneindigen, en tot de eeuwige geregtigheid om wraak riepen. — Donderslagen kwamen voort uit het binnenste heiligdom. De gouden harpen en het eeuwig halleluja zwegen, en de donder weergalmde driemaal door 's hemels hooge gewelven. Toen kwam de stem des Allerhoogsten voort uit het zilveren gewelf, dat zijnen troon omringt, en noemde eenen Aartsengel, die te voorschijn trad met de glansrijke

vleu-

Digitized by Google

vleugels voor zijn aangezigt. Daarop gaf der Allerhoogste zijne bevelen. „De dood heeft zijnen eersten buit behaald bij de sterfelijken," sprak God; „en nu wijde ik u, om voortaan de zielen der regtvaardigen te verzamelen. Ik zelf heb met de ziel van ABEL gesproken, toen hij nederzonk. Van nu af zult gij staan aan de zijde van den regtvaardigen, wien het koude doodzweet uitbreekt, om dien, wanneer de eerste doodsangst hem bevangt, hem van de zaligheid te verzekeren, op dat hij nog eens, met oogen vol hemelsche vreugde, in het rond zie en sterve".

Wat de *natuurlijkheid* betreft, die ik als een tweede hoofdstuk van GESSNER's Schriften heb opgegeven, deze bestaat niet alleen in de getrouwheid, waarmede hij zijne tafereelen heeft weten af te malen, maar ook in de waarheid der karakters, die hij in zijne Schriften heeft voorgesteld. Het zij hij ons in zijne *Idyllen* de eenvoudigheid der zeden, de onschuld en het geluk der gouden eeuw bezingt; het zij hij zich voor den geest terugroept dat ontzaggelijk oogenblik, waarop de aarde bij den *Zondvloed* door de golven overdekt werd, waarvan hij ons in de geschiedenis van *Semin* en *Semira* zulk een treffend tafereel heeft opgehangen; of ons voorstelt de woede van ANAMELECH, en zijne helsche bedoelingen tegen het menschelijk geslacht; of de nijdigheid van CAÏN, en de wroegingen van zijn beangst

angst

angst geweten; of de droefheid van het huisgezin van ADAM na den eersten broedermoord; overal weet hij aan zijne onderwerpen leven bijtezetten, en juist die verwen te gebruiken, die geschikt zijn om de treffendste schoonheden het best te doen uitkomen. Zijne beelden en vergelijkingen zijn met oordeel gekozen, en met juistheid geschetst. Hoe gemakkelijk zoude ik niet een aantal voorbeelden ten bewijze kunnen aanvoeren? dan elke trek van GESSNER's meesterlijk penseel getuigt hier van op 't kennelijkst. Ik ga dus liever over, om u GESSNER's schriften van hare *bevallige* zijde voor te stellen. — Ik wil thans niet treden in een onderzoek, wat men eigenlijk door de bevalligheid te verstaan hebbe. Ik gevoel volkomen het moeijelijke der taak, om een juist denkbeeld der bevalligheid te geven. Zij, die eenig gevoel hebben, ontwaren ligtelijk de bevalligheid in de werken der kunst, en het zij dus genoeg, uit den ruimen voorraad der aanlokkende schoonheden, die GESSNER's schriften ook in dit opzigt bevatten, een enkel voorbeeld aantevoeren. Ik kies daartoe een gedeelte van zijn Dichtstukjen, *De Lente* genoemd, waarin hij de naderende Lente dus te gemoet zingt: „ Kom nu, o Lente! herstelster der „ vreugde! haast u, kleedt de beemden met „ bloemen, en met bladeren het woud. BAC„ CHUS en SILEEN, en hun gevolg, lagchen u „ te gemoete; want waar lacht men vrolijker, „ dan

„ dan in de schaduw van het groene lommer!
„ AMOR bezoekt vaak den vrolijken BACCHUS in
„ de prieelen, ook de *Musen* zoeken hem, want
„ hij bemint de gezangen. Dan zingt BACCHUS,
„ en vertelt, en lacht, dat het wijngaardloof, 't
„ geen zijn hair omkranst, opspringt. Dan vertelt
„ hij, bij de volle drinkschaal, zijne verre rei-
„ zen, en hoe hij, in een roofschip, in zijne
„ jeugd, de roovers in Dolfijnen veranderde,
„ en ranken en klimop om de mast en het roer
„ hebbe doen slingeren, en wijn als een fontein
„ hebbe doen springen. Dan ledigt hij de drink-
„ schaal, en lacht en vertelt weder, hoe hij de
„ roozen schiep. Ik wou eene jonge nymph
„ omhelzen, zegt hij, maar het meisje vloog,
„ met ligten tred, over de bloemen henen, en
„ lachte spottend terug, wanneer het mij, on-
„ voorziens, achter zich struikelen zag. Bij
„ den Styx! ik zou het meisje niet bereikt heb-
„ ben, zoo niet een dikke doornstruik zich aan
„ haar kleed had vastgehecht. Ik liep blijde
„ naar het meisje, en zeide: meisje! wees zoo
„ schuw niet, ik ben BACCHUS, de God van
„ den wijn en van de vrolijkheid. Toen liet
„ zich het meisje vol eerbied kussen. Ik be-
„ loonde den dorenstruik; ik raakte hem aan
„ met mijnen staf, en gebood, dat er bloemen
„ aan hem wassen zouden, bloemen zoo rood
„ als de wangen van het meisje, toen zij zich
„ schaamde, en daarop groeiden de roozen."

Digitized by Google

Maar het geen vooral de Schriften van GESSNER in een zeer bevallig licht doet voorkomen, is die glans van deugd en edelaardigheid, die zich overal in dezelve verspreidt. De schriften der gevoeligste Dichters verwekken dikwerf in het hart eene weekheid, eene verwijfde teederheid, die niet anders dan nadeelige indrukken kan verwekken; die van GESSNER hebben alle de verbetering van het hart ten doel. Waar vindt men ouder- en huwlijksliefde bevalliger geschetst, dan in *den dood van Abel?* — waar een treffender voorbeeld van edelmoedigheid, dan in het geval van ARISTUS, in den *Daphnis?* — en, indien ik van de *Idyllen* spreken wilde, geene is er, die niet liefde tot de Goden, medelijden, kuischheid, milddadigheid, dankbaarheid voor genoten weldaden, zoekt aan te prijzen. Met hoe veel nadruk verhaalt niet de oude MENALKAS aan zijne kleinkinderen, van het vermaak dat er ligt in goed doen aan anderen, in het bijstaan van dezulke, die in ongelegenheid zijn, en dat geen vermaak halen kan, bij het geen men gevoelt, als men anderen heeft welgedaan. „ De „ schoon opgaande zon, het avondrood, en de „ volle maan in eenen helderen nacht, doen „ onzen boezem van genoegen zwellen; maar „ zoeter, mijn zoon! dus zeide hij, is dit ge„ noegen.”

Ziet

Digitized by Google

Ziet daar, M. H.! u, hoewel zeer onvolkomen, eene schets gegeven van GESSNERS dichterlijke verdiensten. Hoe gelukkig zoude ik mij rekenen, indien ik, door eenige der schoonste trekken uit zijne Schriften aan uwen geest te verlevendigen, iets had mogen toebrengen, om de achting te bevorderen van een man, die, niet slechts door zijne uitmuntende Schriften, maar ook door zijn lofwaardig voorbeeld, alöm deugd en braafheid heeft zoeken te verspreiden! Hoe vele groote vernuften hebben niet der schoone letteren tot oneer verstrekt, niet alleen door het misbruik dat zij maakten van hunne bekwaamheden, maar ook door hun bedorven hart en slechte zeden? en hoe dikwijls zien wij niet, dat zij, die de deugd zoo bevallig weten afteschilderen, dezelve ontluisteren door hun schandelijk gedrag! — GESSNER, in welke betrekking men hem ook plaatsen moge, blijft altoos dezelfde zoo als hij zich vertoont in zijne Schriften, en verdient, in allen opzigte, dat men op hem toepasse, hetgeen hij zelf in het algemeen, met betrekking tot anderen, zeide: „ Billijk vereert „ de nakomelingschap de gedachtenis van den „ Dichter, die zich heeft toegewijd om aan de „ wereld onschuld en deugd te leeren. Billijk „ bekranst zij zijne aschkruik met ouden klimop. „ Zijn roem leeft nog, even jeugdig, wanneer „ het zegeteeken van den overwinnaar in het „ stof verrot, en de prachtige grafnaald van

 „ den

„ den onberoemden vorst in eene wildernis aan „ stukken ligt, met mosch begroeid, en waarop „ zich slechts zelden de vermoeide wandelaar „ ter ruste nederzet. — 't Is waar, dit top„ punt te bereiken heeft natuur slechts weinigen „ vergund; doch hen nastreven is reeds eene „ roemrijke taak."

*

VER-

SALOMON GESSNER,

ALS TEEKENAAR EN SCHILDER BESCHOUWD.

VOORGELEZEN IN HET GENOOTSCHAP

CONCORDIA ET LIBERTATE,

TE AMSTERDAM.

DOOR

WIJLEN Mr. R. CARP.

Digitized by Google

Digitized by Google

*

Hoe naauw ook, M. H.! de onderlinge betrekking tusschen de schoone kunsten en wetenschappen zijn moge, en wij, vooral met opzicht tot de Dicht- en Schilderkunsten, bijna zeggen kunnen, dat dezelve alleen in de onderscheidene wijze van beoefening van elkanderen verschillen, — is het echter te verwonderen, dat zij, die zich in de beoefening van beide deze kunsten te zamen, boven het middelmatige verheven hebben, slechts zeer zelden worden aangetroffen. — Van alle de Teekenaars in ons Vaderland is LUIKEN misschien de eenige, die ook als Dichter eenigen naam heeft verworven; en wie, die in staat is 's mans kunstvermogens, in beide deze vakken, eenigermate te beoordeelen, — erkent niet gaarne den aanmerkelijken afstand, die er is tusschen zijne Dichterlijke ver-

Digitized by Google

diensten, en zijne bekwaamheid in het vak der teekenende kunsten? — Maar, welke ook de oorzaak van het zeldzame dezer vereeniging zijn moge, zeker is het, dat, naar mate wij dezelve te minder ontmoeten, naar die mate ook zij, in welke deze kunsten vereenigd worden aangetroffen, onze bewondering des te meer verdienen. — Ik heb Ul., M. H.! in eene vorige Redevoering, SALOMON GESSNER als *Dichter* trachten afteschetsen. De bijzondere bekwaamheden van dezen Dichter, ook in het vak der Teekenende kunsten, en de treffende wijze, waarop hij de Natuur, die hij zoo bevallig bezongen had, ook voor ons oog heeft weten aftemalen; hebben mij aangespoord, om dien bekoorlijken Zanger ook in dat licht te beschouwen: en het is uit dien hoofde, dat ik mij heb voorgenomen, in deze spreekbeurt, GESSNER als *Teekenaar* en *Schilder* aan Ul. afteschetsen; terwijl ik Ul. ten slotte met eenige bijzonderheden omtrent het leven van GESSNER, deszelfs geäardheid en huisselijke betrekkingen, wat nader zal trachten bekend te maken. Ik vertrouwe, bij de behandeling van deze stoffe, op Ulleder gunstige aandacht en beproefde toegevendheid, en zal mij rijkelijk voldaan achten, indien ik, door mijne zwakke pogingen, iets zal mogen toebrengen ter uitbreiding van den roem van een man, die, zoo door zijne zeldzame bekwaamheden als beminnelijk karacter, onze hoogachting zoo volkomen verdient.

Zeer

Zeer onderscheiden, voorzeker, zijn de oorzaken ter ontwikkeling der verstandelijke vermogens. Bij den een' vertoont zich reeds vroeg eene ongemeene vatbaarheid en eene bijzondere aanleg tot het een of ander kunstvermogen; terwijl bij den anderen de bijzondere begaafdheden van verstand jaren lang verborgen blijven, en allerlei omstandigheden, als het ware, schijnen zamenteloopen, om den gelukkigen voortgang dier verstandelijke vermogens in den weg te staan. — Dit zelfde, het geen wij reeds met betrekking tot het ontluiken van GESSNERS dichterlijke vermogens hebben opgemerkt, is ook toepasselijk op zijne vorming als Teekenaar en Schilder. — GESSNER schijnt, wel is waar, reeds vroeg eenige neiging tot de kunst gehad te hebben: maar de beoefening bepaalde zich, gelijk dit veel al gaat, tot het onverschillig nateekenen van deze of geene voorwerpen, zonder zich uit deze zijne kunstoefeningen eenige wezenlijke voldoening te beloven; veel min eenigen aanleg te gevoelen, om immer kunstenaar te zullen worden. Door zijne ouderen aangezet tot het ijverig voortzetten van den boekhandel, die door derzelver vlijt eene vrij aanzienlijke uitgebreidheid bekomen had, was hij reeds werkzaam in het vervullen van alle die pligten, die ter instandhouding van denzelven gevorderd werden, — en, daar hij alle de oogenblikken, die hem van zijne bezigheden overig waren, geheel

Digitized by Google

en al toewijdde of aan zijne geliefkoosde Dichtoefeningen, of aan de genoegens eener gezellige verkeering, was reeds de helft van zijnen leeftijd verstreken, eer er zich eenige zweem opdeed, dat GESSNER immer in de teekenkunst zich luisterrijk vertoonen zoude. Er moest dus noodzakelijk eenige aandrang van buiten ontstaan, zoude het dichterlijk vermogen eene andere wijziging bekomen, en de indrukken, die het van de voorwerpen ontving, door eene meer zinnelijke voorstelling aan anderen mededeelen.

GESSNER was reeds dertig jaren oud, wanneer hij bij toeval in kennis geraakte met een' zijner stadgenooten, die, behalven eene buitengewone ervarenheid in het vak der beeldende kunsten, ook eene aanzienlijke verzameling bezat van teekeningen, prenten en schilderijen. Deze vond in GESSNERS omgang zoo veel behagen, dat hij hem weldra in zijne vriendschap aannam, en zoo ras niet het genoegen bemerkte, dat voor GESSNER ontsproot uit de bezigtiging der meesterstukken, die hij hem ter beschouwing aanbood, of hij verleende hem tevens den vrijen toegang tot zijne kunstverzameling. Eene diergelijke gunstbetooning had natuurlijk ten gevolge, dat GESSNER zich bijna dagelijks verlustigde in de beschouwing der voortreffelijkste voortbrengselen van vroegere en latere meesters; en hoe kon het anders, of GESSNER, wiens geheele ziel voor het schoone geopend lag, en die van de natuur zulk

een'

Digitized by Google

een' verheven aanleg ontvangen had, om ook in dit vak groot te worden, — hoe kon het anders, of GESSNER moest door deze voorbeelden ter navolging worden aangevuurd, en zich ten sterksten aangespoord gevoelen, om ook langs dit pad den weg ten onsterfelijkheid te bewandelen? —

Dit moest voorafgaan, M. H.! zouden de zaden van genie in GESSNER zich ontwikkelen! — maar ook dit was genoeg, om hem met ijver voor de kunst te bezielen. — GESSNER nam voor, om zijne krachten te beproeven; en het duurde niet lang, of hij gevoelde zich dermate voor de kunst ingenomen, dat hij het besluit nam, om de bestiering van den handel liever aan anderen overtelaten, en zich zelven voor zijn volgend leven geheel en al aan de beoefening der Schilderkunst toetewijden.

Zulk een besluit, op die jaren genomen, zou voorzeker niet geheel van vermetelheid zijn vrij te spreken, indien niet GESSNER bij zich zelven moeds genoeg gevoeld had, om door onvermoeide vlijt de zwarigheden te boven te komen, die hem op zijnen weg ontmoeten zouden. Hij zelf heeft ons, in den uitmuntenden brief, dien hij over de Landschap-schilderkunst aan een' zijner vrienden geschreven heeft, op eene zeer belangrijke wijze bekend gemaakt, zoo wel met den weg, dien hij ter verkrijging zijnen kunstvermogens heeft ingeslagen, als met de zwarigheden, die zich in den aanvang aan hem opdeden,

den, en den uitslag, met welken zijne kunstoefeningen werden achtervolgd. En in de daad, indien iemand, dan voorzeker ondervond GESSNER, dat de weg ter volkomenheid, wel verre van met bloemen bestrooid te zijn, integendeel moeijelijkheden oplevert, die niet dan door ijver, standvastigheid en onverschrokken moed kunnen overwonnen worden. — De Natuur had hare behoorlijkheden aan zijn oog vertoond; hare schoonheden trachtte hij te schilderen: „ Maar welke zwarigheden," zegt GESSNER, „ ontmoette ik, daar ik mij nog niet genoeg in „ de onderscheidene wijze van uitdrukking der „ voorwerpen geoefend had! Ik wilde de na- „ tuur al te naauwkeurig volgen, en verviel „ daardoor in kleinigheden, die de werking aan „ het geheel benamen. Mij ontbrak nog geheel „ en al de manier, om de voorwerpen hun ei- „ gen natuurlijk karakter te geven. Moest ik „ gronden schetsen, dezelve waren met allerlei „ kleinigheden opgehoopt; — de boomen waren „ met te veel overleg en niet in hoofdpartijen „ geschikt, en alles was door eene al te groote „ uitvoerigheid te zeer verdeeld en afgebroken. „ Ik bemerkte, dat mijn oog zich al te zeer „ op één punt gevestigd hield, en nog niet ge- „ woon was, de natuur in haar geheel, even als „ eene schilderij, te beschouwen." — Dus ontdekte de jeugdige kunstenaar, dat hij te vroeg de natuur tot zijn model gekozen had, — dat

hij

hij zich, vooraf, met de grondregelen der kunst gemeen moest maken, zoude hij zich eenig gelukkig gevolg van zijne kunstoefeningen kunnen voorspellen; — dat hij, langs dezen weg, die misslagen zou leeren kennen en vermijden, die hij tot hiertoe begaan had; — en dat hij alléén, door zich naar de beste kunstenaren te oefenen, zich die kennis van de schikking der partijen, van de werking van licht en bruin, met één woord, van die schoonheid en verscheidenheid, zou verwerven, die hij in de werken van anderen aantrof, en die hij zich, tot hiertoe, vruchteloos getracht had eigen te maken.

De gelegenheid, die GESSNER had, om zich in de verzameling van zijnen vriend met de voortreffelijkste kunstenaren bekend te maken, stelde hem in staat, om zijne kunstoefeningen op deze wijze interigten. „ Ik waagde mij het „ eerst aan de boomen," zegt GESSNER, „ want „ die alles te gelijk wil doen, kiest voorzeker „ den moeijelijksten weg. In dit vak koos ik, „ vóór alle anderen, WATERLOO. Hoe meer ik „ dezen bestudeerde, hoe meer ware natuur ik „ ontdekte; en, hoe meer ik door deze ontdek„ king getroffen werd, hoe meer ik mij vond „ aangespoord, om mij naar denzelven te vor„ men. Ik oefende mij in zijne manier zoo „ lang, tot dat ik mij met gemakkelijkheid „ begon uittedrukken; hoewel ik, om mij aan „ zijne wijze van behandeling niet al te zeer te

ge-

Digitized by Google

,, gewennen, en ten einde aan mijne Kunstoefenin-
,, gen eene grootere verscheidenheid te geven,
,, ook naar anderen begon te werken, wier ma-
,, nier niet dezelfde was als die van WATER-
,, LOO; maar die echter niet minder gelukkig de
,, natuur hadden nagevolgd. Ik oefende mij
,, daarom ook naar ZWANEVELD en BERGHEM:
,, en, wanneer ik een' boom, een' stam, eene
,, struik vond, die mijne opmerkzaamheid boven
,, anderen tot zich trok, schetste ik die in
,, meer of min vlugtige omtrekken. Langs de-
,, zen weg kreeg ik allengskens gemakkelijkheid
,, in de uitdrukking, en meer eigen in mijne ma-
,, nier, dan ik zou gehad hebben, indien ik
,, mij aan WATERLOO alleen had gehouden.
,, Voor de rotsen, koos ik de groote massen
,, van BERGHEM en SALVATOR ROSA, en de
,, teekeningen, die MEYER, ERMELS en HAC-
,, KERT naar de natuur gemaakt hebben: voor
,, verschieten en gronden, de grasrijke streken
,, van CLAUDE LORRAIN, en de zacht achter el-
,, kander wegvloeijende heuvelen van WOUWER-
,, MAN, en vooral de gronden van WATERLOO,
,, die zoo geheel natuur zijn."

Gelijk ZEUXIS, toen hij zijne voortreffelijke HELENA zoude vervaardigen, eene menigte *Grieksche* Schoonheden met het oog der kunst beschouwde; van elke dat schoone en bevallige ontleende, waar door zij in het bijzonder uitmuntte; en toen uit alle deze verspreide schoonhe-

heden dat geheel zamenstelde, het welk *Griekenland* als het eenvoudig beeld der schoonheid vereerde en bewonderde; — even zoo wist GESSNER zich van verschillende kunstenaren die bijzondere schoonheeden eigen te maken, die hunnen roem het meest hebben gekenmerkt, en het best geschikt waren, om zijne kunstoefeningen behoorlijk te besturen. En wie uwer, M. H.! die in staat is, den weg te beoordeelen, dien GESSNER ter verkrijging zijner kundigheden insloeg, — wie uwer moet niet erkennen, de zuiverheid van smaak en de juistheid van oordeel, die ook in deze zijne keuze doorstraalt? Maar wie ook, die niet geheel onverschillig is omtrent den roem zijner Landgenooten, wie gevoelt zich niet gestreeld, wanneer hij in den rei der voortreffelijkste kunstenaren ook boven al van *Nederlanders* hoort gewagen, die anderen gevoel voor ware schoonheid hebben ingeboezemd? Ja, zonder WATERLOO, BERGHEM en WOUWERMAN, was GESSNER nimmer tot die hoogte gestegen, waarop wij hem thans geplaatst zien; — en het was dus eerst, na dat hij zich naar dezen geoefend had, dat hij zich in staat bevond, om tot de Natuur terugtekeeren, waarin hij nu oneindig meer kon waarnemen, dan te voren, toen hij nog niet gewoon was, de natuur met het kunstoog te beschouwen. Te voren zocht hij lang vergeefs naar eenig voorwerp, dat in alle opzigten aan zijne teeken-

lust

lust voldeed, — nu vond hij gedurig iets op zijnen weg. De minst in het oog vallende bijzonderheden zelve deden nu op hem de zonderlingste werking. „Dikwijls," zegt hij, „kan „men lang zoeken om een' boom te vinden, „die in zijnen geheelen vorm schilderachtig „schoon is: maar wanneer het oog gewoon is „te vinden, ontdekt het in eenen anders slech„ten boom eene enkele partij, een paar schoon „geworpen takken, of hier of daar iets aan het „loof of aan den stam, dat, wél aangebragt, van „werking zijn kan. Zóó kan een enkele steen, „op verschillende wijzen in de zon geplaatst, „de zonderlingste werking van schaduw en „licht, van halflicht en weêrschijn, te voor„schijn brengen." — Maar met dit alles ontdekte GESSNER, dat hij nog niet alle zwarigheden overwonnen had. Wanneer hij de schetsen, die hij naar de natuur gemaakt had, naderhand wilde aanvullen, dan verviel hij in gekunstelde bijzonderheden, die met de eenvoudigheid en waarheid van het geen hij uit de natuur genomen had, niet overeenstemden. Zijne landschappen hadden niet dat groote, dat edele, dat de natuur ons aanbiedt, en hij begreep dus ook ten dezen opzigte de kunst te moeten raadplegen. In de Landschappen van VAN EVERDINGEN vond hij het eenvoudig landlijke in streken, waarin nogtans de grootste verscheidenheid heerscht. ZWANEVELDS edele gedach-

ten,

Digitized by Google

ten, SALVATOR ROSA's stoute behandeling, RUBBENS fiksheid in de uitvoering, maakten den sterksten indruk op hem. Alles wat hij van deze groote voorbeelden kon bijeenbrengen, bezag hij dagelijks met ingespannen opmerkzaamheid, en prentte hunne hoofdtrekken in zijn geheugen. Maar boven allen bepaalde hij zich bij de POUSSINS en CLAUDE LORRAIN. Bij deze vond hij de ware grootheid: bij deze ontmoette hij niet slechts bloote navolging der natuur, zoo als zij overal te vinden is, maar de keuze van het schoonste; en door zich naar dezen en naar anderen der voortreffelijkste kunstenaren gestadig te oefenen, en dan wederom van de natuur zelve hare edelste schoonheden te ontleenen, en die aan zijne verbeelding voor te stellen, verkreeg GESSNER allengskens die schoonheid van gedachten, dat kennelijke in de manier van uitdrukking, dat meesterlijke in de uitvoering, met één woord, die uitstekende bekwaamheden, die zijnen roem zoo luisterrijk gevestigd hebben.

Zegenen wij, M. H.! den Dichter, die het vermogen bezit, om, door zijne verhevene zangen, zachte aandoeningen in ons gemoed te verwekken; welke gevoelens van erkentenis en hoogachting zijn wij dan niet verschuldigd aan den Schilder, die de natuur hare verborgenste schoonheden weet te ontnemen, en, door hare navolging, het oog dermate te verrukken, dat

Digitized by Google

wij van verwondering staan opgetogen, en ons als in eene andere wereld verplaatst achten? — Zulk een was GESSNER. — Schoon ons van zijne eigenlijke schilderstukken minder bekend is, en dezelve meest alle naar *Engeland* zijn overgebragt, alwaar zij den roem van hunnen maker op de uitnemendste wijze gevestigd hebben, — zijn ons echter van zijne teekeningen, en vooral van zijne geëtste prenten, genoegzame proeven voorhanden, om GESSNERS verdiensten, in dit kunstvak, eenigzins te kunnen beoordeelen. — En indedaad, Gij., M. H.! die immer iets van GESSNERS kunstärbeid gezien hebt, Gij. weet, welke bevallige tafereelen ons zijne hand heeft geschetst. Nu eens teekent hij ons de alles-overtreffende schoonheden van *Zwitzerland*, waar de natuur voorzeker al haren luister heeft ten toon gespreid. Hier treffen ons die onafzienlijke reijen van statige bergen, welker kruinen, met sneeuw bedekt, zich tot boven de wolken verheffen. Dáár zien wij de uitgestrektste valleijen, door dorpen en gehuchten, of door grazende kudden, afgewisseld. Ginds rust ons oog bij het aanschouwen van het stille meir, in welks vlak een heldere hemel zich spiegelt; van alle kanten zien wij aangename, in de zon gelegen, heuvelen, met ontelbare vruchtboomen bezet, en met slingerende wijnranken beplant, die door hare afwisselende tooneelen, het oog van verrukking houden opgetogen.

Digitized by Google

gen. — Dan wederom neemt zijne verbeelding eene hoogere vlugt. — Zijn dichterlijk vernuft kan zich niet bepalen bij de natuur die hem omringt; het schept zich eene wereld, waarvan het *ideaal* zich alleen aan gevoelige zielen kan vertoonen. GESSNER verplaatst ons in die genoegelijke tijden, in die bekoorlijke dreven, waar het menschdom, onder den zuiversten hemel, alle de zaligheden smaakte van het gelukkig herderleven. Dáár, waar geene behoefte gekend wordt, en alles zich verlustigt in het vreedzaam genot van alle aardsche genoegens. In die oorden, waar de Herders, gezeten aan eene koele bron, omringd door hunne welige kudden, zich overgeven aan de indrukken der bevallige natuur, en beurtelings den lof bezingen van CERES, BACCHUS of POMONA, terwijl zij de bosschen doen weêrgalmen van hun vrolijk gezang. Dan eens zien wij de jonge herderinnen, met bloemen bekranst, zich toewijden aan jeugdige vermaken, en zich verlustigen in den vrolijken dans; dan eens, terwijl zij, in belommerde streken, zich baden in eene heldere bron, niet onbespied door den jeugdigen Boschgod. Dan wederom zien wij, hoe de Herders zich beijveren, om hunne offeranden aan PAN of BACCHUS toetebrengen; terwijl elders jonge knapen zich vermaken met een pas geboren Lam, of kransen vlechten aan de horens van den bok, dien zij den Veldgod toewijden. — Zulke tooneelen maalt ons GESS-

 NERS

Digitized by Google

NERS dichterlijk penseel. Het zijn ware *Idyllen*, waarin dezelfde gevoelens, dezelfde gewaarwordingen heerschen, die wij in zijne Herderszangen hebben opgemerkt. O hoe gaarne mogt ik eens een van die bevallige tafereelen aan u afschetsen! dan, daartoe moest ik 's mans eigene bekwaamheid bezitten, om landelijke schoonheden met woorden te beschrijven. Alle die tafereelen, waarin fabel, kunst en natuur, op de schoonste wijze, vereenigd zijn, ontvangen door GESSNERS penseel eene wezenlijkheid, die ons alle denkbeeldig geluk doet vergeten. Wij hooren, dunkt mij, wanneer wij GESSNERS teekeningen beschouwen, het water zachtkens ruischen, of, met een statig gedruisch, van de rotsen ter nederstorten; — wij ademen in ruimer lucht; — wij verkwikken ons in de schaduw van het lommerrijk geboomte; — wij gevoelen genoegens in onzen boezem opwellen, die voor geene uitdrukking vatbaar zijn; — alles verwekt in ons eene eerbiedwaardige stilte; — alles werkt in ons mede, om ons intenemen voor de onschuldige genietingen van het gelukkig herderleven; — wij benijden, als het ware, het geluk dier herders en herderinnen, en hijgen naar die vreedzame gewesten, om te deelen in het zalig genot dier onschuldige vreugde.

Waarlijk, GESSNER is de ware Schilder der Natuur! zoo zeer wij dit gevoelen, bij elk van zijne

zijne teekeningen in haar geheel beschouwd, zoo zeer gevoelen wij het ook, bij elk van hare afzonderlijke deelen. Naauwelijks staat het oog, bij het beschouwen van de eene schoonheid, van verwondering opgetogen, of nieuwe schoonheden lokken het begeerig naar elders. Beziet eens zijne tempels en gebouwen, of de urnen, grotten en fonteinen, die in zijne Landschappen voorkomen, en gij zult erkennen, in alles heerscht smaak, edele eenvoudigheid, rijke verbeeldingskracht, verhevenheid van gedachten. Alle zijne teekeningen hebben één en hetzelfde karakter, schoon ze uit verschillende oogpunten geteekend zijn. Alle zijn levendig en krachtig behandeld. Hoe zeer GESSNER zich ook de manier van CLAUDE LORRAIN en de POUSSIN's heeft eigen gemaakt, was hij echter te groot, om zijne schoonheden van anderen te borgen. Hij is en blijft origineel, ook dan zelfs, wanneer hij het meest anderen schijnt te hebben nagevolgd. GESSNER wist zich vrijheden te veroorloven, die den man van smaak van den slaafschen navolger onderscheiden, en bereikte daardoor in de daad, dien hoogen graad van volkomenheid; dat voorname doel, dat de Landschapschilder steeds moet voor oogen hebben, dat hij de natuur zoo levendig in zijne stukken wist overtebrengen, dat bij hare beschouwing alle gedachten aan kunst ten eenemaal verdwijnen.

 Iets,

Iets, daar GESSNER bijzonder in uitmuntte, was het vermogen, om aan het water zoo veel klaarheid en doorzigtigheid te geven, dat het oog daardoor op de aangenaamste wijze bedrogen wordt. Dezelfde bekwaamheid bezat hij ook in het teekenen van boomen. Het blijkt uit alles, dat GESSNER zich hierop in het bijzonder heeft toegelegd, en wel met zulk een gelukkig gevolg, dat hij zich, in dit opzigt, volkomen de bekwaamheden van WATERLOO heeft eigen gemaakt. Niet alleen heeft hij dezelve op de bevalligste wijze weten te groeperen, en daar aan de fraaiste werking van licht en schaduwe bijtezetten; maar ook aan elken boom zijn eigen bijzonder karakter te geven. Elke stam heeft zijne eigenaardige schors, ieder tak heeft zijn bijzonder blad. Alles draagt het ware kenmerk der natuur, en geeft ons de kennelijkste proeven, dat GESSNER de natuur tot in hare kleinste bijzonderheden wist natesporen, en die in zijne stukken met dezelfde waarheid uittedrukken, met welke hij ons de teedere aandoeningen van het menschelijk hart in zijne gezangen zoo kennelijk schetste.

Vergeeft mij, M. H.! indien ik bij sommigen uwer welligt den schijn hebbe, van zoo zeer met de verdiensten van GESSNER te zijn ingenomen, dat ik geene gebreken in zijnen arbeid zoude willen erkennen, of aan zijne landschappen den voorrang geven boven alles, wat de kunst voortref-

treffelijks in dit vak heeft opgeleverd. Misschien hechten eenige van U, die met OESERS kunst bekend zijn, op verre na die waarde niet aan zijne werken, die ik thans, het zij dan uit vooringenomenheid, het zij uit gebrek aan genoegzame bekwaamheden, om over kunstwerken te kunnen oordeelen, daaraan heb toegeschreven. Sommigen zullen misschien in OESERS teekeningen eene somberheid, eene zwaarmoedigheid ontwaren, waardoor in hun oog over zijne stukken dat liefelijke niet verspreid wordt, hetwelk de onderwerpen zelve vorderen. Zeker, indien niet veeligt anderen hier in een blijk van OESERS teêrgevoeligheid ontdekken, dan is welligt de oorzaak hier van toeteschrijven aan den leeftijd, waarop hij begonnen heeft zich aan de teekenkunde toetewijden, en die voorzeker niet meer die ligte hand gegund heeft, waarmede een GRANDJEAN en anderen, die in den smaak van OESER zijn gevallen, hunne teekeningen hebben behandeld.

Er is misschien, in eenige van OESERS teekeningen eene zekere hardheid, eene scherpte van omtrekken opmerkelijk, die men als een zeer natuurlijk gevolg zou kunnen beschouwen van het menigvuldig nateekenen van antieke steenen, waarvan wij vinden aangeteekend, dat te *Zurich*, op de Stadsbibliotheek, eene aanzienlijke verzameling in afgietsels voorhanden was, die door OESER vlijtig bezocht werd.

Van welken invloed de beschouwing dier antiken op zijnen smaak en zijne manier van behandeling geweest zij, getuigen niet alleen de onderscheidene vignetten, waarmede hij zelf de prachtige uitgave van zijne dichtwerken heeft opgesierd, maar ook alle de beelden, die men in zijne teekeningen aantreft. Het zijn alle *grieksche* figuren, in wier getrouwe daarstelling hij echter niet altijd even gelukkig geslaagd is. Vooral in de uitdrukking van het menschelijk aangezigt is hij zich zelven niet altijd gelijk geweest. Wij vinden daarin nu en dan zulken, die duidelijk te kennen geven, dat hij zich naar het Grieksche model heeft willen voegen, maar even daar door wel eens van die zuiverheid is afgeweken, welke het wezen uitmaakt dier verhevene schoonheden, die wij in de kunstgewrochten der Ouden zoo zeer bewonderen.

Sommigen zullen misschien in GESSNERS teekeningen, vooral in zijne vroegste stukken, hebben opgemerkt eene al te zorgvuldige behandeling van bijzondere partijen, die, hoe schoon ook op zich zelve, echter wel eens aan het geheel de noodige werking benemt. Hoe zeer de kunstenaar, gelijk wij straks gezien hebben, dit heeft zoeken te vermijden, schijnen echter somtijds de bijzondere schoonheden der natuur zijne aandacht zoo sterk tot zich getrokken te hebben, dat hij door eene te uitvoerige daarstelling van dezelve wel eens de werking en in-

druk,

druk, die het geheel moest vergoorzaken, heeft uit het oog verloren. Jammer is het, dat zoo vele kunstenaren dat ware schoon, die werking van het geheel, zoo dikwerf voorbijzien. Het oog des aanschouwers, dat in de Natuur overal kan rondweiden en zich verlustigen, nu eens in de beschouwing van een ruim en uitgestrekt verschiet, dan wederom in het waarnemen van deze of geene plant of eenig ander voorwerp, moet zich in de teekening tot slechts één van beide bepalen, en kiest voorzeker de zamenstemming van het geheel, boven de bijzondere fraaiheid van enkele partijen. De kunst kan zich aan deze keuze niet onderwerpen, dan door sommige gedeelten min uitvoerig te behandelen, en misschien zou GESSNER, indien hij dezen regel steeds had in het oog gehouden, zich door zijne waarlijk uitstekende begaafdheden een' nog grooteren lof verworven hebben. Maar met dit alles, en welke gebreken men ook in zijnen kunstarbeid meene te mogen aantreffen, hij is te groot, dan dat wij zouden weigeren aan zijne verdiensten hulde te doen. Laat hij in het oog van sommigen die zachte mengeling van licht en schaduw, die liefelijkheid in de uitvoering niet bezitten, die ons in een CLAUDE LORRAIN zoo zeer van verrukking houdt opgetogen; laat anderen dat fiksche en meesterlijke in hem miskennen, 't welk wij in BERGHEM en anderen zoo zeer bewonderen: zoo veel

 is

is zeker, dat GESSNER, zóó om zijne rijke verbeelding, als om het natuurlijke en treffende van zijn penseel, in den rang der voortreffelijke kunstenaren steeds eene uitstekende plaats zal bekleeden. — Maar, wat nog meer is: waar is de Schilder, die met de regelen der kunst, en met alles wat de kunst vermag, en wat daar aan leven en bevalligheid kan bijzetten, beter is bekend geweest dan GESSNER? Leest, bidde ik u, dien voortreffelijken brief, waar uit wij u straks reeds eenige proeven hebben aangehaald, en gij zult verwonderd staan over de grondige kennis, de juistheid van oordeel, het geoefend verstand, waarmede GESSNER weet te spreken over de kunst, en over alles wat daartoe betrekking heeft. Maar boven alles geven ons het luisterrijkst denkbeeld van zijne bekwaamheden in de gronden der kunst, die belangrijke brieven tusschen hem en zijnen zoon gewisseld, gedurende het verblijf des laatsten aan de Teeken-academiën te *Dresden* en te *Rome*, en die nu sedert korten tijd het licht zien. Daarin vinden wij voorzeker alles vereenigd, wat den man van oordeel en van ondervinding op de voordeeligste wijze kan kenschetsen. Daarin vindt de jonge kunstenaar niet alleen den weg aangewezen, hoe hij zijne kunstoefeningen met het gelukkigst gevolg kan inrigten; maar ook geeft ons de wijze, waarop GESSNER zijne lessen en waarnemingen weet voor te dragen, zoo wel de beste gedachten van den voordeeli-

gen

gen indruk, dien dezelve op het hart van den jongen kunstenaar moet te weeg brengen, als dezelve ons een nieuw bewijs oplevert, van zijne fijnheid van gevoel, en van zijn zacht, innemend, vriendelijk karakter.

Maar alvorens over dit laatste meer opzettelijk te spreken, moet ik nog met een enkel woord gewagen van den ijver, waarmede OESER voor de kunst bezield was. Niet als of hij in de beoefening dezer edele wetenschap alleen door winzucht gedreven zou wezen. De edele man zocht alleen uit zijnen kunstarbeid eene matige bijdrage tot onderhouding van zijn huisgezin, maar hij zocht die ook eerst daar, waar de ware roem te vinden is. Het geen hij in zijnen brief aan FUESSLI van den waren kunstenaar vordert: dat zijne kunst hem tot een heerschenden hartstogt worde; dat de uren, die hij aan de kunst besteedt, hem de aangenaamste zijn; dat de kunst het grootste genoegen van zijn leven uitmake; dat zijn meestgeliefd gezelschap, het gezelschap der kunstenaren zij; dat hij 's nachts van de kunst droome, en 's morgens met nieuwe verrukking aan zijn werk beginne; dat hij niet slechts van den slechten smaak van zijnen tijd zoeke te leeren, maar voor ware kenners, voor ware eer en voor de nakomelingschap werke, — dat gold in den strengsten zin van OESER. — De gedachten aan de kunst hielden zijne ziel gestadig bezig. Aan haar wijdde hij zijne aangenaam-

naamste, oogenblikken. Niet alleen beschouwde hij de schoonheden der Natuur steeds met nieuwe opgetogenheid, maar zijne vrienden zagen hem dikwerf langen tijd stilstaan bij voorwerpen, die door hen naauwlijks werden opgemerkt. Een klein beekje, een teekenachtige stam, een schoongetakte boom, de mengeling van licht en schaduwe door de bladen, alle deze bijzonderheden trokken zijne opmerkzaamheid naar zich. Dikwerf verzamelde hij zich planten of steenen, die hem in zijne kunstoefeningen van nut konden zijn; en zelfs dan, wanneer alles wat om hem was, niets dan rust scheen aan te kondigen; — dan, wanneer hij zelfs met geheel andere dingen bezig scheen; — dan zelfs waren zijne denkbeelden op de kunst gevestigd, en zijne verbeelding schetste hem die heerlijke tafereelen, die hij straks daarna met zoo veel bevalligheid op het papier wist over te brengen.

Tot hiertoe hebben wij niet dan slechts in het voorbijgaan van GESSNERS ervarenheid in de ets- en graveerkunst gesproken. Wij mogen echter zijne bekwaamheden te dezen opzigte te minder met stilzwijgen voorbijgaan, naar mate dezelve ons nieuwe bewijzen opleveren van den uitgestrekten kring zijner kundigheden, en wij, uit hoofde van de meerdere zeldzaamheid van GESSNERS teekeningen, grootendeels aan zijne prentwerken de kennis van zijne verdiensten in het

het vak der teekenende kunsten hebben dank te weten. Het is waar, ik voor mij heb door de vriendelijke tusschenkomst van ons geacht medelid, den Heer BERNARDUS DE BOSCH, de gelegenheid gehad om ook met GESSNERS teekeningen bekend te worden. De Heer GOLL VAN FRANKENSTEIN, wiens kabinet, zoo rijk in kunstteekeningen, zoo wel van Nederlandsche als buitenlandsche Meesters, ook de beste proeven van GESSNER'S kunst bevat, heeft mij de bezigtiging daarvan wel willen vergunnen, — en beiden ontvangen voor deze hunne bereidwilligheid mijnen opregten dank. — Dan, tot welk eene maat van volkomenheid GESSNER het in de Etskunde gebragt hebbe, mogen zij beoordeelen, die bezitters zijn van die heerlijke uitgave zijner dichtwerken, waartoe hij zelve de platen en *vignetten* heeft geteekend en gegraveerd, en waar van hij zelf de uitgever geweest is. Zijne eerste proeven waren eenige vignetten en tijtelplaten voor boeken, die in zijn winkel uitkwamen, en waarmede hij onder anderen de werken van WINKELMAN heeft opgesierd. Allengskens ging hij verder. In den jare 1765 gaf hij tien Landschappen uit. Twee andere fraaije platen kwamen in den jare 1781 in het licht. Tien andere verschenen in het volgend jaar, — en, zoo als ik dezer dagen uit zeker nieuwlings uitgekomen tijdschrift vernomen heb, zijn in het laatst van het afgeloopen jaar te *Zurich* uitgeko-

Digitized by Google

komen twee banden met eenige honderd geëtste platen van GESSNER, waarvan echter maar twintig exemplaren gedrukt, en aldaar voor een' zeer aanzienlijken prijs te bekomen zijn.

Zoo heb ik u dan, M. H! GESSNER mogen afschetsen als den lieveling van twee *Musen*, welker invloed in beide vakken van zijnen kunstarbeid bijna even zigtbaar is. Wij beschouwden hem, niet slechts als den bevalligen en gevoeligen Dichter, wiens gezangen niets dan stil genoegen en zachte tevredenheid ademen; — maar ook als den getrouwen Schilder der Natuur, die ons met alle hare bekoorlijkheden op de treffendste wijze heeft bekend gemaakt. Wij zagen in zijn voorbeeld het sprekendst bewijs van de verwantschap dier beide kunsten, en dat de denkbeelden van den Dichter en den Schilder gelijksoortig zijn. GESSNER gevoelde dit volkomen. „De „Dichtkunst is de ware zuster van de Schil„derkunst," zegt hij. „Beide sporen zij het „schoone en het groote in de natuur op, — „beide handelen zij volgens dezelfde wetten. „Verscheidenheid zonder verwarring is het „doel, zoo wel van den Dichter als van den „Schilder, en een fijn gevoel voor het ware „schoon moet beiden in de keuze van elke om„standigheid en van ieder beeld, door het ge„heel, ten rigtsnoer strekken."

Wan-

Digitized by Google

Wanneer wij GESSNER voorts als *mensch* beschouwen, ook dan worden wij getroffen door zijne uitmuntende hoedanigheden, en overtuigd, dat niets meer geschikt is, om den smaak voor het goede aan te kweken, dan het gevoel voor het schoone. GESSNER bezat, volgens het getuigenis van hen, die met hem hebben omgegaan, een allerbeminnelijkst karakter. Zijne ziel was, even gelijk de natuur die hem omringde, zacht en verheven gestemd. Hartelijk deelende in het geluk van anderen, was hem niets aangenamer, dan aan de bevordering daarvan iets te kunnen toebrengen. Gulhartig en open jegens zijne vrienden, bescheiden en gedienstig jegens minder bekenden, wist hij zich ieders achting te verwerven. Schoon uit den aard zwaargeestig en in gedachten verzonken, was hij echter in den omgang de aangenaamste, de vriendelijkste, de genoeglijkste man; en, daar hij een gezelschap steeds wist te verlevendigen door vrolijken scherts of door belangrijke gesprekken, stelde ieder in zijn bijzijn even groot belang. Schoon zijne schriften de blijken dragen van eenen kieschen smaak, en eenen opgeklaarden geest, was zijn verstand echter meer doordringend dan vlug. Niet zonder moeite ontwikkelden zich zijne denkbeelden. Van daar, dat GESSNER zich niet gaarne onverwacht in gesprekken over afgetrokkene onderwerpen inliet. Kon hij echter zijne denkbeelden vooraf behoorlijk uiteenzetten, en zich gereed maken,

om

Digitized by Google

om over een of ander onderwerp te spreken, dan vertoonde zich steeds de man van oordeel en verstand, zoo dat velen zich menigmaal verwonderden over den wijden omvang zijner kundigheden. Hoewel GESSNER op eigenlijke geleerdheid geene de minste aanspraak maakte, was hij echter zeer bekend met alle die takken van wetenschap, die met de beschaving des verstands in onmiddelijk verband staan; en, daar hij zich, in zijne jeugd, de Grieksche en Latijnsche talen eigen had gemaakt, had hij het onwaardeerbaar genoegen, de verhevenste voortbrengselen der Oudheid in het oorspronkelijke te kunnen lezen; die zijnen smaak zoo zeer voor het schoone hadden weten in te nemen, dat wij derzelver kenmerken in beide de vakken van zijnen kunstarbeid steeds hebben kunnen opmerken.

Bij alle deze voortreffelijke hoedanigheden, bezat GESSNER eene kleingevoeligheid van zich zelven, die, hoezeer de sierlijkste parel aan de kroon van den waren wijzen, echter bij uitstekende begaafdheden niet altijd gevonden wordt. Nimmer sprak hij in het bijzijn van anderen over zijne schriften, zelfs dan niet, wanneer de gelegenheid zich daartoe als van zelve scheen aan te bieden. Wanneer men hem niet kende, kon men langen tijd met hem hebben omgegaan, eer men den voortreffelijken, den door geheel *Europa* bewonderden Dichter in hem ontdekte. Het is niet te ver-

won-

Digitized by Google

wonderen, dat een man, wiens roem zich zoo wijd en zijd verbreid had, dikwerf bezoeken ontving van vreemdelingen en anderen, die hen hunne achting kwamen betuigen, maar ook dan straalde zijne nederigheid in alles door. Zeer kenschetsend en vereerend voor GESSNER is ten dezen opzigte het getuigenis van den Heer DE MAYER, die zich, in zijne brieven over *Zwitserland*, hierover dus uitlaat: „ Ik verliet *Zurich* niet „ zonder een bezoek afgelegd te hebben bij „ GESSNER. Ik heb hem een allereenvoudigst „ man gevonden. Gij kunt niet gelooven, welk „ een gevoel van achting het verstand inboe„ zemt, als het bekleed is met zedigheid. Hoe „ velen zeggen u: „ Ik ben de Dichter. Ik...." — „ GESSNER doet niets voor: zijne vermaardheid „ doet hem opzoeken. Hij behoeft, gelijk vele „ anderen, niet te zeggen: O heilige faam! „ mag ik u bidden, spreek een weinig van „ mij!"

Onder de vele blijken van onderscheiding, die GESSNER bijna dagelijks ontving, kan men ook tellen, dat de Keizerin van Rusland, CATHARINA de IIe, tot een bewijs van hare achting, en van het genoegen, dat zij gehad had uit het lezen van zijne schriften, hem van harenwege eenen gouden gedenkpenning deed toekomen; — en dat de *Hertoginne van Choiseul* GESSNER liet verzoeken, om haar *Parijs* over te komen, om aldaar in de eene of andere gewigtige staatsbedie-

Digitized by Google

ning geplaatst te worden. Aan de laatste antwoordde GESSNER, dat hij te zeer aan zijn Vaderland gehecht was om hetzelve te verlaten, en dat hij verzocht, dat de gunsten, die men hem betoonen wilde, aan den Vertaler zijner schriften, den Heere HUBER, bewezen mogten worden. GESSNER, in welke betrekking men hem ook plaatsen moge, vertoont zich overal in het bevalligst licht. — Gelukkig in zijn huisgezin, genoot hij de liefde en achting eener echtgenoote, die, bij eene zeldzame schoonheid, de voortreffelijkste zielvermogens bezat. — Zij was het, die hem, in de uren van droefgeestigheid, wist op te beuren: die de zorgen, aan den echten staat verbonden, met hem deelde; — aan hare zijde, omringd van zijn bevallig kroost, genoot hij het geluk van het gezellig leven op de uitnemendste wijze. Maar laat ik niet vruchteloos beproeven, Ul., op mijne wijze, eene schets te geven van GESSNERS huisselijk geluk. De Dichter deed dit zelf, in die bevallige Idylle, waarin hij eenen Herder dezen lofzang in den mond legt, en die zijn eigen Echtgeluk met zulke levendige verwen teekent: „Mogt ik, o Goden! mogt ik mijnen dank u „waardiglijk zingen! Alles, alles blinkt met „rijpe schoonheid! Alles vloeit over van vol„len zegen! Tevredenheid heerscht overal, en „vreugde; en van ooftboomen en wijnstok lacht „de zegen des jaars mij toe. — Gelukkig is hij, „wiens

„ wiens onbevlekt gemoed geene bedrevene boos-
„ heid draagt; — die zijnen zegen wel te vrede
„ geniet, en goed doet, waar hij maar kan.
„ Hem wekt de heldere morgen tot vreugde,
„ en de nacht omvangt hem zachtelijk met zoe-
„ ten slaap. Zijn vrolijk gemoed geniet elke
„ blijdschap, elke schoonheid; hem verrukt elke
„ bekoorlijkheid van het wisselend jaar, elke
„ zegen der natuur.

„ Maar dubbel gelukkig is hij, die zijne voor-
„ regten met eene Gade deelt, die met schoon-
„ heid versierd is en met deugd; met eene Ga-
„ de, gelijk gij, geliefde AFNÉ! — Sedert
„ *Hymen* ons verbond, is mij elk geluk veel
„ zoeter: ja, sedert *Hymen* ons verbond, was
„ ons leven gelijk twee welgestemde fluiten, die
„ op zachte toonen het zelfde lied spelen. —
„ Geen mistoon stoort de zoete eenstemmigheid,
„ elk, die het hoort, wordt vervuld met vreugde.
„ Was er ooit een wensch, dien mijn oog ver-
„ ried, en dien gij niet vervulde? Was er ooit
„ eene vreugde, die ik genoot, en die gij niet,
„ door uwe vreugde, verzoette? Heeft mij ooit
„ verdrietelijkheid in uwe armen vervolgd, die
„ niet verdween, gelijk een lenteneyel verdwijnt
„ voor de zon! — Ja, toen ik u als bruid in
„ mijne hutte voerde, volgden ons alle de ge-
„ noegens van het leven. Zij zetteden zich bij
„ onze vriendelijke Huisgoden neder, om nooit
„ van ons te wijken. Huishoudelijke orde en

 „ zui-

„ zuiverheid, en moed en vreugde bij elke on-
„ derneming: en alles, wat gij volbragt, is van
„ de Goden gezegend.

„ Sedert gij, o! sedert gij de zegen van mij-
„ ne woning zijt, is mij alles met dubbele be-
„ valligheid getooid. Gezegend is mijne hutte,
„ gezegend mijne kudde, en alles wat ik plant-
„ te, en alles wat ik verzamelde. Vrolijk is de
„ arbeid van elken dag; en wanneer ik moede
„ onder mijn vreedzaam dak terugkome, o! hoe
„ verrukt mij dan uwe liefderijke gedienstigheid
„ om mij te verkwikken! Schooner is mij de
„ lente, schooner de zomer en de herfst; en
„ wanneer de winter om onze hutte stormt,
„ dan — bij den haard, aan uwe zijde, onder
„ huisselijke bezigheden, en zoete gesprekken,
„ dan gevoel ik geheel het aangename der huis-
„ selijke onbezorgdheid. Als ik bij u ben op-
„ gesloten, dan mogen stormen woeden, en
„ jagtsneeuw de geheele landstreek vóor ons
„ verbergen, dan eerst gevoel ik, hoe gij mij
„ alles zijt.

„ Het toppunt van mijn geluk zijt gij, mijne
„ lieve kinderen, versierd met alle de bevallig-
„ heden van uwe lieve moeder! Welk een ze-
„ gen, welk een genoegen bloeit mij in u op!
„ De eerste lettergreep, dien zij u leerde uit-
„ spreken, was, mij te zeggen, dat gij mij lief
„ hebt. Gezondheid en blijdschap groeijen met
„ u op, en minzame inschikkelijkheid heerscht
„ reeds

Digitized by Google

„ reeds in elk van uwe spelen. Gij zijt de „ vreugde van onze jeugd, en eens zal uw ge- „ luk de vreugde zijn van onzen ouderdom." — In dit geluk mogt GESSNER zich verblijden. Twee zonen en eene dochter waren de vruchten zijner huwelijksmin, op alle welken zijne zachte zeden en beminnelijke hoedanigheden, als het ware, waren overgedrukt. Aan een zijner zonen heeft zich 's vaders kunstvermogen, in de Schilderkunde, meêgedeeld. Dezelve heeft zich, door de uitstekende voortbrengsels van zijn penseel, vooral in Landschappen, bereids van eene voordeelige zijde doen kennen, en woont thans te *Londen*. De andere is zijnen vader in den handel opgevolgd, en leeft te *Zurich*, aan de zijde eener beminnelijke dochter van den onsterfelijken WIELAND.

Hoe zeer GESSNER zich tot het bekleeden van aanzienlijke waardigheden niet geroepen oordeelde, en ook nimmer eenige middelen aanwendde, om dezelve te verkrijgen, wilden echter zijne Landgenooten zijne uitstekende verdiensten niet onbeloond laten; en naauwelijks had hij de jaren bereikt, die ter vervulling van dezelve gevorderd werden, of posten van onderscheiden aard werden hem opgedragen. Meer dan de helft van zijnen leeftijd versleet hij in de gewigtigste bedieningen. In den jare 1768 werd hij verkozen tot Lid van den gewonen Raad, en behar-

 tig.

tigde de belangen van zijn Vaderland met zoo veel ijver en getrouwheid, dat hij zich ook in deze betrekking, eene algemeene achting verwierf.

GESSNER was, gedurende zijn leven, het middelpunt, waarop alles, wat kunde en smaak bezat, zich vereenigde. Zijn huis was de tempel der vreugde, der vriendschap, en van alle gezellige deugden. — Den zomer bragt hij gewoonlijk op het Land door, in vroeger jaren op eene aangenaam gelegene Landhoeve, welke hij, in de nabuurschap van *Zurich*, digt bij de *Limmath*, gehuurd had. Naderhand betrok hij eene zeer eenvoudige, doch allezins naar zijnen smaak geschikte woning, gelegen in een zeer bekoorlijk oord, nabij de rivier de *Sihl*. Op dit landverblijf, waarvan ons in de straks genoemde briefwisseling, tusschen GESSNER en zijnen zoon, eene zeer bevallige afbeelding gegeven is, bragt hij zijne aangenaamste dagen door; — derwaard begaf hij zich bij het naderen der Lente, om met zijne Vrienden de onschuldigste genoegens te smaken; dáár spande hij zijne lier, en zong de verhevenste gezangen, of schilderde die grootsche tooneelen der natuur, die zich gestadig aan zijn oog vertoonden. Dáár genoot hij iets van die genoegens, die hij voor zich begeerd had in dat schoone gedicht, het welk zijne zachte, zijne gevoelige ziel zoo levendig

ken-

kenschetst: „ Mogt ik hopen, dat het noodlot
„ mijnen eenigen wensch vervullen zoude, dan
„ zou ik om geen' overvloed wenschen; ook
„ niet om over broeders te heerschen, noch om
„ afgelegene landen naar mijnen naam te noe-
„ men. O mogt ik onbekend en stil, ver van
„ het gewoel der stad, in eene eenzame land-
„ streek, mijn leven in stilte doorwandelen, in
„ een klein Landhuis, bij eenen eenvoudigen
„ hof, onbenijd en onopgemerkt! — Dan zou
„ mijn eenzaam huis staan in de gewelfde scha-
„ duwe van hooge nooteboomen. Voor den
„ vreedzamen ingang zou eene kleine plaats, met
„ een tuin omringd, wezen, waarin eene koele
„ bron onder de wijngaardranken ruischte. Op
„ de naburige schaduwrijke boomen zouden de
„ vogels, in ongestoorde vrijheid, leven, en
„ van den éénen boom tot den anderen elkander
„ toeroepen, en zingen. — In den éénen hoek
„ van den kleinen hof zouden de gevlochten
„ hutten der bijen staan; immers hun nuttige
„ staat is een aangenaam schouwspel. Gaarne
„ zouden zij op mijne hoeve wonen, indien het
„ waar is, wat de Landman zegt, dat zij alleen
„ dáár wonen, waar vrede en ruste huisvesten.
„ Achter mijn huis zou een ruime hof wezen,
„ waar de eenvoudige kunst de natuur, met ge-
„ hoorzame hulpe, ten dienste stond. Buiten
„ dezelve moest eene heldere beek zich door een

„ schaduwrijk woud van eerwaardige boomen, ver-
„ mengd met jonge teedere heesters, kronkelen. —
„ En zoo ik dan nog een' kleinen wijnberg had,
„ een klein veld met bevende airen, zou ik dan
„ wel reden hebben om den rijksten koning
„ te benijden? — Wanneer dan onrustige bewe-
„ ging den stedeling den slaap beneemt, wan-
„ neer dikke muren hem de lieve stralen der
„ morgenzon ontrooven, en het schoone too-
„ neel van den morgen aan zijn gekerkerd oog
„ niet vergund is, dan moge eene zachte mor-
„ genlucht mij wekken, en de vreugdezang der
„ vogelen. Dan zou ik uit mijne ruste opvlie-
„ gen, en Aurora te gemoete gaan, op bloem-
„ rijke weiden, of naburige heuvelen, en vro-
„ lijke liederen van den heuvel laten afklinken.
„ Ook zou ik in eenzame streken omdoolen,
„ langs digtbeplante struiken, aan den verlok-
„ kenden oever der beek. Dáár zou eene don-
„ kere schaduw mij ter ruste lokken, en ginds
„ een ruischende waterval, van ieder voetpad
„ verwijderd. O hoe zoet is het, wanneer, ver
„ van alle beweging, geen ander geruisch om
„ ons henen gehoord wordt, dan eene bijgele-
„ gene beek, of het gonzen der bijen! — Vaak
„ zou ik in de stille maneschijn tot den mid-
„ dernacht wandelen, in eenzame vrolijke be-
„ schouwingen over het harmonisch gebouw
„ der wereld, wanneer ontelbare werelden en

„ zon-

Digitized by Google

„ zonnen boven mij lichten! — Ook zou ik den
„ Landman bezoeken, en de vrolijke reijen der
„ maaijers, wanneer zij hunne boersche liederen
„ aanheffen: of als de herfst gekomen was, dan
„ zou ik de wijnbergen bezoeken, daar de meis-
„ jes en de jongelingen, in het wijnrankenbosch
„ lagchen, en de rijpe druiven verzamelen. —
„ Maar, wanneer mij sombere dagen, met kou-
„ den regen, of wel de gure winter, de wan-
„ deling verboden, dan zou ik mij in mijn een-
„ zaam vertrek, opsluiten. Dan zou mij daar
„ het edelst gezelschap, de glorie van elke eeuw
„ onderhouden; — de grootste geesten, die
„ hunne wijsheid in boeken hebben uitgegoten.
„ Edel gezelschap, dat de waardij van onze zie-
„ len vermeerdert! — Dit toont mij de zeden
„ van afgelegene volkeren, en de wonderen der
„ natuur; dit zou mij de huishouding van ge-
„ heele natiën leeren, de schande en de eere
„ van het menschelijk geslacht. Dit leert mij de
„ grootheid en de bestemming onzer zielen, en
„ de bekoorlijke deugd. — Om mij henen zou-
„ den staan de wijzen en de zangers der Oud-
„ heid, die ons den weg tot het ware schoon
„ hebben aangewezen. — Ook zou ik dikwijls
„ de liederen opschrijven, die ik in het eenza-
„ me dacht, of ik zou pogen de schoonste
„ tooneelen der natuur op doek uit te druk-
„ ken." — —

Digitized by Google

Maar GESSNER wist zelf te wel, dat dit leven voor geene volkomene genoegens geschikt is. „ IJdele droomen," zegt hij, „ te lang „ reeds heeft mijne verbeelding u gevolgd. „ IJdele wenschen, nooit zal ik uwe vervulling „ beleven! Altijd is de mensch te onvreden. „ Wij zien wijd uit op vreemde dalen van ge„ luk, maar doolhoven sluiten ons den toegang. „ Die is wijs en gelukkig, die gewillig de plaats „ vervult, welke de Bouwmeester, die het ont„ werp des Geheels uitdacht, hem heeft aan„ gewezen. Ja gij, goddelijke deugd! gij zijt „ ons geluk. Gij verspreidt vreugde, en zalig„ heid, in allen stand, over onze dagen. Door „ u gezegend, volbreng ik vrolijk de loopbaan „ mijns levens."

Onder zulke gevoelens, gegrond op eene hoogere verlichting, bragt GESSNER zijne dagen door, ijverig, werkzaam in het vervullen van alle die pligten, die in de onderscheidene betrekkingen, waarin hij geplaatst was, van hem gevorderd werden. Op den 2den van Lentemaand des jaars 1781 werd hij onverwachts overvallen door een toeval van beroerte, hetwelk binnen weinige uren een einde maakte aan dat nuttig leven, 't welk als een stille beek daar henen vloot. — Zijn Vaderland en de fraaije Letteren verloren dezen uitmuntenden man, toen hij nog geene 58 jaren bereikt had; — hartelijk werd hij be-

betreurd door allen, die ware verdiensten weten te schatten.

Op eene der schoonste plaatsen, in den omtrek van *Zurich*, op eenen openbaren wandelweg, die aan den eenen kant door de *Limmath*, en van de andere zijde door de *Sihl*, wordt omgeven, hebben GESSNERS Landgenooten, ter eere van hunnen onsterfelijken Dichter, een gedenkteeken opgerigt, 't welk een modél van edele eenvoudigheid oplevert. Hetzelve is door den beroemden TRIPPEL, te *Rome*, uit zwart marmer gehouwen, en geplaatst in een boschje van jonge populieren, aan welks ingang treurwilligen geplant zijn. Boven aan de voorzijde van het gedenkteeken vertoont zich het afbeeldsel van GESSNER, terwijl, iets lager, een tafereel, in wit marmer, is uitgehouwen, ontleend uit een zijner Herderszangen, DAFNIS *en* MIKON genaamd, waarin deze herders een schale wijns uitgieten, ter gedachtenis van hunnen Vader, onder het uiten van deze woorden: „ Wij, uwe „ kinderen, en onze late nakomelingschap, zul„ len uwe gedachtenis zegenen, en elk dien wij „ van dezen zegen goed doen; want de zegen „ der braven rust op deze velden en weiden, „ en op dezen stillen lommer, en op ons."

Billijk, M. H.! vereert de nakomelingschap de gedachtenis van den Dichter, die zich heeft toegewijd, om aan de wereld onschuld en deugd

te

te leeren; en ook wij zegenen de assche van dien voortreffelijken, die, door de verhevene voortbrengselen van zijn vernuft, in ons gemoed ware genoegens en zachte tevredenheid weet te verwekken, wanneer wij ons daarmede in stille uren mogen verlustigen.

*

DE

Digitized by Google

VERSLAG

VAN HET

SPAANSCHE TREURSPEL

VAN

DON GUILLEM DE CASTRO:

DE HELDENDADEN VAN DEN CID,

TWEEDE DEEL.

DOOR

Mr. *W. BILDERDIJK.*

Digitized by Google

Digitized by Google

DE HELDENDADEN

VAN

DEN CID,

TWEEDE DEEL.

Koning Ferdinand had op zijn sterfbed, ten bywezen van alle zijne kinderen, de beschikkingen ter verdeeling van zijne Staten, die hy in het Eerste Stuk voorstelde, herhaald, en inzonderheid de gift van Zamora aan Urraca, met zijn vloek tegens die het haar ontnemen zou, bevestigd, waarop zy allen Amen zeiden; Sanche alleen uitgezonderd, die daar bij zweeg. Maar naauwlijks had de goede grijzaart den geest gegeven, of Sanche wierp zijn broeder Don Garcia in de gevangenis, vervolgde zijn anderen broeder Alonzo met de wapenen, ontnam Donna Elvira haar erfdeel, en trok vervolgens tegen Urraca op, om haar het kleene Zamora te ontweldigen. In de belegering dezer stad, koomt hy om, door de hand van een overlooper, die hem, onder voorgeven van door geheime verstandhouding de stad te zullen overleveren, uit

zijn

Digitized by Google

zijn leger lokt, en terwijl hy zijn gevoeg doet, met zijn eigen werpſchicht doorſteekt. Waarop zijn broeder Alonzo, die, uit zijn Rijk verdreven, by den Moorſchen Koning van Toledo, Alaimon, ſchuilplaats gevonden had, hem opvolgt, en een bekeerde Morinne ten echt neemt.

Dit maakt den inhoud uit van het Tweede Stuk van de Heldendaden des Cids, die, ſchoon altijd de eerſte in krijgsroem en moed, hierin ſlechts een zeer bijkomstigen rol ſpeelt.

Het ſtuk opent met een veldſlag tusſchen de twee broeders, Sanche en Alonzo; waarin Sanche eerst door de Leönners van Alonzo gevangen, maar oogenbliklijk door den Cid en Don Diego Ordonnez de Lara, of liever door den ſchrik voor hun naam (want zy doen niets dan zich noemen) ontzet wordt. Straks daarop treft het Alonzo, van de Kastilianen gevangen genomen te worden, en ſchoon Sanche roept om hem te dooden, laat de Cid hem los. Desgelijks ſtaat hy het aantasten van Zamora tegen; tegen welke vesting hy weigert het zwaard anders of verder dan tot 's Konings lijfbeſcherming te trekken. Even zoo verzet hy zich met alle kracht tegen het geloof geven aan den overlooper. En door dit alles haalt hy zich Sanches misnoegen op den hals. Hy verzet zich vervolgens tegen de drift der grooten, die Urraca of haren onderdanen dien moord toeschrijven, en wil den kamp daarover niet vechten. Ook vordert

Digitized by Google

dert hy naderhand van Alonzo alvorens hem te huldigen, eenen eed, van geen deel in den moord van Sanche te hebben: 't geen deze gereedelijk zweert, doch niet zonder des gebelgd te zijn, en hem zijn affcheid te geven; waar echter Donna Urraca tusfchen beiden komt en hem met den nieuwen Koning verzoent, die nu uit ZIJN handen de kroon ontfangen wil.

Dit ftuk dient eigenlijk om de braafheid van hart in Rodrigo te fchilderen, die aan zijn overleden Vorst en deszelfs geheele huis getrouw, den Opvolger met geheel zijn hart dient, maar het Koninglijk geflacht niet beftrijden of verkorten wil, en daarin ftandvastig, ten trots van alles, volhardt.

De Cid is hier derhalve wel achtenswaardig, maar hy vertoont zich meer lijdelijk, of (zoo men 't dus noemen mag) meer willende dan werkende, en is zeer bezwaarlijk als de Held van het Treurfpel te erkennen. Men zou Sanche voor de Hoofdperfonaadje kunnen houden, maar Alonzo wordt weldra het voorwerp gemaakt dat de Dichter niet minder in 't oog fchijnt gehad te hebben: en by Sanches leven zoo wel als na zijn dood wordt aan dezen te veel tijd en moeite gefpild, om hem niet als voor den Dichter ten minfte van een gelijk belang met Sanche te befchouwen. Veellicht mag men het zelfde ook van Urraca zeggen, alhoewel deze altijd meer in rechtftreekfche tegenftelling met Sanche gebracht is; dan Alonzo, wiens verblijf te Toledo,

 zijne

Digitized by Google

zijne minnary met Zaïde, zoo als ook de aanslag op zijn leven in de koninklijke tuin van Toledo, en alles wat hem betreft, geheel buiten alle betrekking tot Sanche vertoond en behandeld wordt.

Wy zullen den loop van het stuk kortelijk nagaan, tusschen beide eenige der belangrijkste of in eenig opzicht aanmerklijkste plaatsen opgevende, door welke het zich onderscheidt.

Den slag waar het stuk meê aanvangt, verhaalden wy reeds, en aan Alonzo is door den Cid en Diego de vlucht geopend, die hy dadelijk inslaat. „Wat is er gebeurd, vraagt Sanche. Vliegt hem na, dat hy niet ontsnappe."

„Sire! zegt Rodrigo daarop: Indien men aan den vluchtenden vijand een gouden (zilveren) brug maakt, wat zult gy dan uw broeder vervolgen? Laat af, gy die hem wilt najagen! En bezadige zich Uwe Majesteit, want zoodanig een haat is het hart van een Christen onwaardig!"

Sanche. „Mijn borst staat in vlam. Don Rodrigo! vertoorn my niet met mijn woede dus (als een *remora*) in haar vaart tegen te houden."

Rodrigo. „Vergeef my, Heer; geen stap verder! Zoudt ge uw eigen bloed vervolgen? uw eigen bloed vergieten? Keer, en zie met een kinderlijk hart te rug op uw ouden Vader daar hy zieltoogende op zijn sponde ligt, omringd van zijn kroost. Zie daar de bedroefde Donna Urraca, met het losgereten hair op den boezem hangende,

het

het gelaat in haar tranen badende, en hoor haar hem toeschreien: „ Wilt gy dan sterven, mijn Vader? St. Michael moet uwe ziel ontfangen. Gy hebt haar aan St. Michael en St. Jacob bevolen. Aan Don Sanche geeft gy Kastilie, Estremadura, en Navarra; aan Don Alonzo, Leone, en aan Don Garcia, Biscaje: en my, omdat ik een vrouw ben, my laat gy erfloos; my, die uw dochter ben, Vader; my, die Infante van Kastilie ben? Ik zal van land tot land zwerven als een schooister?" — En de Koning andwoordde haar met de tederste aandoening, het zilver van zijn hair met de paarlen uit zijn oogen overstrooiende: „ Zwijg, mijn telg, ó zwijg, zeg mij zulke woorden niet; *que la muger que las dice, merecia ser quemada.* Ik vergat een steedtjen in Oud Kastilie, dat Zamora heet, Zamora het welversterkte. Dat Zamora.... Die u dit ontneemt, mijn dochter, op dien valle mijn vloek, als op hem die de bevelen van mijn uitersten wil niet gehoorzaamt. Allen zeiden amen, amen; maar gy, Don Sanche, zweegt. En naauwlijks had de goede Koning den geest gegeven, als gy de hand ophieft (zonder te zien wat van toen af de hand des Hemels u bedreigde!) en uw broeder Don Garcia van zijn erfdeel verstaakt, mishandelde, en in het Kasteel van Luna ten kerker sleepte. En nu vermindert ge den roem van deze uwe overwinning met Don Alonzo te vervolgen! — Genoeg is het, Koning Don Sanche, genoeg,

Digitized by Google

noeg, dat ge uwen broederen hun Rijken, en de hoop van ze te bezitten, ontneemt: houd van hunne halzen het gruwzame lemmer af! — Herinner u dat ge uwen Vader het woord breekt, en vrees rampzalig te worden, zoo zijn vloek u achterhaalt. Want uw stilzwijgen doet niet af, daar het blijkbaar is dat hy stilzwijgende toestemt, die by het verhandelde zwijgt.

Sancho. Gy vaart my zeer in den baard Rodrigo! en uw woorden doen my meer leed, dan my de roem van uw dapperheid aanzien, of uw zwaard zekerheid geeft. Zoo ik mijn broeders vervolge, genoegzame reden is daartoe gegeven. Mijne vijanden zijn zy, alle. Ik zal hun ondankbaar bloed zwelgen, en zal hun geen voetbreed lands laten; dan om ze in het graf te bedelven. Mijne zuster heeft Zamora te verlaten, en ik zal niet vertragen haar verder na te jagen, zoo verr' mijn volk in staat is voort te rukken; en Cid! op deze tocht zult gy my verzellen.

De C. Met mijne gewone getrouwheid zal ik, om uw lijf te beschermen, uwe voetstappen natreden; maar ik zweer dat mijn degen niet uit de schede zal springen om tegen Zamora te strijden.

S. Ik verbeelde my niet, dat gy in gebreke zult blijven.

C. Zeer weinigen zullen anders doen.

S. Verstoor my niet met deze taal. — Verza-

zamel de benden, en trek oogenblikkelijk op, trek op tegen Zamora. Op Zamora gaan we af, het woord is gesproken!

C. O kwalijk beraden Koning! o ongelukkige Donna Urraca!

Zy gaan; en de Infante, binnen Zamora in gesprek met Arias Gonzalo, beklaagt zich over haar gesternte, en wacht met angst op den uitslag des voorgevallen strijds en 't bericht daar van, wanneer deze Grijzaart zijne vijf Zoons op ziet komen, welke hy haar aanbiedt; en deze vijf nieuwe uitspruitsels *van dien groenen maar nu verdorden boom*, zoo hy zich noemt, beloven den muur van Zamora ten koste van hun leven te verdedigen.

Maar nu verschijnt *Bellido de Olfos*, met de schriklijke tijding, dat Alonzo geslagen en naar Toledo gevlucht is, en Zamora bedreigd wordt. Het volk echter is gemoedigd, en men besluit en bereidt zich tot dapperen wederstand.

Thands verplaatst zich het tooneel in 't paleis van den Koning van Toledo, Alimaymon, een Moor; die Alonzo op 't minnelijkst ontfangt en hem troost met de aanmerking, dat de *Fortuin* beide in *naam* en *veranderlijkheid* een vrouw is; en dat de overwonnene zijn moed beter in 't ongeluk toont, dan de verwinnaar in den zegepraal.

 „ Gy

„ Gy moogt (voegt hy er by) het verwonnen zijn voor een overwinning houden, om dat het ongeluk van uw onvergelijkelijke dapperheid algemeen treft, en in de wareld met zoo veel oogen beschreid wordt: tot zoo verre zelfs, dat wanneer thands te Toledo het kind in de wieg krijt, de ouders niet anders meenen dan dat het om uw ongeval weent." —

Maar dit is niets by de troost die de schoone Zaïde, dochter van den Moorschen Koning van Sevilla en nicht van Alimaymon, hem brengt. *Zy wier oogen sterren zijn*, en die uit de stad Consuegra hem koomt opzoeken, om hem *alles wat zy heeft en vermag* aan te bieden, en hem dus, werkelijk, alle hare steden, en in juweelen een miljoen gelds, in handen stelt. „ Verkoop of verpand mijn steden, zegt zy, zoo mijn schat niet genoeg is, en acht mijn oprecht *hart* van nog beter *alloy* dan het goud."

Deze zoetigheid verdiende wel een zoet andwoord. „ Mevrouw, zegt hy, dewijl het verlies van de zege, my zulk een gunst van u verschaft, zou de overwinning een ongeluk zijn geweest, gelijk de neêrlaag nu een geluk is. En dus zijn het drie gelukken, die de hemel my door die neêrlaag verzekerde; dewijl my uw schoonheid even zoo zeer overwonnen heeft, en uwe goedheid thands in uw banden legt. En wat de eer betreft die uw mond (vriendelijke taal) my toebrengt, ik weet niet of

gy

Digitized by Google

gy my meer verbonden dan gelukkig, of meer gelukkig dan verbonden gemaakt hebt. Het land van Spanje bezit de schatten niet, dat ik op leg, dewijl ik door de blos van uw gelaat heen, in u, schoon klein, een wareld zie, waarin de zon nooit scheurt gaat, om zichtbaar te maken dat gy my niet bedriegt wanneer gy my zegt, dat uw boezem in zijn aderen goud van een hoog alloy teelt. Maar zoo mijn lof uwe waarde te kort doet, 't is aan mijn dankbare beschroomdheid te wijten, en mijne oogen mogen zwijgende meer zeggen. Doch zoo ik u met dezen recht doe, terwijl ik uw lof zwijge, gy moogt van my aannemen het geen ik u wensch te zeggen, hoewel niet het geen ik u zegge. En ik moet den grond waarop gy treedt, als goddelijk aanbidden. Meer vermag ik u niet aan te bieden, dewijl ik niet machtig ben u die eer aan te bieden, die gy my bewijst." Met deze woorden werpt hy zich aan haar voeten, en Zaïde zegt: Rijs op, groote Vorst!

De Kon. Schoone Zaïde! — En hy kust haar de hand.

Z. Christen Koning, *het gewicht* (het ontzag) uwer Majesteit doet my de hand beven, zegt zy.

Kon. Ik kus haar als die eener Koningin.

Z. Neen, mijn heer. Welke Koning kust eene andere hand dan van zijne gemalin?

Kon. Het was een vermetel onderwinden van my.

Z. Groote Alonzo!

Kon. Schoone Zaïde!

Digitized by Google

In dit minnelijk onderhoud worden *zy* gestoord door iemand die hen van wege Alimaymon, aan tafel roept.

Heden, zegt *Zaïde*, zult gy aan mijne zijde ter tafel zitten.

Zoete maaltijd! andwoordt hy. Één mondvol aan uwe zijde genoten zou iemand onsterflijk kunnen maken, en (nog) meer, zoo 't het drinkbaar goud van uw *hart* wezen mocht.

Z. Ik acht u hoog. *K.* Ik aanbid u.

Z. Ach, hemel, dat hy een Moor ware!

K. Ach, God, dat zy Christinne waar!

Ten aanzien van het aanbidden of kussen van den grond waarop iemand staat, mag men opmerken dat deze spreekwijze in 't Spaansch vrij gemeen is. Wy ontmoeteden haar reeds in het 1e stuk van den Cid, en zy koomt in alle hoflijke Tooneelspelen voor. In een Stuk van Don Pedro Calderon de la Barca zegt een knecht, om het compliment te verbeteren: „Ik wil de aarde niet kussen waar gy op treedt, want dat vermeet ik my niet; noch ook die waar gy op getreden hebt, want die is geen aarde meer, maar tot hemel geworden: maar die, daar gy nog eerst op zult treden, kusse ik." *El secreto a voces.*

Het tot hemel geworden, ziet zekerlijk op een plaats van Don Lope de Vega Carpio; „Onder uwe voeten zegt Bato, dat de aarde ontspruit; ik,

Digitized by Google

ſk, dat gy ze tot een veld van hemelſche ſtarren maakt." *Contra valor no ay Desdicha.*

Het tooneel maakt nu weder plaats voor het vorige. Men hoort groote beweging en geſtommel, en Arias Gonzálo kómt met zijn zoons op den muur, die aan eene andere zijde beſtormd wordt, waar henen hy hen ter hulp zendt, om dit vak zelf te verdedigen.

Tegen hem komen nu Don Sanché en Don Diego op, *met zoo veel ſoldaten* ALS ER *maar* KONNEN, zegt het boekjen.

Sanché wakkert hen ten aanval, en noemt ze *dappere Gothen, nooit overwonnen en altijd verwinnaars, nieuwe* MARSEN (of oorlogsgoden); en hy maant Gonzalo ter overgave. „ Geef over, (zegt hy) beſchouw het goud op mijn koninklijk hoofd en het ſtaal in mijn verwinnende hand, of ik uw koning ben, goede Oude!" Dat zijt gy, andwoordt de grijzaart. Maar even zoo zeer was het uw vader, wiens heilige ziel ik van de ſterren gedaald, rond zie waren, en als opvolger in zijn bekommernis, belaste hy my met de beſcherming der Infante. Zijne wetten verdedig ik, die gy met zoo veel geweld en met zoo veel onrecht overtreedt. En Koningen die Christen Koningen zijn, verbreken geen verbindende rechten, noch wederſtreven de wetten, waaraan zy onderworpen zijn.

Na een kort geſprek, waarin Sanche roemt, zich den Scipio Africanus en Griekſchen Achilles

Digitized by Google

tegens dat Karthago en dat Troje te zullen betoonen, wordt er op 't tooneel storm geloopen, en Donna Urraca vliegt met hangende hairen boven op de muurtrans, en biedt haar ongewapende borst aan de wreedheid haars broeders.

„ Ach Kastiljaansche Edelen! zegt zy. Onrechtvaardige broeder, die naar mijn bloed dorst, tap het nu uit deze borst, die vruchteloos uw geweld tegenstaat. Kom, en om 's Hemels vloek op u te laden, drink dit mijn bloed, dat ook 't uwe is. Maar beef voor mijn vader, wiens wraak ik over uw wreedheid verwachte!"

„ Een lafaart, die u ontziet, roept Sanche. Voort soldaten! men roepe een armborstschieter, en drijv' haar een pijl door het hart."

„ Vader, zie neêr op my (spreekt zy) in zoo gruwzaam een toestand!"

Hy u ondersteunen! hy my ontrusten! Roept gy uwen vader? Goed! dat hy my bestrijden koom, en van den hemel afdale, of uit de aarde opklimme!

Op deze woorden verschijnt de overleden Koning Don Ferdinand met een bloedig zwijnspriet in de hand, uit den grond oprijzende; en, onzichtbaar voor de overige personaadjen, spreekt hy Don Sanche toe:

„ Weêrhou, gy Sanche, die baldadige hand!"

Digitized by Google

S. Wat zie ik? wat huiver ik? wat treft, wat ontzet, en verschrikt my?

Ferd. „ Die zijnen vader niet gehoorzaamt, beleedigt den Hemel, en de aarde waggelt onder hem. Uw dood, Koning Don Sanche, kondig ik u aan, waarvan de oppermachtige Hemel het werktuig u voor de oogen stelt en in mijne hand gaf."

Met deze woorden verzinkt de schim, en Sanche roept uit: Help God! Soldaten, hebt gy het gezien? Hebt gy het gezien mijne Edelen?

Diego. Koning, wat is het?

S. Slaat den aftocht, ik ben niet bestand tegen deze schim, deze ontzetting.

D. Is uwe Majesteit ontroerd?

S. Ik blijf hier niet. — Den aftocht, Soldaten! geef schielijk 't bevel.

D. Wat hebt gy gezien?

S. Den grooten Ferdinand, my den dood dreigende. Ik ben ondankbaar geweest tegen mijn vader en tegen God.

Men trekt, hierop, af, tot verwondering van Donna Urraca en Don Arias, die verbaast tegen haar uitroept:

„ De Hemel-zelf ziet op uw onschuld neêr."

Doch is nu de storm vruchtloos afgeloopen, het verraad zal den openbaren aanval vervangen.

Bel-

Digitized by Google

Bellido de Olfos, in dienst der Infante, en Zamoraan, koomt op het ledige tooneel, houdt eene Alleenſpraak, dat hy zich wreken en verraad plegen wil, en een werktuig van den hemel is, offchoon een boos en van den hemel geheel vreemdaartig werktuig. En na die alleenſpraak verſchijnt Donna Urraca weêr met eenige onderdanen, die haar herinneren, „ dat zy moê moet zijn van zoo lang te ſtaan," 't geen zy beandwoordt met te betuigen: „ Dat zy, als een vrouw, moê was van angst, en dood van het huilen." Waarop Bellido haar een geſprek onder vier oogen vraagt, het geen zy aanneemt.

Bellido vraagt, wat zy hem geven wil, zoo hy de vrijheid van Zamora verzekert? Zy ſtelt het aan zijne beſcheidenheid. Maar zoo er verraad meê gemengd is, wil zy er niet van hooren; op dat van de zaak niet te weten, de ſchuld van het niet te weigeren, ontſchuldigen moge.

„ Ik begrijp het, zegt hy, maar heden zal de wareld van my de ſtoutſte onderneming zien, en ik zal de ſchrik van Spanje zijn."

Arias Gonzalo koomt nu op met zijn zonen, en Bellido waarſchouwt haar, dezen niet te vertrouwen, dewijl zy alle vijf, verraders zijn. Dat zy beat doet, de ſtad aan haar broeder te geven, (dewijl zy ze toch niet houden kan,) en daarvoor van zijn dappere hand een beloning te verwachten. Dat het haar niet baten kon, zoo zy er ook

ook een wareld vol volks in had om de plaats te verdedigen, dewijl er mondbehoeften ontbreken, en die geen brood in den mond brengt, ook geen kracht aan het zwaard geven kan; en al de heldhafte denkbeelden van Arias Gonzalo de buik niet vullen.

De Gonzaloos vliegen hierop toe, en er ontstaat een hevige twist, waarby Bellido den ouden verwijt dat hy zich-zelv' Koning van Zamora wil maken; 't geen men hem heet liegen, maar dadelijkheden verwekt, en Bellido hun overmacht doet ontvluchten.

Een nieuw tooneel brengt ons *Don Sancho en Don Diego Ordonnez de Lara* weer voor oogen. De eerste verhaalt den ander de Verschijning die hy by den aanval op Zamora gezien had; zijn dobberen tusschen den schrik dien zy hem ingeboezemd heeft, en de zucht om zijn roem te bewaren; en zijn verlegenheid, wat te doen?

Diego andwoordt op des Konings vraag om zijn raad:

„ Indien het beleg wordt opgeheven, om dat u de verplichting der rechtmatige gehoorzaamheid aan uw vader, op 't hart weegt, zoo is 't een heilig werk; maar zoo gy het doet om dat ingebeeld en nietig verschijnsel, is 't klaar, dat gy uw dapperheid te kort doet. Beseft gy niet dat het hersenschimmen zijn, die u voor den

geest

Digitized by Google

geest wemelen, en zich aan het zintuig voorstellen? Of is 't dat men u in Zamora met guichelspel verschrikt? Want licht kan daar een tooverheks zijn, die met schaduwen speelt en bedriegt. Met één woord; is het, dat gy als een onderworpen zoon de stad verlaat, gy doet recht, maar zoo niet, gy verlaagt u-zelven daar mede.

S. Gy raadt my als een man van oordeel, en moedigt my aan als een held. Zamora moet het mijne zijn, schoon ook de aard reuzen uitbraakte om my te bevechten. Ik zweer daar mijne zijden en stalen standaarts te planten, na alvorens zijn torens en bolwerken te slechten. En zoo het lot, dat my leidt, my met zwijnspriеten bedreigt, ik zal daar een zwijnspriet tegen in de hand voeren. Dan hebben wij gelijke wapenen, de fortuin en ik.

Dit gesprek is naauwlijks ten einde of Bellidos de Olfos wordt met groot gedruisch binnen de schermen door Sanches soldaten aangerand, en in tegenweer gevat en voor hem gesleept, onder den uitroep: „ Koning, bescherm de getrouwen en straf de verraders!" Hy meldt wie hy is, en dat hy om 't voorstaan van Sanches recht door Arias de Gonzalo vervolgd en aan de woede van 't gemeen prijsgegeven, als door een wonderwerk aan de dood ontsnapt is, en den Koning alleen wenscht te spreken.

Sanche doet ieder vertrekken, en Diego in 't heen-

Digitized by Google

heengaan, zegt: *Het is een verrader.*

Bellido zegt daarop den Koning, dat die van Zamora zich aan den Koning zullen overgeven, en hy, Bellido, hem heden daar meester van maken zal, maar dat zijn geheim by niemand dan den Koning (dien hy bidt hem tot zijn onderdaan aan te nemen, en die belooft hem den eerste in 't Rijk te maken) berusten mag.

Te vergeefs komt Arias Gonzalo te voorschijn en roept den Koning toe, zich voor den verrader te wachten; Te vergeefs meldt de Cid, die op die beweging, met Don Diego en krijgsgevolg toeschiet, dat hy Bellido als een verrader en van een verraderlijke afkomst kent. Bellido, schoon sidderende van vrees, speelt zijn rol zoo wel, dat hy den Cid zoo wel als Gonzalo by Sanche verdacht maakt. De Cid verliest het geduld, en hem wordt een jaar ballingschap opgelegd.

Koning Don Sanche! zegt hy, Koning Don Sanche! gy bant my voor een jaar; ik ban my voor vier jaren tijds, en denk niet dat aan het kussen van eens Konings hand de eer hangt, van iemand die Koningen tot zijn vleenmannen gemaakt heeft. Gy, wacht u voor verraders! want de Hemel straft ondankbare vorsten. Hy behoede u lang! — Ik ga.

En allen verzellen wy u, zegt Don Diego, en men vertrekt met den uitroep: Onberaden jongling!

Met

Digitized by Google

Met den Koning alleen gebleven, vertelt hem Bellido, dat hy in Zamora een achter-uitgang heeft, om hem in de stad te brengen, waar hy een Kapitein tot medestander heeft; maar dat, om 't geheim te bewaren, zy te samen alleen de post moeten gaan herkennen. Sanche maakt zwarigheid. Bellido is daarover geraakt en vraagt een vol vertrouwen of — zijn afscheid; ten einde dan naar de Mooren te vertrekken, die hem het geloof niet weigeren zullen, waarmeê een Christen Koning hem niet verwaardigt.

Don Diego komt te rug, en vraagt, nu de Cid verbannen is, in wien de kracht van zijn arm bestond, wat de wereld zeggen zal?

Is hy weg? vraagt de Koning. — Ik verliet hem te paard gestegen (is 't andwoord) en vertrekkende met alle zijne soldaten en een groot gedeelte der uwen, schoon hy dezen weigerde, hen met zich te nemen.

Na eenig bedenken, doet hy Rodrigo weerom roepen, en zegt aan Bellido dat hy besloten heeft zijn leven aan hem te vertrouwen. „Laten wy gaan, en ontdek my alles onder weg." — Bellido zegt, dat hy den grond onder 's Konings voeten kussen wil.

S. Gy zult mijn gunsteling zijn.

B. Gy zult van mijn handen sterven.

TWEE-

TWEEDE JORNADA.

De Cid is gereed weder te keeren tot Sanche, als zijnde zijn natuurlijke Heer. Don Diego doet hem eenige verwijtingen over zijne eerste gretigheid om te vertrekken. Hy andwoordt dat hy met zijn volk het Moorsche bloed ging vergieten, en met weinig genoegen het Christen bloed plengen kan.

De Koning heeft berouw (zegt Diego), u beleedigd te hebben.

Gave God (andwoordt Rodrigo), dat hy 't had, tegen den Hemel misdaan te hebben; want wat hy my mocht aangedaan hebben, ik had het hem vergeven.

De Graaf de Cabra ontmoet hen, en heeft eenige soldaten bij zich, om den Koning, dien hy meldt met Bellido-alleen, en buiten iemands weten of voorkennis, uitgegaan te zijn, op te zoeken, en te hulp te kunnen komen.

Men verwondert zich over Sanches roekeloosheid, na zoo gewaarschuwd te zijn:

En in een anderen hoek van het tooneel zien de aanschouwers den Koning met den verrader opkomen; terwijl de drie Hoofden zich (op Rodrigoos raad) verdeelen en verschillende wegen inslaan, om hem te vinden en te beveiligen.

Digitized by Google

Zy waren van Bellido gezien, doch zonder hem of Sanche te zien.

Op zekeren afstand van Zamora genaderd, toont de Verrader de stad aan den Koning, en terwijl deze haar ligging, haar wal, de beek die voor haar ligt, en de plaats van Bellidoos muurpoortjen beschouwt, stelt deze zich achter hem en trekt een dolk om hem te doorstoten. Juist keert Sanche zich om, en Bellido verbergt zijn pook en verlegenheid, zoo goed hy kan. Hy vraagt slechts honderd man tot de onderneming, en om hem de groote poort te openen.

Hoe ziet gy zoo verschrikt? vraagt de Koning.

B. Het is my, of ik reeds aan 't doorsteken en slachten ben, en dit maakt my ontroerd als iemand die wakende droomt.

S. Ik maak zekeren staat dat gy my de stad leveren zult.

B. (*Ter zijde:*) Ik ben een lafhartige. Wat zal ik nu aanvangen?

S. Bellido, ik ben u veel verschuldigd; gy zult mijn *ander ik* en het gevest van mijn degen zijn.

B. Ik zal uw slaaf zijn. (*Ter zijde:*) Ik ben een nietswaardige, die geen moed heb om te moorden.

S. Gy zult een diamant aan mijn kroon zijn.

B. Hoe ziet uwe Majesteit zoo rond?

S. Ik zie naar een hoekjen ter verrichting van

Digitized by Google

van eene noodzakelijkheid, waar de Koningen niet verschoond van zijn.

B. Zoo gy 't goedvindt, kunt gy hier afgaan, waar gy in deze verdieping door de rots bedekt moogt zijn.....

S. Goed.

B. Om daar veilig en ongezien te wezen.

S. Heel wel.

B. Geef my de hand, en klim zachtjens af.

In 't afklimmen valt de Koning, en de zwijnspriet, die hy in de hand hield, ontglipt hem. Bellido neemt haar op, en zegt, ze te zullen bewaren. Hy vermant zich, doorsteekt er den Koning van achteren meê, en vlucht over het tooneel, terwijl Sanche van achter de schermen uitroept: „ Ach verrader! — maar mijn straf is „ zoo rechtvaardig, als uw verraderlijke hand „ schuldig is!"

De Cid ziet hem vluchten en maakt zich meester van 't paard, dat de booswicht in gereedheid had gehouden maar geen tijd heeft los te maken, en vervolgt hem daarmeê langs den weg naar Zamora.

Oogenbliklijk koomt Don Diego te voorschijn, hoort 's Konings kermen, vindt hem, en voert hem weg op zijn schouders.

Men ziet hier de vervulling van het voorspelde aan Sanche in het eerste Treurspel, en waarom de Infante daar de aanmerking maken moest:

 „ dat

„ dat ook door den rug een weg naar het hart is;" het geen hem zoo trof!

Het Tooneel verandert, en Donna Urraca toont zich nu met Don Arias Gonzalo op den ſtadsmuur. Zy zien iemand naar zich toe vluchten, en een man te paard hem vervolgen, doch die, geen ſporen aanhebbende, afſtijgt om hem verder te voet te achterhalen; en zij herkennen Bellido en Rodrigo weldra.

„ Zamora! geef hem een toevlucht, die u de vrijheid gaf," roept Bellido, en ſchiet als een pijl zijn achterpoortjen in, 't welk op Urracaas last achter hem geſloten wordt. En Rodrigo dreigt den muur met zijn voeten om te ſchoppen.

Waarheen, roept Urraca nu Rodrigo toe, waarheen, Rodrigo? De fiere Kastiliaan behoorde zich aan dien gelukkigen tijd te herinneren, en aan haar die voor het altaar van St. Jago u tot ridder wapende. Mijn vader ſchonk u de rusting; mijn moeder ſchonk u 't genet; en, tot nog grooter eer, bond ik u de gouden ſporen aan, niet anders denkende dan u ten gemaal te ontfangen. Het noodlot wilde dit niet, gy huwde Ximene. Met hare hand ontfingt gy rijkdommen; met de mijne zoudt gy eer verkregen hebben. Gy hebt hoog getrouwd, Rodrigo; maar gy moest hooger getrouwd hebben. Gy hebt eens Konings dochter laten varen, om die van een onderdaan

Digitized by Google

te nemen. Ga, Cid! gå Rodrigo! dewijl gy u zoo ondankbaar toont, dat gy niet alleen al het geen gy verplicht zijt, vergeet; maar, dwaas en vermetel, trotsch en verwaand, mijne eer beide met daden en woorden durft aanranden. Gy hebt liefde met verachting beloond, en getrouwheid met bedrog; met kwaad betaalt gy het goede, en gunstbewijzen met leed en beleedigingen.

Het andwoord van den Cid is hierop:

Mevrouw! ik ben brandend te verstaan, waarom gy my zoo geweldig bezwaart, van vermetelheid beticht, en van ondankbaarheid beschuldigt. Indien uw Vader my het zwaard aangordde, dat ik aan de heup voere, het is uit dien hoofde, dat ik het tegen Zamora niet ontbloote, en dus vervul ik den eed, dien hy my zieltogende met eigen hand afnam, in 't bijzijn zijner koninklijke telgen. Indien uwe Vrouw Moeder, mijne koningin, my met het paard vereerde, en gy my, met de gouden sporen, de hoogste eer aandeedt; het is hierom, en uit besef van uw ongenoegen, dat dit moedig ros thands de snelheid bedwingt, waarmede het anders plach te vliegen. Ook die sporen, waarmede ik het noopen kon, verbergen zich, en (ik zoek ze vruchtloos,) zy ontbreken aan mijnen wensch. Ja zelfs, in my die u eerbiedige en tot zelfs uwe schaduw aanbidde, toont het redenlooze, het gevoellooze, eene tedere aandoenelijkheid.

Digitized by Google

Waarom dan zegt gy dat ik u verdriet aandoe? waarom denkt gy dat ik u verongelijke? Welk onheil verwek ik u? Waarin ſchond ik uw eer? Zoo ik uw hand niet gevraagd heb, het was, Mevrouw! uit beſef, dat het niet mogelijk was (zelfs zoo uwe vleuglen my onderſteunden) zoo hoog te vliegen. Zoo ik hier kome in dienst des Konings; ik verzel hem ſlechts, ik raad hem niets ten uwen nadeele, en ik trek tegen u niet te veld. Zoo ik thands een verrader vervolge, ik doe het uit de gewichtigſte oorzake; vermits hy dezen morgen alleen met den Koning uw broeder uitging, en ik hem vluchtende my voorby zag ſnellen, en het ontzachlijk onheil vreesde, waarvoor het geroep van Arias Gonzalo den Vorst waarſchouwde. En zoo het verwaand, vermetel, en roekeloos ſtout is, dat ik hier verſchijne, zie of ik u eerbiedige, en of ik de eer die u toekomt beware, daar ik my op uw ſtem wederhoude en op uw toorn ſiddere.

Terwijl zy dus ſpreken, gaat van binnen een geſchreeuw op, waaronder de ſtem van Arias Gonzalo zich onderſcheidt: *Slaat Bellido dood, ſlaat hem dood!* en: *ô ongelukkige Koning, ô rampzalige Koning Sanche!* En dit wordt doormengeld met: *Die van Zamora zijn openbare verraders.* Urraca acht hier haar gezag noodzakelijk, en vertrekt. De Cid zegt: „ Goede Hemel! wat mag er gebeurd zijn? het is of de gantſche hemel naar beneden ſtort."

Nu

Nu koomt Don Diego met den van den zwijnspriet doorregen Koning in de armen. Hy verstout zich niet, het wapen uit de wond te trekken; en roept aan het Hoofdkwartier des Legers de Kastiljanen tot woede en wraak. „ Zamora weet zekerlijk van dit verraad, zegt hy; wraak, recht vorder ik! Zamora is de oorzaak."

Neen Don Diego (zegt Sanche), de oorzaak is die de oorzaak der oorzaak geweest is. Ik was een ontaarde zoon; ik was verblind, en de Hemel straft my. Zamora en Bellido waren slechts werktuigen van Zijne rechtvaardigheid.

Nu komen Don Garcias en de Cid mede te rug; beide, als Don Diego, woede en vlam ademende. „ Geen kroon of myter (herneemt Sanche) „ is zeker: hoe gewijd of koninklijk eene men- „ schelijke borst zijn mag, zy is toch van klei."

Hy sterft voorts met bede van voor hem te bidden, en de vergeving zijner broeders en zuster te vragen. Zijn laatste woorden zijn: „ De- „ wijl de Hemel het zoo beschikt heeft, sterf „ ik te vreden, vergeef het snoode vergrijp, en „ smeek vergeving voor my."

Men overdekt het lijk des Konings, en besluit, door een dapper man de stad Zamora wegens verradery in een kamp te roepen; om na het bewijzen van hare medeplichtigheid door een tweegevecht, haar in vlam te zetten en haar asch door den wind te verspreiden.

Rodrigo echter twijfelt of Zamora wel deel

Digitized by Google

in den aanſlag des koningsmoords hebbe, en kan dit van Arias Gonzalo niet gelooven. Men wil dat Rodrigo de uitdaging en den kamp op zich neme; 't geen hy weigert uit hoofde van zijnen eed van geen zwaard tegen Zamora te trekken. Men verdenkt hem wegens die weigering. Hy verdedigt zich als een krijgsman, en eindigt met te zeggen: „ Die aan mijn woorden twijfelt, „ moet ſpreken!" — Hier wordt genoegen mee genomen, en Don Diego neemt de zaak op zich.

Don Diego vertrekt met de woorden: Ik ga, in bloed, ſchatting betalen aan mijn getrouwheid, met de wolken die mijn geween telen zal, tot dat de zon haar bol in den rouw zal ſteken.

Donna Urraca koomt alleen uit: „ De Hemel behoede my zoo het waar is! of bedriegt zich mijn gehoor? In 't koninklijk leger gehuil en geklag! en geſchreeuw in de ſtad! Zou 't eenig vermeten van Bellido zijn?"

Rodrigo verſchijnt en zegt: „ Vermeten? Ja verraderlijk. Zy vraagt, welk verraad? en hy meldt het. Zy beſterft.

Bellido komt en werpt zich aan hare voeten, en ſtraks komen Arias Gonzalo en zijne zonen met bloten degens. Sterv' de verrader, de moordenaar! roepen zy. Hy daartegen roept om genade of mededogen, en zegt: „ Zouden die ik de

Digitized by Google

de vrijheid gaf, my het leven benemen? Mevrouw! zoo gy my niet beschut, word ik aan uwe voeten omgebracht.

U. Ach, Zamoranen! Arias Gonzalo, wat is dit, wat wil dit? waarom vervolgt gy Bellido? wat deed hy?

Arias. Laat ons, Mevrouw! het verraderlijk bloed vergieten van die het uwe vergoten heeft. Terwijl hy de aarde doet sidderen, terwijl hy de hemelen ontzetten doet, terwijl hy uwe wetten verbreekt, terwijl hy uwen roem verstommen doet, terwijl hy uw achting vernielt, terwijl hy den Koning uw broeder vermoord heeft, beschermt gy hem?

U. Is dit gewis?

A. Kwade tijdingen zijn zeker. De lucht weêrgalmt van dat de Koning, onze Vorst, door de hand van een verrader gestorven is, en wie zou dit zijn dan Bellido?

U. Wie of wat anders dan mijn noodlot zou de oorzaak zijn van dit jammer? Neem hem en klink hem in de ketenen, maar spaar zijn leven.

(Zy neemt Arias den degen af.)

A. Hoe! in zoo zwaar een misdrijf! al wie dit meldt zal zeggen, dat die zijn dood uitstelt, kennis droeg van zijn verraad.

U. Is dit niet beter, dan gelegenheid te geven dat men zegge, dat wy hem ombrachten op dat hy de medeplichtigen niet ontdekken zou; en dat hieruit nog heviger onheil ontspruite?

Digitized by Google

Houd hem in een zekeren kerker gevangen, en zeker bewaakt. En is het dat de Kastiljanen ons schuldig houden, wy zullen hun den misdadige in handen stellen. Behang de muren van Zamora met doodlijk zwart. En zie men de aandoening waarmeê ik dit ongeval ontfang: zie men mijne onschuld in 't gene ik doe, en mijn straf in 't geen ik gevoel!

Zy gaan, en Belsido wordt, gevangen en zich beklagende, weg gevoerd.

Terstond komen Donna Urraca en Arias Gonzalo weêr op het Tooneel en 's Konings begrafenisstrein trekt voorby, waarvan Gonzalo de byzonderheden aan de Infante aanwijst.

Donna Urraca gaat weêr heen, om dat, (zegt zy) een vrouwenhart zoo veel niet uitstaan kan. Nu hoort men een trompet steken, en Don Diego Ordonnez de Lara doet zich op, te paard, gewapend, tot de voeten van 't paard met rouwfloers overdekt, en met een doodkleed over de schouders, en een kruisbeeld in de rechterhand.

Arias Gonzalo noemt even zoo omslachtig die toerusting by zich-zelven op, als hy de lijkstaatsie aan de Infante, in het voorby gaan, van stuk tot stuk aanduidde; eene aanwijzing zeker voor de toeschouwers! — maar de uitdaging verdient hier geplaatst te worden.

Lafhartige trouwverbrekers, meineedige Zamoranen, hoort my! Ik neem den hemel tot ge-

Digitized by Google

getuige van de waarheid die ik u zegge.

't Is by Zamora beraadslaagd, 't was getrouwheidschennis; 't was verraad van Zamora, dat de Koning Don Sanche vermoord is door Bellidoos hand. En dus beschuldig en daag en beroep ik als verraders, eerst den Raad-zelven, kleinen en grooten, ouden en jongen, tot de vrouwen toe; dooden en levenden; en die nog geboren moeten worden, zoo wel als de reeds geboornen; ook daag ik in uwlieder Zamora pleinen, straten, en, by opklimming, van de laagste hut tot het grootste en trotschte gebouw: daag ik het brood, daag ik het vleesch, daag ik het water, daag ik den wijn, daag ik de vogelen van de lucht, daag ik de visschen van de stroomen, (voor zoo veel gy de uitdaging en het beroep ten kamp staande houdt,) dat men zich vermete te beweeren dat Zamora niet geweten heeft van dat schelmachtig verraad en dat eerloos gruwelstuk.

A. andwoordt: Don Diego Ordonnez de Lara! in 't geen gy daar gezegd hebt, hebt gy gesproken als een dapper man, maar niet als een verstandige. Wat schuld hebben de kleinen aan 't geen de grooten gedaan mochten hebben? Of wat zijn de dooden verandwoordelijk voor het geen de levenden doen? En wat schuld hebben de pleinen, straten, en gebouwen in Zamora? Wat weet van gevoelens het geen geen gevoel heeft? — En wijders, weet gy dat de Wet mee-

brengt,

brengt, dat hy die den Raad ten kamp daagt, tegen vijf vechten moet?

D. Ja, dit weet ik, en met vijfduizend ben ik bereid te vechten. Morgen by het opgaan der zon zal ik het geen ik gezegd heb, in 't krijt staande houden: al is het, dat er vijf opdagen.

A. Ik en mijn zoons zullen voor Zamora sterven!

D. Gy zegt wel; want ik verbind my u-lieden dood te slaan.

A. Wat daarvan zij, dit weet God; en ik stel het andwoord op dien roem tot morgen uit.

D. Ik laat het over aan mijn zwaard en aan u-lieden, voor wie ik het werktuig ter straf meen te wezen.

Hiermede komen eensklaps de tuinen van het Paleis van Toledo voor den dag, en een geheel ander Tooneel verstoort de verwachting van den op handen zijnden kamp.

De schoone Zaïda en Alonzo, die Sanche moet opvolgen, hebben een onderhoud van minnekozery in den Oud-spaanschen smaak. Na veel aartigheden zegt Alonzo, dat er slechts één ding aan scheelt om de zijne te kunnen zijn, dat is *Christin te zijn.* Zy meldt hem dit te zijn, en dit waarlijk uit overtuiging van haar hart te zijn, en niet zijnent wille.

Midden in zijne vreugdvervoering koomt Alimay-

Digitized by Google

insymon met twee oude Morabieten in de tuin. Zaïda vindt kwalijk, daar met Alonzo gevonden te worden, fluipt onder een myrthenboom, en beweegt hem zich neêr te leggen, als of hy van de warmte der zon ingeflapen waar.

Een zonderling gefprek volgt hier tusfchen den Moorfchen Koning en zijn twee Geeftelijken.

Al. Schoon is Toledo.

1e *M.* 't Is daar voor vermaard.

2e *M.* Naar dat het zoo'n goed gefternte heeft, en fchoon en fterk is, is het flechts beklaaglijk, aan zulk een gevaar bloot te ftaan.

Al. Gevaar? gy maakt my beducht.

1e *M.* Gy moogt wel beducht zijn.

Al. Is Toledo in nood?

2e *M.* Zoo ftaat het in den hemel gefchreven. Maar uw zorg en voorzichtigheid zal de ftarrekunst befchamen, dewijl de wijsheid fterker is dan de invloed der gefternten.

Al. Is Toledo niet gebouwd op zulk een hoogte? Maakt de toegang de ftad en hare bewoners niet onwinbaar? Is de kleinfte toren der vesting niet fterk?

1e *M.* Dewijl het nu zoo te pas komt, zoo hoor het gebrek dat zy heeft, en zie het gevaar dat zy loopt.

Koning Alonzo, dit hoorende, zegt by zich-zelven: 't Geen ik hier vernemen zal, zou my naderhand wel eens kunnen baten.

2e *M.*

Digitized by Google

2e. *M.* Schoon Toledo onwinbaar is, het is onmogelijk, haar levensmiddelen of volk toe te voeren. En dus moet zy by een langdurig beleg, door den honger verloren gaan, die wreeder plaag en geweldiger is dan de lans of het zwaard.

Al. Spreek zacht: want de wind heeft ſtem en gehoor.

De Kon. „ 't Is niet kwaad dat ik dit wete."

Al. Van zulke gewichtige zaken hadt gy my in mijn beſloten kamer moeten ſpreken.

1e. *M.* Gy hebt gelijk, en zoo gy my te voren daarvan gewaarſchuwd hadt, zou ik het gedaan hebben.

De Morabiten vertrekken hierop met Alimaymon; maar eenige ſtappen voortgegaan krijgt men Alonzo in 't oog, die zich ſlapende houdt.

Is dit de Christen Alonzo! zegt Alimaymon.

Zacht! zegt de 1e. Morabiet.

2e. *M.* Na 't geen hy gehoord heeft, twijfel ik niet of Toledo is in zijn macht, zoo hy een verrader aan u wezen wil.

Al. Zal ik hem vastzetten?

1e *M.* Daar zult gy wel aan doen.

2e. *M.* Om u zekerheid te verſchaffen is het nog beter, hem om hals te brengen.

De Kon. „ Ach ik ben verloren! Wat zal ik doen? zal ik ze aanſpreken? — 't is best, dat ik veins te ſlapen."

Al. Ik zou tegen mijn eed en woord handelen, zoo ik hem ombracht.

Zo-

Digitized by Google

Zaïda, die dit alles ook hoort, meent van schrik te sterven.

Al. Zou hy slapen? — Neen, hy zal 't niet gehoord hebben, hy slaapt. Ik draag hem te veel genegenheid toe en kan hem niet ombrengen.

2e *M.* Is 't betamelijk, dat gy uw Rijk daar aan waagt?

Al. Gy hebt gelijk; kom, dood hem maar! — Neen, wacht, — Hy slaapt. — Verlaten wy hem! zoo hy niet slaapt, zal hy buiten twijfel opstaan uit vrees voor zijn leven, en zich verdedigen. Ik wensch hem wel! (ben zijn vriend.)

1e *M.* Zie toe! zoo de plaats daar hy zijn mond houdt, vochtig is, het is een teeken dat hy vast in slaap is.

De Kon. „Ik zal wel maken dat men ze vochtig zal vinden."

2e *M.* Ze is vochtig.

Al. Ik heb niet te vreezen.

Allen bekijken zy hem, en van vrees raakt de hoed op zijn hoofd aan het schudden. — Kijk, Vorst! roept de een; en de ander roert den hoed even aan, die zich op dat aanraken, opheft.

2e *M.* De hoed, die op zijn hoofd oprijst, beteekent een kroon, en ik begrijp niet hoe gy uw sabel van zijn hals houdt. Dat hy de Koning van Toledo worden zal, zegt my mijn wetenschap. Kom hier en neem een proef.

De Kon. Ik ben om hals!

Za-

Digitized by Google

Zaïda. Ik wenschte dat ik dood was.

2e. *M.* Zijn opgerezen hoed moet zich voor uw hand vernederen.

Alimaymon ſtrijkt zijn hand over den hoed, die nederzijgt, maar terſtond weêr oprijst.

Gy ziet dat gy hem naauwelijks hebt nedergedrukt of hy richt zich weêr op. Wat bedenkt gy u toch? Zoo gy hem niet doet om hals brengen, zal Alonzo Koning in Toledo zijn.

Al. Ali, help my! Met dit zwaard wil ik beproeven of het hair dat den hoed dus opheft, zich laat bedwingen?

Hier ſpringt Zaïda voor den dag en ſtelt zich voor den Moorſchen Koning, die de hand aan zijn ſabel geſlagen heeft, en zegt: „ Eerst moet „ hy my door het hart gaan."

Al. Wat gaat dit u aan, mijn Nicht?

Z. Uw eer, uw achting gaat my aan; want zy is ook de mijne.

Al. Ach! mijn vreugde! (Mijne dierbare!)

Z. Wanneer Alonzo in vertrouwen op uw woord, t'uwent verblijft, is het dan uw recht en wraak door een rechtmatige oorlog vervorderen, dat gy hem dus verraderlijk doodt? En ik, mijn Oom! moet ik 't gedogen, dat ik uwen roem en achting dus verloren zie gaan? Eerst begeer ik van uwe handen te ſterven.

Al. Ik wederspreek u niet; maar weet dat ik den Christen niet wilde dooden. Ik wilde alleen, verwonderd over iets zonderlings, de proef

Digitized by Google

proef nemen, of de hoed die zich op zijn hoofd ophief en niet voor mijn hand week, zich door mijn zwaard zou laten nederdrukken. Ik bemin den Christen als mijn eigen leven.

Ter zijde: Ik zal hem daarna gevangen doen nemen.

2e *M.* Of gy u vergrijpt met hem, 't leven te laten, zal Toledo t'eenigen dage ondervinden.

Alimaymon gaat hierop met de Morabieten heen; Alonzo verheugt zich met Zaïda, dat hy er zoo wel afkomt, en zegt, *dat een vrouw, die wel bemint, zoo goed als een groot aantal vrienden is.*

Onmiddelijk daarop komt Peranzules met een brief, de tijding brengende van Sanches dood, en noodigt Alonzo ten spoedigste te vertrekken, om bezit van den throon te nemen. „ Maar hoe kom ik weg?" zegt hy. — Zaïda weet raad.

Vertrouw, zegt ze, op mijn beleid en op mijn liefde, ik zal u den weg openen, en volgen u.

Hy belooft, haar Koningin van Spanje te maken; zy andwoordt: ik ben te vreden de Uwe te zijn.

DERDE JORNADA.

Arias Gonzalo komt met zyne vier zonen (gewapend) op het Tooneel. Hy vermaant hen, Ridders te zijn; zy vragen zijn zegen; en hy beschuldigt de zon van of lui of lafhartig te zijn, dat zy zoo draalt met opkomen. Maar ik ben het (zegt hy) die vechten ga, wat hebt gy, zon, lafhartig te vreezen? Doch ik zal mijne wapenen aandoen, misschien dat gy dan vaardiger rijst, uit eerzucht om u in mijn rusting te spiegelen.

Donna Urraca verschijnt, en, daar Arias gezegd heeft de eerste te zullen zijn om voor Zamora te sterven, en na hem zijne zonen, naar hun ouderdom, vindt zy dat kwalijk, en meent dat zijn zoons voor moeten gaan.

„Zoo lang ik leef (andwoordt hy) behoor ik niet op te houden met de *Atlas* van mijne eer te zijn. Geef my mijne wapenen.

Urraca pruttelt daar wel wat tegen, maar: Indien „ ik niet meer ben die ik geweest ben, (zegt hy) „ ik ben toch nog iets. Ik kan de lans goed in „ de vuist vatten, en ik beloof u, dat ik ze „ door de borst heen in de schouders zal doen „ afbreken. Ik heb handen; en, kwelt my 't „ voeteuvel, dat is geene reden om my te ver„ schoonen, want by gebrek van één paar voe-

„ ten,

Digitized by Google

„ ten, zal het paard er my twee verschaffen.
„ Wijders is het klaar, dat men my niet ver-
„ schoonen kan, al ware ik ook reeds meer dan
„ zeventigjarig, of al stond ik nog geboren te
„ worden; want Don Diego heeft ook de doo-
„ den en nog ongeborenen ten kamp gedaagd."

Vecht, maar laat uw kinderen voorgaan, zegt zy.

A. Zoo mijn kinderen voorgaan, en ik de laatste opkome, zal het lafhartigheid schijnen.

U. Ik ben in zulk een verlegenheid, dat ik byna mijn eigen zuchten voor reuzen hou; en zult ge my nu alleen laten, daar mijn vader Ferdinand u zoo aanbeval my steeds by te staan?

A. Dat doe ik juist wanneer ik voor u vecht. Maar hoor, luister toe; en overweeg, wat ik u wensch te zeggen. Don Diego is uitstekend dapper; en, schoon mijne zonen wakkere Ridders zijn, ik vrees zeer voor de kracht van zijn arm, en wensch hem de eerste slagen op my te doen spillen: zoo, dat (indien mijn goede wil in den strijd ook niets anders vermag) zijn arm en degen op my afgemat en afgestompt, mijne kinderen minder zwaar en minder bloedig moog treffen. Ik schuw, ben van zijne hand te zien sterven. Ik wil vechten, om dat het aan te zien pijnlijker is dan te vechten. Ach, mijne kinderen!

U. (hem in haar armen omvattende.) En is deze omhelzing dan niet van uw dochter?

A. (*by zich-zelven*). Zy beweegt my het hart.

U. Gy zult u mijne armen niet ontscheuren. *Atlas van mijne eer!*

Voor dezen aandrang bezwijkt hy, en geeft het op. „Mijn zoons, roept hy, sterft of overwint!”

Nu twisten de zoons, wie de eerste zal zijn. De een is de oudste! de ander is zoo dikwijls verwinnaar uit een kamp gekeerd! de derde verdient te overwinnen door zijn moed en Ridderdeugd! de vierde is heden Ridder geworden, en moet derhalve zich des waardig toonen!

„ De dapperste is Rodrigo (zegt de vader); maar die is 't dien ik 't liefst heb, en wensch te sparen zoo lang het slechts eenigzins doenlijk is. De oudste zal de eerste zijn.” — Pedro is dit, en verheugt zich in voor te gaan; en de vader moedigt hem aan, zich de zekere overwinning voor te stellen, dewijl 't dien gene nooit gelukt te overwinnen, die vreest overwonnen te worden.

(De trompet wordt gestoken.)

„ Ziet daar, mijne zonen, Don Diego geeft het teeken ten kamp (dus vervolgt hy). Ach! dat ik optreden mocht! — Kom, zet den helm op! Beeft gy, mijn zoon? Schep moed!

P. Het is geen lafhartigheid!

A. 't Is het niet, neen! altijd siddert de held eer hy den degen trekt. (Hy omhelst en zegent hem, en blijft roerloos van aandoening staan,

en

en wordt door Donna Urraca onderfteund.)

Na veel praatjens van toefchouwers wordt Don Diego gezien, en als ieder zijn fiere en ridderlijk moedige houding prijst en bewondert, roept Arias nogmaals uit: „ Ach, Mevrouw, wat „ hebt gy gedaan! Wat kost het mijn hart! en „ wat gave ik niet, dat ik de eerfte was in op „ te treden en de dood te ontfangen voor mijn „ lieve kinderen!"

De Cid koomt op als Kamprechter. Don Diego meldt zich hem aan als beroeper van den kamp, en zegt, dewijl ik vijf tegenftanders heb die ik overwinnen moet, zal ik voor ieder die ik te bevechten heb een ftok in den grond fteken. — Waartoe? vraagt Rodrigo. — Om in de rekening niet te misfen, van die er dood te flaan zijn. Voor ieder die om hals is, zal ik telkens één ftok uitrukken."

Het teeken wordt gegeven; en Don Pedro verfchijnt. Hij zit fchoon en moedig te paard, en groet zijn vader en de Infante, in het opkomen, met eene buiging. De Grooten die den kamp bywonen, zeggen dat de ftrijders even bevallig en welgemaakt, en even fterk zijn. De lanfen worden hun toegereikt. Arias wenscht dat zijn zoon toch een recht zware lans kiezen zal; „ Want (zegt hy) hoe zwaarder de lans, hoe vaster in 't aanleggen." Nu fluiten zy hunne helmen. Zy rennen op elkander, en (wordt er gezegd) de lanfen, in fplinters gevlogen, vliegen

in de lucht in vlam. Zy trekken hunne zwaarden. Arias zit op heete kolen: „ Dit moest hy doen (zegt hy), dat moest hy gedaan hebben; ik zou hem dien slag wat eer toegebracht hebben; hy moest met meer gezwindheid zich wenden; Don Diego vecht met meer verstand; de ondervinding doet zoo veel in het voeren der wapenen." Eindelijk: „ Ach, Pedro is geweest!" — Inderdaad wordt hy verslagen, en Don Diego rukt een stok uit den grond en roept: „ Don Arias, zend my een anderen zoon, want deze is reeds afgevaardigd."

De tweede zoon (Arias genaamd) komt op, werpt zich aan zijns vaders kniën en vraagt zijn zegen. „ Ontfang haar," zegt hy, en vervolgt aldus:

„ De dood van uw broeder geeft nieuwe kracht aan uwe verplichting. Als eerlijk ridder, maakte hy zijn lof onsterflijk; betaal hem het voorbeeld dat hy u gaf, met de wraak, die hy wacht. Bezadig uw drift: want Don Diego leert u, (ten mijnen koste) dat de dapperheid door het beleid overwint. Ga, mijn zoon, en (om hem in dapperheid en geluk te evenaren) wees bedacht als gy strijdt, dat het voor die te paard vecht niet genoeg is sterk in den stoot te zijn, zonder tevens behendig te wezen; dewijl hy ook te gelijk met den teugel, met de sporen, en met het zwaard vechten moet. En dewijl van de kunst van dit te doen, het overwinnen afhangt, behoort er meer beleid dan dapperheid toe om overwin-

Digitized by Google

winnaar te wezen. Gy, mijn zoon, vervul handen en voeten met moed en wraakzucht; fla niet blindelings van u. Breng nooit een flag toe, hoe de toorn u 't gezicht doe fchemeren, zonder te zien, waar gy treffen wilt, en te weten, waar gy treffen zult. Zoek den weg voor het zwaard, en laat het zich dien niet zelf zoeken: want meer doet één flag met toeleg, dan duizend in 't wilde. Ga, ik heb u opgehouden, maar het is mijn fchuld niet, want de dood uws broeders, verplicht my jegens u tot een waarfchouwende raadgeving. — Hy gaat moedig, en de vader zucht: „ Ach wat troost, wilde de hemel zich met een van de vijf laten genoegen!"

In 't tegen elkander rennen verliest deze een goed deel van zijn borstwapen. Moedig randt hy Diego met den degen aan. „ Wacht u, wacht u, jongeling (zegt de vader in zich-zelven); Don Diego zoekt het ontblote gedeelte van uw lichaam! Ai my, hy heeft het getroffen! Nu ben ik twee zonen kwijt, den eenen door een kleinen misgreep, den anderen, door het ongeluk.

Don Arias (fchreeuwt Don Diego), zend den derde, want de tweede ligt er toe. „ Hy komt „ reeds," roept Rodrigo, de derde en teêrstgeliefde. — Waarop Diego met ongeduld and„ woordt: „ *Ik wacht u reeds, ik wacht u reeds!*"

By het eerfte uiten van deze voor den vader zoo grievende woorden, had de oude Gonzalo

 ge-

gezegd: „ Don Diego! overwin met het zwaard, maar niet met grievende woorden." — En de Cid had hem den les gegeven, dat heuschheid met moed en degen bestaan kan. — Thands voert de zelfde Cid hem te gemoet, dat de dapperheid nooit veel woorden heeft, al is zy ook gelukkig.

Des niet tegenstaande roept hy Rodrigo, die brandend van drift zijn vader verlaten wil, nog toe: „ Kom en verf nog eens het gevest van mijn zwaard!" 't geen hem ook een nieuw verwijt van den Cid, over dat gezwets, op den hals haalt. — Hy ontschuldigt het als verschoonbaar, wanneer de daden aan de woorden beandwoorden; en eischt een ander paard om tegen den derde te strijden.

Vader Arias echter houdt Rodrigo een korte poos op. „ Ik kan niet langer duren (zegt hy), Rodrigo, ik wil met u optreden, om uw bystander te zijn, en u in het gevaarlijk oogenblik, zoo naby, zoo ontzachlijk voor my, met mijn adem aan te blazen, met mijn stem te bezielen. Geef my hier toe verlof, Mevrouw!"

„ 't Is billijk (zegt zy) Gonzalo! 't is hier geen oogenblik van week te zijn. Zoo groot een strengheid (van 't lot) is meer dan ik dragen kan, en van verbaazing droog ik het water der weekheid aan het vuur der wraakzucht op. Ik kan hier met geen tedere weekheid schreien; uw bloed, dat voor mijn oogen stolt, heeft my den boezem zoodanig verhard, dat schoon ik

een

een vrouw ben, indien de eer het my niet belettede, IK zou ter uwer wraak optreden om te strijden en 't te boverwinnen. — Ga, Rodrigo, ga met uw vader uw broeders wreken!"

A. En om hen te wreken, Rodrigo, zie het zwaard en de hand van uw dapperen tegenstander druipen van het bloed, beide van uw eersten en van uw tweeden broeder. Stel het leven in uwe eer, en laat uw smart woede zijn. Open de oogen aan het gevaar, en sluit de borst aan de vrees. Zet u gerust te paard, verneder u eerst voor God; en als gy vast in den zadel zit, geef op 't rechte pas de sporen aan 't ros. Vel de lans met bedaardheid, zwaai het zwaard met behendigheid, alhoewel alles niets helpt indien het geluk u tegen is!"

R. Weet ge niet dat ik weet te overwinnen? Weet ge niet dat ik weet dood te slaan? Is het niet ten koste van een aantal verslagenen, dat de wareld my dapper noemt. Indien gy vergeet, wat ik ben, vraag het aan de faam, die van my gewaagt. Gaan wy, want ik ben getergd dat gy aan mijne dapperheid hebt kunnen twijfelen. Gy, mijn vader, die my geteeld hebt, gy kent my dan niet! — Vertrouw mijnen arm, en wacht van my uwe wraak! en wilde God! dat ik vóór mijne broeders opgetreden ware!

A. Mijn keur was buiten twijfel verkeerd, hen te laten voorgaan, daar gy den strijd beter verstaat.

R. En gy hebt twee zonen behouden, met my voor te laten gaan.

(Zy gaan te samen, en laten de Infante diep ontroerd.)

Allergeweldigst is de ontmoeting in het kamp. „'t Schudt en davert alles, of er een berg nederviel," zeggen de Spaansche Grooten. „'t Is een schrik, hun zwaardslagen te zien en te hooren; de helmen zijn aanbeelden, en de zwaarden hamers. Zy zijn gelijk in dapperheid."

„Beide (dus roept, na een langen wijl, Donna Urraca uit) „, verven zy 't zand met hun bloed. Hemel! stel perken aan mijne angst! Vreeslijke slagen heeft Lara aan mijnen Rodrigo gegeven. Hy verbrijzelt hem den helm, en laat hem hoofd en aangezicht badend in 't bloed. Met één houw, klooft hy Diegoos paard het hoofd met den zadel en toom in tweeën. Hy vlucht als de wind en Rodrigo vliegt hem na, bloedend, verbijsterd, en blind."

Diego, van zijn paard afgeworpen, stort buiten de omPaling van 't perk, en Rodrigo valt, stroomende van bloed, van het zijne. „Ben ik overwinnaar, mijn vader?" zegt hy. — „Ach! andwoordt Gonzalo, tot welk een prijs! en hoe vele levens offer ik aan de eer!"

Don Diego echter is gereed den strijd te hervatten. Van binnen roept men verward door één: „Hy is reeds verwonnen, hy is het kwijt,

„hy

Digitized by Google

„ hy is het kwijt; en: Weêraan, weêraan ten „ kamp, het is nog niet uit."

„ Weêraan, roept Rodrigo, en, ben ik ook in stukken gehouwen, nog zal ik in mijn schim vechten!"

„ De schuld van mijn paard, zegt Diego, moet mijn wapens geen eer ontrooven. Ik heb overwonnen, want ik heb hem gedood."

„ Beproef dat (zegt Rodrigo), of ik gedood ben."

A. Mijn zoon heeft overwonnen; want hy heeft het veld behouden, en die anders zegt, liegt door den hals."

R. „ Die het zegt, zal sterven! Ben ik het leven kwijt, den moed heb ik nog."

D. 't Zwaard moet beslissen.

De Cid koomt hier tusschen. „ Laat af, Don Diego! dappere Lara! Ik ben kamprechter, ik zal uw zaak verweeren.

Alles roept: Hou Don Diego! Hoor Don Diego!

R. Mijn vader! *A.* Dierbare zoon!

R. Heb ik overwonnen? — *A.* Ja, gy hebt het!

R. Sterve ik dan, en leve mijn naam!

Urr. Kastiljaansche Rechters! oordeelt naar recht, naar de wetten des Rijks!

Nuño en *Garcia*, die nevens den Cid byzitters in 't kamp zijn: „ Dat zullen wy, Infante! en zie „ daar onze uitspraak: Don Diego vertrekke!"

Cid. „ Ga, Don Diego! het oordeel is naar recht gesproken, en den overwinnaar komt de prijs toe."

Don

Don Diego gaat grimmig heen, en Rodrigo vraagt nog eens:

Vader, heb ik overwonnen? heb ik?

„ Eer van Spanje! (andwoordt de vader) gy „ hebt door dapperheid overwonnen, en het on„ geluk neemt u het leven. Mededogen boe„ zemt uw lot in, en het is tevens lof en af„ gunst waardig. Alleen een ſtervende over„ winnaar kan heldhaftig het mededogen met den „ nijd verbinden, twee gezworen vijandinnen. „ Ik benij uwe daden, en zal uwe dood niet be„ ſchreiën: want dit bloed dat het mijne is, „ tedere zeilſteen mijner ingewanden, roept het „ vuur in mijn oogen, en ſmelt mijn grijze hai„ ren tot ſneeuw."

R. Stervende, (en als ijlende) „ Ik ſterf. „ Vader, heb ik verwonnen? — Don Diego de „ Lara, wacht, wacht gy?"

A. „ Beveel u aan God, mijn zoon." —

Met nog een zucht van aanroeping van 's Heilands naam, geeft Rodrigo den geest; en de Vader blijft ſpraakloos. Waar mee dit lange tooneel eindigt.

Een nieuw tooneel laat Don Diego zien, die zijne wonden, in den ſtrijd bekomen, niet wil laten verbinden, zich ongelukkig noemt, en tot een ſchande van zijn vaderland geworden; in volle wanhoop. De Cid koomt hem trooſten, en bericht dat Zamora vrijgeſproken, doch hy verwinnaar is, en Bellido veroordeeld om

met

met vier paarden, van één gescheurd te worden.

Intusschen is Koning Alonzo van Toledo aangekomen met Zaïde, die Christen en zijn gemalin moet zijn, welke dan ook vervolgens optreden, om zich in de behouden aankomst en 't gelukkig ontsnappen aan Alimaymon te verheugen.

Urraca en Arias Gonzalo verwelkomen ze.

Nu komen de *Ricos-hombres*, hunnen nieuwen Koning zien. Het Tooneel verandert in den Throonzaal. De Koning zet zich in zijn zetel, het hof *defileert* voor hem al buigende, en neemt vervolgens plaats op banken. Arias Gonzalo is nog zeer bedroefd, vooral daar hy Don Diego hier wederziet. De Koning zegt:

Dewijl de Hemel het zoo gewild heeft, dat mijn broeder Koning Don Sanche, op starren is gaan stappen, en ik tweede zoon ben van den grooten Ferdinand, uw Koning, zoo vorder ik thands met recht, dat gy my gehoorzaamheid zweert.

A. Dappere Spanjaarts, Leoneers en Kastiljanen, Galliciërs en Biskaiers, Montanezen en Asturianen, doet gy den eed aan Alonzo?

Alle roepen ja, behalven den Cid.

De Koning vraagt: Don Rodrigo de Bivar, waarom zwijgt gy alleen?

C. Ik beleedig u niet met te zwijgen. Hoor, waarom ik niet zweere. Het vermeten gemeen, Sire, heeft dwaaslijk gemurmeld, dat ik ten uwen be-

Digitized by Google

behoeve, medeplichtig was aan den moord van uw broeder. En op dat de waarheid van het tegendeel blijken moge, dient het daaromtrent te vreden gesteld te zijn door een plechtigen zuiveringseed van den Koning.

De Koning stemt daar in, en de Cid neemt hem met met den toestel van een ijzeren staaf, houten armborst, en een daar boven op gelegd kruisbeeld, den eed af, die dus luidt:

„ Boerenkinkels moeten u vermoorden, Alonzo; boeren, en geen edellieden van Asturien, of geen Kastiljanen; en dat, met boerenmessen, en niet met vergulde ponjaarts; plompe „ gevetterde schoenen moeten zy dragen en geen „ net gestrikte schoeisels aan de voeten; grove „ pijen moeten zy dragen, en geen fijn linnen; „ en u 't hart uit de linker zy scheuren, zoo „ gy deel gehad of toegestemd hebt in den dood „ van uw broeder! Zweert gy dit?"

„ Dit zweer ik, zegt Alonzo, en de hemel is mijn getuige."

„ Sterven moet gy, (voegt de Cid er nog „ by) den zelfden dood als hy, van een anderen „ Bellido met een scherpe zwijnspriet door de „ schouders en borst geregen, indien gy wil of „ kennis droegt van den moord van Don San„ che! Zeg hier *amen* op!"

Amen! zegt de Koning.

„ Neem nu den degen in de vuist, en zweer „ op ridderlijke trouw, dat gy niets gedaan noch

„ toe-

Digitized by Google

„ toegebracht hebt, zelfs niet met de bloote
„ gedachte, tot de dood, die wy-allen betreu-
„ ren. Zweert gy dit?"

Ik zweer het, zegt de Koning op nieuw. Maar, Cid, tusschen een Koning en een onderdaan is dit weinig eerbied betoonen, en het mishaagt my zeer. Vermeet gy u zoo veel jegens hem wien gy straks op de kniën gebukt, de hand kussen moet?

C. Dat zal ik, indien ik uw onderdaan worde.

K. En, zoo gy dat niet wordt, wat verscheelt dit my? — Gy andwoordt my niet?

C. Ik zwijg, en ga heen.....

K. (Hem in de rede vallende) Ga, waar wacht gy naar?

C. (In zijn rede voortgaande)..... Waar de dapperheid van mijn arm, Koningen te overwinnen en Koningrijken te winnen vindt.

Dus vertrekt hy met ongenoegen. Maar Donna Urraca en Zaïde, die nu als een Christenprinses gekleed is, roepen hem te rug. Het geschil wordt bygelegd, men zweert en huldigt Alonzo, en de Cid bewijst hem voor anderen de Koninklijke eer. — *Zaïda* heet nu *Maria*, (met de zelfde naamsverandering als de *Zoraïda* van Cervantes in den Don Quixot) en ontfangt als bruid 's Konings hand, en het Tooneelspel eindigt.

*

TER

Digitized by Google

Digitized by Google

TER NAGEDACHTENIS

VAN WIJLEN

GERARDUS KUIPERS, DEN VADER

VOORGELEZEN BIJ HET

LETTERKUNDIG GENOOTSCHAP:

DIVERSA SED UNA,

TE DORDRECHT,

Den 12 *November* 1816

DOOR

P. VAN BRAAM.

Digitized by Google

Digitized by Google

*

MIJNE HEEREN!

Wanneer ik op den achtsten van Grasmaand dezes jaars de eerste algemeene Vergadering van dit Genootschap opende met een verslag van eenige wetenschap- en kunstlievende verbroederingen, sedert meer dan eene eeuw in deze stad gevormd, en wederom ontbonden of verdwenen, kwam ik noodzakelijk ook op de Natuurkundige Gezelschappen van den heer GERARDUS KUIPERS; en zou gaarne, aangaande dien voortreffelijken Dordrechtschen burger, in eenige bijzonderheden zijn getreden, zoo niet de overvloed van denkbeelden en herinneringen hem aangaande, mij straks als overrompeld had. Deze deden mij gevoelen, dat, en ruimte in eene enkele voorstelling, en tijd in ons beperkt vergaderings-uur, mij daartoe zouden ontschoten zijn. Ik hield mij dan ook daarvan terug, mij echter

Digitized by Google

verbindende, zoo mij de krachten mogten gespaard blijven, bij eene volgende gelegenheid daar op terug te komen, zulken Mans onbegrijpelijk ras uitgesleten gedachtenis te verlevendigen, en bij het opgevolgd geslacht, naar waarde denzelven, eenigzins nader te doen kennen, ten minste Zijner eenige oogenblikken te doen gedenken.

Aan die belofte wensch ik heden te voldoen, vol vertrouwen op Ulieder toegevendheid, welke van mij geene, naar kunstregelen ontworpen, lofrede zal verwachten, of dat ik in wedstrijd treden zou met, in dat verheven vak, geoefende sprekers. Hoe zeer in jaren gevorderd, ik erkenne mij inzonderheid daarin volslagen een nieuweling te zijn: in 't bijzonder hebbe ik mij nergens minder op toegelegd, dan om in het openbaar te spreken. Ik beginne echter niet, als met lofbedelende nedrigheid, verschoning verzoekende over gebrek aan order, aan rondheid in mijne volzinnen, en het beleid mijner reden, die ik weet dat arm zijn zal aan schitterende en de aandacht boeijende vernuftstrekken: zoo ik hope eenig deelnemend belang te verwekken, het moet zijn door eenvoudige hartetaal, alleen uit opregte ingenomenheid met mijn waardig onderwerp gesproten. En zoo haaste ik mij dan ook om onmiddelijk ter zake te komen; waarbij ik beyroede, dat de orde des tijds de beste leiddraad zijn zal, en de geboorte van mijnen Held

mij

Digitized by Google

mij eenen geschikten aanhef verstrekken kan.

GERARDUS KUIPERS was te Dordrecht, van geringe maar onbesprokene ouders, geboren. Hij aanschouwde het eerste licht op den 24 van Lentemaand van het jaar 1707. Wegens zijne vroegste jeugd is ons niets bijzonders bekend geworden; dan, waarschijnelijk, heeft hij het kinderlijk onderwijs, in lezen en cijferen, zoo als het in dien tijd gegeven werd, ongemeen wel genoten: en zoo werd hij dan ook in de grondbeginselen van den Hervormden Godsdienst zorgvuldig onderwezen, gelijk ons uit verscheidene trekken, ook in zijnen gevorderden ouderdom, genoegzaam scheen te blijken. Zeer vroeg moet hij reeds geschikt zijn geweest tot de zeevaart, en zulks berouwde hem zoo weinig, als hij zich immer des geschaamd heeft. Nooit althans verveelde het hem daarvan te spreken; en dit deed hij dan op eene wijze, die kennelijk maakte, hoe hij de nederigste trappen van een zoo edel en mannelijk, als nuttig, en, althans voor Nederland, noodzakelijk geworden beroep, was doorgegaan. Het klauteren in den mast, ook van de jongens, met een endtje dag daartoe aangemoedigd; het slingeren aan een touw, om, het zelve verlatende, een ander handiglijk te grijpen; het gerust en verzekerd verblijf in de marsen, terwijl men, door de helling van het schip, over den peilloozen afgrond zwiert! het dichtmaken der zeilen, terwijl die, door den ge-

 wel-

Digitized by Google

weldigen wind gespannen, aan onindringbaar-harde planken gelijk schijnen; het wederom losschieten van het zeil van tusschen het lijf en de ra, terwijl de matroosjes, nu bijna alleen aan hunne balans overgelaten, als of 't alzoo en niet anders behoorde, lustig onbedremmeld, zich tot eene vernieuwde poging gereed maken — hoe dikwerf hoorden wij den ijverigen grijsaard zulke verrigtingen niet schetsen; terwijl handen, voeten, oogen, en een vurig gelaat de mannelijke stem behulpzaam waren, om voor onze inbeelding tafereelen te schetsen, die ons somtijds des nachts tot op de sponde vergezelden! — Tafereelen die dikwijls in het geheugen riepen den dichterlijken uitroep van HORATIUS, wanneer deze zijne halve ziel, VIRGILIUS, op eenen zeetogt goede reize wenschte:

Illi robur et aes triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus!

„ Gewis! die sterveling droeg zijn borst
„ Geklonken in een eiken korst,
„ Drievoudig met metaal beslagen,
„ Wien 't roekeloos bestaan geviel
„ Van de eerste, met een ranke kiel,
„ Op 't grimmig zout zijn lijf te wagen!"

Zulke en diergelijke schilderingen, als van het vele dagen vervelend aukkelen in de kroost-

zee,

Digitized by Google

zee, en om den evenaar te doorzeilen; of anders het gevaar van het schip, van (gelijk men het noemt) onder zijn gat weg te zeilen, en daarbij ontstaande altijd hagchelijke noodzakelijkheid, om op de, door den stormenden windstroom opgeruide, golven, van den goeden wind een kwaden te maken; kunnen in den mond van eenen onbedrevenen niet anders dan flaauw, en zouden hier geheel onbeteekenend zijn; maar de herinneringen daarvan verstrekken echter, om een gedeelte van 's mans karakter te doen kennen, en moeten ons behulpzaam zijn tot het ontwikkelen van de niet gemeene middelen, waardoor, en om den ongewonen weg te doen kennen, op en langs welken, zulk een voortreffelijk Veelweter gevormd is.

De meeste Redenaars, die het te beurte valt de gedachtenis te vieren van mannen, die in eenige kunst of wetenschap hebben uitgemunt, ontmoeten, om hun vertoog aan te vullen, in derzelver levensgevallen en bedrijven zelden vele noemenswaardige trekken van het avontuur! Het vlak van de loopbanen dier mannen breidt zich niet verre uit buiten den evenaar. Het bevat hun bedrijf, als leerling op de lagere en hoogere scholen; en vervolgens, of als Leeraar op verscheidene plaatsen, of als beoefenende de eene of andere praktijk; voorts eene bediening waarnemende of een eerepostje bekleedende; eindelijk, als Hoogleeraar, in het boekvertrek, en op het spreekgestoelte;

 nu

nu en dan de drukpers, en ook wel het voeren van eenen letterkrijg; ruimer kringen openen zich hier niet. Maar, bieden des verstorvenen lotgevallen gelegenheid aan het spreektalent, om daarin met eenigen glans uittebreiden, met graagte en met regt wordt die aangegrepen. Menig schitterend vertoog zijn wij daaraan verschuldigd.

Men denke aan GRAEVIUS op RADBOD HERMAN SCHELE, BURMAN op BROEKHUIZEN, BURMANNUS SECUNDUS op D'ORVILLE, en andere. Ik ben niet zoo dwaas, om mij tot zulke hoogten te willen verheffen: maar echter hope ik, dat gij ook mij veroorlooft, daartoe, met mijnen vriend, bij zijn velerlei omzwerven op het ruime pekelveld, nog een weinig voord te sukkelen, als met eenen niet gemeenen, maar aller aandacht waardigen avanturier. Nu niet zoo zeer, of alleen, ter plaatsvulling; maar om dat ik vertrouw, dat niet alles daarin tot mijn hoofdoogmerk ondoelmatig zal zijn.

Onder anderen, om van het Noorden te beginnen, bezocht KUIPERS Drontheim, en vervolgens Bergen in Noorwegen. 't Was op die reede, dat hij zich, met zijnen WOUTER SCHOUTEN, die er ooggetuige van geweest was, in de hand, met vaderlandsgezinde geestdrift, herinnerde, den onregtvaardigen aanval der Engelschen op onze thuis komende Oostindische schepen; en, onder zijne vrienden, weidde hij

ver-

vervolgens uit in den lof van derzelver roemrijke verdediging, onder den dapperen BITTER, Admiraal der retourvloot. Het was als of hij daar van zelf ooggetuige geweest was, en zeeghaftig in den strijd gedeeld had.

In de Oostzee bezocht hij verscheidene plaatsen, gelijk ook vooraan in de Middellandsche. Tweemalen voer hij naar Oostindien, waarvan de eerste reize tamelijk lang heeft geduurd, vermids het schip tot binnenlandsche togten gebruikt werd; zoo dat hij, bij Ternate alleen, zes weken ten anker lag. Hier zag hij eens een jong, poezelig, zwart meisje, zich bij het strand in zee baden, en, door gebrek aan overwigt der specifieke zwaarte (gelijk hij sedert geleerd had die te noemen,) van haar jeugdig en mollig ligchaam, tegen die van het zeewater, dat aldaar zoo geweldig zout is, geheel vlot worden, zoo dat zij, zonder zijne hulp, afgedreven en waarschijnlijk zou omgekomen zijn.

Welk jeugdig kwekeling van Neptunus zou op zulk eene uitredding niet moedig zijn, wie zou daarop niet hoog draven? Ook droeg het gelaat van KUIPERS, bij zijn verhaal, de trekken van edelmoedige en strelende zelfbewustheid.

Bij het gemelde, gedurende twee eeuwen voor ons Nederland zoo voordeelig, zoo kostelijk Eiland, had hij gelegenheid om verscheiden dier-soorten te zien; als welke men aldaar zeer bijzonder vindt, en waarvan een vast geheugen den kun-

digheid-woekerenden Opmerker toeliet, vele jaren later, in zijne lessen over de Natuurlijke Historie zeer onderscheiden te spreken.

Op zijne tweede reis bleef zijn schip slechts zes weken voor Batavia, en vertrok wederom naar het Vaderland, na dat KUIPERS evenwel nog eerst gelegenheid genomen had, om de, te dier tijd, zoo bloeijende hoofdstad van Neêrlands Indiën, en hare fraaije, zoo openbare als bijzondere, gestichten met alle oplettendheid in oogenschijn te nemen.

Eene zijner reizen, welke hij voor de belangrijkste hield, en waarvan hij altijd met het meeste genoegen, en voor ons het belangrijkste, sprak, was een togt naar de Golf van Mexico; welke middenzee hij, gedurende twee jaren, in velerlei rigtingen doorkruist heeft.

Te weten, hij had zich begeven op een rijkbeladen schip, bestemd om op de Spaansche volkplantingen handel te drijven. Een handel, dien de Spaansche Regering met al haar vermogen tracht te beletten, als strijdig, zoo zij meent, met hare regten, en althans met hare belangen; zoo, dat zij de ondernemers beschouwt als smokkelaars, en ze, zoo zij in hare magt vallen, zonder genade, met de koorde straft. Vele waren de lotgevallen en ontmoetingen, die onzen man op dezen togt te beurte vielen, waarvan de herinnering mij, om zijnen wil, gleijk vermaak aandoet; (want ik gedenk aan geenen verstorvenen liever dan aan

KUI-

KUIPERS), maar waar van bescheidenheid mij echter raadt, slechts het voornaamste aan te stippen. Men vaart tot dien handel van de eene haven op de andere, blijvende steeds op eenen afstand van de kust. Van daar geeft men, door teekenen, te kennen wat men zoekt. Is den de baan klaar, dan komen er weldra vaartuigjes aan boord, doch die men wel zorgt, dat ze niet te zwaar bemand zijn, om vertrouwd te worden. Zoo doende wordt binnen de plaats bekend, wat men te koop heeft, en er heeft somtijds een zeer voordeelige handel plaats. Op deze wijze hield men zich meer dan zes weken op bij *Porto Bello*. Of men er veel voordeel deed? om zulks te weten was KUIPERS niet tot de geheimen ingewijd; maar dit hadde hij er van onthouden, dat het, gedurende zijn verblijf aldaar, bestendig regende; zoo regende, dat hij betuigde, nergens elders zulk regenen te hebben gezien. Het was als of het water met stroomen uit de wolken gutste. Men weet, dat de regentijd aldaar genoegzaam bestendig is, zoo, dat er in de Westindiën een spreekwoord gebruikt wordt, als men eene waarschijnlijke vraag, door eene wedervraag, met *ja* beantwoordt: *regent het nooit te Porto Bello?*

Niet verre van daar bezocht men een klein eilandje, om water te halen. Ongelukkig hield er zich een roofscheepje op, gelijk er zich in die wateren niet zeldzaam bevinden. Een der

waterhaalders, eenige schreden van de maats verwijderd, viel dezen gasten in handen, en hij werd aan boord van hun vaartuigje gesleept. Maar nu gaf de gevangene aanleiding tot een' twist, tusschen het volk en den Kapitein van het schip van KUIPERS. De laatste begreep, dat de man, door onbedachtzaamheid, onvoorzichtelijk, zelf oorzaak was van zijn ongeval (zulke gevangenen moeten althans voor eerst slaafschen arbeid doen, doch geraken, vervolgens, al veel, zelve leden van de partij). De Bevelhebbers gelieten zich dan, als wilde men zich zijner niet aantrekken: maar het overige deel der bemanning begreep daar tegen, dat hier geen punt was van verschil, maar dat hun maat onmiddelijk moest worden los gekocht; verklarende, zonder dat, geen slag werk te zullen doen; en hield zich, in weerwil van harder of zachter woorden, bij dat besluit. Eindelijk vond de scheepsraad goed toe te geven, en Jan-Maat haalde zijnen makker met gejuich te rug: zoo dat alhier de geest van broederschap over dien van spaarzaamheid zegevierde.

Een ander geval verhaalde hij met eene levendigheid, welke ik almede vergeefs zou trachten uit te drukkeu. Te weten, wederom water moetende gehaald worden, begaf zich KUIPERS mede in de sloep, en, het nu verkoren eiland genaderd zijnde, sprongen de waterhaalders op 't strand. Men toog landwaard in, om zoet water op te speuren; maar de onze bleef, met nog

nog een' matroos en een' jongen, bij de sloep. Het was aan een rif, 't welk met een scherpe punt in zee liep, dat men de andere maats bleef afwachten. Dit eenigen tijd geduurd hebbende, onder eene doodstille kalmte, hoorde men, eensklaps, in de verte, een geluid, als van zware hagelsteenen, 't welk weldra veranderde in dat van eene naderende verwoesting. Het kraakt en davert, of alles van een gescheurd, verbroken en verbrijzeld wierd. Doodelijke angst beklemt de harten. Eindelijk, daar vertoont zich de oorzaak van zoo veel geruchts, en brengt niet alleen schrik mede, maar ook vrees voor eenen gewissen, eenen onmiddelijken dood. Een monsterachtig groote Alligator (*) had zich eenen weg gebaand door de heesters en struiken van het kreupelbosch, waarmede het rif dicht en hoog begroeid was. Te snel kwam dit monster op de sloep af, dan dat men aan vlugten had kunnen denken, snorde den steven, waarbij KUIPERS stond, en zijn laatste oogenblik verwachtte, voorbij, en, de punt van het rif ten einde, springt het, onder het opgaan van bruischend schuim, in zee; waar het weldra onzichtbaar werd, zonder dat men hetzelve, gedurende de angstvolle oogenblikken, die men verpligt was hier nog te wachten, weder boven zag komen.

Nim-

(*) Amerikaanschen Krokodil.

Nimmer heeft KUIPERS, zoo veel ik weet, ten oorlog gevaren, en evenwel op dezen avontuurlijken smokkeltogt kreeg hij gelegenheid om te ondervinden, hoe het in zijn werk gaat, wanneer de stuursche oorlogsgod, op het golvend element de knevels opstrijkt, en zijn hagchelijk spel, met statigen ernst en grimmigen nadruk, begint en voleindt. Het was vroeg in den morgenstond, als de wachter, in de mars, te kennen gaf, dat er zich aan den gezichteinder een verschijnsel opdeed, minder aangenaam dan de naderende dageraad. Alle oogen waren welhaast gewend naar het punt, dat van bekommering en gevaar zwanger scheen. Ook miste het niet, of men zag het van lieverlede uit de kimme oprijzen! Een oorlogschip, mogelijk van de eerste grootte, in volle zeilen, en kennelijk den gang regt op hen aanhoudende! Weldra werd het erkend voor eenen kustbewaarder, die op hen moest jagt maken; en een iegelijk wist wat het Spaansche zeeregt vorderde, zoo men genomen wierd; te weten, dat al de manschap, zonder beroep of uitstel, aan de masten wierd opgehangen. De kapitein, een ijverig en vlug man, aan de sprongen van dien dans niet geheel ongewoon, deed kort en goed een nadrukkelijke aanspraak; „ *Allons!* voor den B., rept je „ mannen! Courage maar, of we zijn alle naar „ den D." — Oogenblikkelijk deed hij alles slagvaardig maken, en zorgde al vast meester te zijn

van

van den wind. En nu was de Spanjaard zoo na gekomen, dat er een schutgevaarte beginnen moest. Trotsch was de vertooning, welke de vijand maakte! Elk weet, welke zeekasteelen de Spanjaarden gewoon zijn te bouwen, en hoe prachtig, inzonderheid in die dagen (het is ten minste tachtig jaren geleden) eene met beeldwerk versierde en rijk verguldde spiegel, torensgewijze, uit de golven steeg! en nu waren de seinen tot overgave gegeven, en weigerig beantwoord. Onmiddelijk volgde daarop een gladde laag, die echter weinig doel trof; maar het kleiner vaartuig, dat zeer wel bezeild was, en niet minder wel bestuurd werd, plaatste zich schuins achter zijnen vijand, en onderhield een zoo wel geregeld, een zoo doeltreffend vuur, dat de kort te voren zoo heerlijk schitterende spiegel, er weldra erger uitzag dan een geplunderde turfschuur. Evenwel, het gevecht werd gaande gehouden, en duurde omtrent nog anderhalf uur; waarna de Kustbewaarder afbraste, en onze Amsterdamsche pekbroeken kwamen er af met eenig welbesteed kruid, ijzer en lood, en met eenige weinig beduidende schaden.

Niet lang daarna volgde de terugtogt naar het Vaderland. Het fortuin had deze onderneming zoo slecht gediend, dat men in de daad vrij wat meer achteruit dan voorwaarts gevaren was.

Of deze 's Mans laatste zeetogt geweest zij, dan of er nog andere op gevolgd zijn, is mij niet

be-

Digitized by Google

bekend; doch dit is zeker, dat hij, tot middelbare jaren gekomen zijnde, het zeevaren vaarwel zeide, en zich in den huwelijken staat begaf. Zijne beminde, van tamelijk goeden huize, was in 't bezit eener Meester-munters plaatse, waar van de Knaap nu juist overleed. Niet lang bedacht zich KUIPERS. Hij werd Knaap van zijne vrouw, en ging in de Munt werken. Dat ondertusschen een geest van onderzoek, reeds op de wijde wateren, van den beginne af, hem verzeld hebbe, kon men zoo dikwerf bespeuren, als er gelegenheid was om er van te spreken; welke gelegenheid echter van zijne zijde altijd ongezocht was.

Dikwerf ging hij, aan scheepsboord, onder de kajuit, met zijn hoofd uit een geschutgat liggen, om, door het kristal-helder zeewater, te zien, wat in de grondelooze diepte omging. Daar bespeurde hij de bewegingen en huishouding van het, zelfs in soorten tallooze, heir, dat door de wateren zwiert; beschouwingen, waarvan hij zich naderhand, toen hij handeling kreeg van boeken, zeer veel te binnen bragt, en onderscheidelijk, als 't pas gaf, mededeelde.

Op zijne eerste reize naar Indiën had hij eenen onderwijzer aangetroffen in den Stuurman, die vermaak schepte in zijnen omgang, en, door de vatbaarheid van dezen leerling, zekerlijk werd aangemoedigd, om denzelven zijne kundigheden mede te deelen. Dit een en ander voorzag zijn

her-

Digitized by Google

hersenkabinet met eenen overvloed van juiste begrippen, niet alleen van 't geen tot het werktuiglijke der stuurmanskunst behoort, maar ook, in het gemeen, van de starre- en hemelloopkunde; zonder dat hij nog immer globes of spheer gezien had. Dat zulks tamelijk vroeg moet begonnen zijn, merkte men op, als hij ons eens den omloop, den ring met de toen nog maar weinig bekende wachters, en het weinige dat men verder van Saturnus weet, had aangewezen: *Dit is mij geen gering plaizier*, zelde hij, *ik hebbe hem nu tweemalen zijnen omloop zien volbrengen.* Dat was niet veel minder dan in zestig jaren!

Behalven eenen *Bijbel*, een GIETERMAKER, JAN JANSEN STRUIS, WOUTER SCHOUTEN, en PLINIUS *van de Dieren*, bezat hij, langen tijd, geen boeken, en gevolgelijk maakte hij van deze weinige zooveel te drukker gebruik, gelijk naderhand duidelijk genoeg gebleken is. Zijn eerste omgang, of verkeering in de stad, was met een gezelschap van vroome lieden, gelijk men die noemde, waar men elkander stichtelijk onderhield. Hij sprak aldaar dikwijls. Het gezet lezen van den Bijbel, dat hij aan scheepsboord reeds begonnen had, had hem daartoe goede bedrevenheid doen verkrijgen, en natuurlijk had hij tot iets diergelijks eenige helling.

De heer OTTO BUCK, toen Muntmeester alhier, benevens Mevrouw zijne Echtgenoote,

waren, in dien tijd, voorstanders van zulke bijeenkomsten; hetwelk, gevoegd bij 's mans ijverig en geregeld gedrag in de Munt, hem van lieverlede tot nadere kennis, en in achting bragt bij dien braven en goeden Heer, zoó dat hij er als de vriend van den huize wierd. De heer BUCK was liefhebber van de Natuurkunde, en maakte ook veel werk van den dichtkundigen JOANNES EUSEBIUS VOET, toenmaals alhier de medicijnen beoefenende, en welke ook zelf weldra aan KUIPERS gehecht raakte; want deze bezat, gelijk uit het gezegde is aftenemen, overvloedig wiskundige gronden genoeg, om, geholpen door het vermogen van zich alles, als het pas gaf, te herinneren, door het lezen en herlezen van MUSSCHENBROEKS Natuurkunde, de lessen van DESAGULIERS, en ook LULOFS Aardrijksbeschrijving, zich, in die vakken, tot zulk eene hoogte te verheffen, dat hij meer en meer boven het waterpas geraakte van alle de leden van zijn verkeer; zelfs van den Doctor, zijnen vriend; eenige deelen van de natuurlijke historie en de scheikunde uitgezonderd: zoo doende raakten ook de talenten van onzen Munjgezel algemeener bekend, in zoo verre, dat hij, bij het afsterven van den schranderen ARNOLDUS MARCEL, — wiens bekwaamheden en onafhankelijk karakter hij zeer waardeerde, — door de heeren BUCK en VOET overgehaal'd wierd, om denzelven in het

het doen van voorlezingen over de Natuurkunde op te volgen; waaruit de twee Collegien in de Physica, zoo als wij die noemden, die hij des Maandags en Dingsdags, gedurende de winter-maanden, een lange reeks van jaren, met zoo-veel roem gehouden heeft, hunnen oorsprong genomen hebben.

Vervolgens had er ook nog plaats eene zeer aanmerkelijke verandering in den burgerlijken levensstand van mijnen held. Te weten, de nieuwe wijze van invordering van 's Lands gemeene middelen moest in het jaar 1752 worden in werking gebragt, en de heer VORT werd, door de E. M. Heeren Gecommitteerde Raden, mede gebruikt tot het aan den gang helpen van dit werk; en nu begreep KUIPERS, dat hij zelf niet ongeschikt zou zijn tot eenigen post daartoe behoorende. Hij gaf daarom zijnen vriend en begunstiger VORT te kennen, dat hij daartoe niet ongenegen zou zijn. Niets kon dien Heer aangenamer wezen, dan dit te vernemen, en welras wordt KUIPERS aangesteld tot Hoofdgaarder.

Reeds bevorens was deze, even na het overgaan van Bergen op den Zoom aan de Franschen, juist toevallig tegenwoordig bij den afslag van het huis, dat hij sedert, tot op zijn overlijden, bewoond heeft. Door den bijzonderen lagen prijs, waartoe het, bij de ingekomen tijdingen, afliep, bekoord, mijnde hij hetzelve; en nu, tot eenen deftigen stand in het burgerlijke

lijke gekomen, kreeg hij gelegenheid om zijne boekerij, welke al onder de hand was aangegroeid, behoorlijk uit een te zetten, en ook zijne verzameling van Physische en Astronomische Instrumenten naar eisch te plaatsen, zoo dat hij die gemakkelijk aan de kenners vertoonen kon; terwijl ook het uitzigt van dat vertrek, genoegzaam boven de huizen, aan de overzijde der tusschen beiden stroomende haven, verheven was, om hem in staat te stellen tot het waarnemen van een goed deel des starrengewelfs, en wel dat tegen het Zuidoosten en Zuiden, welk een hemelloops-waarnemer meestal noodig heeft te beschouwen, terwijl hij aldaar teffens eene bekwame kamer bezat voor zijne gezelschappen; behalven andere, voor de huishoudings- en zamenlevings-gerijven.

En nu had deze man, in zoo verre, zijn hoogste standpunt bereikt. Eene in de daad kenmerkende hoogte, waarop hij zich staande hield, met eenen altijd onbenevelden roem!

Nu bevond hij zich dan ook in de gelegenheid om meer zijne waarde te doen kennen. Verre van door langdurigheid of gewoonte te verflaauwen, deed hij zijne lessen tot het laatste toe met vermeerderde graagte bezoeken; zoo dat de opengevallen plaatsen, altijd lang te voren besproken, ja; als het ware, bekruipt waren; want de keuze tot vervulling had hij, van den beginne af, aan de Leden laten verblijven. — Geene

moei-

Digitized by Google

moeite spaarde hij ook, om altijd gevat te zijn op alles, wat de vlijt van geleerde Genootschappen, of van bijzondere geleerden, in de vakken, die hij doorliep, nieuws opdeed.

Ook spaarde hij geene kosten voor de instrument-kast: gaande hij daarmede ter markt bij den broeder van den Professor MUSSCHENBROEK; met welken laatsten hij ook niet onbekend was, en wiens achting hij verkregen had op de volgende wijze Men weet, dat in het voortreffelijk werk van gemelden Hoogleeraar over de Natuurkunde, gevonden worden weerkundige waarnemingen, betreffende niet slechts Leyden, maar ook andere plaatsen in ons Land, waaronder Dordrecht zich geheel niet voordeelig vertoont. KUIPERS het waarschijnelijke van onnaauwkeurigheid daar in hebbende opgemerkt, schikte zich zelf tot het waarnemen, vond zich in zijne gissing versterkt, en de mededeeling van zijne keurige aanteekeningen waren den Professor zeer aangenaam.

De cirkels van zijne lessen, welke ons telkens vijf of zes jaren bezig hielden, omvatteden den ganschen kring der natuurkundige wetenschappen, beginnende met een stip, en voortgaande tot het eindige, of oneindige, dat is tot alle voorwerpen die de natuur oplevert. Het plan, of het sijstema, door hem gevolgd, was dat van 's GRAVESANDE in deszelfs *Onderwijs in de Wijsbegeerte* van den onsterfelijken NEWTON, waar-

van, tot zijn leedwezen, wel slechts een gedeelte in 't Nederduitsch vertaald was, doch de beschouwing van de platen in het Latijnsche werk, welke zeer duidelijk zijn, was hem voldoende genoeg, om dien gang te volgen. Voor het overige waren alle de beste Schrijvers, geene uitgezonderd, hem dienstbaar; en, als er nu of dan in eenig vak zich iets nieuws opdeed, daarop vergastte hij zijne hoorderen bij de eerste gelegenheid. Met zijne proeven was hij rijkelijk en zeer handig. Zijne rede was vloeijend en duidelijk, juist geschikt, om, het geen bij hem in het brein was opgezameld en bekookt, bevattelijk en klaar aan anderen mede te deelen: hoe zeer hij anders verre af was van letterkundig te zijn: 't welk men voornamelijk bespeurde aan zijn uitspreken dier woorden, die uit eenigerlei vreemde talen ontleend zijn, 't welk zeer gebrekkig was, en bij sommigen wel eens gelach verwekte; daar het anders, terwijl dit de oorspronkelijkheid van zijnen aanleg voldong, den eenvoudigen Wijzen, voor ernstige nadenkers, niets minder dan belagchelijk maakte!

Gewoonlijk nam hij, als tot eene wellekoomgroet, bij het hervatten zijner lessen, eene vrije keurstoffe. Nu eens was het *de onsterfelijkheid der ziele;* dan, eene voordragt van de voornaamste sijstema's; dan, over den oorsprong onzer denkbeelden, en de ontwikkeling van het menschelijk verstand, of de natuur onzer kennis-

nisse; — beginnende hij met sommige der oudste Wijsgeeren, waarvan PLATO ons eenigzins de heugenis heeft overgebragt; voorts ARISTOTELES, en alles wat de oudheid ons van hare beroemdste scholen heeft nagelaten; daarna van het herstel der letteren, van de Scholastieken, en RAMUS, CARTESIUS, MALEBRANCHE, LOCKE, LEIBNITS, WOLFF, ja zelfs de nieuwste plooijen aan den altijd veranderbaren hoed der Wijsbegeerte gegeven, schetste hij zeer bevattelijk en bevallig af: met dat gevolg, dat zoodanige zijner hoorderen, welke met die onderwerpen eenigzins nader bekend waren, en er dus over konden oordeelen, deze eene zeer schoone en belangrijke les noemden.

Eens, bij eene dergelijke gelegenheid, verklaarde hij ons het zintuig des gehoors; met oogmerk om daaruit tot eene Alwetende, Almagtige en Algoede Oorzaak te besluiten. Te dien einde had hij zich de noodige afbeeldingen in plaat aangeschaft, onder anderen die uit de werken van VALSALVA en DUVERNEY; in welke laatste alles zoo wel in den natuurlijken staat, als door vergrootglazen beschouwd, vertoond is; ook had zeker vriend hem daartoe fraaije præparaten geleend.

Daaruit nu ging hij aan 't verklaren van alles, wat er aan en in dat zintuig gebeurt, als een mensch hoort; van het uitwendige oor af, tot de, in juiste evenredigheid verkleinende, zenuwtal-

Digitized by Google

jes aan het spinaalbeen, alle takverspreidingen van het zevende paar, waardoor de beoefenaar der Toonkunde wordt in staat gesteld, om met zulk eene wonderbaarlijke juistheid, bij het hooren, alle zamenstemming en verschil van toonen, ja ook de geringste wanklanken, te onderscheiden. — Voor dat nog immer iemand bedacht was, om dit zintuig, tot wijsgeerig onderzoek, of tot navolging, te openen, wist der menschen schranderheid reeds cymbalen, trompetten en andere speeltuigen uit te vinden: en naderhand, toen de geest van onderzoek binnen dat marmerharde been was doorgedrongen, stonden sommigen verzet, dat de blinde en doove natuur, zoo als men het verkoos te noemen, eene zoo juiste Toonkundige was! Maar KUIPERS had het beter geleerd; hij zag en gevoelde verder: ja, hij deed aanwijzing van de onloochenbare doelmatigheid aller deelen, en werd, door het heerlijke van zijn onderwerp, als gewrochten van aanbiddelijkheid, als opgenomen. Zijn gelaat werd bleek en rood, zijne oogen glinsterden, en zijne stem werd gaandeweg nadrukkelijker, tot dat hij, zijn stuk voldongen achtende, in verrukking uitriep: *Zou* HIJ, *die de ooren gemaakt heeft, niet hooren?* In voege, dat hij, daarmede besluitende, het gansche gezelschap dwong in zijne verrukking te deelen.

„ Zoo

Digitized by Google

„ Zoo snelt het hartsgevoel ons weifiend brein voorbij;
„ Thebaansche Pindarus, van slaafsche regels vrij,
„ Weide in der Goden lof en schater' van zijn Helden,
„ Dat dertig eeuwen schier zijn trotsche vlugt vermelden;
„ Een Dordsche Wijsgeer zweefde en leefde in ruimer lucht!
„ De fiere rede stuitte een zwakker in zijn vlugt,
„ En zeg: ik vinde 't *neen* zoo wel als 't *ja* bewezen;
„ Dees brak door 't spinrag heen, en, hooger opgerezen;
„ Zwijg, sprak hij, Epicuur! zwijg Demokryt! *ik hoor,*
„ *Ik zie, en tast alom den Schepper van het oor!*

Was KUIPERS, gelijk ik zeide, geen letter- of taalkundige, zoo waren ook zijne opstellen, als hij in zijn' post, of in den omgang, een brief of berigt moest schrijven, bijna beneden het middelmatige; maar als spreker deed hij zich anders voor. Het volkomenst meesterschap van zijn onderwerp en de sterke ingenomenheid van zijne gansche ziel met het zelve; een gelaat dat alles uitdrukte, eene ongemeen gladde tong en eene mannelijke buigzame stem, wekten niet slechts de bewondering van zijne Dordrechtsche hoorders, maar ook van Vreemdelingen, die er een feestdag van maakten, om op zijne lessen te verschijnen. — Beroemde Hoogleeraars deelden daarin opregtelijk, zoo, dat zij, hem hebbende leeren kennen, bestendig zijne vrienden bleven, en altijd met de grootste achting van hem spraken.

Hoezeer hij dus daartoe nimmer eenige aan-

stelling verkregen had, in de daad was hij als gezeten in den stoel van openbaar Leeraar. — Hij was Dordrechts algemeene Onderwijzer in de Natuurkunde! — Daarin was hij vrij van alle afgunst, en, zich op zijn eigen gewigt verlatende, veilig tegen allen aanval van bet-weterij of afgunstige mededingerschap. Zoo leerzaam was hij niet enkel in zijne lessen; maar in den omgang, in den gezelligen kring, was hij zulks niet minder. Wat ook het onderwerp aldaar mogt wezen; behalven de Natuurkunde zelve, hare onderdeelen, en hare gezellinnen; als, de oude Geschiedenissen, de Bijbel en de uitlegkunde, en wat niet al! KUIPERS nam er veelrijds deel aan, en zulks verlangde men. Mij geheugt, dat ik een schrander Fransch Predikant, na het scheiden van zulk eene bijeenkomst, als er over de Coccejaansche begrippen, toen nog bij velen in hooge achting, gehandeld was, hoorde zeggen: *Ce Monsieur* KUIPERS *a dit des choses qui m'étonnent!*

Toen de met regt beroemde HENRICUS HOOGEVEEN alhier Rector was geworden van de Latijnsche scholen, zocht deze bestendig KUIPERS en zijnen omgang; ja, als 't eens gebeurde, dat de Rector, en de letterkundige Predikant DIDERICUS VAN DER KEMP, naderhand Professor te Leyden, met elkander, in gezelschap van onzen man, over zeker berigt van HERODOTUS spraken, en het niet volkomen eens konden worden,

Digitized by Google

den, vroeg KUIPERS: Is dat HERODOOT, (deze naamsverkorting draagt onze oude Nederduitsche vertaling op het voorhoofd,) daar de Heeren van spreken? Dit met ja beantwoord zijnde, zeide hij verder, op zijn Dordsch, *Wel! zoo als ik het in HERODOTE gelezen heb, is het* ZOO: (gelijk hij het dan verder opgaf,) en het bleek vervolgens, dat hij zeer wel gelezen en onthouden had.

Van dezen Vader der Geschiedenis, gelijk ook van DIODORUS SICULUS, POLYBIUS, APPIANUS, SENECA, en anderen, bezat hij oude Nederduitsche Vertalingen, welker sommige men thans niet anders dan toevallig zou kunnen bekomen.

In PLINIUS, zijn' reisgenoot op de wateren, was hij zoo bedreven, als een inwoner in de straten zijner stad.

De Groningsche Professer WIDDER, gedurende eene vacantie, in deze stad eenen bloedverwant bezoekende, had onzen natuurkundigen ontmoet, en daar uit sproten verscheiden avondcirkels, waarin ik het genoegen had te deelen. Zij waren allerbelangrijkst; en het bleek allezins, dat onze vriend, zonder hoogleeraars onderwijs, zeer wel achter het regt begrip van zaken had weten te komen. — Eindelijk begeerde deze Professor, KUIPERS handschrift in zijn album, nam een hartelijk afscheid, en versprak hem een bestendig aandenken.

Voor de gewijde schriften behield hij, altijd, een onbegrensden eerbied. Van de Psalmen,

Job,

Job, de Profeten enz. herinnerde hij zich woordelijk zeer veel; inzonderheid van JESAIA. Van dezen zeide hij eens; „dit geheugt mij, dat ik dien bijna van buiten kende." En als hij omtrent zekere leeringen, welke wat later, door toedoen der verlichting, gelijk men dat noemt, meer liberaal werden opgevat, op zijne eigene wijze reeds geheel vrij dacht, betrachtte hij altijd zoo zeer de bescheidenheid, dat hij geen Leeraren, of anderadenkenden, immer lastig viel, of door hen wierd lastig gevallen.

Een enkel onaangenaam geval had er plaats, als iemand der leden van het Maandagsche gezelschap onbescheiden genoeg was geweest, om, het geen hij zelf niet genoeg begreep, nog wonderspreukiger bij anderen te doen over de tongen gaan, en dit werd gehouden als gevaarlijk voor 's mans goeden naam, en voor het vertrouwen van sommigen in zijnen omgang. Het hinderde, inzonderheid, twee leden van het gemelde gezelschap, beiden Predikanten en zeer regtzinnig; wel niet zwartgallig, maar evenwel jaloersch van een goed geruchte onder de gemeente. En men zou zeggen, hoe kan iets zoo onwaardigs, iets zoo verachtelijks, voor eenen Wijzen eenige bedenking, ja zwarigheden, veroorzaken? Immers het gold geenzins eenig voorwerp van onze eerbiedenis; neen, het gold het verachtste, althans het gehaatste wezen onder al het geschapene! eenen boozen geest; en wel dien boozen geest,

dien

dien de Schrift zegt dat in de zwijnen der Gadarenen gevaren was; en van dat geval verbeeldde men zich dat KUIPERS onbescheiden of onrechtzinnig gesproken had. — Maar onze man was niet slechts kundig en schrander, hij was ook verstandig en wijs. Hij nam zijn overleg met de Predikanten zelven, en vroeg hen, als eenvoudige leek, om raad en onderrigt. Zeer vriendbroederlijk werd hem dit gegeven, en weldra hoorde men, noch van die zwijnen, noch van dien duivel meer spreken.

Somtijds waren er vrouwen, zelfs ook van aanzien, die begeerig waren, om iets van zijne Liefhebberijen te zien. — Deze vergastte hij met de Zonne- of andere Mikroskoop, eenige proeven met de Luchtpomp, de Electriciteit, de Brandspiegels enz.; zelfs had hij een fraai optica-kasje met drie glazen doen maken, waardoor verscheidene Dames te gelijk konden zien. Daarin vertoonde hij, zoo als men gewoon is, geïllumineerde en andere printen. — Maar ook daarbij maakte hij gebruik van zijn wonderbaar geheugen. Geen oud of nieuw gebouw, geen Paleis, geen Tempel, Marktveld of Stad, of hij meldde er de merkwaardigheden van. De gebeurtenissen, hier en elders voorgevallen, verhaalde hij teffens; en, was er een geleerde, Kunstenaar, of eenig ander doorluchtig Personaadje geboren of gestorven, hij las derzelver namen en lotgevallen aan de toppen zijner vingers.

Digitized by Google

gers. Dus hield hij de aandacht bestendig gaande, zoo, dat een tijdverdrijf, dat anders wel eens naar kinderspel gelijkt, een zoo aangenaam als leerzaam onderhoud wierd, en menigen avondstond als ongemerkt deed heenen snellen, zoo dat men elkander vroeg: *Waar is de tijd gebleven?*

Daar hij nu niet afgerigt was om met glans de penne te voeren, was hij ook nimmer in bekoring, om door eenig geschrift zijnen naam aan de vergetelheid te willen ontrukken. Waarschijnlijk zal dus niet alleen aan hem, maar ook aan zijne nagelatene vrienden, weldra nooit meer worden gedacht! Dan, wat zegt het, vrage ik, of zulks eene geheele, of eene halve eeuw, vroeger of later ons geval zij? ja zelfs na honderd eeuwen, die toch zeker door duizend zullen verslonden worden? Wat hem aangaat, hij bleef bestendig vrij van alle bekoring om het lot der drukpers te beproeven; eene proeve, somtijds eene roekeloosheid, die velen berouwde, wanneer zij, door welwillendheid misleid, het ondankbaar publiek, met verkwisting van arbeid en zweet, wenschten te vermaken, te leeren, of te verpligten. De meesten worden tot beloning meestal als onnutte dienstknechten voorbij gegaan, ja ook zelfs gesmaad, en door een heir van broodschrijvers gehoond en gehekeld.

Van eigen onderzoek of ervaring deelde hij ons niet zelden vernuftige vruchten mede, doch waar-

Digitized by Google

waarvan ik geene bepaalde heugenis draag, of aanteekening bezit; en welke ook, sedert, zekerlijk reeds voorlang onder de algemeen bekende zaken zijn opgenomen.

Echter, — om niet meer op te halen, — om artificiële Magneten toe te stellen had hij eene bijzondere liefhebberij. Men kan in den Catalogus, tot het verkoopen van alle zijne werktuigen uitgegeven, zulks nog nazien. Onder anderen een zamenstel van eenige ijzeren staafjes, door koperen banden vereenigd, houdende meer dan elf lood: en een ander zamenstel van zes staven, zes duimen lang, mede dienende om andere staafjes te bekrachtigen, waartoe eene houten goot behoorde, en vergezeld van eene verzegelde beschrijving, verklarende hoe de bewerking moest geschieden. — Ook bezat hij een ijzeren staaf, uit een zeer oud gebouw, welke een lange reeks van jaren in den zelfden stand gestaan hebbende, de polen ongemeen wel kenmerkte. — Deze was hem dienstbaar om aan zijne staafjes de Magnetische kracht mede te deelen. Alle deze opgenoemde stukken heeft zijn zoon, onze Predikant, op de verkooping ingekocht, en dezelve bij iemand in Zeeland geplaatst; doch verder misse ik daarvan den leidraad.

In den dagelijkschen en huisselijken omgang was hij eenvoudig, minzaam, en zoo bedaard, dat er dagen voorbij liepen zonder dat hij in 't minste uit zijn' plooi geraakte. Vriendelijk en ge-

Digitized by Google

gedienstig in 't gemeen; en voor lieden van zijnen omgang, of verkeer, oplettend en welmeenend. Bij menschen van zijnen stand in de zamenleving, en in zijne omstandigheden, hebben sommige karaktertrekken van eenen wijsgeer weinig gelegenheid om zich te ontwikkelen; maar in een' langdurigen, bijna dagelijkschen, omgang met hem, dien men gewaardigt gade te slaan, blijven dezelven niet altijd verborgen. Ik denk nu aan gelijkmatigheid van beweging, bestendigheid van voornemens; het kiezen en het onderscheiden van vrienden, gehechtheid en trouw aan dezelve, gepaard met ijver om hen bevorderlijk te zijn, zonder afgunst, zonder ligtgeraaktheid of aanmatiging; buiten noodzake zich nimmer boven hunne hoogte verheffende. Met gelijken broederlijk; voeglijk tegen meerderen, maar nimmer kruipend of laag voor de grootsten. Niet geheel zonder eenige helling tot oploopendheid, inzonderheid in zijnen post, waarin het belang van ongrage schattingbetalers dikwijls schijnt in strijd te komen met het belang van het algemeen; maar, op hem kon men toepassen het geen HORATIUS van zich zelven zeide:

Irasci facilis, tamen ut placabilis essem.

'k Ben wel wat driftig, dit 's mijn aard,
Maar ook gemaklijk weer bedaard.

Digitized by Google

Dadelijke beleediging, door zeker Heer, eenen zijner hoorderen, hem aangedaan, zag ik hem, na wederzijdsche verklaring, met den gulhartigsten handdruk voor altijd in het vergeetboek stellen. Dat hij niet waanwijs was, wat behoeve ik dit te zeggen? uit het gehoorde blijkt u dit genoegzaam. En hoe zou een Wijsgeer, die alles, zoo wel binnen als buiten zich, beschouwt, en zich dagelijks schamen moet over de woestheid van zijn' eigen' geest, verwaand kunnen zijn?

Met de vrouwen, waarvan reeds met een woord, zoo van burgerlijken stand, als van de hoogste klasse, was hij altijd hoffelijk. Door sommige werd hij dikwijls geraadpleegd, of over het saizoen, of over het weér, dat men te wachten had. De goede KUIPERS hoorde hare vragen aan, met denzelfden koelen ernst, met dezelfde toegevendheid, als of een aankomeling in de Sterrekunde hem over de berekening eener Eclips geraadpleegd had. In 't gemeen hadden zij ook voor den ouden Heer KUIPERS iets over; *het was toch een hupsch man*, zeiden ze.

Driemaal was hij gehuwd. De *eerstemaal*, wat de huisselijke genoegens van den echt aangaat, gelukkig, maar door den Zoon, daaruit gesproten, onder het beoefenen zijner pligten als Vader, voor hem eene bron van veel beproeving, waaronder hij zich echter altijd verstandig en betamelijk gedroeg. Zijn *tweede* huwelijk, uit

Digitized by Google

geheel belangloozе liefde aangegaan, was dubbel gelukkig, door de geboorte van onzen waardigen Leeraar GERARDUS, die tot een' verkwikkenden zegen verstrekte voor 's vaders klimmende jaren en grijzen ouderdom. Door al te groote verschillendheid van wederzijdschen inborst, werd het *derde* huwelijk, na eenige jaren vrede, minder wel, zoo dat beide echtgenooten eindelijk goedvonden van elkander te gaan, en afgescheiden te leven.

Na dat KUIPERS zijne laatste omwandeling door het ruime vak zijner Natuurkundige beschouwingen met ons geëindigd had, en door geene redenen, of verzoeken van talrijke vrienden, te bewegen was, om die nogmaals te hervatten, heeft hij den lof, en de algemeene achting, daar door verworven, in vrede en rust, ongestoord, maar slechts nog weinige jaren mogen genieten. Hij stierf op den 14 Maart des jaars 1784. Alle 's mans talrijke vereerders en hoogachters wenschen en vertrouwen, dat hij dien goeden en wijzen God, die hem zulke ongemeene gaven verleend had, dien hij uit zijne werken en uit zijn woord, door rusteloos onderzoek, getracht had te leeren kennen, langs den weg, dat allerhoogste Wezen betamelijk, nader gekomen zij, om daar mede in alle eeuwigheid, zalig vereenigd te blijven!

Ben ik gelukkig genoeg, dat, het gene ik, om zijner nagedachtenis eene geringe hulde te be-

Digitized by Google

bewijzen, mij van hem herinneren konde, Uliéden niet geheel mishaagd hebbe! of, dat ik slechts een enkelen spoorslag mogt doen gevoelen, die zucht en ijver tot wijsgeerig en wetenschappelijk onderzoek kon opwekken of versterken, ook in de zulken, die daartoe door hunne bestemming niet onmiddelijk gehouden schijnen; zoo zal ik mijne poging dubbel beloond achten. Alle mijne herinneringen zijn, alleen aan de erkentenis, die ik hem schuldig ben, aan de onbegrensde hoogachting, die ik hem toedraag, en levenslang zal toedragen, te danken! In de daad, ik heb, gedurende mijnen, reeds langer, dan ik mij immer voorstelde, gerekten levensloop, verscheidene wijze, en door hunne geleerdheid, met regt, beroemde Mannen gekend en bijgewoond: maar nimmer iemand, die eenen door velerlei wetenschap zoo wel doorzulten, eenen ten allen tijde zoo helderen kop bezat, als KUIPERS: wat mij aangaat, van niemand heb ik zoo veel geleerd als van dezen.

Onder zijne treffend gelijkende beeldtenis, door zijnen Vriend en Stadgenoot AART SCHOUMAN geschilderd en in koper gebragt, stelde ik de volgende dichtregels:

Hier ziet gij KUIPERS of hij sprak,
Die, buiten hooge school en talen,
Veelwetenschap nam tot zijn vak,
En daar met edlen glans mogt pralen,

Hij koos tot gids, vrij onderzoek;
Natuur, op zee en land, tot boek;
Gezien bij Wijzen en bij Grooten,
Verlichter zijner Stadgenooten.

Ook gedacht ik Hem met dit Grafschrift:

Hier sluimert KUIPERS, die een gadeloozen schat
Van wereldwetenschap en schranderheid bezat,
Door naarstig onderzoek, bij 't dobben op de baren,
Als METON en HIPPARCH in 't sterrenheir ervaren.
Waarheen zijne aandacht zworf, hij hoorde en zag er God,
Zijn vaste hoop, zijn heil bij 't nadrend stervens lot.
O Dordrecht, blijf zijn naam met reine erkentnis eeren,
Die, onder 't eêlst vermaak, u stichten mogt en leeren!

*

TER

Digitized by Google

TER NAGEDACHTENIS

VAN DEN HEER

GERARDUS KUIPERS,

PREDIKANT IN DE NEDERDUITSCHE HERVORMDE GEMEENTE TE DORDRECHT, EN ALDAAR OVERLEDEN DEN 11 VAN HOOIMAAND 1815.

VOORGELEZEN IN HET ZEEUWSCH GENOOTSCHAP DER WETENSCHAPPEN, DOOR EEN' DER LEDEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

MIJNE HEEREN!

Onder de uitmuntende Mannen, wier nagedachtenis bij de nakomelingschap in zegening zal blijven, behoorde, buiten allen twijfel, de geleerde en eerwaardige GERARDUS KUIPERS, weleer Lid en Sekretaris van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, laatst Bedienaar des Euangeliums tè Dordrecht, en aldaar, voor omtrent een jaar, overleden.

Met aandoening heb ik U, niet lang na deszelfs afsterven, die treurmare medegedeeld: en ik zou gaarne, bij die gelegenheid, zoo niet eene beknopte Lofrede ter eere van onzen Vriend, ten minsten eene korte Levensschets des waardigen Mans U hebben aangeboden.

Maar de menigte mijner bezigheden, mijne ligchaams-zwakheid, en het gebrek aan genoegzame berigten verhinderden mij, en zouden mij nog

Digitized by Google

in den weg staan, indien ik niet vreesde U, door een langer uitstel, te mishagen, en zelf te kort te doen aan den pligt, dien mij de vriendschap oplegt, en ik, ter gelegenheid van het fraai en kostbaar geschenk van twee Arabische handschriften, door des overledenen aangehuwden Broeder, den Heer Directeur P. ACKERMANS, aan het Genootschap gedaan, beloofde te zullen nakomen: schoon ik duidelijk gevoele, dat deze poging, hoe welmeenend ook, mijne krachten verre te boven gaat.

Vergenoegt U dan, mijne Heeren! met deze weinige bloemen, die wij, uit een' grooteren voorraad, op KUIPERS grafzerk zullen nederleggen, en verwaardigt U, naar uwe gewone goedwilligheid, door eigen bijdragen aan te vullen, het geen Gij zult bemerken, dat aan mijn werk ontbreekt.

In den jare 1748 zag GERARDUS KUIPERS het eerste levenslicht in Hollands oudste Stad.

Zijn Vader, schoon van een' nederigen stand, en slechts een Muntgezel, was een man, belust op kennis en onderzoek, ervaren in de Wis- en Natuurkunde, waarin hij naderhand te Dordrecht openbare lessen gaf.

Hij werd naderhand Hoofdgaarder van 's Lands Gemeene Middelen, en, in den jare 1760, Lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

Schoon

Digitized by Google

Schoon zich de brave man alleen door eigen vlijt geoefend had, werden zijne voorlezingen gaarne gehoord en bijgewoond.

BIORNSTAHL, in zijne *Reis door Europa* V. *D. bl.* 370., verhaalt daaromtrent deze bijzonderheid: dat de Voorlezingen van GERARD KUIPERS over de Natuurkunde zoo aangenaam waren, dat zeker Burgemeester van Dordrecht misnoegd was, wijl hij, op zekeren dag, dat KUIPERS zoude voorlezen, een' maaltijd moest bijwonen, waar door hij verhinderd werd zijn toehoorder te wezen.

De opvoeding onzes overledenen Vriends werd van zijne eerste jeugd af, zorgvuldig behartigd; en, van zijnen schranderen en arbeidzamen Vader geenzins ontaard, gaf hij al zeer vroegtijdig proeven van 't geen men van hem te wachten had. Op zijn vierde jaar was hij reeds zoo ver gevorderd in het lezen, dat hij in staat was dit voor anderen met smaak te doen. Leerzaam en gezeggelijk zijnde, werden hem, behalven het onderwijs op de lagere scholen, de eerste beginselen der Wiskunde door zijnen Vader medegedeeld; terwijl hij in de Latijnsche en Grieksche talen het onderwijs genoot van den Rector HACHENBERG, te Wageningen, en bekwaam gemaakt werd voor hooger studien.

In het plan van zijne opvoeding schijnt toen eenige verandering gekomen te zijn; want onze KUIPERS werd bezorgd op het kantoor van een'

Digitized by Google

Notaris in 's Gravenhage, met oogmerk om hem naderhand te plaatsen in een' aanzienlijken winkel.

KUIPERS besteedde daar zijnen tijd nuttig. Ten behoeve van zijnen Vader, maakte hij vertalingen uit Fransche Schrijvers. Hij oefende zich in de Leer der Hervormden, en deed daarvan belijdenis in de Walsche Kerk, met oogmerk waarschijnlijk, om naar het Leeraarambt in de Fransche taal, welke hij volkomen magtig was, te dingen.

In den jare 1767 begon hij zijne letteroefeningen op de Hooge School te Utrecht. De Godgeleerdheid was het hoofddoel derzelve, met alle de overige kundigheden, die hem voor den leerstoel der Hervormden zouden in staat stellen.

Al spoedig bespeurden zijne Leermeesters zoo wel als zijne medeleerlingen in den voortreffelijken Jongeling deszelfs schoonen aanleg voor letteroefeningen en wetenschappen, bijzonder voor Taalkennis.

Hij genoot het onderwijs van de Hoogleeraren WESSELING, HORTHEMELS, RAU, TYDEMAN, ELSNERUS, BURMAN en SAXE, inzonderheid van BONNET in de Godgeleerdheid.

Onder zijne gemeenzaamste Vrienden telde men den uitmuntenden J. VAN DER ROEST, laatst Predikant en overleden te Haarlem; KOOT, laatst Predikant en overleden te Delft; BRAND VAN

SO-

Digitized by Google

SOMEREN, laatst Predikant en overleden te Dordrecht; de Heeren M. VAN ALPHEN, VAN DE KASTEELE en BOTH HENDRIKSEN, behalven de nog in leven zijnde Heeren VAN DEN DOORSLAG, Predikant te Dordrecht, VAN ZEIST, Predikant te Delft, VELTMAN, Predikant te Arnhem, en P. A. VAN KOOTEN, laatst Predikant onder de Remonstranten te Noordwijk, en thans woonende te Utrecht.

In den jare 1770 mijne studien op Utrechts Hoogeschool voortzettende, had ik het geluk, bij de lessen van den Hoogleeraar M. TYDEMAN over het Natuurrecht, den schranderen KUIPERS te leeren kennen, en allengskens zijne vriendschap te winnen, waar van ik drie jaren lang te Utrecht de genoegens heb mogen ondervinden.

Ik eerbiedigde zijne naauwgezetheid, ik bewonderde zijne schranderheid, terwijl ik mij vermaakte in zijne geestige aanmerkingen en gesprekken, en ik besloot, zoo mij eenige invloed gegund werd, dien ten voordeele van mijnen KUIPERS te zullen aanwenden; zoo als mij acht jaren later in 's Mans beroeping naar Vlissingen gelukken mogt.

Met een' schat van Taalkennis, Uitlegkunde, Godgeleerdheid, en andere verwante wetenschappen, was de 25jarige ouderdom van KUIPERS versierd.

Van zijne kundigheden gaf hij, schoon zonder zijnen naam, in den jare 1772, een bewijs door

door de uitgave van twee stukjes, genaamd:

1°. *Missive aan de Heeren Schrijveren van de Brieven der Joden aan den Heer* DE VOLTAIRE.

2°. *Proeve eener beantwoording der Missive aan de Heeren Schrijveren van de brieven der Joden aan den Heer* DE VOLTAIRE.

Na in den jare 1773 een loffelijk examen te hebben afgelegd, werd GERARDUS KUIPERS tot Proponent aangenomen; en niet lang daarna tot Predikant in de Gemeente van Zuilen beroepen, en vervolgens ingewijd.

Hij verliet echter de Hooge School van Utrecht niet, dan na, onder voorzitting van zijnen Leermeester SEBALDUS RAU, in het openbaar verdedigd te hebben zijne *Dissertatio Philologica, continens Observationes ad varia Codicis Veteris Testamenti loca:* een stuk, waarin uitnemende proeven van 's Mans Taalkennis en Geleerdheid doorstralen.

Na, omtrent twee jaren, de Gemeente van Zuilen geleerd en gesticht te hebben, werd hij, in 1775, beroepen naar Nieuwerkerk aan den IJssel.

Hier ontving men zijn onderwijs bijna zes jaren, en hij genoot er de meest mogelijke genoegens.

Zonder de pligten zijner ambtsbediening te verwaarloozen, oefende hij zich meer en meer in de Oostersche Talen.

Zijne ervarenis in de Fransche Taal deed hem on-

Digitized by Google

ondernemen de Vertaling van de *Reis naar de Legerplaats van den grooten Emir, en de beschrijving van de zeden en gewoonten der Woestijn-bewonende Arabieren, door den Ridder* D'ARVIEUX. Het werk was opgedragen aan de regeering van Gouda, die hem daar voor vereerde met het Sleutelregt der stedelijke Boekerij. Hij gaf dit belangrijk werk uit te Utrecht in den jare 1780, vermeerderd met aanmerkingen, die van zijne groote Taalkennis en Geleerdheid uitstekende bewijzen gaven.

Sints lang was de roem van KUIPERS gevestigd; en het ontbrak niet aan gemeenten, daar men hem ten Leeraar begeerde.

Het was dus niet zonder groote moeite, en na drie malen herhaalde beroeping, dat men den nederigen KUIPERS bewegen kon, om de roepstem der Vlissingsche Gemeente op te volgen.

In de plaats van den waardigen LUDOVICUS SCHRADER, vertrokken naar Rhenen, werd hij tot Leeraar van den Godsdienst naar Vlissingen beroepen, in Bloeimaand van den jare 1781, en den 2den van Herfstmaand daar aan volgende bevestigd door zijnen Ambtgenoot E. BROES.

Nu opende zich voor den arbeidzamen Man eene geheel nieuwe loopbaan. — Dus verre aan zijn Boekvertrek gebonden, en levende in een' kleinen kring van bekenden, zou KUIPERS, hoe gezellig voormaals, gevaar geloopen hebben van rusteloos zich aan zijne studiën over te geven:

Maar

Digitized by Google

Maar in Vlissingen vond hij onderscheidene Ambtgenooten, daar onder Mannen van smaak, geleerdheid en aangenamen omgang. Hij vond er een Genootschap van Wetenschappen, waar hij, in 1782, tot Lid werd aangenomen; en, bij de Burgerij en Regeering, vrienden en begunstigers; en ook mij mogt het nu gebeuren, mijnen wensch vervuld te zien, en mijnen Vriend, dien ik, voor acht jaren, te Utrecht verlaten had als mijnen Vriend, in Vlissingen als mijnen Leeraar te begroeten, en, zoo veel mijne ambtsbezigheden toelieten, gebruik te maken van zijnen leerzamen en aangenamen omgang.

Zijne langdurige inspanning echter, waarbij misschien ook de verandering van lucht gekomen was, had zijne zwakke gezondheid ondermijnd, en stortte den waardigen Man in eene gevaarlijke ziekte, na dat hij slechts drie malen den Vlissingschen predikstoel beklommen had.

Dan, tot blijdschap der Gemeente en aller zijner Vrienden, herstelde hij, en hervattede zijne ambtsbediening, op den 20sten van Louwmaand 1782, in de Kleine Kerk te Vlissingen, met eene aandoenelijke redevoering over het 8ste vers van het 8ste hoofddeel van Salomons Prediker. *Daar is geen mensch, die heerschappij heeft over den Geest, om den Geest in te houden: en hij heeft geen heerschappij over den dag des doods, ook geen geweer in dezen strijd: ook zal de Goddeloosheid hare Meesters niet verlossen.*

Mij

Mij dunkt, ik zie en hoor nog mijnen KUIPERS, met den hem gewonen ernst en nadruk, de broosheid schetsen van het menschelijk leven; de onmogelijkheid van redding, wanneer de doodsklok geslagen heeft; en zijnen Toehoorders en zichzelven het eenig reddingsmiddel aanprijzen, dat leven en dood kan gelukkig maken.

Doch het was niet op den predikstoel alleen, dat onze waardige Vriend zich bewonderen deed. Zijne geleerdheid, schranderheid en beleid bleken niet minder in de raadplegingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. (*)

Is het dan wonder, dat, na het overlijden van den Heer JUSTUS TJEENK, hem de post van tweeden Sekretaris dier Maatschappij, in den jare 1782, wierd opgedragen, en, in 't begin van den jare 1785, die van Eersten Sekretaris, opengevallen door het vertrek van den verdienstelijken JONA WILLEM TE WATER, een' der eerste Grondleggers der Zeeuwsche Maatschappij, en toen als Hoogleeraar in de Kerkelijke Geschiedenis en

God-

(*) KUIPERS was ook Lid van het Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, van het Haagsch Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, en een ijverig Voorstander van het Zendeling-Genootschap.

Digitized by Google

Godgeleerdheid naar Leydens Hooge School beroepen.

Wat KUIPERS in die betrekking al gedaan hebbe, aanhoudend en rusteloos, weten velen onzer, die getuigen waren van zijnen onvermoeiden ijver voor de eer en het belang des Genootschaps, van zijne naauwkeurigheid in het stellen van berigten en het geven der noodige inlichtingen op voorkomende zaken.

Verscheidene Voorlezingen deed hij, waar van er twee in des Genootschaps Verhandelingen gedrukt zijn. De eene betrof de *Offerhande van Izaäk op Moria;* de andere, *de regels die men te volgen had in de opheldering der Heilige Schrift uit Reisbeschrijvingen.*

Onder 's Mans ongedrukte Voorlezingen bij het Zeeuwsch Genootschap behoort die over het *Hoofdoogmerk van* PAULUS *opvoering ten Hemel;* eene andere, over *het geen Geleerde Genootschappen behooren in acht te nemen bij het uitschrijven van Prijsvragen;* nog eene andere, genaamd: *Iets ter nagedachtenis van* JACOBUS BELLAMY (*); eindelijk, vijf belangrijke Voorlezingen *over de bewoning der Hemelen.*

Dan, keeren wij weder tot onzen KUIPERS, in

(*) Van deze drie stukken is alleen het tweede voorhanden, en verdiende eene plaats onder de Grondwetten van ieder Letterkundig Genootschap.

Digitized by Google

in betrekking als Leeraar der Vlissingsche gemeente.

Bemind en geëerbiedigd bij allen die hem kenden, was de tijding zijner beroeping naar Arnhem, in 't laatst van den jare 1782, een algemeene treurmaar. Maar aller wenschen en pogingen gelukten; KUIPERS verbond zich weder aan Vlissingen, en werd door de Stedelijke Regeering met een aanzienelijk boekgeschenk en eene vleijende aanschrijving verëerd.

Onder de bijzondere Vrienden, die zijnen dagelijkschen en gemeenzamen omgang genoten, behoorde de jeugdige en geleerde BROËRIUS BROES, Predikant in de Nederduitsche Hervormde Gemeente te Vlissingen; een man van een voortreffelijk Karakter en zeer verheven aanleg: Maar deze genoegens verminderden, toen in den jare 1784 de waardige BROES tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid naar 's Lands Hoogeschool te Leyden beroepen werd, en derwaards vertrok.

Hoe grievend deze slag ware, nog werd zij overtroffen door een' anderen, die onherstelbaar was!

De Waardige KUIPERS verloor zijnen grijzen Vader, en de Stad Dordrecht daarbij eenen uitmuntenden burger, een man van een edel, waarheidlievend en vast Karakter en zeldzame bekwaamheden in het vak der Wis- en Natuurkunde: bekwaamheden, van welke hij ten dien-

ste en ter onderrigting zijner medeburgeren bestendig gebruik maakte.

Maar betere tijden wachtten onzen KUIPERS. Nu hem voor de hoop, om misschien eenmaal eene standplaats te krijgen, meer nabij 's Vaders woonplaats, door deszelfs overlijden geene rede meer was overgebleven, wat was 'er beter, dan zich nader te verbinden aan dat gewest, waar in hij thans was gevestigd?

Lang scheen hij zijn hart voor de liefde gesloten te hebben. Eindelijk echter moest het onderdoen voor de zachtere gewaarwordingen, die de natuur zoo diep in de menschelijke harten heeft ingeprent.

KUIPERS hoorde naar den raad zijner Vrienden, die hem sints lang de behoefte eener deugdzame en zachtzinnige Echtgenoote hadden voorgehouden.

De Voorzienigheid bestuurde 's Mans keuze gelukkig. In Grasmaand van den jare 1785 werd hij te Middelburg in den echt verbonden met Jonkvrouw SARA JACOBA AKKERMANS, met welke hij bijna 24 jaren in de hartelijkste liefde en overeenstemming geleefd heeft.

Zijne Zeeuwsche Vrienden meenden in dezen echt de hoop te kunnen gronden, van hunnen vriend niet ligt van hunne zijde te zullen verliezen: het was echter anders bepaald bij zijnen Grooten Zender.

In 't laatst van den jare 1786, werd KUI-

Digitized by Google

PERS beroepen naar zijne geboortestad Dordrecht, en meende verpligt te zijn daar aan toe te geven: niet echter dan met wederzin; want hij was geëerbiedigd en bemind in de Vlissingsche gemeente, bij aanzienlijken en geringen hooggeacht, vooral bij dezulken, die den geheelen omvang der verdiensten van KUIPERS, niet alleen op den kanzel, maar in onderscheiden vakken van Letteren en Wetenschappen, hadden leeren kennen en opmerken.

Natuurlijk waren de pogingen om 's Mans keuze te beslissen, te wederzijde, dringend en aanhoudend. Eindelijk echter, gelijk men billijk vreesde, moest Vlissingen voor Hollands oudste stad, de wieg en bakermat van KUIPERS, onderdoen!

Als Secretaris van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen ontslagen, nam hij daar van, met eene treffende aanspraak, afscheid, en hij werd, ten blijvende bewijze van 's Genootschaps erkentenis, met een fraai exemplaar der *Vaderlandsche Historie* van WAGENAAR begiftigd.

Niet lang daarna, op den 17den van Wintermaand 1786, nam hij afscheid van de Gemeente van Vlissingen, doende eene schoone en aandoenlijke redevoering over 1 *Thessal.* IV: 1.

Hij werd drie weken later te Dordrecht ingezegend, en aanvaardde zijn Leeraarambt, met eene niet minder treffende redevoering over *Hebr.* XII : 25.

Digitized by Google

Nu vinden wij onzen Vriend op zijne laatste standplaats; want de poging om hem naar Amsterdam te beroepen, mislukte aan zijne begunstigers, tot merkelijke vreugde der Dordrechtsche Gemeente, aan welke het geluk beschoren was, om 28 jaren lang het voorregt van zijn onderwijs te genieten.

Zoo men zijne ligchaams zwakheid in aanmerking neemt, moet men zich verwonderen, hoe hij in staat geweest zij, alle de deelen van zijne ambtsbediening, met zoo veel ijver en naauwgezetheid, waar te nemen. Een gedurige hoofdpijn toch vervolgde hem, en zijn zenuwgestel, niet berekend voor zware en aanhoudende inspanningen, deed hem de gedurige proeven van zijne zwakheid dermate ondervinden, dat zijn leven meermalen in gevaar wierd gebragt. Zijn arbeidzame geest echter verbleef zich weder bij iedere verademing; tot dat een herhaalde aanval hem de pen deed nederleggen.

En hoe zou een Man van zulk een schrander brein, begaafd met een zoo sterk geheugen, ervaren in alle wetenschappelijke talen, voorzien van eene uitmuntende boekverzameling, onverzettelijk in de stipte waarneming zijner pligten, zich vergenoegd hebben met kleine en niets beteekenende vorderingen?

Overreed, — gelijk hij aan zijnen Vriend TH. VAN KOOTEN zeide, — dat hen, die zalig sterven, ook hunne werken volgen zullen aan gene

zijde

Digitized by Google

zijde des grafs, twijfelde hij er nimmer aan, of alle redelijke pogingen om den geest te versieren en op te helderen, zouden, in de gewesten der onsterfelijkheid, denzelven blijven vergezellen, en in het Goddelijk plan aan de volmaking dienstbaar zijn.

Geen wonder, dat zijne Leerredenen altoos bondig en treffend waren, dat alles, wat zijner pen ontvloeide, blijken droeg van zijne belezenheid en schranderheid, en dat zijne gesprekken leerzaam, bevallig en stichtelijk waren.

Bijzonder belang stelde steeds onze gezaligde Vriend in het onderwijs der jeugd in zijne catechizatiën. Om den weetlust op te wekken en te voldoen, den ijver aan te vuren, den eerbied voor God en zijne vereering aan te kweeken, verzuimde hij geene gelegenheid, in weerwil zijner andere pligten, en niet tegenstaande zijne zwakke gezondheid.

Schoon hij vriendelijk was, en zelfs verpligtend in het verkeer, schuwde hij echter den omgang met menschen in groote kringen. En hij had dit bij zijne eerste Leerrede reeds aan zijne Dordsche Gemeente opzettelijk te verstaan gegeven.

Kon echter zijn raad of bijstand eenen verlegenen te stade komen, of moest er eenig stuk van wetenschap worden opgehelderd, nimmer vond men zijn hart of zijne deur gesloten, gelijk hem ook doorgaans het bezoek van één of uiterlijk twee vertrouwde Vrienden troostrijk was en aangenaam.

Digitized by Google

Edel en vrij van geest, schroomde hij niet zijne bespiegelingen haren loop te gunnen: ook misgunde hij anderen gelijke regten niet, noch liet zijne nasporingen beteugelen door menschenvrees.

Uit overtuiging getrouw aan het Kerkgenootschap, waartoe hij door belijdenis behoorde, schroomde hij nogthans niet de schriften der anders denkenden te lezen, en aan de waarheid te toetsen, zoo als deze zich aan hem voordeed.

Wat de zoogenaamde verlichting aangaat: niemand was beter dan KUIPERS onderrigt van haren oorsprong, voortgang en bedoelingen. Door zijne uitgebreide belezenheid en het onderzoek der schriften van Hoogduitsche Geleerden, vond hier zijn weetlust wel voldoening; maar hij wist het goede te behouden, hoe verre zich ook zijne nasporingen uitstrekten.

Een hartelijk vriend van zijn Vaderland en deszelfs vrijheid, leed zijn gevoelig hart geweldig bij het vernemen van iedere inbreuk, daar op ondernomen: bijzonder door vreemde Magt of invloed. Zijne gevoeligheid moest soms wel eens onderdoen voor de hem aangeborene voorzigtigheid: Gelukkig echter zonder eenige nadeelige gevolgen, daar zijne eerlijkheid en opregtheid bekend waren.

Door aanhoudend onderzoek, waren zijne kundigheden groot en uitgebreid. Het Oostersch

ech-

Digitized by Google

echter was zijne hoofdstudie, vooral zoo verre het betrekking had tot de geschiedenis, de zeden, de gewoonte en de Aardrijkskunde der Arabieren.

Een grooten voorraad van aanteekeningen had hij verzameld, om te dienen tot verbetering van het werk van PAULSEN, *over den akkerbouw der Oosterlingen*, waarvan hij eene tweede uitgave doen wilde: doch welk voornemen door zijne zwakheid en zijnen dood verijdeld is.

De Letterkundige Geschiedenis was een ander hoofdvak zijner studiën. De Biographie had hem van zijne jeugd af aan toegelagchen. Daartoe had hij aangelegd *Annotata ad rem Literariam Belgarum, eorumdemque Historiam Ecclesiasticam*.

„ Ik heb altoos aan dit plan gedacht, (zoo schreef hij mij in den jare 1798) „ maar 't veld „ was mij te ruim, mijn voorraad te gering, „ mijn tijd te weinig, om er iets aan te doen. „ Ik ging lang zwanger, om ten minste „ eene *Dictionnaire Portatif* van onze Geleerden „ te geven: dan alle deze plans zijn in rook „ verdwenen! De toestand van mijn hoofd „ verbiedt mij, om aan iets anders, dan mijn „ noodzakelijk werk, te denken."

De leer der verzoening te kennen en te prediken voor zondaren, naar het Euangelie van Jezus Christus, was en bleef de hoofdbezigheid, de troost en het vermaak van onzen KUIPERS.

Digitized by Google

Och, waarom heeft eene te groote nederigheid, een misschien overdreven misnoegen tegen de onbescheidenheid der Recensenten, ons beroofd van dien rijken schat zijner zindelijk geschreven Leerredenen en aanteekeningen, die na zijnen dood veel nut zouden hebben kunnen stichten, zoo veel lichts doen opgaan in den wijden kring zijner nasporingen, — en die nu allen, zoo verre hij met eigen handen die stukken niet reeds vernietigd had, volgens 's Mans uitersten wil, ten vure gedoemd zijn?

Waarschijnlijk zal ook onder de vernietigde Handschriften zich bevonden hebben, zijne *Vergelijking van de zeden onzer Voorvaderen met die van het tegenwoordig Geslacht*; waaraan de waardige Man nog in zijne laatste levensdagen vlijtig gearbeid had.

Hoe groot het verlies van zoo veel arbeids zij, bewijzen de afschriften, door eenige zijner vrienden bewaard.

Ondertusschen ontbreekt het niet aan geschriften, die, door den druk gemeen gemaakt, den roem van KUIPERS naam zullen handhaven, zoo lang taalkennis en belezenheid hare waarde behouden zullen.

De vertaling der *Reize naar den grooten Emir*, door D'ARVIEUX, met de aanteekeningen van KUIPERS; zijne *Academische Verhandeling tot opheldering van eenige plaatsen der H. Schrift*, en zijne beide *Vertoogen* in de Verhandelingen van het

het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, zouden daartoe op zich zelven toereikend zijn, zonder te gewagen van zijne schriften, die zonder zijn' naam het licht zien.

Men denke aan zijne *Proeve ter beantwoording der Joodsche Brieven:*

Aan zijne *Voorreden* op het vertaalde werk van GRELMAN over de Heidens;

Aan de *Levensschets van* BELLAMY, voor de Uitgave van twee Leerreden diens beroemden Dichters, den Vriend van onzen KUIPERS;

Aan den Brief van IRENOPHILUS over de *Voorrede van zijnen Vriend* BROES, voor de uitgave der Leerredenen van Professor CURTENIUS over den *Heidelbergschen Catechismus;*

Aan een Stukje, genaamd *Gewigtig Voorstel aan mijne Landgenooten*, en aan meer anderen, die of in de Verhandelingen van Geleerde Genootschappen, of in Openbare Tijdschriften zijn ingelascht.

Zijn huisselijk leven was gelukkig. Na zijn huwelijk werden de middelen van zijn bestaan verbeterd, en zoo kon hij, door den aankoop van boeken, voldoen aan zijnen weetlust, en door milddadigheid aan de behoefte van zijn hart.

Verscheiden jaren verkeerde hij in die gelukkige omstandigheden, zeldzaam gestoord door ongunstige toevallen.

Maar de verzwakking zijner Echtgenoote bij hem zoo teeder bemind, baarde vaak bekomme-

Digitized by Google

ting, en vervulde zijne ziel met sombere uitzigten.

Ook bezweek zij in het begin van den jare 1809, en verliet haren bedroefden Echtgenoot in de hoop van welhaast elkanderen weder te zien.

Geen kroost uit dit huwelijk geboren zijnde, was de waardige Man nu weder eenzaam, en daar door te meer overgelaten aan zijne droefheid.

De goedhartige en zorgvuldige Gezellin zijnes levens missende, viel hem de huiszorg bezwarend: zoo dat hij het besluit nam, om zich te ontdoen van al dat omslagtige, 't geen misschien wel zijn gemak bevorderen, maar zijne zorgen ook vermeerderen, en zijnen tijd vernielen zou, en hij nam voor, zijne inwoning bij geschikte Burgerlieden te zoeken.

Gelukkig slaagde KUIPERS in zijn oogmerk. Zijne hartstochten bedaarden door den tijd; en rede en Godsdienst stelden hem in staat, om zijne werkzaamheden te hervatten.

Te hervatten, zoo veel zijne zwakke krachten toelieten; want hevige hoofdpijnen ondermijnden dezelve, en deden meermalen vreezen voor zijn leven.

De twee laatste levensjaren des waardigen Mans waren de merkwaardigste misschien van zijn geheel leven.

Toen in Slagtmaand van den jare 1813, de

stad

Digitized by Google

stad Dordrecht door de Franschen bezet, ontruimd, wederom bezet en aangevallen werd, verlieten velen de weerlooze stad.

Meermalen had KUIPERS bij den heer GEVAERTS VAN GEERVLIET, op Killezigt, deszelfs schoon buitenverblijf, de ongeveinsde proeven van vriendschap en gastvrijheid ondervonden.

Wat wonder, dat hij nu ook weder derwaarts genoodigd wierd, daar zoo vele familiën zamenschoolden, om de woede der Franschen en het gedruis des oorlogs te ontgaan!

Daar werd de zwakke en vreesachtige Man geëerbiedigd en onthaald als een Engel der vertroostinge; zijne aanspraken en gebeden, voor altoos onvergetelijk, beurden den moed op der vlugtelingen. En hij mogt zich, na een verblijf van weinige dagen, verheugen, zijne standplaats weder te vinden in rustiger toestand, dan waarin hij ze verliet (*).

Ede-

(*) Hij hervatte zijn dienstwerk, schoon met zwakheid, en predikte den 12 van Wintermaand 1813 met veel ijver, over *Openb.* III. vs. 12, 13. *En ik zal op hem schrijven den naam mijnes Gods* enz. (een vervolg van vier andere Leerredenen over denzelfden Brief aan de Gemeente te Philadelphia) waarin de nu zalige Man de heerlijkste uitzigten opende in de eeuwigheid, en denkbeelden opperde van eene opstanding in verschillende tijdperken: een onderwerp, 't geen hij beloofde, zoo hem

Edele GEVAERTS! — Aan u, en uwe beminnelijke Echtgenoote en kinderen, zij van alle de vrienden des waardigen KUIPERS de hartelijkste dank toegebragt!

Indien onze gezaligde Vriend in de gewesten der onsterfelijkheid nog denkt aan zijne nagelatene betrekkingen, zult gij een ruim deel hebben in zijne verzuchtigingen voor uw geluk!

Niet ten onregte bekommerdet gij u, dat zoo veel schrik en aandoeningen van nadeeligen invloed zijn zouden op uwen veegen vriend, en gij zaagt zijn verscheiden treurig te gemoet.

Gij weet het, hoe dikwils wij allen meenden dien slag te moeten wachten, tot hij eindelijk ons zeker trof!

De waardige Man had denzelven ook lang voorzien, en zich, zoo veel mogelijk, voor dat gewigtig tijdstip voorbereid. Gelukkig, dat zijn voorgaand leven de onloochenbaarste proeven oplevert, dat hij in gezonde dagen, bij den aanwas zijner kundigheden, niet uit het oog verloren had die eenige en hoogst belangrijke wetenschap, die hem het sterven gewin deed zijn!

Zich met den dood gemeenzaam te maken, was

---

hem de Heer leven en krachten spaarde, en als er meerder rust kwam, nader te onderzoeken en den uitslag zijner nasporingen aan de Gemeente mede te deelen.

Of hij zulks gedaan hebbe, is mij onbekend.

Digitized by Google

was iets, 't geen hem, vooral in zijne laatste levensdagen, zeer ter harte ging. Hij zag doorgaans dat vreesselijk oogenblik aan met de kalmte van een' Christen Wijsgeer, en betuigde meermalen aan zijnen Vriend VAN WESTREENEN, *Ik vrees den dood niet!*

Ja, zwak was KUIPERS naar het ligchaam; zwak dikwils als een weerloos kind: maar naar den geest sterk en edel. Hij was wijs met de wijsheid van een Engel Gods.

De elfde dag van Hooimaand des vorigen jaars 1815 was de laatste van 's Mans nuttig, arbeidzaam en Christelijk leven. Hij ontsliep zacht en onverwacht. Van zijne rustbank naar zijn bedleger overgaande, wilde hij eenige oogenblikken verpoozen op zijnen stoel — en hij leefde niet meer; hij was overgegaan in de rust, die, na een' wel volbragten loop, bereid was, ook voor onzen Vriend GERARDUS KUIPERS!

Gelijk de treurmare van zijn afsterven, hoe lang ook voorzien, de Gemeente van Dordrecht, zijne Ambtgenooten, zijne aanverwanten en Vrienden hevig getroffen heeft, zoo heeft de mededeeling daar van ook dit Genootschap, waar aan de Overledene zoo vele diensten had bewezen, gevoelig aangedaan.

Ik heb in die aandoeningen van harte deel genomen, en ten verzoeke van sommigen Uwer niet willen weigeren, in een uwer maandelijksche Bijeenkomsten, aan de nagedachtenis van on-

Digitized by Google

onzen verheerlijkten Vriend de hulde van onzen eerbied en erkentenis toe te brengen.

Ontbraken mij daartoe genoegzame bekwaamheden, mangelde het mij aan behoorlijk onderrigt, vooral ten aanzien der bijzonderheden van KUIPERS laatste levensjaren, men vergenoege zich met de welmeenendheid mijner pogingen, waaraan nogtans de vleijerij geen deel had.

Vooral beoordeele men den grooten man niet naar de gebrekkige teekening, door mij opgehangen, maar naar zijne bondige schriften, naar zijne uitgewerkte en treffelijke redevoeringen, naar zijnen leerzamen en vriendelijken omgang, naar zijn onberispelijk en Christelijk gedrag, naar de getuigenissen eindelijk van allen, die het voorregt hadden hem te leeren kennen.

Als men naar dien maatstaf de waardij van onzen zaligen Vriend berekent, zal men niet weigeren een traan te storten op zijne assche, en, bij het opheffen van den sluijer der weemoedigheid, den Wijzen en Algoeden te danken, dat hij ons nog zoo langen tijd het voorregt schonk, om door de lessen en het voorbeeld van den, in de daad, uitmuntenden KUIPERS geleerd en bestuurd te worden.

Wenschen wij daar mede voor ons zelven voordeel te doen, en onzen afgestorvenen weder te vinden aan de andere zijde des grafs? dat wij dan veel aan hem en zijne laatste wenschen gedachtig zijn, en trachten zoo te leven, als hij wenschte, dat wij leven zouden.

En

Digitized by Google

En troosten wij ons met de streelende bewustheid, dat wij op den somberen grafsteen van onzen Vriend, dien wij nu verlaten, schrijven mogen:

Stille rustplaats van Gods dooden!
U zien we aan met zoete vreugd;
Eindpaal van verdriet en nooden,
Rustplaats na den strijd der deugd!

* * *

Hier rust KUIPERS.

* *

Het leven was hem Christus:
Het sterven hem gewin.

Digitized by Google

Digitized by Google

EENIGE SCHOONE GEZEGDEN

VAN

DEMOSTHENES (*).

De dood is voor alle stervelingen het einde des levens, al hadt gij u zelven ook achter sloten en grendelen opgesloten en bewaard. Maar den braven man betaamt het, al wat schoon is natejagen; zich steeds eene gunstige hope voor oogen stellende, en grootmoedig doortestaan, wat ook de Godheid hem oplegge, om te dragen (1).

Al het overige goede moge voor den afgestorvenen verloren zijn, maar de lofredenen voor schoone daden zijn het bijzonder eigendom van hen, die in derzelver uitoefening gestorven zijn; want zelfs de nijd kant er zich dan niet tegen (2).

Wie

(*) *Vertaald door Mr.* C. J. v. A.

(1) Redevoering voor de Burgerkroon, bl. 258.

(2) Redevoering over het slecht verrigte Gezantschap, bl. 441.

Digitized by Google

Wie is er onder u, die niet weet, dat op allen die nog in leven zijn, altijd een meerdere of mindere nijd kleeft: doch dat den afgestorvenen zelfs geen vijand meer haat (3).

Ik oordeel, dat de beweldadigde de ontvangene weldaad altijd moet indachtig zijn; doch dat de weldoener dezelve terstond moet vergeten, wil niet de eerste een slecht en de andere een kleingeestig mensch heeten. Eigene goede verrigtingen steeds optehalen en te vermelden, is bijna hetzelfde, als ze te verwijten aan den beweldadigden (4).

Wanneer uwe vrienden iets slechts schijnen bedreven te hebben, is het de ingetogenste regtsvordering, hen in het vervolg niet meer in uwe vriendschap te doen deelen; doch zich op hen te wreken en hen te vervolgen, dat moet men aan de beleedigden en aan hunne bijzondere vijanden overlaten (5).

Nimmer is het, naar mijn oordeel, mogelijk, dat iemand, kleine en lage dingen verrigtende, tevens groote en edele gedachten kan voeden. Zoo als

(3) Voor de Burgerkroon, bl. 330.
(4) Aldaar, bl. 316.
(5) Redevoering tegen MIDIAS, bl. 553.

Digitized by Google

als het werkdadig gedrag der menschen is, zoo moet ook noodwendig hun karakter zijn (6).

Wanneer men niet beiden kan erlangen, moet men het goede boven het aangename kiezen (7).

Het vroome en regtvaardige, het zij in eene kleinere, het zij in eene grootere zaak, te verletten, heeft hetzelfde vermogen (8).

Vrij te zijn en geenen heer te hebben, dat was bij de oude Grieken de regel en de rigtsnoer voor al het goede (9).

Bondgenooten, goede trouw, en welgezindheid oordeel ik de rijkdommen van eenen staat te zijn (10).

Niemand verkwist zijn geld aan den verrader uit belangstelling voor denzelven. Wanneer hij meester is geworden van het geen hij voor zijn goud heeft gekocht, gebruikt hij den verrader niet langer in andere zaken als zijnen raadgever. Voor-

(6) Olynthische Redevoeringen, bl. 37.
(7) Ald. bl. 25.
(8) Philipp. Redev., bl. 114.
(9) Voor de kroon, bl. 324.
(10) Red. over de zaken van CHERSONESUS, bl. 106.

Digitized by Google

Voorzeker niets zoude dan gelukkiger zijn dan het lot van eenen verrader, maar dit is zoo niet, neen! het is er verre van daan. Als hij, die het op de heerschappij munt, zijn doel bemagtigd heeft, en nu Heer is geworden van hen, die alles voor goud aan hem verrieden, dan, hunne boosheid kennende, haat en wantrouwt en verschopt hij hen (11).

De waarheid alleen heeft kracht; het tegenovergestelde, zwakheid. Zich zelven bewust te zijn, dat men een verrader is, dat ontwapent alle stoutmoedigheid, dat stremt de tong, dat sluit den mond, dat stikt de keel, dat dwingt te zwijgen (12).

Voorspoed boven verdienste is den dwazen een prikkel ten verderve. Daarom schijnt het behouden van eenig goed veelal moeijelijker te zijn, dan het verkrijgen (13).

De natuur der weldenkenden bezit in zich zelve een algemeen behoedmiddel, het welk voor allen goed en heilzaam is, doch het meest voor volken tegen dwingelanden. Wat is dat dan? Wantrouwen (14).

Wan-

(11) Voor de Kroon, bl. 241.

(12) Over het Gezantschap, bl. 406.

(13) Olynth. red. bl. 16.

(14) Phil. red. bl. 71.

Wanneer de gemeenschappelijke zaak [der bondgenooten] door welwillendheid is zamengesteld, en allen, die aan den oorlog deel nemen, dezelfde belangen hebben, dan willen de menschen gaarn mede arbeiden en lasten dragen en op hunne plaats blijven: maar, wanneer iemand door hebzucht en boosheid magtig is geworden, gelijk PHILIPPUS, dan wrikt de eerste gelegenheid, en de kleinste stoot zijne magt los en rukt ze uit één. Want het is niet mogelijk, mannen van Athenen! neen! het is niet mogelijk, dat een onregtvaardige en meineedige en leugenaar eene hechte magt bezitte. Slechts voor eens en voor eenen korten tijd houden zich zijne zaken staande, en bloeijen weelderig door de hope van steeds te zullen slagen; doch met den tijd breekt het bederf zigtbaar door, en zij verflensen van zelve. Want, gelijk, naar mijn oordeel, van een huis en schip en andere diergelijke dingen de onderdeelen het sterkst moeten zijn, zoo behooren ook de beginselen en grondvesten der staatsbedrijven waarachtig en regtvaardig te zijn. Maar dat vindt gij niet in de handelingen van PHILIPPUS (15).

Het

(15) Olynth. red. bl. 20. — Welk eene gelijkheid is er tusschen de onderscheiden volken en tijden! Indien men hier niet den naam van PHILIPPUS laze, zoude men denken, dat NAPOLEON en zijne bondgenooten bedoeld werden.

Het volk is een wilde hoop, het onstandvastigst en onhandelbaarst ding van allen, gelijk een rustelooze wind op de wateren, beroerd wordende, waar men hem aanraakt. Hij komt, hij gaat heen. Het algemeene welzijn ligt hem niet aan het harte. Hij bewaart niets in zijne gedachten (16).

Het toekomende is voor ieder mensch verborgen, kleine omstandigheden worden de *oorzaken* van groote gebeurtenissen; daarom moeten wij in voorspoed ingetogen zijn, en toonen, dat wij het oog op de toekomst gevestigd houden (17).

*

(16) Over het Gezantschap, bl. 383. — Vergelijk hiermede de fraaije plaats van STIJL, *Opkomst en bloei der Nederl.*, bl. 64.

(17) Red. tegen de wet van LEPTENES, bl. 506.

Digitized by Google

REDEVOERINGEN

VAN

DEN HERTOG VAN ALVA,

EN

DEN BIECHTVADER

BERNARD DE FRESNEDA,

TOT

FILIPS DEN TWEEDEN,

TE VINDEN IN P. C. HOOFTS NEDERLANDSCHE HISTORIEN,
IN HET VIERDE BOEK;

In dichtmaat gebragt

DOOR

HERM. GER. OOSTERDIJK.

1779.

Digitized by Google

Digitized by Google

REDE

VAN DEN HERTOG VAN ALVA.

Waartoe, geduchte vorst der trouwe Kastiljanen
En veler volken, mede uw' wettige onderdanen!
Waartoe toch is 't, dat God zoo groot verschil van magt
Op aard' heeft ingevoerd bij 't menschelijk geslacht,
Dat vele duizenden zijn in bedwang van éénen,
Eén hoofd veel hoofden dwingt? Dit oppermagt verleenen
Dient nergens toe, ten zij 't bedoel' dat de Opperheer
't Regt handhave ongekrenkt, naar 't strakste regt regeer'
En 't wederstreven van deze orde nimmer lije.
't Bewijs is klaar: men breek' deez' band der maatschappije,
Straks ligt het rijk tot gruis, de majesteit tot niet.
God kan niet dulden, dat een Vorst, die in 't gebied
De plaats van Hem bekleedt, die plaats niet zou bewaren.
Maar hij bewaart ze niet, wien strengheid kan vervaren;

Digitized by Google

Die noch voor muiterij zich rustig regt verschaft,
Noch ketterij, dat schuim van alle gruw'len, straft.
Heeft Nederland geen schuld, is 't vrij van euveldaden,
't Heeft niet te boeten; maar, is 't met dees schuld beladen,
(En 't is 't maar al te veel: het heeft Gods majesteit
En de uwe grof gehoond) wat schijn van billijkheid,
Wat glimp van reden voor verschooning kan men geven?
Men vrage niet, waarin dit Neêrland heeft misdreven,
Daar 't muitend samen rot, zich stout te weere stelt,
De wapens aangrijpt om in 't woedend staatsgeweld,
Verraderlijk bedacht, vermetel ondernomen,
Moedwillig voortgepleegd, noch breidels kent noch toomen.
De kerken zijn geschend, de altaren neêrgegooid;
De Heiligen verminkt, de kruisen wijd verstrooid,
De Kristusbeelden, zelfs het geen we ootmoedigst eeren,
Het allerheiligste, het ligchaam onzes Heeren,
Met kettervoeten, woest, baldadiglijk vertreên.
Dit alles roept om wraak, of dreigt met wraak den geen'
Diep 't van het harte mag, met half geloken oogen,
Gods hoon te aanschouwen en dien gruwel te gedoogen,
Die 't zwaard, hem allermeest voor de eer van God betrouwd,
Het strafzwaard niet gebruikt, maar in de schede houdt.
Nog dringt u niet alleen de zaak van God tot strafheid,
Maar tevens 't staatsbelang. Genade waar' hier lafheid.
Wat zullen zij, die nu, noch door de eerwaardigheid
Der Landvoogdes, noch door 't ontzag der majesteit,

Noch

Noch door de vrees van God zich lieten wederhouen,
Toen 't nog onzeker was wat wee dit hun zou brouwen,
Niet in 't vervolg bestaan of laten, als ze zien
Dat alles ongemerkt of straff'loos kan geschiên?
De Vorsten achten steeds (der volkeren historie
Tuigt dit alle eeuwen door) ten top der ed'le glorie
Te raken, als 't gebeurt dat de overmeestering
Van eenig uitheemsch rijk den altijd te engen kring
Van hunne heerschappij in omtrek uit doet dijgen.
Maar 't houden strekt niet min tot glorie dan 't verkrijgen:
Een' vorst misstaat niets meer, niets strekt hem meer tot schand
Dan 't stinkend brandmerk van verlies aan eigen land,
Dan kleener erfdeel, min gebieds en minder staten
Dan hij ontvangen heeft, den nazaat na te laten.
Tot voorstand van zijn huis kent elk, zelfs tollenaar
En helden, zich verpligt. En zou een Vorst zoo maar
't Verlies van land en volk, zijn eigendom, gedoogen?
„ De wederspannigsten zijn (zegt men) in vermogen
„ Gekneusd, de driftigsten gestuit, de rest van 't spoor
„ Of tot berouw geneigd. Men neemt de ruste voor."
Zoo groot een menigte van tweemaal honderd duizend
(Men schatte ze onlangs zoo) als woeste baren bruisend,
Belust op bloed en buit, van helsche razernij
En godvergetenheid bezeten, en daarbij
Verwoed door 't wroegen van 't geweten en 't verwachten
Van 's Vorsten wederwraak voor 't majesteit verachten,

Zou

Digitized by Google

Zou in dien slaap (indien het slapen heten moet)
Iets anders droomen dan van baldaad, buit en bloed,
Van oproer, landbederf en versche vloekverbonden?
Des maakt men mij niet diets, die 't beter kan doorgronden.
Zij liggen tegen de aard', maar 't oor rust op 't geweer.
'k Betrouw zulk slapen niet. Zij luisteren veeleer,
Of ergens iets gebeur' dat hun te staê kan komen,
Om straks, wanneer gerucht van voordeel wordt vernomen,
Te springen uit dien slaap. En dit is 't dan niet al;
Dan blijft het daar niet bij, dan volgt eerst de ergste val,
Dit voorbeeld, dus geduld, vliegt uit de Nederlanden
Welhaast naar Napels en de Siciljaansche stranden;
Van Napels naar Milaan, en, zoo ons God niet hoed',
Ligt in Granade zelfs met genen mindren spoed
Dan reeds de kerkstorm is land uit land in gevlogen.
Men overrompel' hen, eer wij dees rust gedoogen.
Het onkruid, reeds geknot, geraké gansch te niet.
Men roei' den wortel uit, eer 't nieuwe scheuten schiet'
Om dus te weliger van rondsom uit te wassen.
Dit zou uw mogendheid, dit Spanjes grootheid passen.
O, goedertierenheid! vergiffenis! wat zijn 't?
Slechts ijdle klanken daar het oor verzot op schijnt;
Koeldranken, anders niet, om dorst te doen bedaren.
Een heete koorts eischt meer. Dan ruimt men spoedig aêren
En ingewand; men schroomt noch vlijmen noch venijn;
Voor 't minste zoekt men hulp aan bitt're medicijn.

Waar-

Waarvoor zal Duitscher, Gal, Venetiaan ons achten?
Waar Turk of Christen ons voor aanzien, zoo we wachten
Onze ongevoeligheid te wisselen voor wraak?
Of lust ons, dat zich elk met Spanjes spot vermaak'?
Dat alle volken, na zulk laf en slaafsch gedoogen,
Zoo lompe erkentenis van schandlijk onvermogen,
Voor weêrstand niet beducht, ons hand'len naar hun lust?
Dat al de wereld ons op 't lijf valle en ontrust'?
O brave Karel, die om Gent, toen 't had misdreven,
Om ééne stad alleen met lijfsgevaar dorst streven
Door Frankrijk, u in 't hart vijandig! gij staakt voort
De roede van 't gevecht ter straffe uit, zoo 't behoort,
Gij wist die muiterij, een misdragt, pas geboren,
Te worgen in de wieg, 't gedrocht bij tijds te smooren.
Dat Flips zijn' vader volge en zich op muiters wreek'!
Dan, schoon ik voor een togt, als deze, o koning, spreek,
Bedoel ik echter niet, dat Gij die zoudt geleiden.
Ik weet gelegenheid, en tijden te onderscheiden.
Ik weet, hoe kwalijk nu de schepter van dit rijk
Uw hand ontberen kan. Maar wilt ge te gelijk
Hier heerschen, en uw' hoon op gindsche muiters wreken;
Dat dan een Overste, wiens trouw u is gebleken,
Ik of een ander, wien u dan te kiezen lust,
Met eene legermagt, behoorlijk toegerust,
Van hier naar Neêrland trekk'! Dees zal 't voor U volvoeren.
Dan 't schijnt, Gij vindt verdriet in zulk een landberoeren?

Hoe

Hoe menig Vorst zou dit in 't heimlijk lagchend zien?
En een' gelegenheid zoo schoon als ooit misschien
Hem weêr te wachten staat, voort grijpen bij de lokken,
Om met zoo fraai een' glimp die half versleten brokken
Van regels, merken van de zwakke onmondigheid
Der vroeger Heeren, aan te naauwen band geleid,
Die Vorsten boeijen, die handvesten, knibbelbrieven,
Die 't morren kweken en der muiterij gerieven,
Aan flarzen en tot gruis te scheuren eens voor al?
Om dat fransijn, dat wasch, het oproer ten gevall'
Als poppen omgeleid, aan 't vuur ten prooi' te geven?
Dan nieuwe wetten en bevelen voorgeschreven!
Nieuwe orde vastgesteld! 't veroverde gewest
Een breidel in den bek gewrongen! dat waar' best
Om 't hatelijk geding van Vorst en onderzaten
Eens uitgepleit te zien, geen' zweem er van te laten.
't Ware uit met zorgen dat de wrevele onderdaan
Op ieder oogenblik weêr achter uit zou slaan,
Of eindelijk de hiel op 's Landheers hoofd zou zetten,
En 't vorstelijk gezag vertrappen en verpletten.
Gehoorzaamheid uit liefde of achting duurt zoo lang
Als 't volk haar oorbaar vindt; gehoorzaamheid uit dwang
Zoo lang 't den Vorst behaagt. Wie dit durft tegenspreken,
Moet dwaas zijn of den spot met alle waarheid steken.
't Volbrengen van mijn' raad dunkt anderen misschien
Te moeilijk. Dan geenszins! Op alles is voorzien:

Het

Digitized by Google

Het krijgsvolk is gereed om aanstonds zaam' te trekken,
En de uittogt veilig; niets kan ons tot hinder strekken,
Althans geen vijand dan te zwak van magt en moed.
En waar uw leger komt, 't vindt zeker niet dan spoed;
Want ieder zal zijn togt, om zich van de oorlogsgasten,
Onwellekom bezoek, te spoediger te ontlasten,
Met ernst behulpzaam zijn. Men trekke dan slechts uit!
Of wierd door dees of dien uw heirtogt al gestuit,
Dees zou met schade of schand' wel ras zijn dwaasheid boeten.
In Nederland staat ons geen tegenstand te ontmoeten,
Daar alles straks verbluft zich onderwerpen zal.
Of zou een wufte hoop melkboeren, uit den stal,
Of handwerkslieden, uit de winkels opgestommeld,
Met opgeraapt geweer, in haast bij een getrommeld,
Van stand te houden gansch onkundig, durven staan
Om tegen oorlogsvolk, ten strijd geleerd, te slaan,
Om 't baldren van 't geschut, als 't losbrandt om te slagten,
En 't entren eens verbands van spiessen af te wachten?
De kans staat waarlijk schoon, wat wederhoudt ons dan?
  Of ducht men, dat geweld van buiten komen kan,
't Welk midlerwijl alhier u moeilijkheid zou baren,
En uwe Majesteit dwars in de zijde varen,
Als zij hare onderdaan aan boord klampt en bestrijdt?
De stam der Porte spreidt zijn takken niet zoo wijd.
Italië is ontleed; gij hebt de beste leden
Alreeds in uw bedwang. Voor Frankrijk is geen reden

Van

Van duchten, daar 't zich zelf in de ingewanden vroet.
Voor Duitschland zijt ge door verdeeld belang behoed.
De magt van Engeland is nu in vrouwen handen;
Dees joken naar geen krijg. Of zijt ge ook aan te randen
Van Barbarije? Dat verdient geen omzien. Neen!
Dan stel u 't ergste eens voor, en dat dees mogendheên
Al t'zamen uwe magt benijden en belagen,
En wachten naar een uur, waarin 't zou kunnen slagen
De vlerken uws gebieds te korten. Nog geen nood!
Dan is nog uwe magt voor aller magt te groot.
Ook kan geen oproer van eens anders onderzaten
Een' Vorst behaaglijk zijn, die 't zelfs veel eer moet haten.
Maar als 't gewroken wordt, dat ziet hij niet vermaak;
Wijl dan de zijnen zelf zich spieg'len aan die wraak.
't Zij vriend of vijand, elk moet dus die straf begeeren,
Ten oorbaar van zich zelv', niets doen, wat haar kan keeren.
Zoo spreken nut en nood, zoo stemmen pligt en eer
Al t'zaam' uit éénen mond, op dat ge, als opperheer,
Voldoende aan eer en ambt, onwrikbaar moogt besluiten
Tot oefening van wraak voor Neêrlands gruwzaam muiten.
Op één woord, en niet meer, hoeft u dees wraak te staan.
Zoo wordt er aan Gods wil en 't menschlijk regt voldaan.

REDE

Digitized by Google

REDE

VAN DEN BIECHTVADER

BERNARD DE FRESNEDA.

Te regt herinnerde u, o Koning! 's Hertogs rede,
Hoe 't vorsten voegt, met ernst te zorgen, dat Gods stede
Door hen in 't volksbestuur regt waardig word' bekleed.
Het wit van ieder Vorst, van elk die Christen heet,
Moet zijn, zich jegens God, den Heer van alle Heeren,
Te kwijten van zijn' pligt, Hem volgende, Hem te eeren.
Al wie, in 't geen hij doet, een ander doelwit heeft,
Verbeurt Gods zegen, die alleen den rijkdom geeft,
Alleen voorspoedig maakt. Maar om dus wel te hand'len,
Den Hoogsten te eeren, Hem behoorlijk na te wand'len,
Is 't noodig, dat men eerst den Hoogsten regt beschouw',
En geen barmhartig God voor God der wrake hou'.
Door zulk een misverstand en onopmerkzaam falen
Heeft zijn' Voorzienigheid dezulken menigmalen

Digitized by Google

Verbijsterd in hunn' raad, die zij, na lang geduld,
Besloot te voeren in de straffe voor hun schuld.
Dat nimmer dan een Vorst, hoe groot hij zij, hoe magtig,
Der volken vierschaar spanne, of zij meteēn gedachtig,
Dat hij zich zelven regte, en zie bestendig toe,
Dat hij zijn driften voor de reden buigen doe!
't Veranderlijk tooneel van 't hachlijk staatsregeren
Drijft op een gladde spil, laat zich gemaklijk keeren,
Vertoont, naar dat men 't draait, een ander aangezigt,
En luistert veel naar 't lot, waardoor 't den loossten ligt,
Kan uit zijn gissing gaan. Dan wijl men menigwerven,
Langs dees of genen weg verdwaald raakt en aan 't zwerven,
Is altijd die der deugd de beste om in te slaan.
Dees weg wijst ons God zelf, dees wijst Natuur ons aan
In de alleroudste, ja de krachtigste aller wetten,
Geboekstaafd in ons hart, op dat we er wel op letten.
„ Doe nooit aan anderen (dus luidt ze) 't geen ge niet
„ Zoudt willen dat aan u door and'ren waar' geschied."
Dat dan de Landsheer zie, wat regel God behage,
En in 't regeeren zich omtrent zijn volk gedrage,
Gelijk hij wenscht dat God moog' handelen met hem,
Om zoo getroost te zijn, door 's Opperregters stem,
Zulk vonnis over zich eens uit te hooren spreken
Als over and'ren hij, als Vorst, hier heeft gestreken.
Wie 't best dees regel volgt, die is 't, die 't best regeert,
En, daar hij zijn gemoed en driften overheert,

Meer

Meer, wint dan of hij nog een wereld had gewonnen.
Men pejnst misschien dat ik te verre, of te onbezonnen,
Uit zucht tot mijn beroep, de Godgeleerdheid tracht
Te dringen in 't bewind der wereldlijke magt.
Neen! 'k weet, dat 's Hemels wet en die der aardsche rijken
Bijzond're baken zijn; maar 'k wil ze vergelijken,
Opdat door beider licht niet minder het gemoed
Des konings, dan zijn staat, voor schipbreuk blijv' behoed.
Het is onloochenbaar, dat door de Nederlanders
Te schandlijk is misdaan. Geen redlijk mensch denkt anders.
Maar kan men daarom nog het straffen niet voorbij?
Noch 't hemelsche geregt, schoon 't kwaad steeds strafbaar zij,
Noch 't menschlijk regt, schoon verr' van kwaad door gunst (te stijven,
Laat steeds den toegang tot genaê gesloten blijven.
Gods goedertierenheid vergeeft ons dag aan dag;
Vergeven voegt dus ook het wereldlijk gezag,
En aan een tijdlijk rijk waar zonder dit geen stellen.
'T Verdient dus overleg, eer wij ter heirtogt hellen,
Of ook de landzaat, in der minne, tot berouw,
En 't land in zekerheid te brengen wezen zou.
Door kostelooze vreê, niet bloot voor krijgsgevaren,
Het kostbare eener wraak, die hachlijk is, te sparen,
Zou dan veel nutter zijn. Ook is er mooglijkheid
Dat uw bewindsliên daar, door dwang of onbescheid,
De willige gemeente eerst kwelden, eerst beroerden,
Baloorig maakten, en tot tweespalt dus vervoerden.

'k Beken, dat dit hun niet kan zuiveren van schuld,
Dat onderdanen past, gehoorzaam, met geduld,
Alle Overheên, van God hun toegevoegd, te lijden.
Maar schoon 't hen van die schuld, dees pligt niet kan bevrijden,
Is 't van te veel belang, om 't in den wind te slaan.
Zelfs zou de billijkheid, zoo 't dus waar toegegaan,
Een sterke voorspraak zijn voor matiging der straffe,
Mits dat men zekerheid aan 't staatsbestuur verschaffe.
En wie verliepen zich? (ook dit dient opgespoord.)
Slechts weinige Edelen; wat meer van 't laagste soort.
Alleen heeft Valencijn zich 't uiterste onderwonden,
Maar ook na weinig tijds hiervoor zijn straf gevonden.
Wat voorts door 't woeste graauw te Antwerpen is geschied
Of elders voortgepleegd, dit is met reden niet
Aan 't gansche ligchaam van de burgerij te wijten.
Ook was, beziet men 't wel, in 't muitend tegenwrijten,
De toeleg ruim zoo snood, als de uitgevoerde daad,
En de opgevatte vrees veel grooter dan het kwaad.
Het onbezuisd gespuis bestormde wel de kerken,
Liep roekeloos te veld; Maar kan men wel bemerken,
Dat na deze overdaad één aanslag van gewigt,
Die van gevolg kan zijn, tot heden is verrigt?
De toeleg had geen' grond, en kon geen' wortel maken,
Veel min tot opgang of tot rijpen stand geraken.
Reeds heeft de Landvoogdes, door haar beleid, met spoed
Het kwaad aan 't staan gebragt, en grootendeels geboet.

Men

Men hoort er naauwlijks meer van oproer of van muiten.
  Waartoe dan wapenen of wraak? Men kan er buiten,
Nu bijkans alles is veroverd, en voortaan
Alleen de harten 't zijn die u te winnen staan.
Geweld heeft hiertoe geen, genade veel vermogen.
Door kunsten van de vrede, en niet door oorelogen,
Is de inborst van dat volk te stoven, dat eerlang
Door zachtheid naar uw' wil zal luist'ren, nooit door dwang.
  'k Laat elk zijn oordeel vrij, maar ik kan niet doorgronden,
Hoe immer veiligheid of vastheid word' gevonden
Bij die gehoorzaamheid, die slechts uit dwang ontstaat.
Wie Vorstlijk hand'len wil, terg' nooit den onderzaat,
Maar maak door gunstbewijs zijn vijanden tot vrinden!
Zoo kan hij groot en kleen op 't naauwste aan zich verbinden.
't Was keizer Titus, schoon een Heiden, die dit wist,
Die dit volmaakt verstond. Dees hield den dag verkwist,
Waarop hij niet op nieuws een' vriend had aangewonnen.
Wat voegt een Christen, was een Heiden dus bezonnen?
  Een heir en legerhoofd te zenden heeft veel in.
Hoe veel zal 't kosten, en wat geven voor gewin?
Het zal den Spaanschen naam met fellen haat bezwaren.
  Wat bui van argwaan, wat orkaan van lijfsgevaren,
Wat schim van wederwraak, wat spook van slavernij
Zal daar den landzaat, steeds in zijn' verbeelding vrij,
Verbijst'ren, en van schrik hem de ooren op doen zetten;
Indien men zoo de rust door trommen en trompetten,

Digitized by Google

Den vrede door het zwaard, 's volks heil door krijgsgeweld
Verkondigt in een land, zoo verre in rust hersteld,
Dat oorlog en ellende en onrust niets beduiden?
Geen volk op aard' zoo grof, het welk men zou verluiden
Door zulk een glimp! 'k laat staan het volk van Nederland,
Dat, wonder gaauw van geest, scherpzinnig van verstand,
In alle talen en gewesten wel ervaren,
Door eenen dubblen doek voor de oogen weet te staren;
Dat al de lessen, die de wereldkunde leert,
Zich eigen heeft gemaakt. Want waarlijk! 't is verkeerd,
Indien we, uit eigenliefde ons vleijende, vertrouwen
Dat zich 't vernuft alleen bij Spanjaards op zou houen.
Daar vindt men lieden, in beleid en kunde kloek,
En een gemeente, zoo vol zucht naar onderzoek
Dat mogelijk van daar haar meeste kwalen komen.
Men late dan veeleer die harsens, ingenomen
Door damp van ketterij, nu zij, alreê gesust,
In die bedwelming zich begeven tot de rust,
Die vreemde dronkenschap uitslapen naar behooren.
Wie weet, wat volgen zal, wanneer men haar komt storen?
Het lot der wapenen is immers ongewis;
En schieten wij te kort, zoo 't lot ons tegen is,
Wat dan? Dan vinden ligt die vrijheên (naar ons oordeel,
Alrede veel te ruim), in plaats van afbreuk, voordeel,
En worden meer gestaafd, indien niet uitgebreid.
Ik zwijg van meer gevaar: hoe Frankrijks mogendheid,

Digitized by Google

Die steeds op 't erfdeel van 't Burgundisch huis bleef letten,
En list noch lagen spaarde om zich er in te zetten,
Of oogeloos moest zijn, of gansch en al ontaard,
Indien ze, als de oorlogslast in Neêrland u bezwaart,
Haar kans, zoo lang beloerd, verwareloosd zou laten;
Hoe Duitschland, England, vol van ketters en soldaten,
Zich zullen met der haast begeven op de been,
Om 't vuur, als 't hun zoo na gelegd word voor de scheen,
Te blusschen met het bloed der onzen, en ons schelden
Voor stichters van dien brand. De bijspreuk kan hier gelden:
„Men wekk' geen' wolf die slaapt." Waar heeft men niet gezien,
(En Spanje heugt het nog) wat een Vasal, indien
De spijt zijn wraaklust spoort, zich al kan onderwinden?
Wat kwaad hij brouwen kan, wat hulp hij weet te vinden
Om de opperheerschappij den bodem in te slaan?
Hoe velen hebben niet den vreemdling bijgestaan?
Hem door hun landstreekkunde een vasten voet gegeven
In 't rijk, waarin hij nooit, waar' hij alleen gebleven,
Één schrede hadd' gewaagd? Dit leert, wat leed genaakt,
Wanneer men grooten door vertwijfling gaande maakt.

Eén hort, één hapering, die we op den weg ontmoeten,
Werpt alles over staag, en 't kwaad is niet te boeten.
Geen weêrspoed zoo gering in Neêrland, of zoo kleen,
Die niet gevolgd zal zijn van grooter moeilijkheên,
Als hulpe na 't gevaar, en raad' na 't doen zal komen.

Geweld zij van een vorst niet ligt te baat genomen!

 Kracht

Digitized by Google

Kracht is de laatste pijl, dien hij gebruiken kan.
Als dees verschoten is, wat wapen heeft hij dan?
Ach! dat we niet uit drift dit hachlijk stuk beginnen,
Maar liever met gemak en meer bedaarde zinnen
Naar beter midd'len zien, dewijl men, dus gejaagd,
Door 't uiterste eerst te doen, op eenmaal alles waagt!
Tot dus verr' strekt, o vorst! mijn doorzigt. 'k Meen, naar (waarheid.
Dan 't uwe kieze zelf door zijne meerd're klaarheid,
Wat voor den godsdienst, voor uw kroon en majesteit
Het oorbaarst wezen zal. 'k Heb 't mijne alleen gezeid.

*

BEL-

Digitized by Google

BELLAMI

AAN ZIJNE GEBOORTESTAD (*).

Mijn dierbre moederstad! van ouds alôm beroemd!
  Gij strijdbaar Vlissingen, geschokt door 't woên der baren!
Gij zult, zoo lang men moed en vrijheidliefde noemt,
  Den frisschen lauwerkrans op uwe kruin bewaren.
Op uw geducht rondeel ontbrandde dat kanon,
  Dat Spanjes heldenstoet den ijver deed ontzinken,
En van den Zeeuwschen trans de gouden vrijheidzon
  In 't oog van Nederland op 't luisterrijkst deed blinken.
Toen planttet gij de vaan der vrijheid op uw wal:
  Toen waagdet gij het juk der dwinglandij te breken:
Toen stondt gij als een rots voor 's vijands woeden pal:
  Toen is uw dapperheid aan 't gansch heelal gebleken.

Niet

(*) Bij de beoordeeling van dit gedicht, houde men in het oog, dat het van 's Dichters vroege jeugd is; denkelijk van het jaar 1778.—Een ander stukje op hetzelfde onderwerp is gedrukt in zijne *Vaderlandsche Gezangen*, bl. 139. L.

Digitized by Google

Niet dan met diep ontzag zie ik de woning aan,
  Waarin de grootste held van Neêrland werd geboren (*):
De held, die, om zijn' deugd en onnavolgbre daân,
  Door Neêrlands vrijen Staat tot zeevoogd werd verkoren:
De held, die Albion den dolk in 't harte stak,
  En die het Fransch geweld op 't schuimend zout deed beven,
De held, die, waar hij kwam, de taal der vrijheid sprak:
  De groote MICHAËL, in 't hart des volks geschreven,
DE RUITER, die, zoo lang de gouden dagtoorts blinkt,
  En 't vrije vaderland met luister zal bestralen,
Zal, daar zijn naam en roem door alle streken klinkt,
  Als uwe voedsterzoon in duurzaam marmer pralen.
Wat eer voor u, mijn stad! gij hebt dien fieren held
  Dien bliksem van de zee, aan 't vaderland geschonken;
Wie heeft zoo stout als hij het woedende geweld
  Met een' verstaalden vuist in ketenen geklonken?
Ik zwijg van and'ren, ook in uwen kreits gevoed,
  Die meê aan uwen naam tot eer en luister strekken:
De breede Scheldestroom getuige van hunn' moed,
  Geen eeuwen kunnen ooit hun heldenroem bedekken,

De

(*) Dit huis bestaat niet meer. Het is door de Franschen in 1812 afgebroken tot uitbreiding der fortificatiën in Vlissingen. Het laatst werd het bewoond door een' steigerschipper, en tevens herbergier. Het stond nevens het Oostersch Huis bij 't groot Hoofd, en er hing uit *de Stad Zierikzee*. BELLAMI in zijne *Vaderl. Gezangen*, bl. 126, spreekt ook met vervoering van dat huis. L.

Digitized by Google

De milde koopvaardij bestraalde u met heur gunst,
Gij zaagt uw welvaart na een nacht van rampen dagen.,
Thans moogt gij 't grootsch gebouw van wetenschap en kunst
Door onvermoeide vlijt in uwen kring zien schragen.

Die roem klinkt Nederland, ja gansch Europa door:
Uw Tempel wordt bestraald door groote letterlichten,
Versierd door mannen die het kunstgewijde koor
Aan hunn' verheven' geest en schrandre vlijt verpligten.
Dat dus, o Waterstad! uwe eer en luister groei',
Dat niets het heiligdom van uwe rust bevlekke,
Dat in uw jonglingschap de Zeeuwsche fierheid gloei',
Dat Neêrlands God u lang ten beukelaar verstrekke!
Zoo staat ge, wen 't geweld op uwe muren woedt
Gelijk een rijzige eik voor 't bulderen der winden:
Zoo moet hij, die u tart, in uw heldhaftig bloed
Der vad'ren dapperheid en zuivre godsvrucht vinden!

OP

Digitized by Google

Digitized by Google

OP DEN DOOD VAN BELLAMI.

DOOR

JOHAN WILHEM VAN SONSBEECK.

Digitized by Google

De Dichter, die, in zeer jeugdigen leeftijd, door den dood is weggerukt, heeft deze Cantate *nagelaten zonder die te kunnen beschaven: dit na hem te beproeven, zoude in gevaar brengen er de ziel en den toon uit weg te nemen. Zoo, gelijk dezelve hier gegeven wordt, moge zij ten bewijze strekken, wat de Dichtkunde in* JOHAN WILHEM VAN SONSBEECK *verloren heeft. De uitmuntende* J. DE VRIES *noemt hem, in zijne Prijsverhandeling over de Dichters der XVIII. Eeuw bl. 292, met* ABRAHAM (lees ANTONY) VAN DER WOORDT, *mede zeer vroegtijdig overleden, bij uitzonderende herinnering, onder de Dichters van* aanleg *en* verwachting, *op het einde dier Eeuw. Men heeft waarschijnlijk eenige nadere berigten, aangaande hem, en, wij hopen, ook aangaande* ANTONY VAN DER WOORDT, *het zij in dit werk, het zij elders, te wachten.*

Digitized by Google

*

Hoe stil en donker is natuur,
In dit bedwelmend avonduur!
Men ziet, aan 's Hemels breed azuur,
Slechts hier en daar een Sterrenvuur.
Ginds is het hoofd der Maan
Met nevelen belaên.
Een wolken-heir drijft aan;
Maar schijnt aan 's Hemels baan
Nu stil te staan. —

SOLO.

Ook zulk een stilte heerscht in het somber graf.
In 't zwijgend graf woont ook zoo een duisternis;
Terwijl de slaap met zijne wieken
De oogen der dooden houdt toegeloken.

De

Digitized by Google

De slaap, de stilte, en de ak'lige duisternis,
Zie daar het kroost, de drielingen, die de dood,
Die norsche koning der verwoesting,
Uit zijnen echt met de nacht geteeld heeft.

Sints rent hij woedend over de Wereld heen,
Rolt achter zich zijn stofrigen mantel uit,
En rust, in 't eind, op 't punt der rotsen,
Die door den aêm zijnes monds vermolmd zijn.

CHOOR.

Allen moeten w' eenmaal sterven,
Is het vonnis van 't heelal;
Allen in den grafkuil zijgen,
Waar de stilte ook eeuwig zwijgen,
En de nacht regeren zal.

Al het aardsche is onbestendig,
En ligt aan verwoesting bloot;
Al wat leeft is onbestendig,
En voorspelt den jongsten nood.
Zelfs de nacht, berooft van luister,
Toont ons, in heur ak'lig duister,
Reeds de beeld'nis van den dood. —

RE-

Digitized by Google

RECITATIF.

Komt zangeren, nadert de deuren des tempels! —
Ginds zie ik alreê
De vonken en 't dwarlend geflikker der fakkels,
Die 't lijk begeleiden naar 't graf.
O ak'lige toortsen! Zij waren voor 't huwelijk
Des jonglings bereid.....
Thans leiden zij treurig, met somberen luister,
Den roem van de Zeeuwen naar 't graf. —

ARIA.

Daar begint, aan 's hemels transen,
't Licht des Grooten Beers te glanzen:
Zeven starren zijn zijn kar;
Doch van waar is 't licht verdonkerd
Van die ééne.....? Zie wat flonkert
Hare vlamme slechts van ver!

Zoo streefde ook de roem der Zeeuwen,
Door hun dapp're Waterleeuwen,
De eer der zes Gewesten bij:
Maar helaas! nu zinkt hun luister
Even somber, even duister,
In het graf van BELLAMI. —

CHOOR.

Digitized by Google

CHOOR.

Helaas! —

RECITATIF.

Daar hoor ik de grendels der deuren ontschroeven;....
Zij draaijen zich open op d' ijzeren hengsels;....
De doodgravers naderen;....
Daar leiden de dragers, met langzame schreden,
De lijkbaar naar binnen.... Daar volgen zijn vrienden....
Hoe glinst'ren bij 't licht hun de tranen in 't oog!...
Maar wie is de vrouw, die met hangende hairen
Ginds wankelend voorttreedt?... O hemel 't is FILLIS!....
Hoe wild is haar aanblik! — Komt volgen we, o Choor!

CHORAAL.

(*In de kerk*).

Largo-grave.

De dood regeert alöm,
Ontziet geen ouderdom;
Maar rukt de frissche jeugd,
In 't midden van haar vreugd,
Het wicht van 's moeders schoot,
De Gaé van d' Echtgenoot,
Met bloedige armen af,
En drukt ze neêr in 't graf. —

Waa-

Wanneer de doodklok bromt
Des stervelings; dan stormt
De dood met rasse schreên,
En voert hem weêrloos heen
Naar 't graf — en werpt hem neêr;
Op dat hij wederkeer
Tot nietig stof en asch,
Waaruit zijn oorsprong was. —

RECITATIF.

Daar ligten zij van 't graf
Alreê de planken af:
Hoe galmt en klinkt alôm
Door 't hooge Heiligdom
Het dof en hol geluid
Van ieder klomp en kluit,
Die in den grafkuil bonst
En op zijn bodem gonst! —
Reeds is de kist ontbloot
Van 't kleed, dat haar ômsloot;
Met koorden wordt ze omdaan,
Vier dragers grijpen ze aan: —
Daar zinkt ze neêr in 't stof;....
Wat klinkt de weêrgalm dof!
Hij dringt, met dubble smart,
In elks benepen hart.

ARIOSO.

Daar staat FILLIS, met de hairen
Ongesnoerd, bij 't graf te staren;
Op haar wangen glimt geen traan.
Spraakloos over 't graf gebogen,
Blikt zij met verwilderde oogen
Nog de dierbre doodkist aan. —

CHOOR.

Komt, paren we een droefgeestig lied
Met treur'ge melody; —
Een dubb'le smart bezieļe ons lied, —
De smart om BELLAMI. (*bis.*)

Dorinde! wijk een poos van 't graf,
En matig uw verdriet.
Hoor toe, wij deelen in uw smart,
Uw Damon is ons lied! (*bis.*)

TERZETTO.

A.

Gij, BELLAMI! deed Neêrlands burgerij
Het echte schoon der Dichtkunst hooren:
Maar sints gij stierft, heeft d' ed'le poëzij
't Hoofd van haar Priesterdom' verloren.

Wie

Digitized by Google

Wie durft het zuiver outervuur,
  Na u, thans in haar heiligdom ontsteken?
En de aandacht der nog luist'rende natuur
  Met zijn ontstemde cither breken?

B.

Gij, BELLAMI! deedt aan de teed're jeugd
  Den zuivren toon der liefde hooren.
Maar sints gij stierft, heeft heel het Choor zijn vreugd
  En ieder meisje een Vriend verloren.

Wie zal nu ooit de woorden harer smart
  Met een gepasten toon verzachten?
Wie ooit met een zoo teederminnend hart....
  'k Zwijg, Fillis! 'k zwijg: weêrhoud uw klagten.

C.

Gij, BELLAMI! deedt aan 't verwonderd Land
  Der helden lof en vrijheid hooren:
Maar sints gij stierft, heeft 't veege Vaderland
  't Bazuin-geschal zijns roems verloren.

Wie zal, als gij, tot aan het verste strand
  Doen galmen de eer van Bato's zonen?
En, daar ge 't volk in vrijheidsmin ontbrandt,
  Den dwang doen sidd'ren op zijn troonen! —

A. B. C.

Gij, BELLAMI! deedt hoel het wereldrond
Deugd, Dichtkunst, Liefde en Vrijheid hooren;
Maar sints gij stierft, heeft Neêrlands droeve grond,
Ja! alles heeft zijn vreugd verloren. —

SOLO.

Hoe kunstig paarde zijne lier
Elk voorwerp met gepaste toonen;
't Zij hij een jeugdig liedje zong,
Of 't forsche heldendicht voor Bato's dapp're zonen!

Wen, met de krijgsklaroen der vrijheid,
In hem, ZELANDUS, de eerzucht aandreef,
Dan rolden hem de gloeijende oogen
Als bliksems in de donderwolken:
Dan huilden zij 't gekrijsch des oorlogs
Met stemmen, zwaar als donders zelven;
Val aan! val aan! val aan!

Zagtkens toonde zijne lier,
Wen ze treurig, zonder zwier,
Aan de Vaderlandsche helden,
't Droevig stenen moest vermelden.

Digitized by Google

Van een Held,
Door 't geweld
Van den Dood, ter neêr geveld:
JARRY (*) weende 't strand, —
CAPELLEN (†) weende 't Land, —
JARRY weêrgalmde de Zee, d'Echo's herhaalden CAPELLEN!

Maar, wen hij zong,
Hoe 't grimmig onweêr naderde,
Hoe 't wolkenheir aan 't zwerk vergaderde,
En ijlings 't bliksemvuur door 't kleed der wolken drong:
Dan meldde hij de stilte der natuur,
Door geen gewemel afgebroken; —
Stom van eerbied stond de sterfling —
De ademhaling ging benaauwd —
't Gedierte zweeg verbaasd —
Geen bosschen ruischten —
Alles luisterde —
Alles bad. —
Maar — ijlings weêrgalmde de Donder,
En rolde, met schriklijk geklater,
Door 't luchtzwerk heen. —

Nu

(*) Zie *Vaderlandsche Gezangen* van ZELANDUS, bl. 91.
(†) Zie dezelfde *Gezangen*, bl. 69.

Digitized by Google

Nu waren de klanken des Dichtèrs geklommen, —
En ieder gevoelde de stomme verbaasdheid,
Die 't onweer geeft.

CHOOR.

Elk stond met verwond'ring bevangen,
Daar hij kunstig zong;
En daar hij, naar 't voorwerp zijner zangen,
Aller harten drong.

Vrolijk was zijn toon, — en 't vergenoegen
Zweefde om ieders mond: —
Treurig klonk zijn Cither, — en wij sloegen
De oogen naar den grond.

RECITATIF.

Wel aan, op dat de tand des tijds
Niet knage aan zijn gedachtenis,
Laat ons, ten merk van 't laatste nakroost,
Zijn Grafzerk teek'nen met dit Opschrift:

(*) „ Hier rust de schrand're BELLAMI,
„ De Nederlandsche Anacreon;
„ En — had de Dood hem niet doen zwijgen,
„ De Pindarus der later Wereld."

ARI-

(*) Dit Grafschrift heeft Nederland niet aan mij, maar aan Prof. B[illegible] te danken. v. S.

Digitized by Google

ARIETTE.

Reeds zijn de sterren heengevloôn,
Voor d' aanblik van de morgenglanzen;
De Maan alleen drijft, op haar troon,
Verflaauwend voort langs 's Hemels transen;
De Phospher daagt aan 's Hemels baan,
En kondigt ons den morgen aan.

Daar doet de Zon haar eerste gloed
Uit d' Oostkim op het Aardrijk dalen;
Hoe ras wordt hare komst begroet
Door 't morgenlied der bosch-choralen!
De Zon rijst op: — doch, voor haar oog,
Ontvliedt de Maan den starrenboog.

SOLO.

Zoo zal de Dood ook zwichten voor Jezus blik,
Na dat zijn voet al 't aardsche heeft neêrgedrukt;
En Hij 't heelal met beî zijne armen
Trotslijk omvaamd en in 't niet gestort heeft. —
Dan breidt hij vrij zijn wind'rige vleug'len uit
En plukt de starren van hunne Spheren af: —
Terwijl de Nacht, met haren sluijer,
't Heldere Zonnelicht uit zal dempen.
Dan zal zijn gloeijend oog zijne Zegepraal
Met een vermet'len glimlach bewond'ren; —

Maar ijlings zal Gods vuur hem vellen
En de allesdoodende Dood — zal sterven!

CHOOR.

Neen, o Dood! gij kunt voor eeuwig
Ons niet kluist'ren in uw Graf.
Wijl Gods hand uw Kerkers opent,
Vallen onze boeijen af.

Dan verrijzen we uit uw Grafkuil,
En wij zijn voor eeuwig vrij;
Juichend zien we uw trotschheid sneven,
En wij zien weer — BELLAMI!

Junij,
1794.

HET

Digitized by Google

HET NATUURLIJK VERBAND

TUSSCHEN

WIJSBEGEERTE EN DICHTKUNST.

> *Et prodesse volunt et delectare poëtae.*
> HOR.

De krijgsman, in 't geweld der waapnen opgevoed,
Als Mavors kreet weërgalmt en de oorlogsbliksem woedt,
Ontwijkt geen dorstend staal, noch dichte pijlenregen,
Maar ijlt, ontembaar in zijn vaart, den vijand tegen
Waar hem zijn heirspits felst, 't gevecht verschriklijkst schijnt.
Zijn zwaard maait wijd en zijd, dat drom op drom verdwijnt:
De drift zijns boezems, door geen menigte in te toomen,
Doet vloeibre vlammen in zijn zwellende aders stroomen,
Schiet vonken uit zijn oog, en verwt zijn fier gelaat;
En de overwinnende arm verplettert wat weêrstaat.

Niet anders is de gloed door uwe hand ontstoken
O dichtkunst! Engelin, voor wie er outers rooken
Waar menschen zijn! die uit het hemelsche gebied
't Verrukte menschdom aan uw voeten storten ziet,

Als

Digitized by Google

Als 't heilig priestrendom, door uwen aâm gedreven,
In taal en tonen uit een wereld meer verheven
Ontleend, de drift ontlast die hun op 't harte drukt,
O zalig driewerf hij, dien ge aan dit stof ontrukt,
En met u opvoert in de op aard onzichtbre kringen,
Waar tallooze engelen 't eenstemmig hallel zingen;
Uw wezen kennen leert en in zijn grootsche vlugt
Een hooger denkkracht schenkt in meer verfijnde lucht!
Die deelt uw oppermagt, verheft de ontvlamde zielen,
En dwingt de luistrende aard voor 't voorwerp neêr te knielen,
Dat hij, veredeld of geschapen in zijn lied,
Aan d' opgetogen geest in al zijn grootheid biedt.
't Gevoel dat in hem leeft, door geen geweld te doven,
Schiet allen weêrstand met vernieuwden gloed te boven;
Niets in het wijd heelal is dit gevoel te hoog:
En meer zelfs dan natuur omvangt des dichters oog.

Wat sterveling waant dan nog dit onbegrensd vermogen
Omsloten in den kring van hersenschim en logen,
En bant hem uit uw rijk, o Wijsbegeerte! kroost
Des hemels die u zond, het aardsche leed ter troost.
Neen! aan geen krijg alleen, geen bloedige tafreelen
Van heldenkracht en moord; geen losse minnespelen,
Geen treur- of zegelied, geen herderlijken kout
Is 's dichters stem gewijd. Meer uitgebreid, meer stout
Waagt zij 't, in grover lucht de zang der hemelkoren

Te

Te volgen en verheft den lof van d' Ongeboren,
En kweekt in 't menschlijk hart de erkentnis voor zijn God;
Leert hem 't vertrouwen op zijn zorgen, leert hem 't lot
Verwinnen, en dees aard, dit stofgewaad, verachten,
Maar in een beter oord een beter noodlot wachten.
Dit durft ge, o poëzij! niet reukloos, als Ikaar,
De heemlen naadrend met geleende vleuglen, maar
Gelijk der vooglen vorst door eigen aart gedreven,
En d' aandrang der natuur. Uw wezen, dus verheven,
Smelt schoon- en waarheid in zijn godlijk vuur tot één.

Maar wat dan is die bron van uw aanloklijkheên,
Wat is die oorzaak van uw uitgestrekt vermogen?
Godes! versprei uw licht voor mijn verlangende oogen!
'k Erken het, 't is gevoel wat 's dichters geest ontsteekt,
Wat in uwe aadren leeft, en uit uw boezem spreekt.
Uw wezen is gevoel: dit deelt ge uw priesterscharen,
Wier stem u aanroept, meê: gelijk de zilvren snaren
Naar d' indruk trillen van de hand die haar bespeelt,
Zoo ijlings storten ze uit, wat dit gevoel beveelt.
Wee hem! die dit miskent, zijn onbezielde klanken
Aan 't pijnigende werk van 't koude brein moet danken.
Heil! wie die indruk volgt. Met englen in verband,
Ontvalt hem op uw wenk de sluijer, die 't verstand
Benevelde, en gij-zelve aanbiddelijke waarheid
Straalt in 't aanbiddend oog, met onbeperkte klaarheid.

Want

Digitized by Google

Want gij ook spreekt in 't hart. Daar doet ge ons 's Wareelds Heer
Gevoelen; daar ons-zelf; daar plicht en recht en eer.
Waar anders werd de band, de heil'ge band gesloten,
Die de ouders kluistert aan hun kroost? die echtgenooten
Omvat? die mensch en mensch verbroedert en veréént?
Ja, wat gij edelst hebt, is uit uw hart ontleend.
Vergeefs in 't hoofd gezocht wat dáár slechts is te vinden.
Onzeekre sterv'ling, ook door rede te verblinden!
Ach! raadpleeg uw gevoel; verlicht door hooger macht,
Is 't Godspraak wat zij meldt, niet, straffeloos veracht.
De rede volg' haar stem: ze is in dit korte leven
't Hart, door de weldaad van uw God, ten dienst gegeven!
Dit heersche op haar en u; zij schrijv' geen wetten voor,
Noch kiez' zich zelv' een weg, u lokkend op haar spoor.
Beef! zoo zij 't onderstaat, en van haar boei ontslagen
U medvoert in de vaart, die ze onbezuisd dorst wagen,
Beef! de afgrond is het eind van haar verdwaalden loop.

Die dwaling boette ge ook! geschokt, verzwakt Euroop!
Uw bodem werd geweekt in bloed- en tranenstroomen,
Sints 't wufte menschdom in bedriegelijke droomen,
Als waarheid voorgesteld, zich zelf een bron ontsloot
Van plagen zonder tal, van misdaad, krijg, en dood:
De rede was 't, wier trots, verhit en onberaden
De stem van 't hart, de stem der Godheid dorst versmaden;
Geen waarheid hulde deed dan die haar kortziend oog

Mogt

Mogt treffen, en wat aard en aardsch begrip te hoog
Zich langs verhev'ner weg aan 't menschdom openbaarde,
Van op haar rechterstoel voor hersenschim verklaarde.
Helaas! dees schuldige eeuw, door gruwelen berucht,
Zag haar, in dolle drift gezag en wet ontvlugt,
Allengs haar dwinglandij verbreiden, 's menschen zielen
Vervreemden van hun aart, en voor een afgod knielen,
Door 't ligt verblinde volk voor waarheid aangebeên.
't Beefde alles voor haar staf: Een droeve voorbodé scheen
Verschrikbre rampen aan het aardrijk te verkonden.
De altaren wankten op haar daverende gronden:
De diadeem viel af van de achtbre koningskruin.

Gelijk wen de Etna met haar stroomen gloeiend puin
Het om haar siddrend land in vuur dreigt weg te spoelen.
De grond voelt schok op schok, waar onder vlammen woelen
De zon verbergt haar glans: het vee springt angstig rond
Met akelig gehuil, daar uit des vuurbergs mond
Een dichte nacht van damp zich opheft tot de wolken;
Tot eindlijk uit het diepst der fel beroerde kolken
Een zee van steenen barst, met alverzwelgbren gloed
Vermengd, die gantsche steên op eens verdwijnen doet.
Zoo woedde de oproervlam door uw gevloekte spoken
O valsche wijsbegeerte! in 't menschlijk hart ontstoken,
En aan de onrustige aard zints zoo veel tijd voorspeld.
Europa werd een prooi van bandeloos geweld:
De volken, dol van zucht naar heerschappij, verpletten

Wat

Wat, plicht en recht getrouw, haar paal of perk wou zetten;
Wat in de afschuwlijkheên van 't laagst, het schaamtloost rot
Niet deelde. Onschuldig bloed vloot stroomend van 't schavot,
Dat deugd, geen misdrijf strafte; en, met bevlekte handen,
Bestond hun razernij het heiligste aan te randen
Door 't afgedwaald verstand miskend. De bevende aard
Zag de outers neêrgetrapt in 't stof; één heilloos zwaard
De Godheid-zelf ten smaad het hoofd van vorsten schenden.
Ach! om uw deugd gehaat, door woeste rooverbenden
Veroordeeld! boette gij, verheven Lodewijk!
Met d' eêlsten marteldood, de gruw'len van uw rijk.
Gij vielt: uw troon stortte in, werd door een vlam verslonden
Van uit den schoot der hel. Maar uit haar asch ontstonden
Met ijsselijk misbaar twee monsters, krijg en dwang,
Verwoesters van 't heelal; die twintig jaren lang
De wereld teisterden, onstuitbaar in hun woede;
Tot de Almacht opgestaan ter wraak, hun strenge roede
Vermorzelde, en Europ op nieuw het leven gaf.
Zij zelf, Zij had dien vloed van rampen, tot uw straf,
Verwaten sterveling! doen stroomen, die haar gaven
Onwaard, u aan 't gebied des hoogmoeds liet verslaven;
De rede, op 's levens pad u door den Hemelvorst
Ten steun gegeven, in haar dwaling volgen dorst,
En met haar, recht en deugd verlaten en verachten.
Gij leedt, dien hoon ten zoen; leer, leer voor 't minst haar (krachten
Mistrouwen, 't smeekend oog op 't uit hem stralend licht

Ge-

Geslagen, dat u 't spoor van waarheid toont en plicht.

Maar, wat deze eeuw misdeed, door ingebeelde kennis
Vervoerd tot oproerzucht, tot moord, en heiligschennis —
Wie, aan den schijn gehecht, dit Wijsbegeerte noemt,
Haar om de wandaân, in haar naam bedreven, doemt —
Wil nooit dien eedlen trek, met uw bestaan geboren,
Naar 't hemelsche genot van ware kennis smooren.
Zij heft u boven 't stof; zij maakt u d' eernaam waard
Van mensch; haar dankt ge uw heil, uw grootheid op deze aard;
Haar, de onverschilligheid voor aardsche nietigheden;
Haar, 't uitzicht op een tijd, hersteller van 't voorleden.
Ja! ook de sterv'ling is voor wetenschap gemaakt.
Gedreven door een vlam die steeds zijn boezem blaakt,
Beproeft hij 't, aan natuur haar diepst geheim te ontwringen,
De korst der aarde en 't ruim der heemlen door te dringen,
Om voedsel voor zijn geest, van weten nooit verzaad.
Wat voorwerp in den kring van 't zichtbaar Al bestaat,
De lucht die om hem golft, de ontelbre flikkervieren
Die voor zijn starend oog langs 's hemels vlakte zwieren,
De grond dien hij betreedt, het uitgebreid geslacht
Der dieren, meê dit stof bezielend, en de kracht
Die 't lichaam, dat hij draagt, beweging geeft en leven,
't Wekt alles in hem op, die weetlust, zoo verheven,
Waarmeê hij aan den klem der zinlijkheid ontschiet.
En zou die eedle drift in 't edelst schepsel niet
Ontvlammen, om den God, wiens aldoordringend Wezen

 Zich

Zich in wat adem haalt gevoelen doet en vreezen,
Te naadren, en een straal te ontvangen van dat licht,
Wiens schittring wijsheid is, verblindend voor 't gezicht?
Zou 't menschdom, vol van zucht zich kennis op te delven
In wat zijn zinnen treft, naar kennis van zich-zelven
Niet hijgen, zijn natuur, zijn plichten, en den band
Die hem aan wezens hecht van meer verheven stand?
Neen! dit ook heeft de mensch met d' adem ingezogen.
Het is geen dwaze waan, geen meer dan menschlijk pogen;
De Godheid kweekt die lust; haar invloed openbaart
Ons waarheid, en — die gunst is 't hoogste heil op aard.
Maar 't is de rede niet, door wier bekrompen machten,
Te ligt, te vaak misbruikt, die weldaad is te wachten.
De Godspraak vult het hart; en Wijsgeer is, wiens mond
De onwankelbare wet van dit gevoel verkondt.

Wat priester dan mag die orakelstem doen hooren,
Dan gij, o Dichter! gij, des hemels uitverkoren!
Wiens zielversmeltbre toon in 't hart zijn oorsprong heeft;
Wien steeds een grooter macht 't belauwerd hoofd omzweeft!
Gij, voor wiens turend lied verwoede tijgers vielen,
't Geboomte leven krijgt, en steenen zich bezielen!
Dwing gij den mensch tot deugd, tot liefde voor zijn God;
Doe gij hem zalig-zijn, ten spijt van 't nijdig lot.
't Is schoon, wanneer uw zang het krijgsvolk bloed en leven
Voor eer en Vaderland met geestdrift op doet geven;
Maar schooner, voor die zucht naar krijg en krijgsgewoel,

In

Digitized by Google

In 't schepsel aan uw mond gekluisterd, 't rein gevoel
Van vrees en dankbaarheid voor die hem schiep te wekken,
En wat uw ziel doorziet, aan 't sterflijk oog te ontdekken.
Want ja! de koeling-zelf van dichterlijken gloed,
In vloeijend maatgezang, veredelt uw gemoed,
En loutert uw verstand van de aardsche wanbegrippen,
Die d' uitgerekten arm de waarheid doen ontglippen.
'T Almachtig scheppingswoord had uit het dorre Niet
De onmetelijke klomp van 't stoffelijk gebied
Doen worden; zee en lucht zag 't nieuw geslacht der dieren,
Nog pas zich-zelf bewust, het feest der schepping vieren.
Maar, wat die aan 't gezicht der alziende Englenrij
Voor wondren bood, hun geest zag dit tooneel voorbij,
Daar ze in ondeelbre zorg hem, hem-alleen, beschouwde,
Voor wien zich al die pracht, die vruchtbaarheid ontvouwde.
Op Adam, op een bed van bloemen uitgestrekt,
En naauwlijks uit den slaap, waarin hij wierd, gewekt,
Op Adam rustte 't oog der heemlen; op de ontroering
Die heel zijn lichaam schokt; de hooge geestvervoering,
En 't nooit beproefd gevoel, dat in zijn borst ontstaat
En, sneller dan het licht, op 't godlijk schoon gelaat
Te rug werkte, als hij 't eerst (een vreemdling op dees aarde,)
Van wat zijn zinnen trof, een duister beeld ontwaarde.
't Was al verwarring voor zijn denkkracht: dit alleen
Begreep zijn kloppend hart in deze onzekerheên,
Het aanzijn van een God, ver boven hem verheven,

En alles wat bestond, wiens weldaad hem deed leven.
In 't overstelpend heil, waarvan zijn boezem smelt,
Wordt hem door de Almacht-zelf steeds grooter heil voorspeld;
En, mooglijk waar de mensch, van zulk een denkbeeld dronken,
In 't niet, waar aan hij naauw ontrukt was, weêr gezonken,
Bezweken in 't gevoel der heetste dankbaarheid,
Had niet de Godheid hem één gaaf nog toegezeid
Voor 't menschelijk geslacht meer waard dan al de schatten
Die de onbegrensdheid der verbeelding om kan vatten.
Het lichaam, naar den wil, de werking van 't verstand,
Bewogen, leert, de vlam, die in de ziel ontbrandt,
In klanken, waar zich 't hart in spiegelt, uit te drukken.
Nu schijnt een gunstige arm de banden los te rukken
Om Adams borst gehecht; een warme tranenvloed
Ontspringt hem, en ontlast de volheid van 't gemoed.
Hij rigt het vonklend oog in geestdrift naar den hoogen,
En ademt zangen uit, van godsvrucht opgetogen,
Die wat zijn boezem op dit heilig uur ontroert
Vernieuwen voor 't gehoor: de vlugge Zefir voert
Het streelendste geluid tot voor de hemeltroonen,
En alles blijft geboeid aan zijn verheven tonen.
Hij zwijgt; het gansch gediert' vervangt het vorig lied
Dat de eerste mensch zijn God ten eersten hulde biedt.
Een nieuw bevel schijnt heel de schepping door te dringen,
Om meê zijn grootheid, meê zijn weldaân te bezingen,
En doet de lucht alom weêrgalmen van zijn lof.

Nu

Digitized by Google

Nu eindlijk mag de mensch de wondren van het stof
Begrijpen, en het doel waar God hem toe bestemde.
De duisternis verdwijnt, die om zijn zinnen klemde;
Op eens wordt alles aan d' ontboeiden geest verklaard;
En Adam kent zich-zelf en voelt zich vorst der aard.
Dit, sterv'ling! is de kracht der Dichtkunst, als uw zangen
Den heilgen invloed van de Wijsbegeerte ontvangen,
En 't rijk der stofloosheid het rijk des Dichters is. —
Gelukkig dan die tijd, waarop de erkentenis,
De liefde voor één God en zijn geboôn, de snaren
Bezielden in de hand der vroome priesterscharen!
Zoo zong, o Israël, uw Mozes, toen de vloed,
Geweken voor uw schreên, Egyptes overmoed
Ter straf, tot d' ouden loop te rug vloeide, om haar telgen
In 's afgronds diepten met hun koning te verdelgen.
Zoo deed zijn treffend lied de goddelijke hand
Erkennen in den val van beul en dwingeland,
En leerde hart en mond die zeegnende Almacht eeren.
Gij ook! gewijde grond, zoo vruchtbaar in Homeren!
Gij Grieken! ook bij u verhief de Poëzij
Haar stem, om 't luistrend volk door zoete melodij
Tot eerbied voor zijn goôn, tot liefde voor zijn plichten
Te vormen, en op 't pad der wijsheid voor te lichten.
Ja! zusters zijt ge, en door een onvernielbren band
Vereenigd, Wijsbegeerte en Dichtkunst! Hand aan hand
Daalt ge uit de wolken neêr, om 't menschdom op te leiden

Tot hooger werelden: en wee die u wil scheiden!
Die is geen dichter, neen! wiens onbeduidend lied
(Een ijdle klank voor 't oor) het hart geen voorschrift biedt
Van waar- of zed'lijkheid. Den dichter is 't gegeven,
In 't schoone dat hij schept die beî te doen herleven,
En, wat het voorwerp van zijn geestverrukking zij,
Zijn dierbaarst doel is steeds *der Zielen Artsenij.*
Homerus zing' den val der Trooische legergrooten,
Of vorst Ulysses lot, die van zijn vlootgenooten,
Door de ongenâ der zee en 't woeden van den wind,
Ontbloot, na jaren leed, zijn Ithaka hervindt;
Of, doe een Sophocles in treurige tafreelen
Het diep geroerde hart in 't lot der helden deelen,
Herboren op 't tooneel; en treff' het statig koor,
Met wiss'lend liergezang het ligt aandoenlijk oor;
't Dient alles om den mensch in 't edelst vuur te ontsteken
Voor deugd: om in zijn borst de zaden aan te kweken
Van zucht voor 't Vaderland, van mannelijken moed,
Van godsvrucht die de ziel haar oorsprong naadren doet;
Van drift om wel te doen; van 't teeder mededogen
Der broedermin, met hem, die, onder 't leed gebogen,
Geen heil mag smaken dan die zaligende troost.
Dit is de poëzij: geen ongebonden kroost
Der hers'nen, dat alleen, Verbeelding! door uw spoken
('t Gebied der waarheid vreemd) in zangdrift wordt ontstoken.
Van hier dan hij, wiens toon uit grove zinlijkheid

Ge-

Digitized by Google

Gesproten, 't hart verlaagt en tot verderf bereidt!
Hem weert de Dichtkunst af van haar ontzagbren tempel;
Hij vluchte en wage 't nooit, dees onbevlekten drempel
Te naadren, eer zijn geest, van aardsche lust en smaak
Gezuiverd, zich in 't end haar gunsten waardig maak!

Wel aan! gij achtbre rei van uitgelezen dichters!
Die VONDELS heilig pad betreden durft! gij stichters
Des vaderlandschen roems! gij die den vreemd'ling toont
Dat de echte dichtgeest ook het Hollandsch hart bewoont,
Niet in den damp verstikt van vochtige moerassen,
Noch door de kou van 't Noord verhinderd op te wassen!
Zult ge ook uw gouden lier niet stemmen op den toon
Der wijsheid; zal haar kracht zich aan 't verheven schoon,
Niet mengen van uw zang? uw godentaal niet leeren,
De deugd als 't hoogste goed, met daden te vereeren?
Het Duivlenrijk heeft uit, dat heel Euroop geknield,
En 't lijdend hart verkropt en toegeknepen hield!
Het is geen noodzaak meer, wat heiligst is, te honen,
En de ondeugd heerscht niet meer in schaauw van koningstroonen,
Nog echter heeft die trots van 't menschelijk gemoed,
Zoo lang door 't zuchtend volk bezuurd, niet uitgewoed.
Gelijk de holle zee, wier breede golven koken,
Door 't zweepen van den wind haar boorden uitgebroken,
Schoon reeds het stormgeweld de heldre lucht verlaat,
Noch met zijn bruischend schuim op rots en banken slaat;
Of wen 't verslindend vuur, onmerkbaar opgerezen,

Digitized by Google

Weldra een gansche stad haar ondergang doet vreezen,
En de onvermoeide zorg der burg'ren, haar de buit
Ontweldigt, en in 't end den loop der vlammen stuit,
Terwijl een heimlijk vuur blijft smeulen onder de asschen,
Dat licht het zorgloos volk met nieuwen schrik verrasschen,
In 't onheil domplen zal. Zoo is die helsche lust
Naar dwaze nieuwigheên bij 't menschdom, ja, gebluscht,
Maar liet nog vonken na, door uwe hulp te smooren,
O' heil'ge poëzij! doe gij de lessen hooren
Der echte Wijsbegeerte; en zij die hooge roem,
Den mensch ter zaligheid te voeren, aan de bloem
Der Barden, uit uw schoot, mijn Vaderland! geboren,
Bestemd! ontwijk' hun voet reeds plat beloopen sporen,
En kieze een nieuwer pad, dat naar den Zangberg leidt!
Zoo wordt uw roem met hun door heel Euroop verbreid;
En, door het nageslacht met huivering betreden,
't Herschapen Griekenland in Neêrland aangebeden!

Wie heft me in onnazienbre vlucht,
Door wolken heen en etherlucht,
En voert mij nader aan de boorden
Dier meer dan aardsche dichtrenbron,
Waar zich mijn dorst aan lesschen kon,
In onuitputbren stroom van woorden?

Uw

Uw grootheid zong ik, uwe lof,
Bezielster van het doode stof
Als van de zalige Englenkringen!
U, godgewijde Poëzij!
Wier onweêrstaanbre heerschappij
't Heelal in ketenen kan dwingen?

O! naar het buigen van mijn toon
Zonk de aard aanbiddend voor uw troon
En stortte blakende gezangen.
En zee en hemel spande zaam,
Om, in het loven van uw naam,
De stem van 't menschdom te vervangen.

Ten prooi aan 't wisselzieke lot,
En van den zetel van zijn God
Verwijderd, balling op dees aarde,
Zijt gij het, dierbaar hemelkroost,
Die 's menschen jammeren vertroost,
Die hem herinnert aan zijn waarde.

Egypte stapel' marmer op
Tot torens, die den vasten kop
Tot aan het starrendak verheffen;
Ook die gevaarten zal de tijd,
Wiens wrok geen menschen grootheid lijdt,
Met zijn getergden bliksem treffen.

Digitized by Google

Maar wat de dichterlijke gloed
In onzen boezem rijzen doet
Is boven 't eigen lot verheven:
Die eedle vlam blijft, bij den val
Van 't in den baaijert keerend Al,
Met de onvergangbre geesten leven.

Heil, heil den naam van d' oorlogsheld
Door 's dichters loflied eens vermeld!
Die is voor ondergang beveiligd.
Die leeft met nooit vervallen kracht,
Tot bij het verste nageslacht
Door heel de menschlijkheid geheiligd.

Maar heil het gansche wereldrond,
Wanneer, o Dichtkunst, uwe mond
De ware wijsheid zal verkonden!
Dan is voor 't eerst beneveld oog
Natuurs geheim niet meer te hoog,
Om 't op uw voorbeeld te doorgronden.

Dan voelt het menschelijk verstand
Zich aan het Englenkoor verwant;
Door u hervormd tot reiner zeden;
En onder d' invloed van een God
Verzacht de hardheid van ons lot,
En de aard verkeert zich in een Eden.

En

Digitized by Google

En bij de nadring van het uur,
Waarop het vonnis der natuur
Het broze lichaam dreigt te slopen,
Dan — ziet, voor sterven onbevreesd,
De door uw toorts verlichte geest
Het rijk der heemlen voor zich open.

C E.

Digitized by Google

CELESTE
OF
DE HEMELINGEN.

In Edens cederloof, doorwemeld van zijn palmen,
En smeltende in den klank der roerende Englengalmen,
Hield teedre Celia een wichtj' aan 't hart gedrukt,
In d' eersten levensbloei uit d' aardschen hof geplukt.
Haar zilverblonde vlecht doorwoelde 't avondwindtjen,
Maar peinzend stond het oog van 't hartbekoorlijk kindtjen.
Zoo zit en mijmert hij die uit een droom ontwaakt,
Waarvan hij nog in 't hart de zoete wellust smaakt.
Celesta staarde dus op d' ijdlen droom van 't leven,
Dat als een neveldamp was voor haar heen gedreven.
De staat van zaligheid, van storeloos genot,
Het Englendom bewaard nabij den troon van God,
Vervulde haar de ziel met nooitgekende ontroering.
't Gepeins brak eindlijk af in blijde geestvervoering,
En heel haar dankbre ziel blonk glinstrend in haar oog,
Terwijl de vreugdekreet der lippen boord ontvloog!

De zachte Celia schetste in haar Englenvreugde
Het wicht dien heilstaat af waarin zij zich verheugde.

Hoe

Digitized by Google

Hoe hing nu 't vonklend oog' aan 't oog van Celia!
Hoe sloeg het d' ademtocht der wijze lippen gâ!
Nu neeg de dag het hoofd. De zon, bevrucht met zegen,
Was reeds de blaauwe koets der vloeden opgestegen,
't Heelal lag statig, stil, in glansrijk avondgond;
Een wierookgeur steeg op van 't weeldrig cederwoud:
Een zachte melodij van ongelijkbre zangen
Bleef trillende in 't geruisch van tak en lover hangen;
En zoete harpmuziek en hemelmelodij
Klonk uit der ceedren kruin van verre en van nabij!
Celestaas borst doorstroomde een nooitgekende weelde
Die teedre Celia met moederwellust deelde.

Nu dwaalde de avond om langs dal en heuvelgroen,
En spreidde een bloemenwaas op Edens hofplantsoen,
De laatste zonnegloed blonk lieflijk langs de dalen,
En verwde 's wichtjens wang met chrysolieten stralen.
Verbaasd sloeg zij den blik op 's hemels starrengloed:
Nooit had haar oog op de aard die zonnenglans ontmoet,
Nooit toonde eens vaders hand van uit des aardrijks duister,
Celesta zulk een gloed van meer dan gouden luister!
Wat was daar Sirius, — wat Aldabarans glans? —
Niets dan een flaauwe vonk bij 's hemels middagtrans.
Nog staarde zij verbaasd op 't schittrend stargewemel
Wanneer zij op den boord van d' uitgespannen hemel
Een bol van glinstrend wit zag rijzen voor haar oog,

Wier

Wier licht, en land en meir met zilverglans omtoog.
Zij zag hoe Celia op dit gezicht ontstelde,
Terwijl de weemoedstraan haar zacht uit de oogen welde.
„ o Meld mij, Celia (dus sprak het minlijk wicht,)
Zeg, waarom blinkt die maan met zulk een zilvren licht?
Hoe overtreft haar glans de maan, waar ik op aarde
In 't schomlend wiegjen eens met zoo veel lust op staarde!"

Zij andwoordt met een lachj': „ Onnoozel maagdelijn,
Wat waant gij, of die bol dat zelfde licht kon zijn
Dat soms op 't mollig dons uw oogjens tegenstraalde,
En 't lachjen van de vreugd u op de lipjens haalde?
Neen: 't is de wieg, mijn kind, die ieder sterveling,
Die u, geliefde, en mij, uit 's moeders schoot ontfing;—
Waarin, en gij, en ik, het nietig leven droomde!"

Celestes boezem schokt. De lucht die haar omstroomde
Omzweeft dan 't vaderland wiens glans haar tegenblinkt!
„ Ach, (roept zij, daar ze in d' arm van haar geleidster zinkt,)
Ach, hoor mij, Celia, en wil mijn ziel doorlezen.
Niets kan zoo hemels schoon als deze lusthof wezen!
Als 't gindsch smaragdgebergt' en dit bebloemde dal;
Geen windtjen streelt zoo zacht in 't uitgebreid heelal!
Het helderst hemellicht straalt op ons af van boven;
'k Zie bij dees zonnegloed alle andre glans verdoven!
Nooit zag ik bloemwarand van gloed of kleur zoo rijk;

De

Digitized by Google

Dè blaadjens ritslën hier als hemelharpmuzijk;
En 't vooglenheir zweeft rond bij 't hartverteedrendst zingen.
Ja, zoeter is mij 't sap dat we aan den palm ontwringen,
Of 't muskadellennat van Edens wijngaardloot,
Dan me ooft of zuivel was dat ik op aard genoot.
Wat vreugde ik ooit aan 't hart der teêrste moeder smaakte,
Hoe blijd' mij steeds het lachj' eens dierbren vaders maakte,
't Is eindloos zoeter hier waar gij me in de armen drukt!
Dan, ach, toch denk ik soms aan wien ik werd ontrukt!
Weemoedig peinze ik dan op die vervlogen jaren
Die, als een enkle stond, in 't niet zijn heengevaren,
Toen ik op moeders schoot mij voelde in slaap gesust,
En door den vadermond mij wakker zag gekust. —
Toen ik in 't blij gewoel van broedren en gespelen,
Hen die ik teder minde, in mijn genot zag deelen!
Ach, zeg mij, Celia, ik wierd zoo teêr bemind!
Gedenkt mijn moeder nog aan haar ontslapen kind!
Zeg me, of mijn vader ooit zijn telgjen zal vergeten,
Dat in des levens bloei hem werd van 't hart gereten?"
Het oog van Celia ontrolde een zachte traan.
Zij zag het maagdelijn met zielsverteedring aan.
„Neen (borst zij eindlijk uit,) geliefde, wil niet vreezen;
Gij zult aan 't oudrenhart steeds even dierbaar wezen.
Nooit moeder nog vergat haar lieven zuigeling
Dien ze in het hoogst genot der reinste liefde ontfing,
Dien ze onder 't harte droeg, haar dagen wijdde en nachten,

En

Digitized by Google

En hoedde aan eigen borst voor lavingloos versmachten!
Neen; wie zich-zelf verzaakte, en eigen heil verried,
Mijn dochter, 't ondrenhart vergeet zijne afkomst niet."

Een blijde lach ontgloorde op 's meisjens lieve lippen.
„Ach! (sprak ze, en voelde een zucht van teedre vreugd
(ontglippen
Meld, meld mij, Celia, of Florens aan mij denkt?
Of Serafijne een zuchtj' aan mijn gedachtnis schenkt?
Waar zijn, waar zijn zij thands, die mij zoo zeer beminden?
Waar mag mijn zuster thands, mijn broeder, zich bevinden?"

„ Die dierbren zwerven nog, (sprak Celia) beneên.
(En troostrijk zag haar oog door 't floers der tranen heen.)
Nog weenen ze om uw graf, verpozend van hun spelen,
Om dat gij, hemelbruid, niet in hun spel moogt deelen."

Met stijgend zielsgevoel hervatte 't maagdelijn:
„ En lieve Felix? Ach; waar mag mijn Felix zijn?
O, waar hij hier met mij, hoe zoude 't mij verblijden!
Niet lang mocht 's moeders hart hem nog haar zorgen wijden,
Haar borst hem voedsel biên. Nog nooit een staamlend woord
Werd uit den lieven mond diens zuigelings gehoord.
Maar o! hoe sprak' zijn lachj' en 't vonklen van zijne oogen
Wanneer hij 't levensvocht in honingzoete togen
Uit moeders boezem lepte, of, dartlend op haar schoot,
Met vrolijk vreugdgeschreeuw, mij beide handtjens bood!

Digitized by Google

Hoe teêr beminde ik steeds het hartbekoorlijk knaapjen;
Hoe schommelde ik zijn leên in 't zorgloos kinderslaapjen!
Ach, dat hij herwaart kwam! ik minde hem zoo teêr!
Kom in uw zusters arm, mijn Felix, kom toch weêr!

Zoo riep de kleine, in 't hart weemoedig van verlangen;
En 't traantjen rolde zacht, langs de inkarnaten wangen;
Wanneer aan 's hemels kim een schitterende boog
Van zevenkleurig licht zich opdeed voor haar oog.
De nevels van rond-om verdwenen naar beneden,
Een geurge rozendamp zweefde om op 't zalig Eden,
En trok tot wolkjens saam van vlekloos hemelblaauw,
Dat flonkerde als de glans der paarlende uchtenddaauw.
Een wolkjen scheidt zich af, en drijft het maagdlijn tegen;
't Was blank als 't zilverwit der zuivre lenteregen;
't Smolt eensklaps voor haar oog nog scheemrend van de traan,
En 't starend maagdelijn zag Felix voor haar staan.
Zij zag het lachend wicht van Englenglans omgeven,
Gelouterd in den stroom van 't onvergang'lijk leven!

„ Zijt gij het, Felix, gij, (roept ze in verrukking uit,
Terwijl zij 't glinstrend wicht ontroerd in de armen sluit.)
O Felix, zijt gij 't zelf? Hoe steegt gij op van de aarde?
Waarhenen strekt ge uw vlucht? Wie voerde u in dees gaarde?
Zeg, of ge eens vaders groet, eens moeders kus, mij brengt?
Meldt, meldt me of Serafijne aan haar Celeste denkt?

Digitized by Google

Zeg, wie mij nog bemint? — O spreek, gij zult het weten,
Of, die ik achterliet, Celesta ooit vergeten?"

. . . . . .

Nog zweeg hij. Celia rees, diep ontroerd. Zij brak
Een gulden appel af, van 's levens vruchtboomtak,
En reikte 't geurig ooft aan 't nog bewusteloos wichtjen.
Nu at het knaapj', en zie! het lieflijk aangezichtjen
Ontgloorde een zuivren blos; zijn nog omnevelд oog
Werd helder als de zon aan 's hemels effen boog.
Nu slaakte zich de band die ziel en denkkracht boeide;
't Gevoel ontwikkelde, waarvan zijn boezem gloeide;
Nu is hem 's levens droom herinnerd en verklaard,
Hij kent haar, die, met hem uit éénen schoot gebaard,
Op aard nog werd beweend, door die haar teder minden.
Hij voelt het spraaktuig zich van lieverleê ontbinden,
En lieflijk klonk zijn stem als Cherubijngezang.
„Gij, dierbre (riep hij uit), wien ik in de armen hang,
Zijt gij Celesta? gij, mijn zuster? — Ja, Geliefde,
De moeder, wie uw dood zoo onvertroostbaar griefde,
De vader, die nog steeds uw vroege dood beschreit,
Begroeten u door mij, met oudrenteederheid.
Ik breng u aller groet en Serafijnes kusjen.
Ook broeder Florens groet zijn afgestorven zusjen!

. . . . . .

„Nauw had m' uw lijkjen nog geborgen onder de aard,
Nog werd uw stof door 't oog der droeven nagestaard;

Toen

Toen mij een vlammend vuur, dat kruid noch heulsap koelde,
Met onweêrstaanbre kracht door brein en hartaâr woelde.
'k Lag drie paar dagen lang, in folterende smart;
Op 's moeders schoot gestrekt, gekoesterd aan haar hart;
'k Lag, zeven nachten lang, geketend in haar armen,
Of, beurtlings, aan haar borst of 's vaders borst te kermen;
Maar de achtste morgen rees, die in 't brein geslagen gloed
Verflaauwde, en kalmte stroomde in 't halfverzengde bloed;
Een lieflijk koeltjen blies, en wemelde om mijn wangen;
Ik hoorde 't lief geluid van zachte wieggezangen;
'k Zag Englen zweven voor het halfgebroken oog;
Tot dat mij de ademtocht den bleeken mond ontvloog.
Nu werd ik ingewacht door 's hemels englenreien,
En hoorde, als in 't verschiet, mijn vroege dood beschreien.
Met reeds verstijvend oog vernam ik 't aardsch geween.
Mijn vader kuste mij door duizend tranen heen;
Ga (riep hij) dierbre zoon, ga heen en rust in vrede,
En neem dees vaderkus voor mijn Celeste mede!
„Thands breng ik kus en groet van al wie om u treurt.
Nooit wordt uw beider beeld van uit hun hart gescheurd.
Het oogenblik is na, het geen ons zal hereenen
Met al die ons op aard zoo tederlijk beweenen!"

Als harpgetokkel klonk des jongskens zoete stem:
Met stijgend zielsgewoel omarmt Celesta hem.
Met vuur'ge tederheid elkaâr in d' arm gestrengeld,

Gevoelen zij zich thands onscheidbaar saam verengeld!

Versmeltende in 't gevoel der teêrste aandoenlijkheid,
Treedt Celia hun toe, met de armen uitgebreid.
De wichtjens storten zich blijmoedig aan haar harte.
Ze omhelst hen met den lach van overwonnen smarte,
En statig spreekt zij dus het minlijk tweetal aan:
„'k Ben Celia, mijn bloed gaf beiden u 't bestaan:
Hij, wien gij vader noemt, werd uit mijn schoot geboren.
Dan ach, mijn telgjens, 't was zijn moeder niet beschoren,
Den vollen groei te zien van die zoo weelge knop;
Zij rijpte, en ging tot lust van God en menschheid op.
Dan ach, mijn vreugd was kort: ik zag zijn stam niet wassen,
Maar mij in 's levens kracht door graf en dood verrassen.
God riep mij weg van de aard, om d' afkomst van mijn zoon,
Die Hij voor Eden schiep, te voeren voor zijn throon.
Bloeit (voer zij zeegnend voort, met saamgevouwen handen),
Bloeit, vóór des Hoogsten throon, mijn dierbre liefdepanden!
Bloeit welig, telgjens, bloeit in onverwelkbre jeugd,
Gesierd met d' Englendosch van onschuld, kracht, en deugd!
Zoo voere ik u te saam dien oudren weêr in de armen,
Die met omneveld oog nog bij uw grafjens kermen."

Zij zweeg. Een heilge stilte, aan die gelijk van 't graf,
Brak plotsling 't jubellied door Edens beemden af.
Van Araraths gebergt' en Pisons goudzandstroomen

Tot

Tot Gihons en Eufraats cypres- en cederbomen,
Zweeft op gedonsde wiek een kindrenstoet in 't rond,
Door 's Almachts wenk verplaatst uit 's aardrijks woesten grond.
't Verwonderd kinderpaar ziet thands zijn vreugde deelen
Door heel het weemlend choor van cherubijngespelen,
De bosschen ruischten zacht met hemelfeestgeklang,
En 't klaatren van de beek was enkle jubelzang.
De windharp klonk rondom uit palm- en myrtwaranden,
Terwijl de tedre twee met saamgevouwen handen,
Al hupplende op haar klank, in hemelwellust baân,
Daar de ouders troosteloos bij 't eenzaam zerkjen staan,
Niet denkende aan hun lot en eindloos heilgenieten;
Maar de onverpoosbre traan op 't voelloos stof vergieten!

K. W. B.

Na het Hoogduitsch van KOSEGARTEN *vrij gevolgd.*

Digitized by Google

DE REIS.

Wel hem, die op de plaats waar 't lot zijn wiegje spreidde
In 't ouderlijke graf zijn laatste rustplaats vond;
Die, als de bloem des velds, nooit van het plekje scheidde,
Waar 't eerst de tuinman 't zaad gestrooid heeft in den grond,
Verplant het bloempje niet, 't bloeit best waar 't is geboren,
De tuinman wist den grond, waar 't bloempje 't weligst tiert;
En is 't dien grond ontrukt, dan gaat de geur verloren,
Dan welkt der verwen pracht die thans zijn stengel siert.
Zoo wees de Schepper ook op 't eindloos ruim der aarde
Den mensch zijn plekje gronds; daar vliet zijn leven heen.
Waar 't wicht met scheemreud oog op 't nieuwe daglicht staarde,
Daar wordt het waarlijk mensch, daar rijpt zijn geest alleen.
Maar ach! het rustloos vuur dat 's jonglings borst doet gloeijen,
Maakt hem zijn woning eng en jaagt hem zweepend voort;
Hij droomt van zaalger kust, waar hooger vreugden bloeijen,
Waar reiner luchtstroom vloeit, waar heldrer zonlicht gloort.

Hij

Digitized by Google

Hij zinkt in mijmring weg, vergeet den vreugdetempel
Die naast zijn woning rijst, en voelt de smart alleen.
Hij grijpt den pelgrimsstaf; van d' ouderlijken drempel
Zwerft hij langs aard en zee naar verre landen heen.
Betooverd staart hij rond op bergen en op dalen,
Op 't buldren van de zee, op 't bruisschen van den vloed;
Paleizen ziet zijn oog van goud en zilver stralen,
En steden trotsch gebouwd, omkranst met zonnegloed,
Nu ziet hij 't Paradijs dat in zijn droomen speelde;
Hij baadt zich in 't genot dat zijne zinnen boeit;
Maar ach! waar is de vriend, die in zijn vreugde deelde?
Verlaten staat hij daar; geen hart dat voor hem gloeit.
Een zee van menschen stroomt met rustelooze baren
Door andren voortgestuwd, langs zijne voeten heen:
Verlangend blijft zijn oog op 't bont gewemel staren,
'T Zoekt een bekend gelaat, maar ach! het vindt er geen.
Een traan ontvloeit zijn oog, een zucht ontsnelt zijn boezem,
Weemoedig denkt hij thans aan d' ouderlijken haard.
En groener schijnt hem 't veld, en geuriger de bloesem,
Waar in der knopen rij hij kransjes heeft gegaard.
Daar vloog de hand ten druk, de mond ten kus hem tegen,
Als van de kleine reis hij 's avonds binnen trad,
En in den leuningstoel gemaklijk neêrgelegen,
Vermoeijing werd verjaagd door 't tintlend druivennat.
Hier treedt hij elken dag in eene vreemde woning,
Waar niets hem tegenlacht, waar niemand hem bemint;

Digitized by Google

Waar ijver geldzucht is en gulheid schijnvertooning,
En hij voor goud alleen een schaamle rustplaats vindt.
Daar bleef der vrienden rij aan zijne lippen hangen,
Als hij de kleine reis bij 't knappend vuur beschreef;
Verhaalde hij zijn vreugd, dan gloeiden alle wangen,
Maar sprak hij van 't gevaar, geen oog dat traanloos bleef.
Hier zit hij eenzaam neêr, schoon duizend hem omringen,
Geen uit dat bont gewoel die hem een handdruk biedt;
Geen vaderlandsche toon mag in zijne ooren dringen,
Hij spreekt; maar ach! de taal des pelgrims kent men niet.
En als 't balsturig lot hem aan het ziekbed kluistert,
Wie pleegt den armen dan, die hulploos nederligt?
Wie vangt, als 't doodsuur slaat en 't brekend oog verduistert,
Zijn laatsten adem op en drukt zijne oogleên dicht.
Wiens oog ontvloeit een traan als de asch in de aard zal dalen?
Wie strooit een bloempje op 't graf, bij 't nadren van de lent?
Helaas! als eens een vriend door deze streek zal dwalen
En naar zijn rustplaats vraagt, geen sterfling die ze kent.
Wend dan den steven om, waartoe dit rustloos zwerven?
Natuur wees u uw plek, gaf u een Vaderland.
Meer zoet is 't leven daar, min vreeslijk is er 't sterven,
Want 't bloempje tiert het best waar God het heeft geplant.

A. B.

Digitized by Google

BIJ HET ZIEN DER PUINHOOPEN

VAN

DE PLESSE (*).

Hier bij dees hoopen puin, de trots der voorgeslachten,
Waar thans de nachtuil krast, en slechts de zwaluw huist;
Hier zit ik eenzaam neêr, verzonken in gedachten,
En peins, hoe op dees aard de tijd met reuzenkrachten
Paleis en hut vergruist.

Hier dartelde eens de vreugd in ruime Ridderzalen,
Omhangen met den buit van Moor en Saraçeen,
Hier klonk het rondgezang bij 't schuimen der bokalen;
Thans is het ledig, woest; — en waar mijne oogen dwalen,
Zie 'k assche slechts en steen.

Maar

(*) Weleer een Ridderkasteel, nabij *Gottingen*.

Digitized by Google

Maar weinig jaren nog, en de asch is ook verstoven,
  En waar dit puin thans molmt siert graan den vetten grond;
En drijft de tand der ploeg dan helm of schild naar boven,
Dan zal de Landman naauw des Vaders woord gelooven,
            Dat eens een Slot hier stond.

Zoo wisselt alles zich; — Carthago is verdwenen;
  Op 't puin van 't Kapitool verheft zich 't Vatikaan;
Waar eens Palmyra stond met pracht en glans omscheneu,
Daar dwaalt de Pelgrim thans door woestenijen henen,
            En ziet slechts hutten staan.

Ja! wat ons thans omringt zal eenmaal zoo verzinken,
  En wat uit stof bestaat verkeert zich weêr in asch;
Eens zal een nieuwe zon voor nieuwe volken blinken,
En waar thans bij den oogst des Landmans zangen klinken,
            Is 't eenmaal waterplas.

Helaas! wat streeft men dan bij zoo veel wisselingen,
  Naar 't nietig slijk der aard, dat met ons zinkt in 't graf!
Waartoe dit kinderspel? Nog weinig zonnekringen,
En wij, wat schemerglans op aard ons mogt omringen,
            Verstuiven als het kaf.

Geen

Digitized by Google

Geen marm'ren grafgesteent' brengt onzen naam den neven,
Het Mausoleum zonk, en niemand vindt zijn spoor;
Slechts hij, die, door den God, die in hem woont, gedreven,
Een held'rer wijsheids gloor doet stralen op het leven,
Snelt tijd en nevels door.

Werp dan den kluister af, om eed'ler schat te garen,
En streef het menschdom voor op nooitgekende baan;
Dan zink, wat eenmaal was, vrij in den stroom der jaren,
Uw naam blijft als de glans der eeuw'ge sterrenscharen
Voor de eeuwigheid bestaan.

A. B.

DE

Digitized by Google

DANKLIED,

OP DEN VERJAARDAG VAN MIJNEN VADER,

Den 20 *Maart* 1807 (*).

Aan God, die, toen Hij alles schiep,
Den nachtegaal tot zingen riep,
En de eng'len, die zijn' lof en liefde en weldaân prijzen;
Aan God, die 't onweêr heeft bedaard,
Mijne ouders liefderijk gespaard,
Wil ik mijn dankbaar hart in 't vurigst lied bewijzen.

Gij, die der Weezen tranen ziet,
Gij wildet onze droefheid niet;
Toen in den donk'ren nacht de lucht van vuur moest gloeijen;
Gij, die 't verderf zijn' tred gebiedt,
Gij wildet onze tranen niet;
Maar toch van dankbaarheid mag ons een traan ontvloeijen!

Uwe

(*) Het jaar van Leidens ramp.

Digitized by Google

Uwe Eng'len bogen zich, ô Heer!
En vlogen op Uw wenken neêr:
Zij hielden ons terug, beperkten onze wegen.
Toen vloog 't verderf gewapend rond,
Versloeg, vergruisde 't en verslond,
En de Eng'len, ons ter wacht, erkenden U! en.... zwegen!

Gij, die met pracht de lelie tooit,
En op de rozen parels strooit,
En voor het muschje zorgt, ja, zelfs den worm beveiligt;
Zou 't Oudermінnend hart U niet
Voor Uwe liefde, door een lied
Van dankërkentenis, voor eeuwig zijn geheiligd?

Uw' liefde, die ten hemel rekt,
Zich van het oost ten westen strekt,
En waar Gij immer zijt, is blijkbaar in Uw wegen!
Ja, roem en lof en heerlijkheid,
Aanbidding, eer en dankbaarheid,
Vloeije, als een snelle stroom, U, Vader! eeuwig tegen!

Gij, die der Weezen tranen ziet!
Gij wildet onze tranen niet!
Dat steeds ons dat gevoel ter Uwer eer doe leven!
Dan zullen wij, der Oud'ren kroon,
Met hen vereenigd voor Uw troon,
U, Vader! eens den lof in 't eeuwig danken geven!

B. F. TYDEMAN.

Digitized by Google

DANKLIED,

OP DEN VERJAARDAG VAN MIJNEN VADER,

Den 20 *Maart* 1808.

Hoe stroomt mij 't jeugdig bloed met wellust door mijn ader!
Is 't leven mij een lust, dan is 't door U, mijn Vader!
Is deze dag een dag van 't zaligst heilgenot,
Een dag van lagchend licht! dan is 't door U, ô God!
Wat wilt Gij dat we u doen? hoe wilt Gij dat we U loven?
Gij strooit Uw' zegenen als regen neêr van boven!
Gij rekt ons leven uit! Gij geeft ons meer dan goud!
De dood zweeve om ons heen, Gij zijt het die behoudt!

Eene uit der Zusterrei, die Gij mij hebt gegeven,
Heeft naauw'lijks U gedankt voor 't uitgerekte leven,
Of zie! daar lachte reeds een purp'ren dageraad,
En dekte een lieven Broêr met blosjes 't zacht gelaat.

Nog

Nog springt hij hup'lend rond om 't feest van 't blij verjaren!
Nog zie ik hem verblijd op 't kinderspeeltuig staren!
Nog kuste hem Mama het pratend mondje stom,
Nog gaf hij lagchend Haar die kusjes mild weêrom,
Toen Haar geboortedag den zijnen mogt vervangen:
Daar zagen 't de Eng'len aan!... daar ruischten hun gezangen!
Daar werd ons hart verrukt, hun vreugde er in gestort,
Maar bij der Eng'len galm schoot onze stem te kort!

Wij waren met Uw liefde en Vaderzorg verlegen.
Wij stamelden U dank: wij Kind'ren: — Neen! wij zwegen!
Zoo zwijgt in 't morgen-uur verrukt de dauwende aard.
Wij hadden geenen dank, Uw' zegeningen waard!
En toch verheugt Ge ons weêr! belaadt Ge ons met Uw' zegen!
Gij strooit Uw' weldaân uit; zij stroomen mild ons tegen,
Dat tuigt de Jaar'ge Dag op 's braafsten Vaders wang!
Gij leidt hem op zijn pad: Gij spaart hem jaren lang.

Gij, Vrienden! die dien Man verrijkt ziet in zijn' jaren,
Dat achtbaar hoofd versierd met witbesneeuwde haren!
Dat hoofd spreidt schooner glans dan 't schoonst gelaat der jeugd:
Die grijsheid is een kroon, bepareld door de deugd!
Die grijsheid grijze voort, ô Vader! vele jaren!
Besneeuw veel witter nog, ô God! mijns Vaders haren!
Schoon naar het graf gebukt, gekromd van ouderdom,
Is ieder Jaarfeest ons in Hem weêr wellekom!

Zt.

Ja 'k smeek nog meer van U, ô God! in deze zangen!
Uw' goedheid sta 't mij toe, dat kinderlijk verlangen!
Uw' goedheid kent geen perk! Uw goedheid dulde 't vrij!
Ze is nimmer uitgeput! ze is eindeloos als Gij!
'k Zie reeds mijn Vader in den winter van zijn leven,
Reeds is zijn levens-zon aan 't langzaam nederzweven:
Die winter dure voort, zoo zachtkens, zonder end!
Die zonne dale nooit ter ruste in hare tent!
Gij siert der bergen kruin met eeuw'ge sneeuw omgeven,
Zoo blijve Hem op 't hoofd die zilv'ren grijsheid kleven!
De hemel-glans duurt voort met eeuwig schitrend licht,
Zoo sta zijn levens-zon, en blinke ons in 't gezigt!

Maar hoe!... waar snelt mijn zang, mijn' bede, roek'loos, henen!
Gezondheid volgt op ziekte, en lagchen volgt op weenen!
Waar 't altijd winter is, lacht nooit de lente in 't rond:
Waar nooit de zonne daalt, juicht nooit de morgenstond:
Zoo moet dan eens de dood dat achtbaar hoofd beroeren?
De laatste winterdag hem in de lente voeren?
Zoo moet dan eens die zon aan d' avond ondergaan,
Om in den morgenstond verheerlijkt op te staan?
O, Vader der Natuur! het zij zoo! 'k mag 't niet wraken!
Maar toch! wij bidden 't U! wilt d' avond wolk'loos maken!
Zoo rijst de lentezon verrukt voor ons gezigt:
Zoo galmt ons lied U toe in 't eeuwig morgenlicht!

Dit

Dit danklied moest mijn borst, mijn dankbaar hart ontspringen!
Gij geeft, o God! mij vreugd! Gij aan de hemellingen:
Vergeef het, zoo dit lied niet bij Uw weldaân komt!
Ik zong 't wel gansch verrukt! maar tevens half verstomd!

B. F. TYDEMAN.

*

Digitized by Google

BIJ DE

73ste VERJARING VAN ONZEN VADER,

Den 20 *Maart* 1814.

Kan men op een dag wel zingen
  Waar de grijsheid op vergrijst?
Kan men juichen, kan men springen
  Waar zich 't graf van verre wijst?
Kan men met verrukte klanken
  't Hart ontlasten in een lied?
Kan men loven, kan men danken
  Waar de dood grijust in 't verschiet?
Js, men kan, waar zulk een grijsheid
  Grijžer nog dan hier vergrijst;
Ze is de liefdeglans van wijsheid
  Die als 't zonlicht hooger rijst.

Ze is geen onderdom wiens strompelen
'tNederploffen vreezen doet;
Ze is geen onmagt, dofheid, momplen;
Ze is een zon in vollen gloed.
Neen 't is schijn slechts wat wij meenen
Dat veroudert en verdwijnt.
Deze grijsheid,
Liefde en wijsheid,
Is een zon, die om ons henen
Slechts van hooger transen schijnt;
Ze is een zon, die, lang ter kimmen
Uitgeweken, vruchten stooft,
En voor ons nog staat te glimmen,
Stralen afschiet van dat hoofd;
Ze is een zon wier gloed niet dooven
En wier glans niet tanen kan.
Dat wij dan de liefde loven,
En de wijsheid,
En de grijsheid
Van dien man.

* * *

God, God alleen is liefde en wijsheid,
Elk dan, waarin en liefde en wijsheid zamen woont,

Digitized by Google

Schoon blinkende als de sneeuw van grijsheid,
Is dierbaar aan ons hart, als een die God vertoont.
Ja gij, o aller kindren Vader!
En aller levensbron en aller zegenåder!
Gij zijt me in dezen man het voorwerp van mijn lied.
U zie ik met uw heil ook Hem in 't harte wonen
Dien gij ter onzer eer zoo glansrijk wilt bekroonen,
Die ons ter uwer eer zijn vaderliefde biedt.
Het ga, het ga hem wel bij 't gloeijen, schittren, klimmen,
Dat vuur, dat licht, die zon, die ons gemoed doorstooft:
Die zon blijve onbewolkt, ja onbeneveld glimmen,
Tot dat zijn laatste vrucht weêr nieuwe vrucht belooft!
Zoo zullen wij u eeuwig loven,
O onuitbluschbre liefdezon!
Daar waar geen zon meer schijnt van boven,
Dan Gij, o God! alleen, der zonnen levensbron.

B. F. TYDEMAN.

BIJ

Digitized by Google

AAN MIJNEN VRIEND
DEN HEER
TH. VAN SWINDEREN,
A. L. M. J. U. et Phil. Dr.,

BIJ DESZELFS BENOEMING TOT HOOGLEERAAR IN DE NATUURKUNDIGE WETENSCHAPPEN AAN DE ACADEMIE TE GRONINGEN.

Zou 'k met een' derden krans het vriendenhoofd zien kroonen,
En zwijgen, waar mijn hart mij zoo veel juichstof biedt?
Neen: vriendschap eischt een zang: — zij wraakt geen' zwakke toonen,
Maar hoort slechts vriendentaal in 't nedrig vriendenlied.
Ja, mogt ge in Themis koor, mijn vriend! den prijs behalen,
Had Plato's broedrenschaar met lauwren u gekroond,
Reeds glansrijk prijkte uw hoofd met onuitdoofbre stralen,
En roemrijk was uw vlijt met dubblen prijs beloond.
Maar neen: een derde krans wacht nog den wakkren schedel:
Zoo ziet gij 't loon volmaakt van uw zoo noeste vlijt.
Die krans is nu uw deel. Ze is roemrijk, schoon, en edel;
Zij voegt den letterheld na onvermoeiden strijd.
't Is lang genoeg, mijn vriend! met ingespannen krachten
Geleerdheids eêlste schat in 't brein bij een gegaârd,
Thans ziet ge een gansche schaar op uwe gaven wachten,
Die, hongrend naar die spijs, op u als gever staart.

Mogt

Digitized by Google

Mogt Gronings Hoogeschool uw weetlust dorst verzaden,
  Was zij 't, die u het eerst geleerdheids vruchten bood,
Thans, met den rijksten schat uit hare hand beladen,
  Stort gij dien schat terug in haren milden schoot.
Zoo kroont de dankbre zoon de zorg der trouwe moeder,
  In haren schoot gekweekt, aan hare borst gezoogd:
Zoo wordt hij eens haar steun, haar helper, haar behoeder,
  Die haren voorspoed siert, in smart haar tranen droogt.
Maar neen: haar rampspoed week: haar luister is herboren,
  Nu Neêrlands vrijheidszon haar weêr zoo schoon bescheen,
Geen helsche dwinglandij zal meer haar' bloei verstoren,
  En met haar zustrenpaar herleeft zij, als voorheen.
Pas mogt zij 't heuglijk eind haars tweeden eeuwkrings vieren,
  Oranje lacht haar toe; hij, die haar banden slaakt.
Haar derde tijdkring rijst: — VAN SWINDREN zal dien sieren;
  VAN SWINDREN wordt haar steun:— zoo is haar heil volmaakt.
VAN SWINDRENS mond zal hier van 't wondrental verhalen
  Van 't grenzenloos Heeläl, door de Almagt daargesteld.
Waar Neêrlands letterroem op 't aardrijk ooit zal pralen,
  Daar wordt VAN SWINDRENS naam met dankbre tong gemeld.

Sept. 1814. H. M. V.

GE-

GEDACHTE IN EEN LUSTHOF.

Als ge in een hof de heerlijkheid
Van God bewondrend ziet;
Als gij zijn goedertierenheid
Die u omringt, geniet;
Als gij, terwijl de wereld woelt,
Gekeerd tot God en stil,
Geheel 't geluk uws aanzijns voelt,
Geen wil hebt dan Gods wil;
En alles ademt vrêde in 't rond
En vreê woont in 't gemoed,
En d' avond of de morgenstond
Doet zingen, God is goed: —
Denk dan aan Hem, die in een hof
Voor u den doodstrijd streed,
En breng aan Jezus uwen lof,
Gij, gij geniet! — Hij leed!

J. VAN DER ROBST.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

Digitized by Google

3 2044 105 180 772

Digitized by Google